

GASTEREN

Gasteren

Tekst: Henk Hellema
Redactie: José Martin
Onderzoek en (foto)redactie: Herman Boonstra, Ali Boorsma,
Pauline Hellema, Hilly Huizinga, Piet Jansen, Ben Mulder
Ontwikkeling cd-rom: Jelle van der Heyden

Met dank aan: Eggi Garming
Janny Hofsteenge
Marchien Hofsteenge
Jan Huizinga
Lenneke Koster
Erik Kwakernaak
Jan de Lange
Anna Vedder
Ans Visser
Maarten Visser
Ernst Wolfgram

voor hun onderzoekswerk in de beginjaren

en alle andere (oud-)dorpsgenoten die met foto's, verhalen
en herinneringen een bijdrage hebben geleverd.

Inhoudsopgave

Inleiding - 7

Ghestre - de vroege geschiedenis - 9

Gasteren aan de 'hoofdweg' - 12

De negentiende eeuw - 18

landschap - 18

landbouw - 18

bebouwing - 20

bestuurlijk-politiek - 20

sociaal-cultureel - 23

De twintigste eeuw - 33

Periode 1900 tot 1940 - 33

landschap - 33

archeologie - 36

landbouw - 37

bedrijvigheid buiten de landbouw - 52

bebouwing - 61

bestuurlijk - 62

sociaal-cultureel - 67

Tweede Wereldoorlog - 84

Periode 1945 tot heden - 93

landschap - 93

archeologie - 95

landbouw - 95

bedrijvigheid buiten de landbouw - 100

bebouwing - 110

bestuurlijk-politiek - 113

sociaal-cultureel - 116

dorpsbelangen - 122

verenigingen - 138

Gasteren 700 jaar - 154

Nawoord - 157

Bewoningsgeschiedenis - 161

Intekenaren - 199

Sponsors - 207

Inleiding

In 1992 kwam de Vereniging Dorpsbelangen met het idee de geschiedenis van Gasteren te boek te stellen. Aanleiding vormde het 700-jarig bestaan van Gasteren in 1998. Over zes jaar, men had nog even de tijd. Er werd een werkgroep gevormd, die enthousiast aan de slag ging. De werkgroepleden doken de archieven in, namen interviews met oudere inwoners af en verzamelden veel historisch materiaal. Het ging allemaal voorspoedig. Het jaarverslag 1996 van de Vereniging Dorpsbelangen meldt, dat het 'de planning van de werkgroep is het boek gereed te hebben in het vierde kwartaal van het volgend jaar.' Maar het liep allemaal anders. In 1996 viel de werkgroep uit elkaar, het werk kwam stil te liggen. Toch wel heel erg jammer, vonden enkele werkgroepleden. Zóveel materiaal verzameld waar niets meer mee wordt gedaan. In 1998 startten enkele leden van de voormalige werkgroep met een aantal nieuwe mensen opnieuw een werkgroep om alles wat in dozen lag opgeborgen, uit te zoeken en op te schrijven. Geen geringe klus, maar het resultaat ligt nu voor u. Iets later dan gepland, maar beter laat dan nooit. Het is zeer spijtig, dat Geert Veenstra uit wiens Herinneringen in dit boek veel is opgenomen, het verschijnen van het boek niet meer mee heeft mogen maken. Hij had zich daar zo op verheugd. Begin dit jaar overleed hij op bijna 99-jarige leeftijd in Doetinchem. Een andere inwoner van Gasteren die met het vastleggen van zijn herinneringen heeft bijgedragen, is Gerriet Pieters. In zijn Vertellingen, op schrift gesteld in 1966, beschrijft hij het leven in het dorp in zijn jeugd en in later jaren. Aan Geert Veenstra, Gerriet Pieters en alle anderen die met hun verhalen hebben bijgedragen aan de totstandkoming van het boek is de werkgroep veel dank verschuldigd.

Met dit boek hopen we de inwoners van Gasteren een beeld van het verre, maar vooral ook nabije verleden te schetsen. Leesbaar en naar we hopen herkenbaar. Het boek bevat bovendien een nieuw snuffje: een CD-rom met meer dan 1000 foto's. Veel meer dan ooit in het boek afgedrukt zouden kunnen worden.

Ghestre

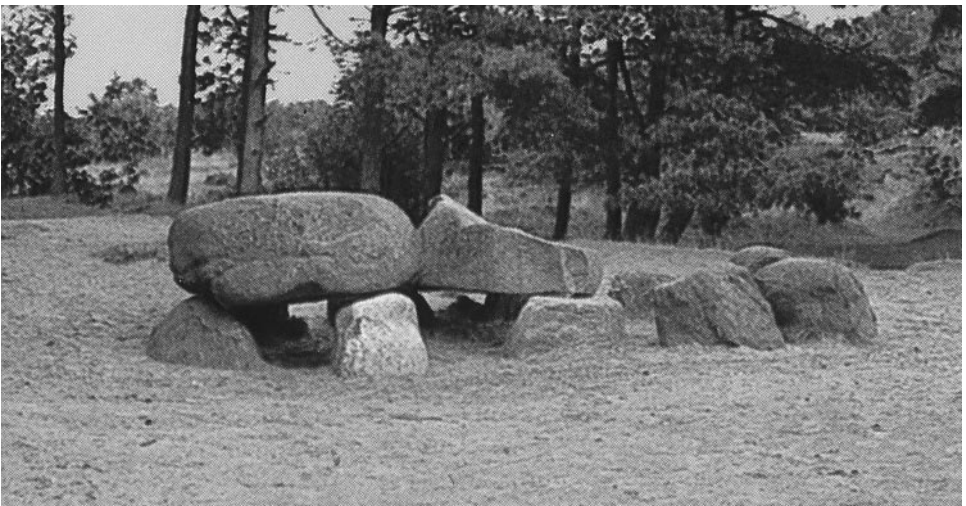
De oudste gegevens over Gasteren dateren uit 1298, nu meer dan 700 jaar geleden, wanneer over 'Ghestre' wordt geschreven, over 'geest' of hoge zandrug. De eerste bewoners van Gasteren zullen de hoge, droge zandgronden langs het diepje hebben opgezocht. De toevoeging 'tre', later 'ter', is een oude aanduiding voor boom en zou erop kunnen wijzen, dat het dorp in of aan de rand van een bos is ontstaan. Gasteren zou in die tijd zo'n negen boerderijen hebben geteld.

Maar het zullen niet de eerste bewoners van dit gebied zijn geweest. In de Gasterse Duinen ligt immers een hunebed waarvan de ouderdom wordt geschat op rond 5000 jaar vòòr Christus. En ten zuidoosten van het dorp, waar nu Ubbens' bos ligt, zijn in de jaren dertig van de twintigste eeuw 44 grafheuvels (tumuli), een groot urnenveld en een dertigtal brandheuvels gevonden, die dateren uit de periode tussen 1500 v. Chr. en het begin van onze jaartelling.

Bodem

Het gebied rond Gasteren vormt een onderdeel van het Drents Plateau, een afzetting van keileem en potklei die een groot deel van Drenthe omvat. Deze lagen zijn hier in de vóórlaatste ijstijd door landijs uit het noordoosten afgezet. In het

Hunebed in Gasterse Duinen

Gasterse Holt en in het aangrenzende deel van het Eexterveld komen deze vrijwel aan de oppervlakte voor. Ook de vele veldkeien zijn in deze periode door het ijs hier naar toe gevoerd. In de daaropvolgende laatste ijstijd werd Drenthe niet meer door landijs bedekt. In de koude en barre omstandigheden van die ijstijd is door erosie een deel van het keileem- en potkleipakket verdwenen en werden door de wind zandlagen afgezet. Dit dekzandpakket vormt de basis van de bodem, zoals deze nu rondom het dorp aanwezig is.

In dit dekzand zijn, als natuurlijke afwateringen van het Drents Plateau, de stroomdalen uitgesleten. In onze omgeving is dat het Gasterse Diep. In dit beekdal heeft zich vervolgens veen ontwikkeld, waarvan de dikte langs de beek meer dan 1.20 meter bedraagt. De laagte door het Gasterse Holt is één van de smalle zijdalen die, vanaf het oorsprongsgebied in het Gasselerveld, langs het hoofd-diep voorkomen.

Waarschijnlijk heeft het Gasterse Diep vroeger een andere loop gehad. Aangenomen wordt dat deze beek oorspronkelijk via het zogenaamde Loopje liep, evenwijdig aan de Gagels naar het Voorste en Achterste Veen, en vervolgens uitmondde in de benedenloop van het Anloër Diep. Door zandverstuivingen zou de waterafvoer onderbroken zijn geraakt en zou het Gasterse Diep een andere weg hebben gevolgd, namelijk de huidige loop. Door de verlegging van de loop van het Gasterse Diep konden het Voorste en Achterste Veen ontstaan. Een gevolg was ook dat de stroomrichting in het Loopje omdraaide. Dit Loopje is nog steeds te herkennen als de sloot, die evenwijdig aan de Gagels loopt.

De Heest- meanderend Gasterse Diep

Een groot deel van de gronden rondom Gasteren bestaan uit zogenoemde podzolgronden. Vooral vanwege de ontwikkeling van een heidevegetatie kenmerken deze gronden zich door een uitspoelings- en inspoelingslaag. De uitspoelingslaag is te herkennen aan het grijs gekleurde loodzand, de inspoelingslaag vormt een donkergekleurde band in het bodemprofiel. Een deel van deze gronden kent sterk wisselende grondwaterstanden: 's winters bijzonder nat en 's zomers zeer droog. Deze situatie is het gevolg van het feit, dat de onderliggende leemlagen het water niet doorlaten, maar in de droge periode ook niet aan de bovenlaag afgeven. Daardoor kon een deel van de gronden in droge perioden makkelijk door de wind verstuiven. Op deze manier zijn de Gasterse Duinen ontstaan. Ook de steeds groter wordende schaapskudden en het intensiever afplaggen van de heide in de achttiende eeuw, alsmede het verkeer over de duinen, hebben aan die verstuiwing bijgedragen.

Esdorp

Vergeleken met de eerder genoemde gronden zijn de oude bouwlanden van de Zuid- en Noordes van relatief jonge datum. De eerste boerderijen lagen rond de Hofackers, de oudste akkers van Gasteren op de Zuides. In de middeleeuwen bestond een groot deel van de Zuides waarschijnlijk nog uit bos. Het rundvee werd in de bossen gedreven, waar het zich te goed deed aan de ondergroei en de bosweiden. Aan het eind van de dag werd het vee dan in zogenaamde inscharingskampen verzameld. Zo'n kamp kan het perceel op de Tijkampen zijn geweest. Het woord 'tij' of 'tie' is verwant aan het Engelse werkwoord 'to tie', dat binden betekent. Het vee werd er ingebonden, ingeperkt of ingeschaard. De akkers werden aanvankelijk bewerkt met een eergetouw, een hartvormige haakploeg. Voortgetrokken door runderen konden hiermee slechts ondiepe voren worden getrokken en alleen grond aan de oppervlakte worden verkruid. Later ging men over op de dieper insnijdende keerploeg, waarmee ook zwaardere gronden konden worden bewerkt. Langzaam maar zeker werden de bossen op de Zuides geroid en gereed gemaakt voor akkerbouw. De bewoners verbouwden er haver en gerst, afgewisseld met peulvruchten, knollen en groenten. Er werd ook vlas verbouwd. De veldnaam Lijnstukken op de Zuides herinnert daar nog aan. Waarschijnlijk is de Zuides in de middeleeuwen niet continu als bouwland gebruikt. Na enkele jaren van akkerbouw liet men de akker braak liggen om te herstellen. Vandaar de oude veldnaam Braak. In die braakperiode lieten de boeren er vee grazen.

De van nature reeds hoger gelegen gronden van de Zuides en ook die van de Noordes zijn in de loop der eeuwen verder verhoogd door het jarenlang bemesten met mest van schapen en runderen, vermengd met heideplaggen, die als strooisel in de stallen werden gebruikt. In de loop van de tijd ontstond op deze manier een dikke, humusrijke bouwvoor van ongeveer een halve meter diep.

In de vijftiende eeuw werd met de ontginning van de Nij- of Nieuwlanden begonnen. Deze esontginning ten noorden van Gasteren vormde een aanvulling op de veel oudere Zuides en de minder intensief gebruikte Haveres ten oosten van het dorp. Waarschijnlijk gebruikten de Gasterse boeren de Nieuwlanden aanvankelijk vooral voor extensieve vormen van akkerbouw, zoals die van zandboekweit,

gevolgd door lange perioden van braakliggen. Bijna tegelijkertijd is er sprake van een flinke toename van de heidesoorten, die wijzen op een toenemende verschraling van de veldgronden. Die verschraling zal te maken hebben gehad met de komst van het schaap en het gebruik van heideplaggen in de potstal. In de daaropvolgende eeuwen maakt de verbouw van boekweit plaats voor die van rogge. Nu liggen de Nieuwlanden binnen het beheersgebied Stroomdallandschap Drentse Aa en zijn ze eigendom van Staatsbosbeheer. Ze worden verpacht aan boeren uit de omgeving. Deze arme, natte weidegronden worden gebruikt voor beweiding.

Bevolking

In de middeleeuwen nam de bevolking van Gasteren maar weinig toe. Het bleef een klein dorp. Uit een telling door Ridderschap en Eigenerfden in 1630 blijkt, dat Gasteren in die tijd nog slechts elf gezinnen telde met in totaal zeventig gezinsleden, onder wie ook het personeel en verwanten werden gerekend. Deze telling vond plaats in verband met een belastingheffing op het gemaal, de hoeveelheid graan die gemalen zou worden. Het aantal gezinnen hoefde overigens niet overeen te komen met een gelijk aantal boerderijen, want vaak woonden meerdere gezinnen in één huis.

Gasteren aan de hoofdweg

Wie in de Gasterse Duinen of op het Balloërveld zijn ogen goed de kost geeft, ziet in de heide een reeks van parallel lopende bundels van lage ruggen, waarvan de richting noord-zuid loopt. Op luchtfoto's zijn ze nog beter te zien. Deze ruggen - of beter gezegd: de laagten er tussen - zijn oude karrensporen. Soms zijn deze over een breedte van tientallen meters aanwezig. Dat is een gevolg van het feit dat de voerlui, wanneer de zandweg door modder of mul zand onberijdbaar was geworden, om deze plekken heen reden. In de loop der jaren is op deze wijze een stelsel van sporen in het veld ontstaan. Ook binnen de dorpskom van Gasteren zijn tussen het Westeinde en de Gagels door verkleuringen in de ondergrond dergelijke sporen nog zichtbaar. Deze karrensporen vormen de herinnering aan de belangrijke verbinding voor paard en wagen tussen Groningen en Coevorden, die in voorbije eeuwen via Gasteren liep. Waarschijnlijk bestond deze handelsweg reeds in de zestiende eeuw. Na Zuidlaren maakte deze verbinding bij Schipborg via de rug van Tynaarlo een overstap naar de rug van Rolde. Gasteren vormde vanouds een belangrijke schakel in deze route. Hier moest het verkeer immers het Gasterse Diep passeren, via een voorde of doorwaadbare plaats, om de weg over het Balloërveld naar Rolde te kunnen vervolgen.

In 1610 kreeg deze handelsroute via Gasteren meer betekenis door de vervanging van de voorde door een brug. Op deze manier wilde men ook het nieuwe bestuurscentrum in de voormalige abdij in Assen beter bereikbaar maken. Op 13 december 1615 werd er een opzichter aangesteld, die de 'nije dijck' (verhoogde weg) moest onderhouden en daarvoor tol mocht heffen. Uit het besluit van Drost

De voorde door het Gasterse Diep

en Gedeputeerden: 'Hoichnoedich vindende, dat tot d'onderhoudingen van den nieuwen dijk bij Gasteren gestelt worde een opsichter, de sorge drage te einde denselve dijk niet in eetich noch vertreden maer sulx onderhouden worden dat d'ingesetenen en de wijthheemsche personen deselve soewel bij winter- als soe- mertijden behoorlijk passeeren ende met waegen ende peerden gebruicken meu- gen, stellen wij Frerick Tijmens aan als opsichter, om de dijk op sijn selffs costen 't onderhouden, midts daervoer ontfangende alsulcke weekgelden als daerop albereits sijn gestelt.'

Door passanten van buiten die hier te voet of met paard en wagen langs kwa- men, moest tolgeld worden betaald. Wie niet betalen wilde, moest maar van de oude voorde gebruik maken. Deze Frerick mocht weigerachtigen achtervolgen en 'alle schulten ende allen anderen officieeren' werd verzocht hem daarbij te assi- steren, 'opdat de publike autoriteit van de lantschap gerespecteert ende gecon- serveert ende onse resolutie dienaengaende geeffectueert meuge worden.' Van de opbrengst moest de tollenaar het onderhoud van de weg betalen en in zijn levensonderhoud voorzien. Maar al snel bleek het tolgeld te weinig in het laatje te brengen en de Nije Dijk raakte in verval. Zo verlangden Drost en Gedeputeer- den op 15 januari 1618, dat Frerick de dijk voor de vastenavond behoorlijk moest herstellen, omdat deze zo was vervallen dat 'deselve niet meer passabel ofte met peerden ende waegens bij den wechveerdigen man gebruickt konde worden.' Goed onderhoud bleef echter een probleem. In 1623 werd Johan Tijmens tolgaar- der 'onder bedreiging van dubbele herstelkosten, wanneer hij de zaak verwaar- loosde.' In 1628, in een hernieuwde periode van krijg tijdens de Tachtigjarige

In vroeger eeuwen werd in Drenthe recht gesproken door de Etstoel. Een verslag van de Etstoel van maart 1716 vermeldt een brandstichting in Gasteren: 'Informatien genomen over de brandstichtinge ten mijnen huise tot Gasteren (bewoont werdende van Roelof Berents) aangericht, op den 1 maart 1716.

Jan Gerrits verklaart dat in het huis van Roelof Berents op een zondag morgen, nu een vierndeel jaars geleden geroepen was, en an hem vertoont een fodde daarboven brant an geweest was met een gebrant stokkien, het geen uit een bedstede in de kamer gekregen was en dat Roelof Berents en de vrouw gesegt hadden dat in deze bedstede de ligte brant was geweest. Lambert Jansen weet niet wie de brant zou gesticht hebben, en heeft ook niet in t huis van Roelof Berents geweest doen de brant geblust was. Tonnis Cleve heeft de brand niet gesien, maar wel uit horen zeggen verstaan dat de brant in t beddestede met vuir op een fodde verwekt was. Hendrik Geerts heeft de brand niet gesien, maar gehoord dat sijn broer Willem geroepen an deselve vertoont wat een fodde boven verbrant door een kool vuir opgeweest soude sijn. Roelof Berents verklaart dat ten tijde voors in 't aanbreken van den dag na buiten was gegaan om reden van weeklivigheid, tot de sijdduere uit, en wederkomende van sijn vrouw gevraagd was, waaromme niet op bedde quam, dat daar op geandwoort hadde liever op te willen blijven en te lezen in de bijbel, dat buiten sijnde jemand had horen gaan en op siende iemant had sien gaan van tusschen sijn en Jan Gerrits huis na van Effens huis om, sonder dat onderscheiden konde wegens de duisternisse of het man of vrouwe was; dat naderhant om deselve reden als toe voren had moeten na buiten gaan en sijn weg genomen had, door de kamer daar hij de buiten duer open gevonden hadde, kijvende met sijn vrouw over die onvoorsigheit dog welke hem versekert hadde dat se de gehel vorige dag niet geopent geweest was, dat daar na in het bedstede in de kamer brand gehoord en gesien hadde, weshalven gelopen was om de beesten los te laten maar dat zijn vrouw van de balken lopende na binnen gegaan het stroo in de bedstede dat van doorgedrevelde sneew nat was omgekeert en dus de brant geblust hadde, dat uit het stroo gevallen was een fodde, daar van een kooltie en een stukkie afgebrant hout een gat was ingebrant, na 't uiterlik geleck. Tot dusverre heeft de huisvrouw van getuige voor in substantie verhaalt.

(...)Hendrik Jacobs getuigt als sijn broer Wilte Jacobs en verders dat Harmtien tegens haar man in sijn tegenwoordigheid geen half uur voor de brant gesegt hadde, ik heb de asse opgenomen, ik wil een dag of twie niet anders als holtassche branden om looge van te maken, waar over de man niet wel te vreden was geweest.

Dat Wilte Jacobs binnen komende heeft aangaande 't laatste sijn broer eenstemming getuigt.

En verklaart voor mij onder ges. Landschriver tot Anlo den 3. Junij 1716.

Oorlog, zijn er weinig passanten en worden herstelwerkzaamheden door de Landschap bekostigd. Overigens waren alle ingezetenen van Drenthe vrij van tolheffing.

Reisverhaal

Tolheffing aan de Nije Dijck ging door tot na 1692, ook al was van een tolhek in dat jaar geen spoor meer te bekennen. Dat blijkt uit het reisverhaal van een passant, Abel Eppo van Bolhuis, die dat jaar een reis van Groningen naar Münster maakte. Uit zijn reisverslag: 'Den 23 Augusti 1692 sijn wij 's morgens om 9 uir met onse peerden en waegen uit Groningen gevaeren en door Helpen en Haeren voorbij Haerendermolen, laetende Noordlaeren, een stumpe toren, en Suidlaren, een spitze, aan de slinkerhant en Vries, een stumpe toren, aen de rechterhant liggen en sijn om 12 uiren op Schipborch, een buerschap alsoo genaemt, aangekomen en alwaer onse middachmael gehouden hebbende sijn wij om 2 uir daer weder van gedaen gevaeren, laeten Anlo, een stumpe toren, aen de slinkerhant liggen en aen de rechterhant sprongh ick van de waegen en liep nae een bult stenen toe, alwaer 3 grotere en 7 a 8 kleinere laegen, waer onder ick heen en weeder door kroop en overheen liep, waervan geseyt wyrde een reus onder begraven te sijn en de andere dese stenen op sijn graft hadden gebracht. Doen voeren wij door Gasteren, een buerschap, alwaer ons een vrouw ontmoetende en men vont er nergens een tolheck, doch sij seide datse 2 stuiver muste hebben, 't welke ons doe nieuw voorquam; doen voeren wij voort en saegen bij honderden van schaeppen en koken op de esch loopen en quaemen tot Rolde.' Iets later werd dit traject nogmaals door Abel Eppo van Bolhuis, op zijn reis via Coevorden naar Bremen, bereden en beschreven. De (huidige) Schapendrift tussen Gasteren en Schipborg was nog 'een waeterachtige en modderige wech.' Maar hij hoefde geen tol meer te betalen. 'Doen voeren wij door Gasteren, een buerschap, alwaer wij te voren 2 stuiver tol musten geven, maar nu wyrde ons niet afgeëijscht en voeren doen weer door een modderiche wech.'

De instelling van een postwagendienst en de beveiliging van het tracé in het rampjaar 1672, ten tijde van de inval van de troepen van Bommen Berend, de bisschop van Münster, maken duidelijk dat deze handelsroute over Gasteren belangrijk was.

Uit een reglement van reistijden en pleisterplaatsen van de postwagendienst Groningen-Coevorden uit 1793 blijkt, dat Gasteren anderhalf uur gaans van Zuidlaren lag, een afstand gelijk aan die naar Rolde. In Gasteren werd een kwartier gepleisterd.

Terwijl het zich aan het eind van de zeventiende eeuw liet aanzien, dat er op de Nije Dijck bij Gasteren geen tol meer werd geheven, was dat veel later toch wel weer het geval. Uit de 'staat der tollén in het Departement Drenthe, opgemaakt krachtens des Heeren Landdrosts Dispositie in 1809', blijkt op de dijk ten zuiden van Gasteren door Gerrit Lunshof tol te worden geheven. Tot wanneer wordt verder niet vermeld.

Kaart van 1850

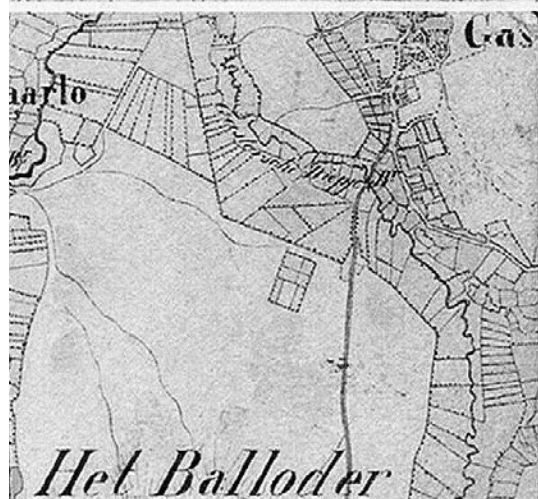
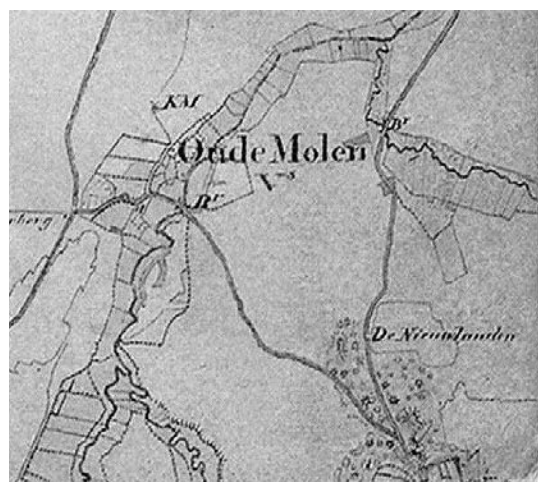
De bebouwing is volledig geconcentreerd in het dorp. De boerderijen en woonhuizen liggen voornamelijk rond de brinken en bij De Hoek. Verder is er enige bebouwing langs het West- en Oosteinde.

De dorpsgemeenschap is nog geheel gericht op het agrarisch bedrijf. Akkerbouw vindt voornamelijk op de beide essen plaats: de Noordes en Zuides. Als uitbreiding van het landbouwareaal zijn De Nieuwlanden in gebruik genomen.

In het dal van het Gasterense Diep en langs het Loopje (direct ten westen van het dorp) liggen de weilanden en hooilanden. Deze gronden zijn voor een groot deel verkaveld. Ook langs de westrand van de Zuides ligt een aantal kleine percelen. De overige gronden in de boermarke bestaan uit heidevelden. Ten noorden van het dorp komen stuifduinen voor.

Het landschap wordt gekenmerkt door openheid. Met uitzondering van het Gasterse Holt komt er rond Gasteren vrijwel geen bos of andere opgaande begroeiing voor.

De belangrijkste verbindingen worden gevormd door de weg die van Schipborg via Gasteren over het Balloërveld naar Rolde voert en de weg naar Anloo. De wegen naar Oudemolen en Anderen zijn slingerende zandwegen. Alle wegen in en rond het dorp zijn nog onverhard. Over de Zuides lopen enkele voetpaden.

De negentiende eeuw

Landschap

Het beeld van het landschap rond Gasteren is dat van openheid. Landbouwgronden op de Noord- en Zuides en in de Nieuwlanden, verder uitgestrekte heidevel- den en stuifduinen aan de noordkant van het dorp. Aanvankelijk vormt alleen het Gasterse Holt een stukje bos. Later worden op de es enkele eikenbosjes ange- legd, mogelijk voor de winning van de bast voor de leerlooierij. Vanuit Gasteren zijn de kerktorens van Anloo en Rolde nog te zien. De Gasterse Duinen, op kaar- ten in de negentiende eeuw wel aangeduid met Het Zand, zijn als stuifzand lang actief gebleven. Nog in 1887 werd Het Zand aangemerkt als een gebied waar een begin van zandverstuivingen plaats heeft. Erg veel om het lijf hadden deze echter niet. Het gemeenteverslag uit 1880 vermeldt, dat de zandverstuivingen in de gemeente Anloo van zo weinig betekenis zijn 'dat tot stopping daarvan ook niets verrigt is.'

In negentiende eeuw zijn veel keien die in de vóórlaatste ijstijd uit het noord- oosten naar ons land werden aangevoerd, uit Drenthe en ook uit Gasteren verd- wenen. Ze werden gebruikt voor de aanleg of verzwaring van dijken in Noord- Holland. Zo zijn ook complete hunebedden uit Drenthe verdwenen.

Landbouw

Op de essen van Gasteren werden rogge, tarwe, boekweit en aardappelen ver- bouwd. Door plaggenmest zijn deze essen geleidelijk opgehoogd. Nog in 1807 werd het bezit van grond aangeduid met veldnamen, maar vanaf 1830 werd dat gewijzigd. Toen werden op nauwkeurig getekende kaarten percelen met nummers aangegeven, met daarbij in bijgevoegde lijsten de namen van de eigenaren. Gas- teren stond vanaf dat jaar binnen de gemeente Anloo geregistreerd als sectie O. In de lijsten van eigenaren komen we veelvuldig de namen tegen van Gerrit Harms Boerma, Egge Tjake Booy, Gerrit Egberts, de weduwe Greving, Albertus en Bernier Lukas Homan, Willem Houwing, Jan Hoving, Johannes Linthorst Homan, Gerrit Lunshof, Hendrik Menting, Berend van Reyn, Harm Hendrik Sloots, de familie Ties en Evert van Wijck.

Halverwege de negentiende eeuw kende het dorp een moeilijke periode. In 1845 mislukte de oogst van aardappelen en boekweit. De gemeente Anloo besloot

De boerderijen aan de Zuides

tot het instellen van werkverschaffing: keien kloppen in de marken van Annen en Eext en spinwerk. Ter bestrijding van landloperij en bedelarij werd in de gemeente een extra politieagent aangesteld. Het jaar daarop werden de boeren in de gemeente Anloo opnieuw door een mislukte aardappel oogst getroffen, dat jaar mislukte ook de oogst van rogge. Aangezien de werkverschaffing vorige keer succesvol was geweest, werd deze bij gebleken behoefte weer ingesteld. De prijzen voor brood en levensmiddelen werden verlaagd.

Naast akkerbouw was er in Gasteren ook enige veeteelt. In het dal van het Gasterse Diep en langs het Loopje lagen de weilanden en hooilanden. Het dorp bezat in 1811 een schaapskudde van ruim zeshonderd schapen. De grootte van die kudde nam in de loop van de eeuw nog verder toe. Naast schapen hadden de boeren ook enige koeien. Onder de koeien kwamen nogal eens runderziekten voor. Zo werd op 1 oktober 1839 in de gemeenteraad van Anloo een voorstel ingediend om boeren schadeloos te stellen in verband met het voorkomen van runderlongziekte. Ook in 1856 speelde runderlongziekte de boeren parten. Op 29 juli van dat jaar werd in verband met deze runderziekte door de gemeenteraad een verordening tot de in- en doorvoer van runderen vastgesteld. Runderen mochten alleen via grote of publieke wegen worden vervoerd. Vanuit Rolde mocht men niet verder dan het huis van Otte Meijering. Er werden zwarte borden geplaatst met de tekst : 'geen rundvee verder in de gemeente Anloo in te voeren, dan nadat het in te voeren vee vooraf zal zijn onderzocht, waartoe aangave zal moeten geschieden bij Otte Meijering en Hindrik van Rein te Gasteren.'

Aan Otte Meijering waren al eerder, in 1844, door de gemeenteraad gemeentelijke schutstallen voor vee en de daarbij behorende vergoedingen per beest aangewezen. In 1874 heerste er in de gemeente Anloo rundveetuberculose, maar Gasteren bleef daarvan verschoond.

Bebouwing

Op de topografische kaart van 1832 en 1850 is te zien, dat de bebouwing in die tijd nog vrijwel volledig in het dorp is geconcentreerd. Binnen het dorp liggen de boerderijen en woonhuizen echter verspreid, voornamelijk gegroepeerd rond de brinken en De Hoek. Verder komt er langs het Westeinde en Oosteinde al enige bebouwing voor. De daarop volgende vijftig jaar komt daar nauwelijks verandering in.

Bestuurlijk-politiek

Over de omvang van de bevolking in het begin van de negentiende eeuw zijn geen gegevens bekend. Wel weten we, dat Gasteren halverwege de eeuw - in 1858 - 186 inwoners telde. Nog steeds was Gasteren een klein dorp. Uit de Index op partijen in akten verlezen voor notarissen in Assen komen we, vooral in verband met de verkoop van onroerend goed, de namen tegen van Geesien en Jannes Boer, Harm en Lute Bonder, Jantien Eggens Booys, Geert Greving, de familie Houwing, de familie Klamer, Lammechien Kleve, Geert en Otte Meijering, Hendrik Menting, Jacob Meursing, Jan Ottens, Arend en Geert Popken, Berend Hendriks van Rein, Harmannus Schutrups, Harm Hendriks Sloots en Roelof Stoffers, allen afkomstig uit Gasteren.

Belastingen

Ook in die tijd had de gemeente, als immer, geld nodig. Om aan haar inkomsten te komen hanteerde zij al vanaf het eind van de achttiende eeuw het zogenaamde haardstedengeld. Deze heffing kan gezien worden als een voorloper van de onroerend-zaakbelasting. In 1819 besloot de gemeente Anloo verder tot de instelling van belasting op paarden, koeien en schapen. Voor een koe jonger dan twee jaar bedroeg deze belasting vijftien cent, daarboven dertig cent. Voor paarden hield men dezelfde bedragen aan, maar hier gold een leeftijdsgrens van drie jaar. Elk schaap werd voor 2,5 cent aangeslagen.

In 1820 ging de gemeente vanwege sloop en nieuwbouw over tot hernummering van huizen. In Gasteren gebeurde dat door bode Jan Dolfing. Per huis kreeg hij daarvoor een vergoeding van twee stuivers, van minvermogenden één stuiver. Hij leverde daarbij ook de verf, maar die moest wel door de bewoners zelf worden betaald.

De gemeente wist op tal van manieren geld van haar inwoners te vragen. Bijzonder is een regeling uit het begin van de negentiende eeuw, waarin de ingezetenen van de gemeente Anloo werden verplicht om een vastgesteld aantal schadelijke vogels te vangen. Lukte dat niet, dan gold een boete van dertig cent voor elke gemiste mus en zestig cent voor elke andere vogel. Niet duidelijk is, of de gemeente hiermee grote bedragen heeft binnengehaald.

Wegen

In het begin van de negentiende eeuw was Gasteren nog uitsluitend via zandwegen met de omliggende dorpen verbonden. De belangrijkste verbindingen waren de weg die van Schipborg via Gasteren over het Balloërveld naar Rolde liep, en de weg naar Anloo. Ook alle wegen in het dorp waren nog onverhard. In 1828 werd gesproken over de aanleg van een straatweg van Assen naar Kamp, met negenhonderd karrenvrachten leistenen. Elke buurtschap moest daarvan een deel betalen, Gasteren iets meer dan honderd gulden. In de raadsvergadering van 9 april 1842 achtten Burgemeester en Wethouders het van zeer groot belang om de weg vanaf Rolde, lopende over Gasteren, Anloo, Annen en Spijkerboor tot aan de provincie Groningen, 'zijnde een afstand van 2,5 uur', te bestraten, aangezien 'de passage thans bijna stof is.' De inwoners van de gehuchten dienden een deel van de kosten voor de verharding voor hun rekening te nemen. Het voorstel werd door de raad echter niet aangenomen. In 1854 werd in de raad gesproken over de aanleg van een weg van Zuidlaren via Annen naar Eext, die ook via Anloo moest lopen. Er werd daarvoor een vurig pleidooi gehouden: 'Ook deed dien spreker nog uitkomen, dat wanneer de straatweg over Anloo gelegd werd, er veel meer passage over gezegden weg zou wezen dan wanneer de richting van Annen genomen werd en wel om den zanderigen weg van Zuidlaren over Schipborg naar Gasteren, wanneer de ingezetenen van Zuidlaren naar Rolde willen en welke ter vermindering daarvan alsdan alle de straatweg over Anloo zullen gebruiken.'

In de loop van de negentiende eeuw is ook de weg naar Loon aangelegd, dwars over het Balloërveld. In de jaren 1874-1875 vond de eerste verharding van de weg Assen-Annen plaats. Daartoe werd in Gasteren door de gemeente land aangekocht van Otte Meijering, Hendrik van Rein, Jan Smit (Anloo), Wolter Meijering, Geert Meijering, Geert Dekker, Frerik Ties, Klaas Kamping, Tieme Winters, Jan de Lange (Annen) en Jan Alberts Sijbring (Grolloo).

Tol

Op de weg naar Loon en Assen werd rond 1876 een nieuwe brug aangelegd. Per 1 januari 1876 kreeg de gemeente het beheer en het onderhoud van deze rijksbrug 'gelegen in de in aanbouw zijnde kunstweg Assen-Annen over het Gasterense diep.' De vergoeding daarvoor bedroeg duizend gulden. Bij de brug kwam, zoals eerder bij de Nije Dijck, een tol waarvan de tolrechten vanaf 1878 werden verpand. Iedere drie jaar was het mogelijk om bij openbare inschrijving een bod te doen op het huren van de tolrechten. De verpanding gebeurde bij openbare bijeenkomsten, in aanwezigheid van de burgemeester en een wethouder. Later werden er door de notaris uit Zuidlaren officiële akten opgemaakt. De eerste aan wie de tolrechten werden verpand, was landbouwer Harmannus Schutrups uit Gasteren, met een hoogste inschrijving van *f* 451,20 huur per jaar. In totaal bleef hij negen jaar tolgaarder. De volgende tolgaarder was Hendrik Willem Homan, landbouwer uit Eext, voor een bedrag van *f* 545,- per jaar, eind 1889 opgevolgd door Jan Polling, gepensioneerd brigadier van de rijksveldwacht, wonende onder Schipborg, voor de som van *f* 575,-. In 1892 nam Jan Westerhof, een landbouwer uit Zeijen, voor *f* 534,- per jaar de pacht van de tolrechten over, drie jaar later ging deze naar Hilbert Vestering. Met deze tolgaarder ontstonden moeilijkheden

met de gemeente over af te dragen tolgelden. ‘De voorzitter [van het college van burgemeester en wethouders] zegt, dat de pachter van het recht van tolheffing aan den tolboom op den straatweg Assen-Annen nabij Gasteren, Hilbert Vestering, ondanks herhaalde aanmaning nalatig blijft in het aanzuiveren der verschuldigde pachtpenningen en het mitsdien noodig is hem tegen den 1. Februari 1897 de pacht op te zeggen, tenzij hij, wat niet te verwachten is, voor of op 1 januari a.s. de alsdan verschuldigde pachtpenningen alsnog mocht aanzuiveren. Hij stelt daarom voor hiervan mededeeling te doen aan den Raad, opdat de Raad besluite hem de pacht op te zeggen.’ Wat ook gebeurde. De tolheffing werd vervolgens onderhands voor drie maanden verpacht aan Berend Kosters, landbouwer te Annen, waarna oud-scheepsgezagvoerder G. Boon uit Veendam de tolheffing ‘wenscht te pachten voor eene som van *f* 360,- per jaar.’ Na deze Veenammer ging de verpanding van het tolrecht weer over in Gasterse handen. Eind 1898 pachtte Frederik Snoeiing, directeur van de boterfabriek in Gasteren, het tolrecht voor een jaarlijkse som van *f* 451,-. Om het innen van de tol te vereenvoudigen, verrees aan het Westeinde bij de splitsing van de weg naar Anderen, een tolhuisje. Niet duidelijk is, wanneer dit is gebouwd.

De entree van Gasteren vanuit Loon met rechts het oude tolhuis

Brandmeester

Op 6 juni 1817 kwam de gemeente met een Reglement voorkomen/blussen brand. Als uitvloeisel daarvan werden in diverse buurtschappen brandmeesters aangesteld, ook in Gasteren. Deze brandmeesters werden meestal slechts voor één jaar benoemd. Op 13 augustus 1817 werd Willem Houwing de eerste brandmeester in Gasteren. In de daarop volgende jaren waren dat: Roelof Luinge (1819), Jan Derk Cramer (1820), opnieuw Willem Houwing (1821), Berend van Rein (1822), Frerik Thies (1823), Geerd Greving (1824) en Geerd Meijering (1825). Pas in 1831 duikt weer een naam in de gemeentelijke stukken op die al eerder het werk deed,

namelijk Roelof Luinge. In 1832 was opnieuw Willem Houwing brandmeester in Gasteren, en in datzelfde jaar werd hij - 'ingevolge het reglement op het onderhoud en de schouw der wegen en waterlopingen' - ook tot schouwheer benoemd. De functies van brandmeester en schouwheer werden vervolgens vrijwel elk jaar in één persoon verenigd. Tot 1838 werden deze toebedeeld aan Willem Houwing, in de jaren 1839-1844 aan Jacob Meursing en van 1845 tot 1852 aan Otte Meijering. In de jaren daarna tot 1857 was het elk jaar stuuvertje wisselen tussen Otte Meijering en Hindrik van Rein. Wie daarna deze functies beheerden, is niet bekend. De volgende vermelding dateert pas uit 1898. In januari van dat jaar werden Frerik Thies en Gerrit Meijering als brandmeesters te Gasteren benoemd. Vanaf 1853 kreeg Gasteren op grond van een nieuwe, gemeentelijke verordening een nachtwacht. Deze kon gezien worden als de plaatselijke veldwachter of politie-agent. De nachtwacht deed dienst in de maanden november tot en met maart. Deze bestond uit twee manschappen die door elk huisgezin, behalve de onvermogens, werden geleverd. Wie genoeg geld had, kon de nachtwacht, waarvoor burgemeester en wethouders het rooster maakten, afkopen.

Sociaal-cultureel

Kerk

Inwoners van Gasteren gingen, indien hervormd, in Anloo ter kerke. Gasteren heeft zelf nooit een kerkje gehad. In 1835 telde de kerkeraad 53 inwoners van Gasteren als lid, in 1845 was dit aantal gegroeid tot zeventig.

De kerk voorzag ook in de ondersteuning van behoeftigen. Zo kreeg een zekere Mulder uit Gasteren in 1875 van de kerk twee broden en een kwartje in de week. In 1877 vroeg Aaltje Schuiling onderstand. Haar werd verblijf in het werkhuis aangewezen. Vanaf 1889 waren er jaarlijks een voorjaars- en een herfstcollecte. In

Kerk van Anloo

Diakenen en ouderlingen uit Gasteren in de tweede helft van de negentiende eeuw:

1846: Jacob Siegers
1854: Jan Meijering
1856: Hendrik Popken
1858: Jan Kleef
1860: Jan Klinkhamer
1862: Roel Stoffers
1864: Lucas Thies
1866: Hendrik Popken
1868: Jan Meursing
1870: Jan Thies
1871: Geert Dekker
1876: Gerrit Meijering
1878: Geert Leupen, en na diens overlijden Jans Bruins
1880: Frerik Thies
1882: Jans Sint
1884: Geert Meijering en Tie Meursing
1886: Willem de Weme
1888: Hendrik Sloots
1890: Willem Houwing
1894: Jan Greving
1898: Roelof Meijering (kiescollege).

1894 bedroeg deze in Gasteren *f* 31,55 plus vier broden. In 1899 verlangde B. Wieldraaier uit Gasteren, 'dat de diaconie zijn vrouw in het werkhuis neemt.' Maar dit verzoek werd afgewezen.

Bedrijvigheid

In de negentiende eeuw werden in vrijwel alle huishoudens in Gasteren kledingstoffen als linnen en wol nog zelf geproduceerd. Bijna iedere boer verbouwde wel enkele aren vlas, dat op de boerderij zelf tot linnen werd verwerkt. In de winter werd de wol gesponnen, het weven werd door een specialist gedaan. Kleren werden voor een belangrijk deel zelf gemaakt, maar er werd daarbij ook wel de hulp van een kleermaker uit het dorp ingeroepen. In de loop der jaren werd het maken van kleding echter meer en meer door de kleermaker overgenomen, die bij de boeren aan huis werkte en daarvoor geld en de kost kreeg. Gasteren bezat ook een weverij, waar naast kleren ook lakens en dekens werden vervaardigd. Door toedoen van de opkomende industrie verdween deze weverij aan het begin van de twintigste eeuw uit Gasteren.

Brood werd tot aan het eind van de negentiende eeuw nog eenmaal per week voornamelijk thuis op de boerderij gebakken. Het koren (rogge) dat op de molen van Oudemolen werd gemalen, was van eigen oogst, het benodigde gist werd van

koopvrouwen in bakkers-waren betrokken. De stoet en eventueel andere broodsoorten werden in de kleine stoetoven op het erf van de boerderij gebakken. Gasteren kende in de tweede helft van deze eeuw echter ook al een bakker. Blijkens een bericht van 12 juli 1873 werd er een 'lijst van schattingen en tellingen wegens belasting op personeel' ten aanzien van H. van Rein, bakker te Gasteren, opgesteld.

Al in de achttiende eeuw moet er in Gasteren al iets als een café zijn geweest. Jan Thies werd

namelijk niet alleen als landbouwer maar ook als kastelein in de archieven vermeld. In Gasteren lustte men altijd wel een borreltje en daar werd in de jaren tachtig ook wel handel in gezien. In december 1881 vroegen kort na elkaar Hindrik van Rein en Otte Meijering, beiden landbouwer te Gasteren, vergunning aan voor kleinhandel in sterke drank in hun huis, respectievelijk no. 115 en no. 112 in wijk A. In mei 1882 werd aan beiden de vergunning verleend. Voor Hindrik van Rein was de omzet aan sterke drank in een periode van twaalf maanden tweehonderd liter. Otte Meijering zette in een jaar iets meer om, namelijk 247 liter. Op 1 mei 1890 werd een vergunning voor de handel in sterke drank ook aan Roelof Meijering verleend. Voor zover te achterhalen, werden deze vergunningen in elk geval nog in 1905 verlengd. In de laatste jaren van de negentiende eeuw, maar in elk geval in 1900, verkreeg Marchien Darwinkel, weduwe van Hindrik van Rein, vergunning voor kleinhandel in sterke drank in de gelagkamer en achterkamer van haar woonhuis.

Rond de eeuwwisseling bezat Gasteren een aannemer in de persoon van Koen Veendijk. Later werd hij gemeente-opzichter. Op 27 december 1894 vond de aanbesteding voor de bouw van een nieuw gemeentehuis met conciërgewoning in Annen plaats en Koen Veendijk wilde dat werk voor f 6.300,- uitvoeren. Op 4 januari 1895 gaven Gedeputeerde Staten hun goedkeuring en het contract werd drie dagen later gesloten. Overigens is over de plaats waar het nieuwe gemeentehuis zou komen, in die dagen veel te doen geweest. Het vorige stond namelijk in Eext en de bewoners van Eext waren bang, dat bij verplaatsing van het gemeentehuis het dorp minder aantrekkelijk voor nieuwe bewoners zou worden. Maar hun bezwaren werden niet gehonoreerd. Het nieuwe raadhuis in Annen werd 8 oktober 1895 opgeleverd. Veendijk kreeg tal van andere opdrachten, zoals in 1899 de bouw van tolhuizen langs aan te leggen klinkerwegen naar Annerveen en Eexterveen.

Eert Reinder Homan te Smilde en Consorten zijn voornemens, ten overstaan van den Notaris van
Lier, PUBLIEK te verkoopen:
 Eene groote **BOERENPLAATS**, thans in gebruik bij *G. A. Meijering* te Gasteren, bestaande in **Schuijtinge** te Gasteren, benevens **Hooft-, Bouwen Weideland** en p.m. tachtig bunders **Veldgrond** onder Gasteren en verder in de gemeente Anlo, voorts een stuk **Groenland**, groot p.m. 3 bunders, gelegen aan het **Annerveensche Diep**, twee stukjes **Groenland**, groot p.m. een bunder, gelegen aan het **Duurserdiep** en een perceel **Groenland**, op de **Noordlaarder Ma**.
 Deze verkooping zal gehouden worden te Gasteren, gemeente Anlo, ten huize van *Otte Meijering*, op vrijdag, den 12 December 1851, des voormiddags te 10 uur precies te beginnen, kunnende nadere inlichtingen worden verkregen bij *Otte Meijering* voormold. *Assen, den 4 December 1851.*
 H. H. VAN LIER.

Advertentie uit de Drentsch en Asser Courant, 1851

School

Het is niet te achterhalen, wanneer Gasteren voor het eerst een schooltje had. In Drenthe stonden scholen in de zeventiende en achttiende eeuw nog onder het toezicht van de kerspel, het bestuur van de kerkelijke gemeente. In een kerkorder uit 1638 werd bepaald, dat 'geene buijrschappen sullen besondere schoelmeesters mogen houden, tensij dat sij eerst loflick doen blijcken, dat sij soo verre afgelegen sijn van de kerckdorpen daer ordinaris scholen gehouden werdt, dat de kinderen daer niet bequamelijck connen comen, ofte dat de vaelheijt der kinderen sulcks vereijst.' Later werd deze bepaling wat versoepeld. Een kerkorder uit 1730 vermeldde, dat elke buurtschap die verder gelegen was dan een kwartier gaans van de kerspelscholen, een bijschool mocht houden. Het salaris werd door de kerspel betaald, mits de schoolmeester door de predikant en de kerkeraad behoorlijk werden geëxamineerd.

Duidelijk is wel, dat Gasteren in de negentiende eeuw een klein schooltje had, waar de kinderen 's winters les kregen. Ze moesten zelf turf meenemen voor de kachel. Alleen de naam Schoolakker getuigt nog van het bestaan van dit schooltje. Deze veldnaam werd gegeven aan een perceel dat direct aan de oostkant van De Hoek lag. Wanneer het is opgericht, is niet bekend, maar van 1807-1812 was Bartholomeus Jacobus Schurer schoolmeester in Gasteren en Eexterveen. Net als een boerenknecht kreeg de onderwijzer kost en een gering loon. Daarna zou Gasteren een winterbijschoolonderwijzeres hebben gehad. In een regeling 'jaarwedden onderwijzers, toelagen wegens gemis aan vrije kost en toelagen buurtschappen voor winterbijscholen' uit 1820 valt te lezen, '[...] dat eindelijk de toelage voor de ingezetenen van Anderen en Gasteren wederom behoord gesteld te worden op f 10,- voor elk dier buurtschappen even als zij tot dus verre jaarlijks genoten hebben uit hoofde zij daarmee hunne winterbijschoolonderwijzeres gevoeglijk kunnen bezoldigen.' Een echt schoolgebouw heeft het dorp in die jaren nog niet. Een verzoek daartoe van de ingezetenen van Gasteren in 1823 om 'aldaar op gemeenterekening een school te bouwen' werd door de gemeente afgewezen. In de 'procesverbalen der delibratiën' staat daarover het volgende te lezen: 'Gehoord den voordragt van den heer Schout dezer gemeente, namens de ingezetenen van het buurtschap Gasteren, verzoekende, dat aldaar op kosten der gemeente een nieuwe bijschool mogt worden gezet. Overwegende dat de ingezetenen van Gasteren uit hoofde van de nabijheid der hoofdschool te Anloo, hunne kinderen zich goed en zonder het minste gevaar naar gezegd school kunnen zenden. Overwegende dat het alzo onbetamelijk zoud zijn, door het inwilligen van dat verzoek wederom nieuwe lasten op de gemeente te leggen. Is, na gehouden delibratie, besloten het verzoek door den heer Schout namens de ingezetenen van Gasteren tot het zetten van een nieuwe school aldaar op kosten van de gemeente, gedaan, te wijzen van de hand, zoo als geschied bij deze.'

Ook het daaropvolgende jaar weigerde de gemeente om gelden beschikbaar te stellen voor de bouw van een winterschool in Gasteren. Daarmee was de kous echter niet af. Er lag een besluit van de Gedeputeerde Staten van 18 augustus 1824 'betrekkelijk het doen zetten eener winter-bijschool te Gasteren, naar rekening der gemeentekas van Anloo.' Maar de gemeente weigerde aan dat besluit

gevolg te geven.

Het schooltje kwam er uiteindelijk toch. Eerst op de plek waar in 1966 het huis De Hoek 27 werd gebouwd, later aan de Brink. In welk jaar is niet bekend. In 1843 moest een nieuwe meester worden gezocht, getuige een krantenbericht. Dat werd meester Geert, de zoon van meester Job uit Gasselte.

Hoe lang meester Geert in Gasteren is gebleven is onduidelijk, maar niet langer

‘In oktober 1843 zit Job Meursing, volmacht van Gasteren, met zijn gezin aan het middagmaal, wanneer een jongeman het vertrek binnenstapt. “Woont hier Job Meursing?” is de vraag. Als die bevestigend wordt beantwoord, volgt: “Moet ze hier in Gasteren ook een neie meester hebben?” “Jao,” zegt Job, “daor zal ‘t wel op an mouten, want Lammert Popkens Aorent holt er mit op, hef e zegt.” Uit het gesprek dat volgt, blijkt de jongeman “Geert, de zeun van mester Job van Gasselte” te zijn. Hij was op weg naar een bruiloft in Vries en had gehoord, “dat er in Gasteren een neie mester mos wezen”. Job en zijn vrouw Roelfien hebben een goede indruk van Geert en afgesproken wordt, dat Job met de andere boeren zal overleggen. “En as ei weerom kumt za’k in d’boerhoorn blaazen, um ‘t accoord te treffen; mij dunkt, wij zul’t ‘t wal klaor speulen”, voegt hij er aan toe. Geert vertrekt en Meursing overlegt met Lammert Popken, de vader van meester Aorent. “Wint mar een aander”, zegt Lammert, “want oez Aorent wil niet langer mester weezen.” Een andere volmacht, Ottens, is er ook voor en wil zelfs “de neie mester wal in de slaopstee hebben”. De andere dag komt Geert terug. Job grijpt naar de boerhoorn en produceert het nodige geluid. De boeren komen samen bij de school. Geert beweert dat ie goed kan zingen en als zoon van een meester zit de rest ook wel goed. Voor “24 stuiver in ‘t half jaor, rondeten bij de boer en een vrije slaopstee” wordt Geert de nieuwe meester in Gasteren. Dat hij niet te veel had gezegd, bleek al vrij snel. “Oez’ mester is ‘baossien!” luidde de trotse opvatting van de dorpsbewoners. Een beter compliment had Geert niet kunnen krijgen.’

dan hooguit zeven jaar. In november 1851 werd door de gemeente Anloo in de Drentsche Courant een advertentie geplaatst voor een onderwijzer van rang voor de waarneming van de winterschool in Gasteren. Niemand meldde zich aan. Na overleg met de inwoners werd daarom aan schoolonderwijzer J.H. van Veen te Anloo gevraagd om ‘s avonds en zaterdags les te geven. De gemeenteraad ging akkoord. Kort daarop meldde zich evenwel onderwijzer derde rang W.A. de Jager. Deze werd op 22 december 1851 tot waarnemer van de winterbijschool in Gasteren benoemd. Het jaar daarop werd hem toegestaan ook ‘s zomers school te houden. Later werd hij opgevolgd door meester Elling die in 1858 naar Loon vertrok.

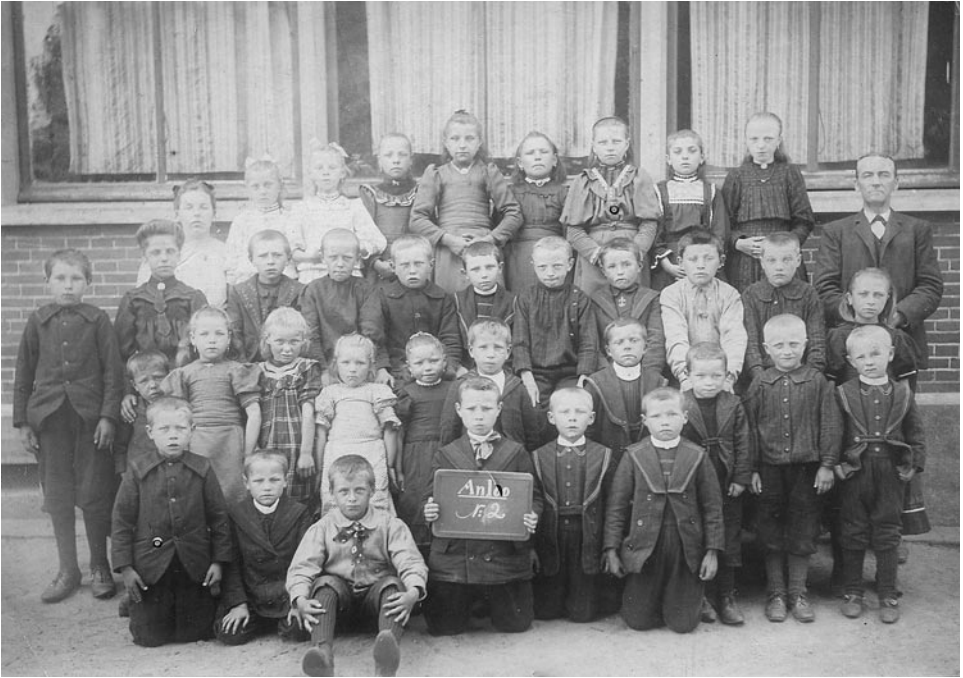
Het was de gewoonte, dat onderwijzers bij de winterbijschool in Gasteren bij ingezetenen of ouders van leerlingen in de kost waren. Maar Gedeputeerde Staten wilden in 1854 van die gewoonte af. Voor het gemis der vrije kost kreeg de onderwijzer een vergoeding van 45 gulden.

In april 1858 werd een brief van Gedeputeerde Staten verzonden over de inwerkingtreding van een nieuwe wet op het lager onderwijs, waarbij alle scholen ten laste van de gemeente kwamen. Naast een hoofdschool in Anloo waren dat de zeven nevenscholen die eigendom van de respectievelijke buurtschappen waren, waaronder Gasteren. Op 17 juli werd door de gemeenteraad het schoolplan vastgesteld. De vervulling van de functie van onderwijzer in Gasteren bleek echter moeilijk. In september verstuurde de raad daarom een adres aan Koning Willem III. 'Aan zijne majesteit den Koning der Nederlanden [...] Sire, geeft met diepen eerbied aan uwe majesteit te kennen de Raad der gemeente Anloo in de provincie Drenthe dat sedert januari 1858 het geven van onderwijs in de lagere school te Gasteren alhier heeft opgehouden doordien de provisioneel onderwijzer aldaar destijds is vertrokken, zonder dat het is mogen gelukken om een opvolger te verkrijgen. Dat nu, overeenkomstig de deswege bestaande bepalingen tot de wedervervulling dier vacature zal moeten worden overgegaan, maar dat de Raad, alvorens hieraan worden gevolg gegeven, uwe majesteit wil hebben meegedeeld, dat de gemeente Anloo ene dier gemeenten is, waarin wegens de uitgebreidheid van haar grondgebied bij verspreide bevolking een groter aantal scholen vereist worden dan anders noodig zoude ween terwijl toch deze gemeente met 2800 zielen acht scholen telt. Dat op grond daarvan overeenkomstig art. 20 der wet op het lager onderwijs onder goedkeuring [van Gedeputeerde Staten] wel een hulponderwijzer aan het hoofd der school te Gasteren gesteld zou kunnen worden, maar dat de Raad de toepassing van vernoemd art. 20 in opzigt dezer school met gemiddeld slechts 25 schoolpligtigen voor de gemeente nog te bezwaren achte.' Gevraagd werd om toepassing van art. 51 om een hulponderwijzer als hoofd der school te mogen benoemen. Per 1 januari 1859 werd aan de school in Gasteren, voor de duur van vijf jaar, een hulponderwijzer aangesteld tegen een jaarwedde van *f* 175,-. Deze hulponderwijzer was van de vierde rang wat inhield, dat hij 'tamelijk bedreven was in lezen, schrijven en rekenen.'

In die jaren moest ook schoolgeld worden betaald. In 1861 bedroeg dat voor kinderen beneden de tien jaar zeven cent, daarboven zes cent. In 1866 werd in de gemeenteraad opnieuw over het aantal scholen gesproken. Gasteren behield zijn schooltje. Naar gelang het aantal kinderen op school werd de jaarwedde van de meester door de gemeente op *f* 260,- tot *f* 300,- bepaald.

In de periode tussen 1858 en 1874 zijn niet minder dan achttien meesters aan de school in Gasteren verbonden geweest. In 1875 of in 1876 werd de school echter opgeheven en moesten de kinderen uit Gasteren tot 1930 weer in Anloo naar school. 'In Anloo hadden we een aardige onderwijzeres, Johanna Veldmeijer', schrijft Geert Veenstra in zijn Herinneringen. 'Haar vader was de onderwijzer, een strenge, doch bekwame en rechtvaardige meester. Was je tien jaar dan mocht je zes weken schoolvakantie hebben om aardappels te rooien.'

De oudere Gastenaren kunnen nog verhalen over de dagelijkse wandeling naar school over de onontgonnen heide tussen Gasteren en Anloo. Over het schoolleven in die jaren is weinig terug te vinden, behalve een aardig bericht dat van 4 augustus 1899 dateert. 'Onze schoolkinderen hebben nog vakantie. 't Is nu alsof

Schoolfoto. Voorste rij: eerste links Willem Willems. Derde rij: zevende van links Albertje Willems

we zelve nog een school hebben en dat is toch gelukkig niet zo. Wel zijn er een vijftig-tal kinderen die dag op dag naar Anloo moeten lopen, doch dat weegt wel op tegen het slechte onderwijs der afgeleefde onderwijzers, die wij in onze bijzondere neutrale school in vroeger dagen gehad hebben. En gaan we nog enige jaren terug, naar de tijd van meester Bron, die op het examen voor Gasteren gevraagd werd: kunt ge ook zingen? Jawel meneer, psalm 100. En rekenen? 'k Ben met de tafels op 't rantien. Goed dan is Bron als meester te Gasteren benoemd. Bron kwam met zijne vrouw, welke gauw Wievedag gaf, waarbij 't kabinet open moest om 't linnen te laten zien. De deuren kwamen open en baggels met lappen omwonden, welke het linnen moesten voorstellen, kwamen aanrollen. Algemeen gelach der vrouwen, verlegenheid van 'meesters Jantien' en een vuurrrood gezicht van Bron, die al boos was, omdat de jongens op de schooldeur hadden geschreven: Meester Bron pist in de ton. Dat maakte van deze wievedag een afscheidsvsite, daar de handplak binnen een week was verwisseld met de 'scheepsstok' te Drouwen.'

Kaart van 1896

Rond 1900 is de ruimtelijke situatie weinig veranderd. Door een andere kaart-schaal zijn meer details zichtbaar.

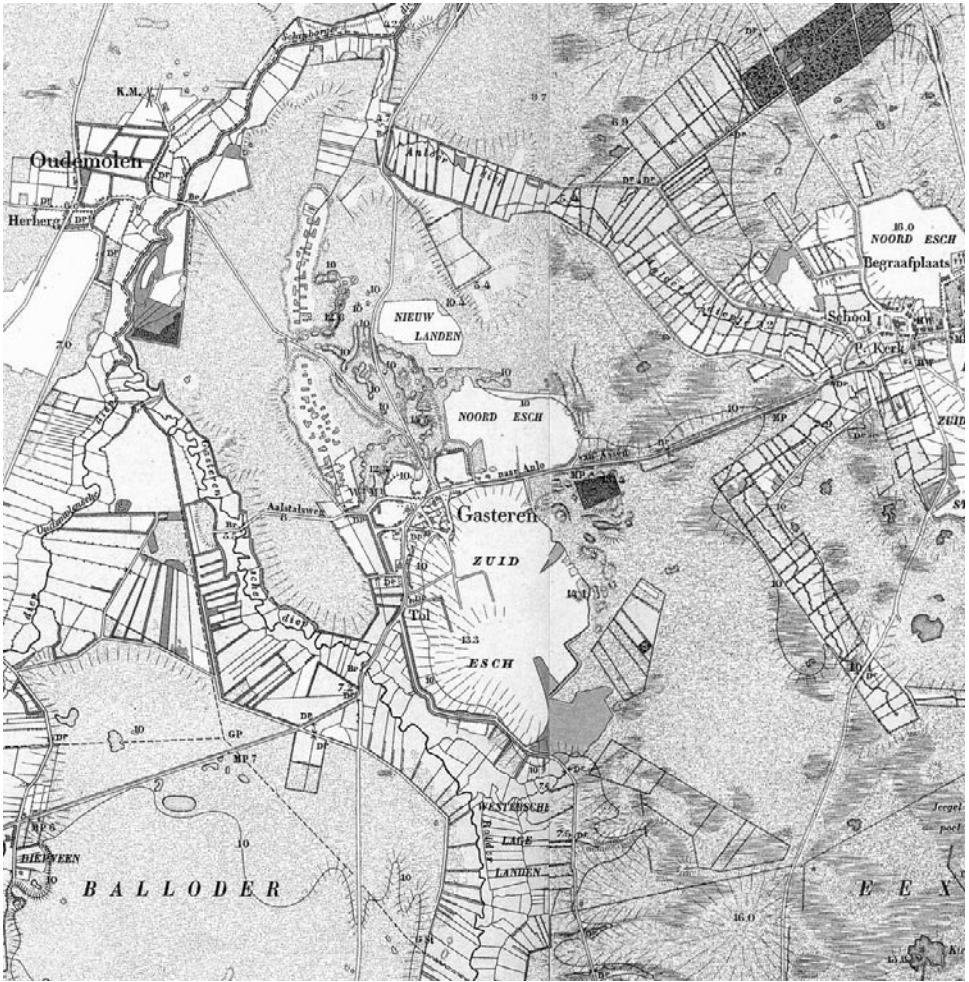
Er is weinig bebouwing bijgekomen. De boerderijen en woningen liggen nog vooral aan de brinken en in De Hoek, enkele boerderijen liggen langs het West-en Oosteinde.

Ook in het landgebruik is maar weinig veranderd. Op de es zijn enkele bosper-celen aangelegd. Ten zuiden van de weg naar Anloo is een dennenbosje aange-plant.

In het Voorste en Achterste Veen wordt in een groot aantal putten veen gewonnen als brandstof voor plaatselijk gebruik. Om het veen toegankelijker te maken en om een paar nieuwe landbouwpercelen droog te leggen is ten noorden van de Aolstalsweg een watermolentje geplaatst.

Achter het Gasterse Holt zijn in het heideveld de eerste percelen van de ont-ginning te zien.

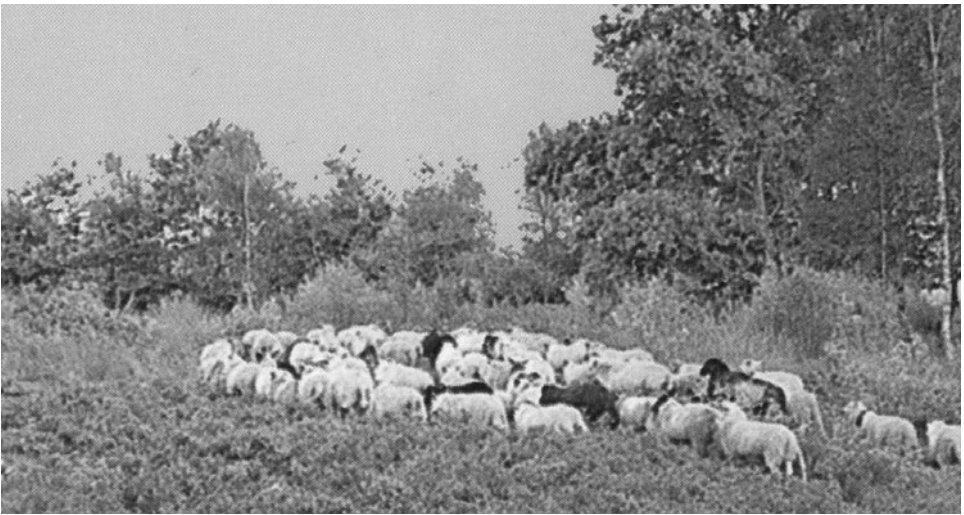
De meest opvallende verandering betreft de aanleg van de weg over het Bal-loërveld naar Loon. Tot over de brug over het Gasterse Diep volgt deze de oude route om vervolgens kaarsrecht het Balloërveld over te steken. De gehele verbind-ing tussen Anloo en Loon is verhard. Aan het Westeinde bij de aansluiting van de weg naar Anderen is een tolhuis gebouwd.

De twintigste eeuw

Periode 1900 tot 1940

Landschap

Schaapskudde in de Gasterse Duinen

In het begin van de twintigste eeuw was Gasteren nog door veel heide omgeven. Het dorp kende tot ongeveer 1910 nog een kudde van zo'n zevenhonderd Drentse schapen, die gehoed door een schaapherder of scheper uit het dorp over de heide zwierf. In de periode tot 1940 traden er echter ingrijpende veranderingen in de landbouw op, die van grote betekenis voor het landschap waren. Met de komst van de kunstmest die de arbeidsintensieve plaggenbemesting overbodig maakte, verdwenen de schapen. De kunstmest maakte het ook mogelijk de meest vruchtbare delen van het heidegebied te ontginnen. Grote delen van de heide in de boermarkte werden in die periode omgevormd tot landbouwgrond of weiland. Om de nieuwe ontginningsgronden te kunnen bereiken werd een groot aantal zandwegen aangelegd. In de jaren dertig ontstonden zo het Nijveld (Nieuwe veld), het Groveld (Grote veld) en het Westerveld. Het Balloërveld, dat als militair oefenterrein dienst doet, en de onvruchtbare stuifzanden van de Gasterse Duinen ten noorden van het dorp bleven van deze ontginningskoorts gevrijwaard.

De Gasterse Duinen, waarvan sinds de jaren zestig steeds meer gebieden in het bezit van Het Drentse Landschap kwamen, zijn altijd een heel open gebied gebleven. In 1927 werden aan de zuidkant van het terrein grove dennen geplant. Het losse stuifzand van de Gasterse Duinen werd tot in de jaren vijftig door de boeremarke nog voor het onderhoud van de vele onverharde landbouwwegen gebruikt. Dit zandgraven vormde één van de laatste boerenactiviteiten in dit gebied. Aan de westkant van de Gasterse Duinen werd in het Voorste Veen in het begin van de eeuw nog veel paling gevangen. In de jaren dertig werden aan de zuidkant van de weg Gasteren-Anloo door de heer Oisterwijk de eerste bomen geplant in wat nu Oisterwijks of Ubbens' bos heet.

Zoden steken

Veel mensen uit het dorp bezaten een stukje heide, waarvan ze de zoden als brandstof gebruikten. Veel waarde had de heide niet. Zo brachten in die tijd twee percelen aan de Schipborgerweg met een totaal oppervlak van 3,5 hectare niet meer dan f 108,- op. In de maanden maart en april was er rond Gasteren altijd wel een heidebrand te zien, aangezien de heidestruiken eraf moesten om zoden te kunnen steken. Met steken werd ook wat geld verdiend. Het steken van zo'n tweeduizend zoden van ongeveer dertig bij vijftien centimeter bracht vijftig cent per dag op. Sommigen staken op één dag wel drieduizend zoden, maar die begonnen dan ook al om drie uur 's morgens. De heidezoden vormden overigens niet bepaald een ideale brandstof. Ze waren vaak erg zanderig en gaven veel as. Door een enkeling uit het dorp werd de heide ook wel gebruikt voor het maken van bezems en boenders.

Om de schapen op de heide te hoeden kende het dorp een schaapherder of scheper. Schepers in die tijd waren Hendrik Dijkman en Geert Bakker met zijn hond Knecht. Dijkman was ook lantaarnopsteker. Zelf had de scheper ook een paar schapen en wat bouwland, want veel verdiende hij met het hoeden niet. Wanneer ook de oaien en lammeren met de grote kudde meelingen, dan kon de scheper heel goed hulp gebruiken. Meestal was dat een schooljongen die gewoon van school wegbleef en met het hoeden een dubbeltje verdiende.

Het scheren van de schapen was een hele gebeurtenis. Voordat de schapen geschoren werden, moesten ze natuurlijk eerst in het Gasterse Diep worden gewassen. Voor de mannen was dat een groot feest. Met de meegenomen hekken maakte men een groot hok en natuurlijk had men ook droge kleren bij zich, want bij het schapenwassen zaten de mannen zo'n twee uur in het water. Het wassen werd beklonken met de nodige jenever. Een week na de wasbeurt werden de schapen geschoren en ook dat gebeurde voor een goede borrel. De wol ging vervolgens naar de lappieskoopman in ruil voor kleren.

Turfsteken

In het Voorste en Achterste Veen hadden veel Gastenaren een perceel, of slag, waar ze hun eigen brandstof groeven. In de maanden maart en april ging men er turfsteken en bagger graven. Het graven van de bagger werd tot heel diep gedaan, waarvoor men dan ook lieslaarzen aan moest hebben. De bagger werd in een grote bak gedaan, daarin fijn getrapt en met een klauw tot modder geslagen. Ver-

volgens werd de modder met een kruiwagen over het land verspreid en met trippen (plankjes onder de voeten) platgestampt tot het hard was. Was de bagger vrijwel droog dan werd het in vierkante blokken gestoken, die op hun beurt in drie baggertjes werden verdeeld, waarna deze werden opgebroken en in dijken gezet. Deze dijken werden later omgezet en eenmaal droog kwamen de baggertjes op een hoop, die in de herfst binnen werd gehaald. Ook de turf werd omgedijkt tot deze droog was en vervolgens in een hoop gezet. Op een gegeven moment kon uit het Voorste en Achterste Veen geen bagger meer worden gehaald, omdat het water daarvoor te hoog stond. Weliswaar was ten behoeve van de turfwinning rond 1900 aan de zuidkant van het Voorste Veen bij de Aolstalsweg een watermolenlente geplaatst die het water via het Loopje naar het Gasterse Diep afvoerde, maar de capaciteit daarvan was niet altijd voldoende. Hendrikus Gerberts die aan de zandweg naar Schipborg woonde, heeft daarom samen met zijn zoon een diepe sloot van het Voorste Veen onder de Oudemolenseweg door naar het Achterste Veen gegraven, waardoor het water weg kon stromen. Ze werden daarvoor met een koe beloond. De watermolen is later afgebroken, waarschijnlijk in de loop van de jaren vijftig. De verbinding tussen het Voorste en Achterste Veen is door stuifzand weer dichtgeslibd. Gehoopt wordt dat het Achterste Veen, dat nu tot het natuurgebied Gasterse Duinen behoort, weer als vroeger voedselarm wordt. Achter het Achterste Veen is in de veensloot, die naar het Anloër Diepje loopt, een stuw geplaatst om het water op het gewenste peil te houden.

Jacht

Op de marke van Gasteren werd onder meer op konijnen, hazen, fazanten, patrijzen, eenden en snippen gejaagd. Dit jachtveld, eigendom van de boermarke, werd verhuurd aan de hoogste inschrijver, veelal herenjagers uit de stad. Eénmaal per jaar moesten deze een drijfjacht met de volmachten van de boermarke houden. De jagers waren verplicht om een jachttopzichter in dienst te nemen. In de eerste helft van de twintigste eeuw waren dat onder meer Brunsting, Scholte, Thies, Boelens en Jan Pieters. Deze jachttopzichten zorgden ervoor, dat het roofwild kort werd gehouden en dat aan de gewassen niet teveel schade werd toegebracht. Gebeurde dat toch dan moest aan de boer een schadevergoeding worden betaald. Dat is maar een enkele keer voorgekomen. Het hoogste bedrag was zeshonderd gulden. Dat betrof toen schade aan land, dat tegen het Balloërveld aan lag.

Vissen

Het Gasterse Diep zat begin twintigste eeuw nog vol paling. Vandaar ook dat het weggetje naar de Heest Aolstalweg en het betonnen bruggetje over het Gasterse Diep Aolstalbad heten: aolstal duidt op een plaats waar paling werd gevangen. Geert Veenstra kon uit eigen ervaring vertellen over die palingvangst. 'In mijn jonge jaren zette ik 's zaterdagsavonds wel zo'n 25 zetlijnen uit en ging daar 's zondagsmorgens bijlans. Dan gebeurde het meer dan eens, dat ik met zo'n twaalf palingen thuiskwam.' Er werd ook veel snoek gevangen. 'In de tijd van het kuitschieten stonden de snoeken muisstil in het water. We hadden een stok met een strik van heel dun koperdraad eraan. Deze werd heel voorzichtig om de kop van de snoek gedaan en dan met een wip het water uit.' Verder werden er ook meunen

Aolstalbruggetje naar de Heest

(kopvoorn) gestoken. In de meimaand kwamen ze uit het diepere water bij Oudemolen naar ondieper water in het Gasterse Diep. 'Met hele scholen kwamen ze tevoorschijn. Vooral Hendrik en Arend Popken konden goed meunen steken. Dat werd gedaan met een scherpe viertands vork.' Volgens Veenstra werd er toen nog maar weinig met een hengel gevist.

Archeologie

Op 27 juli 1931 werden ten zuidoosten van Gasteren twee urnen gevonden. De vondst werd gemeld aan prof.dr.A.E. van Giffen. Dat leidde uiteindelijk in 1939 tot opgravingen aan enkele van de vele grafheuvels die zich daar bleken te bevinden. 'Die plaatsen werden toen goed bewaakt', weet Ruud Stokker zich nog te herinneren. 'In het weekend wanneer er niet werd gewerkt, liepen er twee wachten

rond om ongenode gasten te weren.' Bij die opgravingen werden lijkkasten, menselijke crematieresten en potscherven van geelachtig-bruin aardewerk gevonden. Daarnaast werd ook het omvangrijke kringgrepuurnenveld blootgelegd: met zand of plaggen bedekte veldjes met urnen, waaromheen zich, als een kring, een grep of greppel bevond. Het urnenveld besloeg van noord naar zuid een lengte van zo'n tweehonderd meter en was rond de vijftig meter breed. In de urnen bleken zich naast menselijke crematieresten ook resten van voornamelijk tarwe te bevinden. De opgravingen lieten zien, dat de toenmalige bewoners in de bronstijd op twee manieren ter aarde werden besteld. Sommigen werden begraven in een boomkistschachtgraf onder een bedvormige plaggenheuvel met paalbouw en randgreppel. Anderen werden gecremeerd, waarbij de resten al of niet in een urn werden bijgezet, onder een heuvel of in de vrije grond. Beide vormen van teraardebestelling komen onmiddellijk na, en hangen direct samen met, de hunebedbeschaving.

Landbouw

Akkerbouw

Aanvankelijk veranderde er niet zo veel in het leven van de Gastenaren. De akkerbouw bleef verreweg de belangrijkste bron van bestaan, naast het houden van wat koeien, varkens, schapen en kippen. Maar in de loop van het eerste kwart van de twintigste eeuw kondigden zich in de akkerbouw belangrijke veranderingen aan. Er kwam kunstmest op de markt en van mankracht gingen de boeren geleidelijk aan over op een meer gemechaniseerde bedrijfsvoering.

Koren maaien. Vlnr. Harmtien Hollander, Jan Nijenhuis, Albert Leever met de welhaak

Op de essen van Gasteren werden rogge, haver, aardappelen en voederbieten verbouwd. Als enige verbouwde De Volharding ook wel boekweit. Maar dat was maar tijdelijk, aangezien het niet veel opbracht. Het werk op het land gebeurde nog

Het bouwen van de mieten

voornamelijk met de hand. De rogge en haver werden uit de hand gezaaid, de kunstmest werd met de hand over het land uitgestrooid. Aan een zeel of draagriem over de rug hing een bak op de buik, waarin het zaad of de kunstmest zat. Het poten van aardappelen gebeurde meestal door een ploeger en twee poters. De pootaardappelen zaten in een schort, gemaakt van zakkenstof, vóór de buik, waardoor men bij het poten rechtop kon blijven staan.

Achter zijn boerderij had iedere boer wel een mestvaalt. Om deze stevig te houden werd er op de uitwerpselen van koeien, varkens en paarden steeds een laag pakstro gedaan. Op de akker gebracht werd de mest met een vork gestrooid en meestal zo snel mogelijk ondergeploegd. 'Achter de ploeg, voortgetrokken door een paard, was meestal ook een inkrabber, zodat de mest precies in de voren terecht kwam', schrijft Geert Veenstra. Na de Eerste Wereldoorlog gingen de boeren schoorvoetend over op het gebruik van kunstmest. Volgens Gerriet Pieters wilden de meeste boeren aanvankelijk niets van kunstmest weten, 'want hoe kon dat dooie goed nu helpen Ze gingen het pas geloven, toen een boer stiekem bij een andere boer sielie (chilisalpeter) op het land gooide, waar rogge in zat en deze eerder rijp was dan de andere.' Langzaam maar zeker drong het besef door, schrijft hij, dat het gebruik van kunstmest de productie verhoogde. Met de komst van de kunstmest kwam er, aldus Pieters, 'ook een beetje welvaart, maar dat ging langzaam, want alleen de rijksten konden dat kopen.'

Het maaien van het koren werd nog steeds met de zeis of zicht (een kleine zeis) gedaan. Het maaien van de rogge gebeurde met een swoal. Naast de maaier waren er nog een weller en een schovenbindster op het veld aan het werk. Een weller

schoof met een welhaak, een stok met een kromme pen eraan, het afgemaaide koren in bossen. Het koren werd vervolgens meestal door een vrouw in schoven gebonden. Tegen de avond moest er twee mud land of een halve hectare in een hok staan. 'Meestal werd dat laat', schrijft Gerriet Pieters in zijn Vertellingen, 'want de maaier mocht nog een striktocht doen, als hij de eerste ster aan de hemel zag staan.' Als het koren van de essen kwam, bouwden de boeren op vaste plaatsen (nummers) de mieten (mijten of korenbulten). Deze nummers werden door de boerschap uitgegeven. Het bulten zetten gebeurde op de plaats waar nu het sportveld is, op de es of op het Balloërveld.

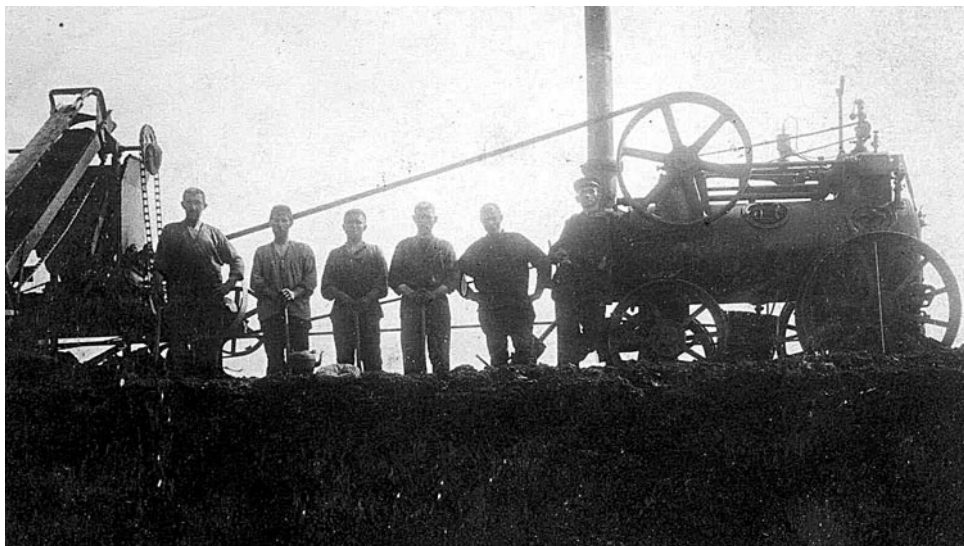
Vrijwel niemand kon zich aan het bulten zetten onttrekken. Wilde men geen bulten op zijn land hebben dan betekende dat al snel het verlies van hulp en sympathie van de andere boeren. Een uitzondering werd gemaakt voor boeren van wie het land zo ongelukkig lag, dat het nergens via een behoorlijke weg te bereiken was én voor de boeren die zo weinig land hadden, dat ze het niet konden missen.

Ook het dorsen van haver en rogge vond aanvankelijk nog geheel met de hand ofwel 'met de stok' plaats. Meestal gebeurde dat door een groep van vier tot zes mannen op de lemen vloer van de deel. Het gedorst koren werd met de hand in wannen gezuiverd. De gaten die door het dorsen in de lemen vloer ontstonden, werden gedicht met leem die uit het Gasterse Holt werd gehaald. In die leemgaten is nu een bijzondere flora ontstaan met ranonkelachtige soorten als bosanemoon. Later vond het dorsen bij sommige boeren niet meer met de hand, maar met paardenkracht plaats. Rond de eeuwwisseling waren in Gasteren maar twee boeren in het bezit van een rosmolen. Deze stond in de deel, het paard liep buiten z'n rondjes te draaien.

De situatie veranderde ingrijpend door de komst - in of vlak na de Eerste Wereldoorlog - van het machinale dorsen. Gasteren was daar vrij laat mee. Bij het machinale dorsen werd het koren niet meer naar de boerderij gebracht, maar bleef het terwille van de dorsmachine in groepen bulten op bepaalde akkers staan. Aanvankelijk kwam elk jaar loonwerker Schepers uit Assen met zijn dorsmachine naar Gasteren om voor het hele dorp te dorsen. Niet alles liet men met de machine dorsen, een deel bleef men aanvankelijk 's winters nog met de hand doen. Dat loondorsen heeft niet langer dan een jaar of drie, vier geduurd. De boeren vonden het een groot nadeel, dat al heel vroeg in het jaar een contract moest worden afgesloten: er moest maar een eigen dorsmachine komen.

Dorsvereniging

In de jaren twintig werd besloten tot de oprichting van een dorsvereniging. Het voorlopige bestuur stelde plannen op voor de aanschaf van 'ene stoomdorschmachine met stroopers.' Vanwege de hoge kosten werd besloten ook Anloo en Schipborg bij de vereniging te betrekken. Op 6 februari 1924 werd officieel de coöperatieve dorsvereniging 'De Volharding' opgericht. Men kon lid van de vereniging worden door één of meer aandelen te kopen. In 1922 kostte een aandeel f 7,50, in 1960 de eerste vier elk dertig gulden en daarboven vijftig gulden per stuk. Het aantal aandelen dat een boer kon kopen, hing samen met diens bouwareaal. Zo

De dorsmachine van Gasteren, 1947

kon een boer met ruim twintig bunder land negen aandelen krijgen. Dat leverde hem in de vereniging drie stemmen op. Door deze constructie hadden de grote boeren de meeste invloed in de dorsvereniging. In Gasteren zijn in totaal ongeveer 430 aandelen uitgegeven. Het bestuur van de dorsvereniging telde zeven leden, van wie er twee uit Anloo, twee uit Schipborg en drie uit Gasteren kwamen. Gasteren had van de drie dorpen immers het grootste bouwareaal. Daarom stond de dorsmachine ook in Gasteren. Ook de penningmeester-secretaris kwam veelal uit Gasteren. Deze was onder meer belast met de administratie en het uitrekenen van de lonen. Aangezien het hier om een zuiver landbouwtechnische vereniging ging, kon de meester niet met deze taak worden belast. De penningmeester-secretaris is het enige bestuurslid dat een vergoeding voor zijn werk kreeg. De algemene jaarvergadering werd afwisselend in een café in één van de drie dorpen gehouden. Statutair aftredende bestuursleden waren herkiesbaar. Gewoonlijk stelde het bestuur kandidaten voor de openvallende plaatsen voor. Het stellen van tegenkandidaten was mogelijk, maar kwam in de praktijk niet voor. Slechts wanneer men zeker was van een verkiezing, werd iemand kandidaat gesteld.

Op 19 augustus 1921 werd door de vereniging de eerste stoomdorsmachine gekocht. Dat men bijzonder trots was op deze aanschaf, blijkt wel uit de notulen van 'De Volharding': '(...) want wij zijn drie kleine dorpen en gaan daarin veel grote te boven en wij hopen, dat wij nog vele jaren na deze met genoeg mogen werken met onze Stoomdorsmachine 'De Volharding' (...).' Aanvankelijk werden de vaak wel meer dan honderd korenbulten naar de schuur met de dorsmachine gebracht, later bleven deze op een aantal akkers bij elkaar. Dat laatste had onder meer te maken met de aanschaf van een tractor in 1932, waardoor de dorsmachine mobiel werd. Bovendien had de overheid, met het oog op brandgevaar, verboden om zoveel bulten dicht op elkaar te hebben. De dorsmachine werd namelijk aangedreven door een stoommachine, die met z'n vuur de hele dag tussen de bulten stond. Vanwege het gevaar voor brand was dat eigenlijk best link.

Dorsmachine, 1947. Vlnr. Gienus Hollander, Berend Meijering, Harm Fransens, Hendrik van de Kamp, Fok Winter, Taeke Pauwels. Zittend: Henk Bouws, Jan Mertens

Lange tijd is Hendrik van der Kamp machinist op de stoommachine geweest. 'En die heeft', aldus Gerriet Pieters, 'altijd goed opgepast dat er geen brand kwam.'

Wanneer er weer een nieuwe laan bulten aan de beurt was, werd de boerhoorn geblazen en moesten alle mannen komen helpen om de dorsmachine te verplaatsen. Aanvankelijk kwam het koren schoon in zakken uit de machine, maar moest het stro nog met de hand worden gepakt. Later werd een stropers aangeschaft. Op de dorsmachine werkten een man of zes. De stropakken werden in een hoop gezet en later verkocht. Op grond van het gemiddelde gewicht werd vervolgens per kilo uitbetaald. Opkoper was Hendrik Weggemans uit Balloo, die ook commissienair bij de verkoop van aardappelen was, 'een bekwaam en eerlijk man, die stevast prompt uitbetaalde', schrijft Gerriet Pieters.

In 1929 werd een elektrische aandrijving voor de dorsmachine aangeschaft, in 1932 met dat doel de al eerder genoemde tractor. Begin 1937 was de dorsvereniging schuldenvrij. Maar niet voor lang. Eind van dat jaar moest weer een nieuwe tractor worden gekocht. Op 24 november 1937 werd een buitengewone vergadering belegd 'om te spreken over de oude tractor welke bij de boerderij van de Heer (xx) tijdens het dorschen om zo te zeggen is gesprongen en dus heel ongeschikt voor het gebruik is geworden.' Reparatie kostte veel geld en, wat erger was, veel tijd en dat juist in de periode dat men midden in het dorsen zat. Twee jaar later, in 1939, werd een nieuwe dorskast aangeschaft. De dorsmachine bleef tot eind jaren zestig in gebruik. Toen nam een combine het werk over.

*De aardappeloogst. Vlnr. Geert Moek, Jan Moek,
Willem Huizing, Marinus Moek*

Eerpels krabben

Ook het aardappelrooien werd aanvankelijk nog met de hand gedaan. Deze werden met een vork opgestoken en met de hand uit de grond gewroet of gekrabd. Eenmaal uit de grond werden ze in manden gegooid, met een kar naar huis gebracht en daar op een hoop gegooid. 'Daar lag je later dan op je knieën voor om de dikke aardappels eruit te zoeken', aldus Geert Veenstra. Soms hielp het hele gezin met het aardappelrooien, schrijft Gerriet Pieters 'om extra tegen de winter te verdienen.' Zelf heeft hij nog voor f 44,- per hectare gekrabd. Het eerappels krabben in de nazomer gebeurde ook wel door seizoenarbeiders. Deze kwamen in woonwagens die ze neerzetten aan de Oudemolensweg, vlakbij nummer 5. Via deze mensen kreeg men ook nieuws en werden er boodschappen doorgegeven.

Op De Volharding waar rond 1920 veel aardappels werden verbouwd, hadden ze in die tijd al de beschikking over een aardappelrooimachine. Deze telde vier à vijf vorken en werd door een paard voortgetrokken. De vorken gingen in de rondte, waardoor de aardappels over het land werden gestrooid. Aangenomen personeel raapte vervolgens de rondgestrooide aardappels. Een deel van de aardappels werd voor eigen gebruik onder de bedstee bewaard. Uit de overgebleven aardappels zocht men de poters voor het volgende jaar en de kleine aardappeltjes werden aan het vee opgevoerd.

Landbouwvereniging

Rond de eeuwwisseling werd er in Gasteren op initiatief van de boermarke een landbouwvereniging opgericht. Wanneer precies, is niet meer te achterhalen, maar zou volgens mondelinge bronnen al rond 1890 hebben plaatsgevonden. Uit gegevens van het Centraal Bureau in Rotterdam bestond er sinds 1905 een

koninklijk goedgekeurde landbouwvereniging. In 1928 werd deze omgezet in een coöperatie. De landbouwvereniging had als doelstelling het collectief inkopen van goederen. Naast kunstmest, brandstof en zaden waren dat ook zaken als prikkeldraad en aardappelmanden, later uitgebreid met werktuigen als grasroller en zaaimachine. Al deze spullen werden ingekocht bij het Centraal Bureau. De vereniging was in het bezit van een schuur aan de Gagels, waar alle goederen gebracht en gehaald werden.

Vrijwel alle gezinshoofden in Gasteren waren lid van de landbouwvereniging. De boeren gingen het vooral om de kunstmest en zaden, de niet-boeren om de brandstof. De contributie van de vereniging was laag: in het begin twee gulden per jaar. De vereniging had geen winstoogmerk. Alle kosten, zoals het afschrijven van de schuur, vergoedingen en administratiekosten werden gedekt door een geringe verhoging van de prijs van de verkochte goederen. 'Iedereen werd hier gelijk behandeld', zegt Ruud Stokker. 'Ook degenen die hun spullen contant konden betalen, moesten net zo goed rente betalen, als degenen die geld moesten lenen.'

Het bestuur van de landbouwvereniging telde zes leden: een voorzitter, een secretaris en een penningmeester en drie leden. In principe kon ieder lid van de vereniging ook bestuurslid zijn. In de praktijk waren het vooral de boeren die het heft in handen hadden. Om voor bestuurslid in aanmerking te komen moest men vooral kunnen zwijgen. De landbouwvereniging wist immers zeer veel over de financiële omstandigheden van haar leden en wilde die kennis niet verbreiden. De bestuursleden werden voor twee jaar benoemd, maar waren herkiesbaar. Meestal werden ze ook herkozen. Voelde een bestuurslid echter aankomen dat dat niet meer zou gebeuren, dan stelde hij zich ook niet meer herkiesbaar. Een open conflict werd liever vermeden. Als secretaris fungeerde lange tijd de schoolmees-

De schuur van de Boermarke op de Gagels

Landbouw- en nijverheid-tentoonstelling. Vlnr. Hendrik van der Kamp, Albert Weites, Albert Berkepies, Bastiaan Haange, Jan Pieters, Fré Pieters, Lute Kuper, Roelof van Rein, Jacob Popken

ter. Dat was vooral heel praktisch. De meester kon immers goed brieven schrijven en bovendien konden op school de convocatie-briefjes voor vergaderingen worden geschreven en met de kinderen mee worden gegeven om rond te brengen. De school kreeg daar jaarlijks honderd gulden voor, die in de pot voor het schoolreisje werd gestopt.

Het vervoer van landbouwproducten die voor de landbouwvereniging bestemd waren, gebeurde tot ongeveer 1960 ook per spoor naar de halte Oudemolen of per schip via het Noord-Willemskanaal. Vandaar ging het met paard en wagen naar Gasteren. In de landbouwschuur naast het sportveld werden de spullen eerst los opgeslagen en vervolgens, onder leiding van onder meer Roel Reinders, in zakken afgewogen en aan de boeren doorverkocht. 's Morgens vroeg werden bij de boeren briefjes rondgebracht met daarop de tijd, waarop ze hun spullen moesten halen. Uit een krantenbericht van maart 1921 blijkt, dat in de vergadering van de landbouwverenigingen van Gasteren en Anloo een verzoek is ingediend voor een café-stalling voor een paard. Dat verzoek hield verband met het dagelijks halen en brengen van goederen van de halte Oudemolen.

Rond 1938 verwierf de landbouwvereniging, opmerkelijk genoeg, enige landerijen tussen de Schipborgerweg en de Oudemolenseweg, waar nu het parkeerterrein voor de Gasterse Duinen is. De aankoop had alles te maken met een brand in het huis aan de Schipborgerweg 2, die het pand bijna volledig in de as legde. Na de brand werden de restanten van het huis en de bijbehorende landerijen publiekelijk verkocht. In die crisisjaren hadden de mensen maar weinig geld.

Aangezien het toch belangrijk werd gevonden dat het huis weer werd opgebouwd, besloot de landbouwvereniging het land op te kopen om het zodoende voor de nieuwe eigenaar wat gemakkelijker te maken om het huis te kopen. Aannemer Berkepies heeft uiteindelijk de restanten gekocht en het huis herbouwd, om het daarna te verhuren aan jachtopziener Jan Pieters.

Melken

Het vee werd aanvankelijk nog voornamelijk om de mest gehouden, de melk kwam op de tweede plaats. Het ging ook niet om grote hoeveelheden. Het merendeel van de melk werd tot boter gekarnd. Tot aan het eind van de negentiende eeuw gebeurde dat door de boerin op de boerderij, waarbij ze de hulp van de kinderen had. Het karnen gebeurde in de gang waar de pomp stond. De boter was voornamelijk voor eigen gebruik. Kinderen hielpen boeren ook om hun koeien van het land te halen en weer naar het land te brengen, vòòr en ná schooltijd, aangezien bij enkele boeren de koeien 's nachts op stal gingen. Ze hielpen ook 's morgens en 's avonds met de hondenkar bij het vervoer van de melk van het land. 'De bussen werden op de kar gezet en zelf kon je er ook nog op', schrijft Geert Veenstra. 'Kinderen kregen daar vijf gulden per jaar voor.' Voor het gebruik van een hondenkar moesten hond en gerei (tuig) eerst door de politie worden gekeurd. Dat gebeurde éénmaal per jaar bij café Van Rein. De honden werden bekeken of ze wel goed in staat waren om de kar te trekken. Het tuig moest ook goed over de borst van de hond aansluiten. De hondenkarren hadden ook een registratienummer - een A (van de gemeente Anloo) met een nummer.

Kinderen werden ook ingezet, wanneer moeder aan het melken was, om de vliegen van de koeien weg te houden. Anders had de melkster last van de koeienstaart en bestond de kans, dat de koe de melkster zou omtrappen.

Eppie Pieters gebruikte de hondenkar voor het vervoer van de melk

Boterfabriek

Rond 1890 verschenen in Drenthe de eerste boterfabriekjes. Aanvankelijk werden deze met de nodige argwaan bekeken. Maar toen de boeren eenmaal de voordelen ervan inzagen, rezen de fabriekjes als paddestoelen uit de grond. In Gasteren werd in 1894 - op coöperatieve basis - door de grote boeren een boterfabriek opgericht. Voor de bouw was niet meer dan drie- à vierduizend gulden nodig. Dat bedrag werd verkregen door de uitgifte van aandelen. De kleinste aandelen kostten tien gulden. Het fabriekje stond aan de Brink, op de hof van Jan Pieters en Barelina Koops, de grootouders van Anna Vedder-Berkepies, tussen de boerderijen waar nu Van der Woude en Meijering wonen. Aanvankelijk heerste er enige scepsis over het bestaansrecht van het fabriekje. 'Als we straks maar een halve stuiver voor de melk krijgen, anders mogen ze die steenbult ook wel weer afbreken', zo citeerde Gerriet Pieters een aantal vrouwen uit het dorp. Het fabriekje was een mankracht-fabriekje, alles werd door twee arbeiders met de hand gedaan. Eén van de twee was de directeur. Deze functie werd bekleed door Marcus Hofsteenge, daarna door Willem Thies, in 1898 opgevolgd door Frederik Snoeiing. Later zou ook G. van Veen directeur van de boterfabriek zijn geweest. Hendrik Willems is er jarenlang arbeider geweest. Ook de vader van Geert Veenstra heeft in de boterfabriek gewerkt. Het fabriekje werd gestookt met talhout, hout zonder bast, het harde en sterke binnenste van het eikenhout, wat overbleef na het schillen. Eiken- of eekschillen werden in die tijd in de leerlooierijen gebruikt. 'Wij als jongens maakten van dat eikenhout kleppers', schrijft Geert Veenstra. In het fabriekje werd de melk eerst op een steenkoolvuur verwarmd en vervolgens in de centrifuge gedraaid om het vet eruit te slingeren. Het afgeslingerde vet werd daarna met de hand in de karn gedraaid. Veenstra: 'Mijn vader ging 's morgens om vier uur al aan de boterkarn draaien, vanwege het zware werk deed hij dat veelal in zijn hemd.' In het fabriekje werd uitsluitend boter gemaakt, bedoeld voor de verkoop. Gastenaren werden dan ook wel botterkrammers genoemd, een verbastering van botterkremmer ofwel boterverter. De kwaliteit van de boter was echter gering en de waarde viel vaak tegen, omdat men het water er onvoldoende uit kon persen. De boter werd in de zandheuvels aan de Oudemolenseweg tegenover huisnummer 19 bewaard. Met ijs uit het veen kon de boter tot het midden van de zomer goed worden gehouden. Ondanks de geringe kosten die aan het botermaken in het fabriekje verbonden waren, was de concurrentie met de inmiddels opgerichte stoomkrachtfabriek niet vol te houden. Het fabriekje sloot in 1915 de deuren.

Stoomzuivelfabriek

Na de sluiting van de boterfabriek in Gasteren ging de melk eerst enkele jaren naar Assen, vervolgens naar Eext. Maar de melkverwerking wilden de boeren eigenlijk toch liever in eigen hand houden. Omdat het vanuit financieel oogpunt niet mogelijk was met de bestaande coöperatie een stoomzuivelfabriek op te richten, sloten de dorpen Anloo, Annen, Gasteren en Schipborg zich aaneen. In 1915 werd de oprichtingsvergadering van de nieuwe coöperatie gehouden en al in 1916 stond de nieuwe boterfabriek er. Niet in Gasteren, maar - vanwege de centrale ligging van het dorp - in Anloo. Alle boeren werden lid van de nieuwe coöperatie. Naast de stoomzuivelfabriek omvatte de coöperatie ook de korenmalerij 'De Eens-

gezindheid'. De molen werd op 5 juni 1916 in gebruik gesteld. Gasteren leverde net als de drie andere dorpen twee bestuursleden (Geert Veendijk en Roelof Meursing) en één lid van de Raad van Toezicht (Albert de Weme). In de akte van oprichting staan ook de namen van een groot aantal Gasterse landbouwers vermeld: Jan Boer, Roelof Bonder, Johannes Bruins, Bareld Dekker, Hendrik Dijkman, Pieter Eiten, Jan Frome, Geert Huizing, Hermannes Kleef, Berend Kleef, Hendrik Leupen, Roelof Meijering, Albert Meursing, Otte Meursing, Jan Pieters, Lute Pieters, Gerrit Pieters, Hendrik Popken, Albert van Rein, Jacob van Rein, Hendrik van Rein, Jacob Reinders, Harm Sloots, Roelof Strijk, Jan Schutrups, Hendrik Schuurman, Steven Thies, Koen Veendijk, Harm Veenstra en Hendrik Willems.

Enkele mensen uit Gasteren vonden werk in de nieuwe fabriek. De boter was bedoeld voor de verkoop, particulieren betaalden twee gulden per kilo.

Melkrijden

Het rijden van de melk van de boerderij naar de fabriek gebeurde aanvankelijk nog met paard en melkwagen. Ieder jaar werd het melkrijden bij inschrijving uitbesteed, de laagste inschrijver kreeg de melkrit. 's Ochtends om zeven uur en 's avonds om zes uur moest in Gasteren de melk aan de weg staan. Twee uur later stonden de bussen weer op de plek, waar ze waren opgehaald. De melk werd in bussen van elk dertig liter vervoerd. Het was een heel karwei om die zware bussen

De melkbus bleef nog heel lang in gebruik

op de melkwagen te tillen, maar een melkrijder kreeg daar toch al gauw handigheid in. In de fabriek werd de inhoud van de bus gemeten. De tapmelk of ondermelk die bij het centrifugeren achterbleef, ging terug naar de boerderij voor de varkens en het jongvee. Menig boerin maakte daar ook pap van. Later ging de ondermelk naar de DOMO in Beilen, die daarvoor 1,5 cent per liter gaf. Wilde men af en toe karnemelk (soepen) hebben, dan deed men als teken daarvoor een strootje aan de bus.

Het melken gebeurde nog met de hand. Wanneer de melk in de bus werd gegoeten, kwam daar eerst een teems (soort zeef) en een doek over, zodat de melk schoon in de bus kwam. De boeren werden uitbetaald naar het vetgehalte van de melk en of deze goed schoon was. Dat werd aangetekend op een melkbriefje. Het melkgeld beurden de boeren vroeger om de veertien dagen. Het zat in een envelop boven op de deksels van de melkbussen, die door de melkrijder werden teruggebracht. 'Iedereen haalde die dag de bussen dadelijk binnen', schrijft Geert Veenstra.

De melkwagen kreeg de melkrijder van de fabriek in bruikleen. Gezien het geld dat hij in een trekker moest investeren, bleef de melkrijder, mits hij zijn werk goed deed, veel langer dan drie jaar. Op 12 maart 1916 werd de melkrit voor Gasteren gegund aan Geert Huizing voor *f* 11,70 per week. Deze woonde op de plaats waar iets verder van de weg, in 1937 de boerderij De Koningskuil is gebouwd. De boerderij van Huizing was daarvóór afgebrand. Andere melkrijders waren onder meer Geert Leupen, Cornelis Schutrups, Ruud Stokker en Bart Veenstra. 'Ik kan me nog herinneren dat ik in Gasteren vijftig leveranciers afging', aldus Ruud Stokker.

Na verloop van tijd nam de melkrijder niet alleen melk mee, maar ook andere spullen - van watten voor het filtreren van de melk en meel voor de varkens tot balken en raamkozijnen. Voor al deze boodschappen werd hij betaald. De melkrijder had ook tot taak periodiek briefjes van de melkfabriek rond te brengen met gegevens over vetgehalte en kwaliteit van de melk, en over premies of boetes. Vetgehalte en kwaliteit (de hygiëne) bepaalden de prijs die de boer voor zijn melk kreeg. Bij slechte kwaliteit kreeg de boer een boete, bij goede kwaliteit een premie. In Gasteren was de kwaliteit matig tot goed. De boter werd in Gasteren, en andere dorpen in de omgeving, door een boterverter rondgebracht.

De zuivelfabriek speelde ook een rol in de veecontrole ten aanzien van de veeziekten abortus Bang, rundertuberculose en mond- en klauwzeer. In de melkfabriek werd elke drie maanden een controle-monster genomen. Wanneer dat drie keer abortus-negatief was, werd de stal van een boer abortus-vrij verklaard. Was de melk echter abortus-positief dan moest worden uitgezocht welke koe besmet was. Deze mocht dan alleen nog voor de slacht worden verkocht.

Dekstier

Van de huuropbrengst van het jachtveld - in het begin van de twintigste eeuw 150 gulden - werd door de boermarke een dekstier gekocht. Om inteelt tegen te gaan werd de oude stier ieder jaar vervangen door een nieuwe. Lange tijd hield één van de veehouders in Gasteren de dekstier en functioneerde hij als bolhouder. De stierhouder moest hem een heel jaar voeren en onderdak geven, waarna het

dier zijn eigendom was. Na dat jaar werd hij verkocht aan de slager of aan boeren voor eigen slacht. Iedere koe die gedekt moest worden, behoorde eerst door de stierhouder te worden ontsmet. De zalf daarvoor werd door de volmachten van de boermarke gratis aan hem verstrekt. Bij niet naleving van het ontsmetten hing de stierhouder een boete van tien gulden boven het hoofd. Verder moesten de koeien die een kalf hadden geworpen, gedurende drie maanden van de stier weg blijven. De aankoop van een nieuwe dekstier haalde meestal de krant. Zo valt in die van 14 augustus 1930 te lezen, dat door de volmachten van de boermarke Gasteren van J. Wolters uit Aduard voor *f* 375,- de volbloed stier Herman werd gekocht. Zo'n twee weken later werd deze ten huize van H. van Rein, caféhouder, voor de prijs van *f* 330,- aan R. Kamping verpacht. Begin september 1931, zo schrijft de Drentsche en Asser Courant, is van de heer L. de Haan uit Hamsterland, Oldehove, voor *f* 375,- de stier Sjoerd aangekocht. 'Sjoerd, geboren op 25 december 1929, is van prima afstamming en is opgenomen in het Nederlandsche Rundveestamboek (NRS).' Het dier werd bij opbod onder de leden verkocht. Hoogste bieder werd de heer A. Thies die voor *f* 415, - de stier in bruikleen ontving en hem gedurende een vol jaar voor een dekgeld van twee gulden beschikbaar moest stellen. In een andere bericht staat, dat eind februari 1933 stier Dirk van de boermarke Gasteren met 76.1 punt in het NRS werd opgenomen. 'Hij zorgde voor goede nakomelingen, die in de prijzen vielen.'

Beer

Voor de boeren met varkens was ook de beerhouderij van belang. De beer werd ten behoeve van de markegenoten door de volmachten van de boermarke aangekocht. Deze kreeg een jaar lang kost en inwoning bij degene die het laagste dekgeld vroeg. In het begin van de twintigste eeuw komen we als beerhouders onder meer de namen van Hendrikus Gerberts, die aan de zandweg naar Schipborg woonde, en Willem Schutrups (De Hoek 31) tegen. Deze laatste bediende ook de watermolen in het Voorste Veen. Wanneer de beer doodging, moest de beerhouder voor eigen rekening een nieuw exemplaar kopen. Het dekgeld bedroeg in de jaren dertig *f* 1,50. Daarvan was *f* 1.25 voor de beerhouder en 25 cent voor de volmachten. In 1961 betaalden de boeren acht gulden per dekking: zes gulden was voor de beerhouder en twee gulden voor de boermarke. De beer deed ongeveer tien

Aaltje Stokker voert de varkens

maanden dienst, daarna werd hij te dik en vervangen. Meestal nam dezelfde beerhouder stilzwijgend de verzorging van de nieuwe beer op zich. Voor het houden van een beer moest de boer een vergunning hebben. Het dier diende een goede behuizing te hebben met een nachthok en een dekruinte, die niet van de weg af te zien was. Door het Varkensstamboek werd op de verzorging en behuizing toegezien.

De meeste boeren en ook arbeiders mestten in die tijd wel wat varkens. Als varkensvoer werd vaak een soort brei gegeven van vooral aardappelen. 'In een grote ijzeren pot in het stookhok, die ook voor de was werd gebruikt, werden aardappels gedaan en met meel en water tot een brei gekookt. Als de boel gaar was dan maar stampen tot het één brei was geworden', schrijft Geert Veenstra. Het was het beste de biggen op te fokken tot zo'n 150 pond. 'Bij dat gewicht had je het mooiste vlees en kreeg je dus ook het meeste geld per kg.' De biggen werden gewogen bij café 'De Vriendschap', dat over een varkenswaag beschikte. Waren de biggen vier à vijf weken oud, dan moesten ze gesneden worden. 'Iemand uit het dorp kon dat goed', aldus Veenstra. 'De testikels werden er met een scheermes uitgehaald.' Hij schrijft ook over het weghalen van ongeborn biggetjes. 'Het gebeurde meermalen, dat de zogenaamde bevalling bij het varken niet goed wilde en dan had je bij ons iemand in het dorpje die zo'n biggetje er goed kon afhaken. Hij deed dat met een ijzeren pookje, een stang met een omgebogen punt. Hij ging dan met dat pookje bij het drachtige varken naar binnen en stak het voorste omgebogen haakje in de hoek van het oog bij het ongeborn biggetje.'

Huisslacht

De gemeste varkens werden meestal thuis geslacht. Soms werd er ook een schaap geslacht, later ook wel koeien. Het slachten gebeurde gewoonlijk in november. Veenstra: 'Hendrik Schuurman was toen de dorpslager. Was het zover, dan had de boerin een stoempot vol water klaar staan. Met de hulp van een paar burenen werden de poten van het varken aan elkaar vastgebonden en werd het dier op de slachtbank gelegd. Slager Schuurman pakte zijn mes en stak het varken in de hartstreek. Het bloed werd in een emmer opgevangen. Er werd vervolgens kokend water over het varken gegoten, zodat de haren loskwamen en de slager het varken met een krabber schoon kon maken.' Daarna werd het varken op een ladder gebonden en opengesneden. 'Dan kwamen de burenen veelal zien hoe mooi dik spek dat varken had, en kregen ze een 'zeupie'. Topkwaliteit was 'vijf vinger spek' of een 'ester spek'. 's Avonds kwam de slager terug om het varken in stukken te snijden, waarna het vlees gedurende ongeveer veertien dagen in 't zout werd gelegd. Daarna werd het aan haken of stokken aan de balken (de wiemel) in de boerderij opgehangen. Een deel van het vlees werd gebraden en in weckflessen bewaard. Van het minder mooie vlees werd metworst gemaakt, van de lever en de kop hoofdkaas. Het bloed werd gemengd met roggemeel, gekookt en zo tot bloedworst bereid. De darmen werden goed schoongemaakt en dienden als vel voor de worsten, de dikke darm voor leverworst, de dunne darm voor metworst. Op een gegeven ogenblik moest het vlees van de balk worden gehaald, omdat het anders bruin van kleur werd en een te sterke smaak kreeg. Verschillende mensen hingen het vlees dan in een spekkist, een grote kist met een deksel erop, waarin ook wel

Slachten van het zwien, 1965. Vlnr. Egbert Dekker, Marinus Moek, nieuwsgierige soldaat, Geert Zandvoort

spek werd gerookt. Volgens Geert Veenstra was Schuurman een heel goede slager en ook een heel markante figuur in het dorp. 'Hij kwam ook veel bij ons thuis. Wij als kinderen verheugden ons al op die avond. Hij kon altijd zo mooi vertellen. En bij alles wat hij vertelde, eindigde hij altijd met: 't is griezel en gien ende. Dat was zijn vaste gezegde. Hij vertelde ook veel over heksen en spoken in de baanderhoek van Mans Kleef.' Schuurman is jammerlijk verongelukt. Hij had een nogal wild paard en deze sloeg op de Brink in Gasteren op hol. Bij een botsing tegen een boom werd zijn borstkas dodelijk ingedrukt. Geert Veenstra kende ook nog een andere slachter in het dorp, Hendrik Thies. 'Hij dronk graag en was gebrekkig', zo omschrijft hij Thies, die woonde in de huurboerderij op Brink 4.

Vanaf 1936 was Marinus Moek huisslachter in Gasteren. Hij had het slachten geleerd van zijn vader. Als hij wilde slachten moest dit van te voren op het gemeentehuis worden aangevraagd, waarvoor dan een vergoeding moest worden betaald. Het dier werd ook verzekerd, mocht het worden afgekeurd. De keurmeester kwam vrijdags langs om het levende dier te keuren, waarna het een stempel kreeg. 's Maandags werd er geslacht en kwam de keurmeester opnieuw om het dode dier aan een keuring te onderwerpen. Daarna werd het dier volledig uitgebeend. In die tijd had elk gezin in Gasteren wel een dier op 't hok of in de stal om geslacht te worden. Marinus Moek begon in het najaar te slachten en dat kon tot in het voorjaar voortduren. Voor het slachten van een varken kreeg hij een daalder, voor dat van een schaap een gulden. Op heel drukke dagen was hij wel van 's morgens half drie tot 's avonds elf uur bezig. Hij had dan twee koeien en vijf varkens geslacht en uitgebeend. Waar Schuurman nog een mes pakte om het varken in de hartstreek te steken, gebruikte Moek al een buks en later een schietmas-

ker om het dier in zijn hoofd te schieten, precies tussen de oren, waarna het direct dood was. Voor het gebruik van een vuurwapen moest de slachter vergunning van de gemeente hebben. Na het doden van het dier werd onmiddellijk de halsslagader doorgesneden. Van het opgevangen bloed werd bloedworst gemaakt door aan het bloed opgewelde havergort en wat zout toe te voegen. Dat werd vervolgens in zakken in de kookpan gedaan om nog verder op te wellen. De haren van een geslacht varken werden vlak na de Tweede Wereldoorlog wel verzameld en in één keer 's winters naar iemand in de buurt van Stadskanaal gebracht, die ze vervolgens voor borstels gebruikte.

Waren er kinderen bij de slacht dan kregen ze de varkensblaas. Schoongemaakt en opgeblazen hadden ze zo een mooie voetbal. Kinderen werden er door de slachter ook wel eens tussen genomen. 'Och wil jij wel even naar die en die gaan, want ik heb mijn penshaakje daar laten liggen', zei Marinus Moek dan soms. Dan ging zo'n kind op pad, werd soms wel het hele dorp doorgestuurd, tot iemand zei: 'Kind, ze houden je dik voor de gek, zo'n penshaakje bestaat helemaal niet.' Zo werden kinderen ook wel gevraagd stoom te gaan halen.

Een koe werd vaak op de deel geslacht en vervolgens via een balk naar boven getakeld en opgehangen, waarna het werd opengesneden. Moek slachtte niet alleen in Gasteren, maar ook in omliggende dorpen als Oudemolen, Zeegse, Annen en Taarlo.

Bedrijvigheid buiten de landbouw

Boenders en bijen

De heide werd ook gebruikt om er bezems en boenders van te maken; werk voor een vakman. De beste was Geert Veenstra, de grootvader van psychiatisch verpleger Geert Veenstra, aldus Gerriet Pieters. 'Eerst moest hij de heide plukken en

Dopheide in Gasterse duinen

daar waren de boeren niet blij mee, want waar goede bezemhei zat daar zaten ook goede zudden.' De bezems kosten tien cent en de boenders drie voor vijf cent. Geert Veenstra ging als jongen met zijn grootvader vaak het veld in om dopheide te snijden voor boenders en rijgheide te snijden voor schrobbers en bezems. Als deze klaar waren, bracht hij ze met de hondenkar naar Assen om ze daar te verkopen.

In Gasteren werden voor het geld ook bijen gehouden. Velen hadden daarvoor een perceeltje in het Gasterse Holt. Bekende bijenhouders waren Willem Schut-rups, Willem Houwing en kleermaker Albert Lever, die zeker zo'n dertig bijenkorven bezat. Gerriet Pieters: 'Kwamen de warme dagen, dan begonnen die bijen te zwermen en vlogen ze uit. Veelal ging de imker achter zo'n zwerm aan met twee deksels tegen elkaar klapperend.' Op deze manier hoopte hij dat de zwerm op een gegeven moment rond de koningin ging zitten, waar hij wel bij kon komen. 's Avonds ging de imker dan, beschermd en wel, naar deze plek terug om de zwerm in een korf te laten vallen. De honing werd later uit de korven gehaald. 'Dat noemden ze bijen slachten. Of dat met een soort zwavel of rook gebeurde, weet ik niet precies, doch de bijen gingen alle dood, alvorens men de honing kon krijgen. Later werd er gelukkig iets anders gevonden, zodat men de bijen niet dood hoefde te maken om de honing uit de korven te halen.' Pieters heeft ook zelf bijen gehouden. Overdag deed zijn vrouw de bijen in de korf, want zelf was hij op de werkverschaffing. In 1933 moest hij 'voor een hongerloon van twaalf gulden per week' van Gasteren naar Elp om daar heide te spitten.

Vrachtrijders

In die tijd werden de inwoners van Gasteren van spullen voorzien via een aantal vrachtrijders. Bekende namen waren Jacob Pepping ('Job Pep') en Arend Kors, later diens zoon Tienus, uit Annen. Regelmatig gingen deze vrachtrijders met paard en linnenwagen naar Assen. Tienus Kors had altijd een hoorn bij zich en wanneer hij Gasteren naderde, begon hij te blazen. Verder had je nog Rademaker, Adolfs die biggen vervoerde, en oude Herman Tjassens, bijgenaamd Herman Brul. Deze was vaak vergezeld van zijn zoon, ook omdat vader Herman nogal van een borreltje hield. Als er een boodschap naar of uit Assen was, namen de vrachtrijders deze tegen betaling van ongeveer een dubbeltje mee. Herman Brul nam alles als vracht mee. Zoals koper- of wierdraad om patrijzen en korhoenders te vangen. Hij wist precies de goede adresjes. De paarden rustten op weg naar Assen of terug uit bij café 'De Vriendschap.' Voor de vrachtrijders de tijd om binnen hun natje of droogje te halen. Vanaf beginjaren veertig was in Gasteren het transportbedrijf van Jacob Popken gevestigd. Met paard en wagen vervoerde Popken kunstmest, aardappelen, graan, turf en eierkolen.

Er kwamen ook kooplieden uit Assen, Gieten, Zeijen, Zuidlaren en zelfs uit Meppel langs de deur om spullen aan de man te brengen. Uit Assen kwam Jan Koster (als vertegenwoordiger van Herman Jansen) op de fiets met een grote bagagedrager, waarop pakken met kleren, ondergoed en lappen waren gebonden. Men kon eerst uitzoeken, later bracht hij het uitgezochte goed op de fiets langs. Uit diezelfde plaats kwam ook een zekere Hakkert met kleding. Uit Gieten kwam Por, uit Zeijen Piet Takens en uit Zuidlaren een zekere Hommes. Uit Meppel kwam een

venter met auto of trein en verder op de fiets om wollen goed en garens te verkopen. Bekend was ook Hendrik Nijborg, ook wel Hendrik 'olfie' of Hendrik 'tuut' genoemd, die kippen en kalkoenen kocht. Veenstra kan zich nog herinneren, dat in die tijd Jop Kemper met zijn harmonica langs de deur kwam. Net als Frans Rozier, in het gezelschap van iedere keer een andere vrouw, die niet alleen harmonica speelde maar bovendien ook nog zong.

Ambachten

In de eerste helft van de twintigste eeuw kende Gasteren diverse ambachtslieden. Op De Hoek 8 woonde wever Geert Leupen, op nummer 18 rietdekker Abel Evers en op nummer 14 snieder Albert Lever. Geert's vader Hendrik Leupen was pander bij verkopen. In een plaggenhut aan de Oudemolenseweg woonde schoorsteenveger Komduur, op het Oosteinde had Eite Stokker, op nummer 12, een machinale klompenmakerij. Deze maakte ook zogenaamde stevelklompen die door de boeren in het veen werden gebruikt. Deze klompen, extra dik op de wreef, werden vervolgens naar schoenmaker Berendsen gebracht om er leer op te maken,

Geert Leupen (l) en Gezinus Pepping

dat tot de knie reikte. Er werd ook nog een riempje op gespijkerd om ze waterdicht te maken. Ook Geert Veenstra's vader Harm was, naast arbeider in de boterfabriek, klompenmaker. Hij woonde op Oosteinde 13. 'Mijn vader deed alles nog met de gewone boor met de hand. 's Avonds bij de kachel werden de klompen wel geel geverfd. Dat werden dan de klompen voor de zondag. Hij sneed er ook wel figuurtjes in. Hij maakte ook wel trijklompen, deze hadden een leertje over de wreef. De hoogste prijs was toen veelal acht tot tien stuivers.'

Op 26 november 1904 kwam er bij de gemeente Anloo een aanvraag binnen van Teunis ten Brink, varkens koper en later slager in Assen. Hij wilde in Gasteren een varkensslachterij beginnen, maar uiteindelijk zijn die plannen niet doorgegaan. Op 5 april 1911 kreeg de gemeente een verzoek van Egbert Palthe, smid te Beilen, om in Gasteren op Westeinde 12 een grofsmederij te mogen beginnen. De smederij werd in 1912 gebouwd en in 1915 door Lammert Reitsema gekocht. Deze was daarvòòr bij Roelof Meursing in de kost. Halverwege de jaren dertig kwam er een tweede smid in het dorp, Lute Kuper, die aanvankelijk in een blikken keet op de hof van Jan Meursing aan de Oudemolensweg 12 z'n smederij had. Kuper woonde toen tijdelijk in het zomerhuisje 'Het Spinneweb' bij de Zandkampen. Rond 1936 liet hij het huis aan het Oosteinde 2 bouwen. Daar kwam toen ook de smederij.

Aannemers

Vanaf het eind van de negentiende eeuw bezat Gasteren ook een zekere traditie in timmer- en aannemerswerk. Het begon met vader Koen en later zoon Geert Veendijk. Deze laatste had de bijnaam 'Geert Zand', omdat hij volgens zeggen te weinig cement gebruikte. Koen Veendijk, die later gemeente-opzichter werd, woonde in de boerderij op Westeinde 13. Geert bouwde voor zichzelf een huis op Brink 12. Na Geert Veendijk vestigde zijn knecht Hendrik Berkepies rond 1930 een timmer- en aannemersbedrijf. Eén van de eerste huizen die Berkepies bouwde was in 1930 de boerderij van Thie Sloots op Oosteinde 8. In diezelfde tijd bouwde Berkepies voor zichzelf en zijn bedrijf een boerderij met werkplaats op Brink 5. Hij

Hendrik en Johanna Berkepies en Hendrik, Albert en Anna poseren voor het huis op Brink 5, 1933

heeft in Gasteren meer dan dertig huizen gebouwd en tegen de twintig woningen verbouwd. Later kwam zijn zoon Albert in het bedrijf te werken. De latere aannemer Jacob van Rein was bij Albert Berkepies uitvoerder.

Winkels

Gasteren kende in die jaren ook al enkele winkels, gevestigd in vaak niet meer dan een hoek van de kamer of keuken. Op De Hoek 35 beheerden Harmannus (Mans) en Ida Kleef een kruidenierswinkeltje, waar onder meer groene zeep, soda, suiker en koffie werden verkocht. Mans Kleef liep ook met een juk met twee manden door het dorp om zijn waren te venten. Levensmiddelen waren ook te koop bij Harm Sloots en Roelfien Meursing in de boerderij op Brink 6. Ook in de boerderij van Abel Everts aan De Hoek 18 was vroeger in een kamer een winkeltje, gedreven door Jan Pieters. Later verhuisde het winkeltje naar het naastgelegen nieuwe huis op Brink 5, gebouwd door én voor aannemer Hendrik Berkepies. De winkel werd vervolgens overgenomen door zijn zoon Lute Pieters, die op Westeinde 2 woonde. Meer dan een hoekje in de kamer omvatte het winkeltje nog steeds niet. Lute Pieters ventte ook nog met een platte kar. Dat deed hij niet alleen in Gasteren, maar ook in Anderen. Toen zijn broer Jan in 1923 trouwde, nam deze de winkel over in het nieuw gebouwde huis ernaast, aan het Westeinde 4. Deze Jan Pieters heeft vóór hij de winkel van zijn broer overnam, nog met een juk met manden gevent. Niet alleen in Gasteren, maar hij liep daarmee ook naar Oudemolen en Zeegse. Later bracht hij zijn waren met paard en wagen rond. Weer later is deze winkel zelfs uitgegroeid tot een Centra-zelfbedieningswinkel. Jan Pieters had het hele dorp als klant, maar ging ook in Taarlo, Oudemolen, Zeegse, Balloërveld en Anderen de huizen langs.

De verhuizing van Willem Kleef in 1933 van Westeinde 29, het tolhuis, naar een nieuw huis op Westeinde 5 betekende voor Gasteren ook een uitbreiding van het winkelbestand. In het tolhuis had hij al een verfwinkeltje gedreven. Aan de

Paard en wagen voor de Centra

achterkant van zijn woning op Westeinde 5 had huisschilder Kleef zijn werkplaats, aan de voorkant kwam er een winkel met galanterieën. Als schilder werkte Kleef veel voor de kerk. Hij stond erom bekend, dat hij op de fiets - met daaraan zijn schildersladders bevestigd - naar zijn werk ging. Het schildersbedrijf werd overgenomen door Willem's zoon Hendrik Kleef, die ernaast woonde.

Eind jaren dertig begon Trui Popken-Schaaphok, de vrouw van transportondernemer Jacob Popken, in haar huis op Oosteinde 10, gebouwd in 1938, een winkel in manufacturen. Daar gaf ze ook naailes.

Bakker

In 1902 kreeg Gasteren een bakker. Uit gemeentelijke stukken blijkt, dat Jacob (Job) van Rein uit Gasteren dat jaar vergunning aanvroeg voor de oprichting van een brood- en stoetbakkerij in de boerderij die toentertijd bewoond werd door wed. Jans Smit en waar nu, op Gagels 1, de familie Havinga woont. Ruim een maand later wordt de vergunning verleend. Vier jaar later begint ook Harm van Rein, een halfbroer van Jacob, in 1906, een brood- en stoetbakkerij op Brink nummer 10, maar in een ander huis dan er nu staat. De oorspronkelijke bakkerij alsmede de woningen van Roel Strijk en Hendrik Popken, Westeinde 19 en 17, zijn bij een brand in 1911 in de as gelegd. Na de brand liet Harm van Rein op dezelfde plaats een nieuw huis annex boerderij bouwen, het huidige pand Brink 10. Hij was niet alleen bakker, maar hield ook koeien, schapen, varkens en kippen. Bij zijn werk werd hij geholpen door knechten en meiden. De meiden gingen 's avonds weer naar huis, de knechten woonden bij de familie Van Rein in. De knechten zorgden ook voor de boerderij, werkten op het land en in de schuur. De bakkersproducten uit die tijd bestonden uit stoet, roggebrood, beschuit en koeken en werden aanvankelijk met de hondenkar gevent. De winkel was maar klein. Door veel boerinnen werd nog zelf gebakken, vooral 's zomers wanneer er in verband met de oogst veel op het land werd gegeten. Dan kon de bakker de vraag

Voormalige bakkerij op Gagels 1

naar stoet niet aan. De zoons van Jacob van Rein voelden niets voor het bakkersvak, waardoor diens bakkerij na enkele jaren alweer van het Gasterse toneel verdween. Overigens kwam er in die tijd ook nog een broodventer uit Assen in het dorp.

De bakkerij van Harm van Rein bleef echter wel bestaan. Toen diens oudste zoon, de in 1899 geboren Reinder, in 1924 trouwde, nam hij de bakkerij van zijn vader over. Harm van Rein bouwde een nieuwe boerderij op het Westeinde (nr. 27) en trok daar met de rest van zijn gezin in. De bakkerij nam nu een volledige werkdag in beslag, maar ook Reinder hield nog wel een paar varkens en kippen. Het bakken werd in die tijd hoofdzakelijk verzorgd door de twee inwonende knechten, Klaas Keulen en Jan Veltkamp, van wie de laatste dertig jaar in dienst is geweest. De bakkerswaren werden ook door de knechten uitgevent. Ze vertrokken 's morgens om negen uur. Aanvankelijk liepen ze in het dorp met manden of een handkar. Later werd er met een hondenkar, daarna met paard en wagen en weer later met een bestelauto gevent. Het afzetgebied strekte zich uit over de dorpen Gasteren, Taarlo, Oudemolen, Zeegse en Anloo. Het assortiment aan bakkersproducten werd gaandeweg uitgebreid met onder meer cocoskransen, eierkoeken en oude-wijvenkoeken. Ter gelegenheid van bijzondere dagen werden er ook speciale broodjes gebakken. Zo bakte Van Rein met Pasen voor de kinderen een haantje en met de Zuidlaardermarkt hanepoten, kleine krentenbroodjes. Voor kraamvisite bakte hij een heel fijn krentenbrood.

Voor de bakker was het altijd vroeg dag. 's Morgens om vier uur werden de twee ovens aangezet. Deze waren opgebouwd uit leem en stenen, de lemen wanden waren één meter dik, de vloer was betegeld. Een ijzeren deur sloot de oven af. 's Morgens kon je je hand niet boven op de betegelde bovenkant van de oven leggen, zo lang hield de lemen mantel de warmte vast. Het kostte dan ook niet al te veel moeite om 's morgens de oven aan te krijgen. Vóór de ovens stapelden de knechten in twee rijen de turven op. Behalve turven werden tussendoor ook takkenbossen op het vuur gegooid. Deze werden door arbeiders die graag voor brood werkten, op een wagen uit het Gasterse Holt gehaald. Later werd de turfgestookte oven vervangen door een oliegestookte, een soort van vergasser. Op de oven stond een 'kast' waarin het brood kon rijzen.

Eerst werd er twee tot drie keer stoet gebakken, elk baksel duurde drie uur. Daarna kwam het roggebroad. Tenslotte werden er eierkoeken en oude-wijvenkoek gebakken. Bovenop de oven droogde men appels en kruiden. De bakker en zijn knechten maakten lange dagen. 's Avonds moest alles weer klaar worden gezet voor de volgende dag. Tegen een uur of elf ging men pas naar bed.

De bakker beschikte later over een elektrische molen, waarmee het graan tot meel werd verwerkt. Van de boeren kreeg de bakker rogge om er brood van te bakken. Afhankelijk van de grootte van het gezin en van het aantal inwonende personeelsleden kreeg de bakker één, drie of vijf mud rogge per boer. Uit één mud of mudde rogge haalde hij ongeveer 25 broden, in gewicht variërend van soms drie, soms zes, maar soms ook wel acht pond per stuk. Wat er van de rogge overbleef, was voor de bakker. Voor het bakken van de roggebroaden werd door hem bakloon berekend. Bij de boeren thuis lag een boekje, vaak in de tafella, waarin de bakker het aantal geleverde broden opschreef. Stoet werd gewoon in rekening gebracht.

Schoenmaker Berendsen in zijn werkplaats

Schoenmakerij

Op de Oudemolenseweg woonde 'reizend koopman in voornamelijk schoenen' Philip Berendsen. Deze ronde van 1930 tot 1947 ook een schoenmakerij, die door zijn zoon Rudolf werd overgenomen. Aanvankelijk woonde Berendsen op Oudemolenseweg 1, nu als vakantiehuisje eigendom van de heer Borgesius. Deze woont zelf op Gagels 31. In 1938 verhuisde het gezin naar Oudemolenseweg 8, dat voor f 2.900,- door Berkepies was gebouwd. Rudolf Berendsen woont daar nog steeds. Bijna zeventig jaar zit hij al in het vak en nog steeds kan men bij hem met kapotte schoenen terecht. In de jaren dertig moest hij meehelpen in de zaak van zijn vader, 'want het was een moeilijke tijd', aldus een interview met hem in het blad Waardeel. Schoenen en sloffen die in die jaren twee tot drie gulden per paar opbrachten, werden geruild voor aardappelen en eieren. In die jaren volgde Rudolf Berendsen in Groningen ook de opleiding tot schoenmaker, al een uitgebreide studie met vakken als verkoopkunde, gedoceerd door de toenmalige directrice van de Bijenkorf, en anatomie. Het examen Reparatie deed hij in het eerste jaar van de Tweede Wereldoorlog, een paar jaar later behaalde hij het winkeliersdiploma. Vanaf het begin liep de schoenmakerij goed. 'In de oorlogsjaren leverde reparatie het leeuwendeel van de inkomsten op. Schoenen waren schaars, op de bon en vaak ook nog van slechte kwaliteit.' Zoolleer was in die tijd zo schaars, dat Berendsen zolen van hout maakte. 'Ruilhandel vormde ook in die tijd een wezenlijk onderdeel van de nering.' Als kostwinner en ambachtsman wist hij te ontkomen aan tewerkstelling in Duitsland.

Café

Rond 1900 kende Gasteren café Meursing op Westeinde 24, waar nu kleinzoon Roelof Meursing woont. Maar al vrij spoedig na de eeuwwisseling sloot dit zijn deuren. De inwoners van Gasteren konden vanaf die tijd naar café De Vriend-

Café „De Vriendschap” H. van Rein - Gasteren

Café de Vriendschap, Westeinde

schap van Hendrik van Rein aan de overkant. Dit café, annex boerderij, stond op de plaats waar nu op nr. 15 Jacob van Rein en Dinie Kamerling wonen. Hendrik was het zevende en jongste kind van Hendrik Berends van Rein en Marchien Darwinkel, die ook al in de drankhandel hadden gezeten. Achter het café liet Hendrik van Rein een nieuwe zaal bouwen. Het café beschikte over een muziekkast en over een jachtstal. Daar konden de jagers tussentijds hun geschoten wild brengen, waar het soms ook wel een nacht bleef liggen. Ook beschikte het café over voerbakken voor de paarden en over een varkenswaag. Geert Veenstra: 'Bij aflevering werden de varkens naar het café gedreven en daar kwamen ze één voor één in een houten kist aan de weegschaal. Het wegen ging met gewichten en werd altijd door de caféhouder gedaan.' In Veenstra's jaren was het de gewoonte, dat de jongens elkaar 's avonds bij café De Vriendschap ontmoetten om vandaar naar andere dorpen te rijden om meisjes te ontmoeten. Lange tijd beschikte alleen Van Rein in het dorp over een telefoon.

In maart 1912 brak er in het café brand uit, wat een enorme tragedie tot gevolg had. Uit de Drentsche en Asser Courant van 27 maart 1912: 'Gistermiddag brak door onbekende oorzaak brand uit bij den herbergier Van Rijn te Gasteren. Het vuur breidde zich snel uit. Door den wind geraakten een tweetal naburige huizen, eigenaar Hendrik Popken en bewoond door de huisgezinnen van Albert Kloezen en Hendrik Smit, mede in brand. Het vuur greep snel om zich heen, zoodat aan blusschen niet te denken viel. Het meest tragisch was, dat een tweetal jeugdige kinderen, een van Kloezen en een van Smit, niet meer uit de vuurzee konden worden gered en jammerlijk omkwamen. De lijkjes zijn nog niet gevonden. De woningen zijn één puinhoop. Nog gingen een paard, een tweetal koeien en twee

varkens toebehoordende aan Van Rijn, verloren.’ Het café kon overigens worden gered.

Volgens krantenberichten ging het er in het café niet altijd volgens de gemeentelijke regels toe. Een bericht uit de Drentsche en Asser Courant van 6 januari 1930 vermeldt, dat ‘de rijksveldwachter H. Bouwman gisteren procesverbaal opmaakte tegen H.v.R. caféhouder wegens het geven van gelegenheid tot dansen zonder daartoe vergunning te hebben bekomen van den burgemeester van Anloo. Een vrij groot aantal jongelui maakte thans en naar werd vernomen ook reeds vaker van de gelegenheid gebruik tot dansen zonder dat v.R. daartoe vergunning bezat.’ Een gelijkkluidend bericht stond ook in de krant van 19 december 1932.

Later, toen er een bus door Gasteren reed, hing bij het café een vlaggetje aan de boom, wanneer mensen met de bus mee wilden.

Na Hendrik van Rein zwaaiden Lucas Nevels en Lina van Rein de scepter over het dorpscafé. Na de Tweede Wereldoorlog namen Albert en Tinie van Rein het stokje over.

Bebouwing

In de eerste helft van de twintigste eeuw nam de bebouwing in Gasteren duidelijk toe. Nieuwe boerderijen en woningen kwamen er aan het Oosteinde, het Westeinde, de Brink en de Oudemolenseweg. Voor heel wat minder geld dan tegenwoordig. Zo schrijft Gerriet Pieters, dat hij in 1914 voor f 1.400,- het boerderijtje Oosteinde 7 liet bouwen, ‘gewoon zonder vergunning te vragen.’ De grond kostte toen vierhonderd gulden.

In die tijd bevond zich ook nog een plaggenhut in het dorp, waarin Komduur en Sien woonden. Deze hutstee lag in het Ruiterveen, een laag gelegen stuk land ten noorden van het bosje de Koningskuil. Er tegenover lag een akker met dezelfde naam. Vanaf de Schipborgerweg lag de hutstee achter huisnummer 3. Kom-

Hendrikje de Weerd voor De Volharding, rond 1960

duur was een klein mannetje met kromme benen en Sien was wat mank. Ze werd ook wel Sien Hompelepomp genoemd. Komduur was schoorsteenveger. Geert Veenstra kan zich nog goed herinneren, dat die hut op een morgen in brand stond. 'In Gasteren werd toen een collecte gehouden en kregen ze een woonwagen.' Komduur en Sien kregen drie kinderen - Roel, Aaltien en Jan. Komduur heeft een einde aan zijn leven gemaakt, Sien is hertrouwd met een zekere Willem Hond en is later naar Rolde verhuisd.

Rond 1920 werd het omliggende gebied met heidegronden en zandverstuivingen ontgonnen. 'Op de ontginning', zoals het gebied werd genoemd, kwamen ontginningsboerderijtjes zoals in de jaren twintig aan de Schipborgerweg. Ook de boerderij De Volharding aan de weg naar Anloo was een ontginningsboerderij. De oorspronkelijke boerderij is in 1920 afgebrand. Deze stond precies tussen de boerderij De Koningskuil en de huidige boerderij De Volharding. In 1926 werd op de plaats waar nu De Volharding staat, een veldschuur gebouwd die dezelfde naam droeg. Later is er een woning met stallen ingebouwd. De boerderij De Koningskuil dateert van 1936. Achter het gelijknamige bosje, met daarin een grote kuil, bevindt zich het Ruiterveen. Vroeger voerde hierlangs de weg van Gasteren naar Schipborg, een onderdeel van het traject Groningen-Coevorden. Ongetwijfeld dankt het Ruiterveen zijn naam aan de reizigers, die hier eeuwenlang met hun paarden over de heide trokken. Ook de Koningskuil, of 'keuningskoel', lag vlak bij deze weg. Volgens een legende zou een koning op de doorreis in Drenthe bij een dobbe zijn afgestegen en zijn paard hebben laten drinken. Die dobbe zou de 'keuningskoel' zijn geweest. Wellicht berust de kern van deze legende op waarheid, maar zou koning eerder op een hoofdman of stamhoofd uit het verre verleden wijzen. Was de keuningskoel wellicht een plaats waar in vroeger dagen de plaatselijke hoofdman zijn mensen verzamelde?

In 1930 werd aan de Oudemolenseweg een nieuw schoolgebouw neergezet, met daarnaast de meesterswoning. Niet veel later werden aan de Oudemolenseweg en Schipborgerweg ook twee huizen gebouwd. Het ene huis op Schipborgerweg 3 staat er nog steeds, het andere huis bevond zich op de plek waar nu De Veenorchidee staat, Oudemolenseweg 6.

Bestuurlijk

Boermarke

De marke is vanouds het grondgebied van het Drentse dorp waarover de boerschap, de groep eigenerfden, de zeggenschap heeft. De marke van Gasteren is ongeveer 700 bunder (hectare) groot. Lid van de boermarke zijn degenen die buiten het dorp minstens één hectare cultuurgrond bezitten. In principe vallen alle inwoners van Gasteren onder het gezag van de leiders van de boermarke, de volmachten. Maar in de praktijk gaat het gezag vooral de boeren aan. Waar vroeger een boer zijn stem kon laten gelden naar gelang het aantal waardelen dat hij bezat, bestaan deze in Gasteren vanaf de jaren twintig niet meer. De boermarke kent vier volmachten: de voorzitter, secretaris en penningmeester en een administrateur, de volmacht-boekhouder. Waar in andere boermarken vooral het aanzien

De boerhoorn is bewaard gebleven en werd in 1993 opnieuw geblazen door Albert Meijering

de reden is om volmacht te worden, is dat in Gasteren toch vooral een sociaal verantwoordelijkheidsgevoel. Bijzondere rechten hebben de volmachten niet, wel veel plichten. Jaarlijks belegt de boermarke een vergadering, de boerreken. Aanvankelijk werd deze met de boerhoorn naar de Brink 'geroepen'. Op de boerreken wisselen de volmachten, elk jaar is er één rolwisseling. Om volmacht te kunnen worden, moet men boer zijn en bovendien over een paard, tegenwoordig een trekker, beschikken. De volmacht-boekhouder is permanent, soms tientallen jaren in functie en krijgt als enige van de volmachten een vergoeding voor zijn werk. In feite vormt hij de spil van de boermarke. Al zo'n honderd jaar gaat de functie van volmacht-boekhouder in Gasteren over van vader op zoon Reinders. Momenteel is dat Harm Reinders. 'Het bijzondere van de boermarke van Gasteren is, dat het dorp geen grootgrondbezitters kende. De sociale contacten verliepen dan ook altijd op basis van gelijkwaardigheid', zegt Ruud Stokker, vele jaren voorzitter van de boermarke. 'We waren, en zijn, gewone jongens onder elkaar. Kapsones moest je bij ons niet hebben.' Sinds ongeveer 1920 worden de volmachten gekozen.

De boermarke is altijd een kapitaalkrachtige vereniging geweest, waarvan de voornaamste inkomsten uit het verhuur van het markegebied als jachtveld voortvloeien. In welk jaar de boermarke voor het eerst als jachtveld werd verhuurd, is niet meer na te gaan, waarschijnlijk ergens in de tweede helft van de negentiende eeuw. Het jachtterrein omvat de hele boermarke: grasland, bouwland, heide en bos. In 1904 werd deze voor tachtig gulden verhuurd, in 1934 al voor f 675,-. De huurders waren voornamelijk 'heren uit de stad'. In de jaren dertig van de twintigste eeuw waren dat onder meer de gebroeders Haan, van wie één een grote wasserij in de stad Groningen had. Volgens het huurcontract hadden de jagers niet alleen het alleenrecht om in het gebied te jagen, maar ook de plicht om op

Lagere school en meesterswoning aan de Oudemolenseweg

schadelijk wild te schieten. Wanneer er teveel schade kwam, werden de huurders daarvan door de boermarke in kennis gesteld. De boermarke houdt namelijk de verantwoordelijkheid voor het jachtgebied. Wanneer na 'een redelijke tijd dit schadelijk wild te beperken' de huurders toch in gebreke blijven, dan hebben de volmachten 'het recht het schadelijk wild door middel van een fret te doen opruimen.' Dat laatste gebeurde dan éénmaal per week in de maand januari. 'In mijn jeugd', zegt Albert van Rein, 'vormden de konijnen een ware plaag.' Hij kan zich het fretteren nog heel goed herinneren. In de marke van Gasteren werd vooral op hazen, konijnen, fazanten en eenden gejaagd, maar ook wel op patrijzen en snippen. Inkomsten werden door de boermarke ook verkregen door het verpachten van weiden en van de Brink. Ook bomen werden verkocht. Maar steeds werden er weer nieuwe gepoot.

Naast het verhuur van de jachtgebieden zorgt de boermarke ook voor het beheer van de gezamenlijke gronden en voor de verbetering en het onderhoud van de wegen. Dat laatste gebeurt vooral in het voorjaar. Terwijl de voornaamste straten en wegen eigendom van de gemeente zijn en door haar worden onderhouden, worden de wegen op de es en andere zandwegen door de boeren onderhouden. Tot in de tweede helft van de twintigste eeuw gebruikte de boermarke daarvoor nog het losse stuifzand van de Gasterse Duinen. Aan de Oudemolenseweg had de boermarke achter en naast de plek waar nu de paasberg is, voor de zandwinning een stuk grond in eigendom. Tot in de jaren vijftig bleef dit zandmennen een gemeenschappelijke activiteit. Het boerwerken voor het onderhoud van kapotgereden zandwegen werd, op initiatief van de voorzitter, in het dorp aangekondigd via het rondzeggen. Op de afgesproken tijd verzamelden de boeren zich dan met hun karren bij de zandafgraving.

Door de boermarke werd ook de lantaarnopsteker betaald. Deze kreeg voor zijn werk zo'n vijftien tot twintig gulden per jaar. Lantaarnopstekers waren Hendrik Leupen, R. Dijkman en Hendrik Dijkman.

Maar de boermarke - van oorsprong vooral bedoeld als buurt- of naoberschap - bemoeide zich ook met andere zaken die het dorp aangingen. Stokker: 'Het was de boermarke zijn plicht om zich met alles wat in het dorp gebeurde, te bemoei-

en. Daaronder viel ook het helpen van inwoners. Je kon toch niemand in de steek laten?’ De bemoeienis van de boermarke gold onder meer de school. In de jaren twintig was de groep kinderen uit Gasteren inmiddels zo groot geworden, dat inwoners een verzoek bij de gemeente Anloo indienden om geld voor het bouwen van een school plus hoofdenwoning in Gasteren ter beschikking te stellen. De gemeente sribbelde echter tegen. Dankzij de boermarke en de familie Renken, die een stuk grond aan de Oudemolensweg aanboden, ging de gemeente overstag. In 1930 kon Gasteren zodoende weer over een eigen schoolgebouw en meesterswoning beschikken. Ook stond de boermarke begin jaren dertig grond af voor de bouw van twee woningen voor kinderrijke gezinnen, teneinde de school voor het dorp te behouden. Ook de bouw van beide huizen, in totaal voor de som van f 5.600,-, kwam voor rekening van de boermarke. Het moment van oplevering van deze huizen luisterde in verband met het voortbestaan van de school heel nauw. Om de voortgang van de bouw door een wilde staking niet in gevaar te laten komen, werd zelfs de politie ingeschakeld.

In 1960 werd een perceel grond nabij de Oudemolensweg ter hoogte van het hunebed als parkeerruimte aan staatsbosbeheer verkocht. Ten zuiden van het hunebed heeft de boermarke grond gekocht en bomen geplant.

Wegen

Gasteren kende in het begin van de twintigste eeuw nog alleen zandwegen. Bij slecht weer was het soms heel moeilijk om via de modderige wegen bij het land te komen. ‘Ik herinner mij nog goed, dat als de weg heel slecht was, de boerhoorn ging. Dat was een teken dat de boerschap moest samenkomen. Er werd dan besproken dat ieder de andere dag met de schop moest komen om de wegen wat begaanbaarder te maken’, schrijft Geert Veenstra. ‘Men had altijd wel wat geld in voorraad, zodat er tijdens de werkzaamheden één of twee liter jenever werd

*De mannen van gemeentewerken poseren bij hun wals,
Oosteinde, rond 1930*

gehaald en ieder een borrel kreeg. Dat dronk men uit een rakersglaasje, een glaasje zonder voet. En ieder dronk uit hetzelfde glaasje.' In 1920 werd de weg van Gasteren naar Oudemolen ('één en al stuifzand') en twee jaar later die van Gasteren naar Anderen verhard. Over de verharding van de zandweg naar Oudemolen is zeker dertien jaar gesteggeld. Nog in 1919 moesten daarvoor diverse stukken grond worden aangekocht. Het voor de aanleg benodigde zand werd toen via rails met lorries aangevoerd. Het werk was door 'ene heer Hoff' aangenomen, de uitvoerder was 'ene heer Mulder', aldus schriftelijke bronnen. Op 20 november 1920 werd de nieuwe weg naar Oudemolen officieel geopend. Maar die weg bleek al snel te smal. Er ging een verzoek uit van de ingezetenen van Gasteren aan Burgemeester en Wethouders van de gemeente Anloo om de weg te verbreden. B. en W. waren daartoe wel genegen, maar wilden er niet te veel geld insteken. Uit haar notulen: 'Wordt besloten de Raad voor te stellen het verzoek in te willigen onder voorwaarde, dat de over te nemen stroken grond gratis in eigendom aan de gemeente overgedragen moeten worden en belanghebbende ingezetenen zorg moeten dragen voor gratis grondvervoer met paard en wagen voor zover zulks moet plaatsvinden.' In 1929 is de verbreding van de weg voltooid. Ook de zandweg tussen Gasteren en Anderen werd in die tijd tot grindweg verhard. Uit de Drentsche en Asser Courant van 11 april 1921: 'Reeds een paar dagen zijn de landmeters bezig met het opmeten van de weg Anderen-Gasteren en met het maken van de begroting voor het verharden van de weg. Mochten rijk en provincie de nodige steun verschaffen, dan zou er niet alleen werk komen voor de vele werklozen, maar zou het ook voor deze beide dorpjes een grote verbetering zijn.' Uit gemeentelijke stukken blijkt, dat inwoners van Gasteren als belanghebbenden al in 1916 een eigen financiële bijdrage voor die verharding leverden. De toegezegde bedragen varieerden van f 5,- tot f 125,-. In 1923 is de weg gereed. Dezelfde krant meldt een paar weken eerder, dat ook de straatweg van Gasteren over Loon naar Assen een grote verbetering heeft ondergaan, 'waardoor men niet meer een omweg hoeft te maken wegens onveiligheid van de weg.'

Wilde men naar Loon dan moest bij het tolhuis tol worden betaald, vanaf 1900 ook door fietsers. De tolbaas deed het tolhek voor een fiets voor twee cent open, voor een wagen of koets moest meer worden betaald. Wie voor zijn werk door het tolhek moest, hoefde echter niet te betalen. In 1904 werd de tol aan H. Uiterwijk verpacht, vervolgens waren Jan en Gertruud Boer de beheerders van de tol, later een zekere Kuipers. 'Ging iemand stiekem door het tolhek dan werd de hond er achteraan gestuurd', schrijft Geert Veenstra. In 1916 werd de tolheffing afgeschaft. In 1917 woonde huisschilder Willem Kleef in het tolhuis. Deze liet later een huis aan het Westeinde bouwen.

In Gasteren zelf werden in die tijd De Hoek en de Gagels vanaf de Brink tot aan de schuur van de dorsvereniging verhard.

Openbaar vervoer was er in de eerste helft van de vorige eeuw nog maar weinig. Eenmaal per week kwam de bus van Veendam naar Assen door het dorp, meestal op woensdag. Wanneer dat voor het eerst gebeurde, is niet bekend.

Voorzieningen

In Gasteren stonden in het begin van de twintigste eeuw als openbare verlichting ongeveer acht lantaarns. 's Avonds als het begon te schemeren, ging de lantaarn-

opsteker met ladder en petroleumblik op stap om de lantaarns van petroleum te voorzien en aan te steken.'s Morgens ging hij weer langs om ze uit te doen. Het was aangenomen werk en ging bij inschrijving. Lantaarnopstekers waren in die tijd onder meer Hendrik Leupen en de gebroeders Dijkman. Eén van hen, Hendrik, was ook scheper. De lantaarnopstekers werden door de boermarke betaald. Voor hun werk kregen ze zo'n twintig per jaar. Aan het lantaarnopsteken kwam een eind, toen Gasteren op woensdag 22 februari 1928 op het elektriciteitsnet werd aangesloten. Ongeveer tegelijk met de komst van de elektriciteit kwam ook de eerste telefoonaansluiting in Gasteren, en wel bij café Hendrik van Rein. Die aansluiting werd betaald door de boermarke. Van Rein bracht de telefonisch gedane boodschappen vervolgens in het dorp rond. In 1930 was de eerste radio in het dorp te horen. Op waterleiding en riolering moesten de inwoners van Gasteren tot na de Tweede Wereldoorlog wachten.

Veldwachters waren er al veel langer. Aanvankelijk beschikte de gemeente Anloo over twee veldwachters. Deze hielden zich bezig met het handhaven van de openbare orde, het pakken van stropers, de controle op hondenkarren en het controleren op rijwielplaatjes. Lange tijd was Joling ('lange Geert') uit Annen in Gasteren veldwachter. Meestal werd hij geassisteerd door een minder bekende, vaak wisselende collega. In Gasteren hebben meerdere politieagenten gewoond, zoals Jan Huisman en na hem De Jong. Met ingang van 15 december 1932 werd Albert Scholte, jachttopziener te Gasteren, door de Commissaris der Koningin tot onbezoldigd veldwachter benoemd. Hij was toen in de kost bij de familie R. van Rein Azn. en is later getrouwd met de onderwijzeres mej. Mennes.

Iets voorbij de splitsing van de wegen naar Oudemolen en Schipborg, aan de Oudemolenseweg, hebben in het begin van de twintigste eeuw tijdelijk woonwagens gestaan. Uit gemeentestukken blijkt, dat er eind 1929, begin 1930 in de gemeenteraad van Anloo een discussie werd gevoerd over een verzoek van ingezetenen van Gasteren om aldaar geen standplaats voor woonwagens in te richten. Burgemeester en wethouders stelden de raad echter voor niet op dit verzoek in te gaan. Volgens hen zullen de inwoners van Gasteren geen last en hinder van de woonwagens ondervinden, 'terwijl bovendien mag worden aangenomen dat van de standplaats, aangezien de weg waaraan de standplaats zal liggen geen hoofdverkeersweg is, hoogstwaarschijnlijk geen gebruik zal worden gemaakt.'

Sociaal-cultureel

Kindertijd

Door de kinderen in het dorp werden als in andere dorpen allerlei spelletjes gespeeld. Vaak speelden ze in de 'bargen' aan de Oudemolenseweg en maakten daar 'hoessies'. De jongens waren geen lieverdjes. Schooljongens zetten in de struiken strikken voor de lijststers, vooral in een bosje bij het Aolstalbad, het bruggetje over het Gasterse Diep naar de Heest. 'Je maakte een ombuiging van een jonge hazelaar, hing daar een strikje van een paardehaar in en vervolgens een lijsterbestakje voor', aldus Geert Veenstra. Vòòr schooltijd gingen de jongens de

strikken bij langs. 'De gestrikte lijsters werden naar de winkelier gebracht en brachten acht cent per stuk op, jonge lijsters iets meer.' Stropen heeft er bij de jongens nog lang ingezet. Zoals elke boerenjongen uit zijn tijd stroopte ook Ruud Stokker konijnen en fazanten. 'Met het geld dat we daarvoor van de winkelier kregen, konden we zondagavond stappen.'

Was het winter dan gingen de kinderen wel op het Ruiterveen schaatsen, achter De Koningskuil. Omdat het daar niet zo diep was, kon daar na een goede nacht vorst al geschaatst worden. 'En als het dooide, gleden we net zolang door, totdat je door het ijs zakte en met natte voeten thuiskwam', herinnert zich Jantinus Stokker. Voordat op het Voorste Veen geschaatst kon worden, moest het toch zeker vijf tot zes dagen hard hebben gevoren.

Uit de levensbeschrijving van Geert Veenstra blijkt wel, dat het voor kinderen in het begin van de twintigste eeuw vaak hard werken was. Wegens ziekte ging Geert Veenstra al op elfjarige leeftijd van school. Twee zomers heeft hij vervolgens twee koeien langs de dijken gehoed, daarna was hij het zat. Op veertienjarige leeftijd werd hij boerenknecht bij boer Trip, die op Brink 1 woonde, waarin nu de pannenkoekboerderij is gevestigd. Niet al te lang, want deze boer overleed op 32-jarige leeftijd aan een longontsteking. Vervolgens werd hij boerenknecht voor dag en nacht. Zijn eerste jaar verdiende hij f 25,-, het derde jaar f 75,-. Na drie-en-een-half jaar werd hij door zijn vader 'uitbested' aan Meursing, bij wie hij vijf jaar heeft gewerkt. Bij hem verdiende hij aanzienlijk meer - tegen de vierhonderd gulden per jaar. Vervolgens ging Veenstra bij boer Veendijk werken. 'Dat was voor mij een slechte boer. Hij kreeg melk bij zijn boterham, doch de knecht niet. De pan werd altijd zo gezet, met een omgekeerde lepel eronder, dat het vet naar zijn kant ging.' Na ruim een jaar bij deze boer te hebben gewerkt, had Veenstra er genoeg van. Meer dan tien jaar - van zijn 14de tot zijn 24ste - had hij als boerenknecht voor dag en nacht gewerkt. 'Als een stuk vee werd je verhandeld. Een boer kwam in november 's avonds bij je ouders vragen of hij de zoon kon huren als knecht.' Over het jaarloon werd dan onderhandeld.

'Als er nieuwe knechten in ons dorpje kwamen, gaven die altijd f 5,- en dan werden ze door de jongelui uit het dorp als hun gelijke geaccepteerd. Wij als inge-

Geert Veenstra en Geert Weggemans (rechts) op de bult

zetenen van het dorp laptten ieder *f* 1,- en dan werd voor dat geld zondagavond alcohol, of wat men wilde drinken, gekocht. Niet per borrel, maar per fles.'

Aanvankelijk wilde Geert na het werken als boerenknecht politieagent worden, maar hij slaagde net niet voor het examen. Daarna solliciteerde hij naar een baan als leerlingverpleger bij het Rijkskrankzinnigengesticht (later: Rijkspsychiatrische Inrichting) in Eindhoven. 'In het dorp dacht men dat ik zo ongeveer de wereld uitging, zo ver weg vond men Eindhoven liggen.' Met studie en hard werken bracht hij het tot Afdelingshoofd. Wegens zijn verdiensten kreeg hij later een gouden onderscheiding in de Orde van Oranje-Nassau.

In huis

Het leven in huis speelde zich nog voornamelijk in de woonkeuken af. In het midden van het vertrek stond meestal een ronde tafel. In de tafella zat het bestek, peper en zout, maar ook het brodenboekje van de bakker. Boven de tafel hing een petroleumlamp. De stoelen stonden in een rij langs de wand. 'Pak mar een stoel an' betekende dat je welkom was. In de woonkeuken bevonden zich meestal twee, soms drie bedsteden. Deze waren bedekt met een laagje stro met daarbovenop een grote zak met haverdoppen. Ook de hoofdkussens bevatten haverdoppen. Op bijzondere dagen werd er wel een laagje wit zand over de vloer of tegels gestrooid. In de woonkeuken stond na een geboorte ook de schommelwieg voor de pasgeborene, het poppie, met een touw er aan vast om te wiegen. De baby moest door een lange slang uit de fles zuigen, aangezien deze op de vloer stond. Het was altijd een heel werk om die slang weer schoon te krijgen. In de kamer stond ook het fornuis, of kookkachel, dat met turf of zoden werd gestookt. Na de Zuidlaardermarkt, eind oktober, werd dicht bij de tafel een grote, zogenoemde kolomkachel in de woonkeuken geplaatst, waar men 's avonds gezellig om heen zat. In deze kolomkachel paste een speciale ketel, die men een konkel noemde. Onderaan de kachel bevond zich een ring, waar je je voeten op kon zetten en natte sokken op te drogen werden gelegd. De kolomkachel werd gestookt met gedroogde zoden,

*De bedstee in De Hoek 16,
2000*

hout, turf en later met eierkolen en cokes en moest elke dag met sprikkies en petroleum worden aangemaakt. 's Winters gebruikte men stoven waarin kooltjes werden gedaan om de voeten warm te houden. Die kooltjes kwamen in een test, een stenen potje. Later werd de houten stoof vervangen door een ijzeren plaatstoof. Kinderen sliepen soms met z'n drieën in één bedstee. Was het erg koud dan kregen ze een warme kruik aan de voeten. 'Ook had mijn moeder wel een dikke ruwe steen in de oven, die dan 's avonds lekker warm was en die kregen we ook wel aan de voeten', aldus Geert Veenstra.

Wanneer er visite kwam, zat men in de kamer. Hier waren ook bedsteden en een mooie kachel. Na de koffie met koek schonk de gastheer een borrel. Dat was vaak fladderak, madeira of wijn. Ook de dames dronken een borrel, soms met wat suiker.

'Verlichting was er vroeger niet veel', schrijft Gerriet Pieters. Hij kan zich nog herinneren, dat hij in de schuur bij een raapolie-lampje werkte, 'want men durfde daar geen petroleum-lampje aan te steken voor het brandgevaar.' Maar dat veranderde door de komst van de stormlantaarn, waarna ook bij het dorsen en melken petroleum werd gebruikt. 'De rijwielen hadden eerst kaarslantaarns, daarna werd er carbid gebruikt en die waren veel beter.'

Water kwam uit de pomp. Rond half vijf 's middags - vòòr melktijd - moesten de kinderen en de knecht om beurten pompen. Het water ging door een zinken buis in de goot, waar de koeien uit dronken. De hygiënische omstandigheden waren in die tijd nog vrij primitief. 'Bij sommigen stond het toilet maar zo op de deel, zonder een hokje er omheen', aldus Pieters. 'Men scheerde zich maar éénmaal in de week en het wassen werd ook nogal eens overgeslagen.'

Maaltijden

Op de boerderij was het vroeg dag. Men stond tegen vijf uur op. Eerst moest er worden gemolken, de melk moest aan de weg. Het melken werd aanvankelijk nog vooral door vrouwen gedaan. Ook de kinderen hielpen wel mee. Na het melken,

rond een uur of zeven, werd ontbeten. Het ontbijt bestond veelal uit versgekookte, gestampde aardappelen op roggebrood, soms met kaantjes spek of schapenvet erdoor, of met varkensvet met stroop erop. Soms werd het roggebrood besmeerd met boter, waarna het mes in de zoutpot ging en vervolgens over het roggebrood werd gestreken. Ander broodbeleg was nagelholt, gedroogde bilstuk van een rund. Na het ontbijt ging men naar het land waar rond een uur of negen koffie werd gedronken en brood werd gegeten. Om twaalf uur was het tijd voor het warme middageten, de belangrijkste maaltijd van de dag. Het middageten bestond uit aardappelen, rijst of een meelspijs, vlees en groente. De gekookte aardappelen werden in een grote pan op tafel gezet met middenin een schaalje ('bollegie') met uitgebakken spekvet, waarin de aardappelen werden gedoopt. Als nagerecht kreeg men wel karnemelkse pap of brij. De pan met brij werd op tafel gezet en om beurten pakte men een lepel. Ook kreeg men wel beschuit met melk en gele suiker, beschuut'n brij, als toetje. Om drie uur 's middags kreeg men opnieuw koffie en brood of koek. Wanneer de kinderen rond kwart vòòr vier uit Anloo uit school kwamen, kregen ze in de keuken warm eten. Tegen een uur of zes gebruikten de ouders met de meiden, knechten en grotere kinderen een broodmaaltijd, soms met een ei of met restjes van de middagmaaltijd.

Voor het aanleggen van een voedselvoorraad werd in die tijd veel geweekt, vooral vlees, groenten en vruchten. 'Vroeger als de koeien op stal kwamen', schrijft Gerriet Pieters, 'dan kwam er altijd een hele zwerm vliegen mee en die kwamen dan door het hele huis. Men kon dan meestal niet rustig eten, alleen om die vliegen. Maar er waren toen ook wel kerels, die er niets om gaven en gewoon dooraten.' Tegen een uur of negen 's avonds ging men naar bed.

Aanvankelijk werd de Drentsche en Asser Courant in Gasteren door slechts drie families gelezen (de families Timmer, Sloots en Reinders) met één abonnement. Dat gaf wel eens problemen, want als Timmer de krant 's avonds om half negen bij Sloots bracht, was er niet veel tijd meer om deze fatsoenlijk te lezen.

*Hendrik van Rein, Bertus van Rein en Janna van Rein-Bakker
tussen de maaibulten op de Zandkampen, 1960*

Klederdracht werd alleen nog in het begin van de twintigste eeuw gedragen. Jongens tot een jaar of vijftien droegen wel pofbroeken. Inwoners tussen de zestien en dertig jaar hadden wel slobkousen over de schoenen. Was er feest dan droegen de mannen vaak een boordje met een vlinderstrikje.

Ter kerke

Kerkelijk waren de inwoners van Gasteren niet. In het begin van de vorige eeuw gingen er niet meer dan acht tot hooguit vijftien mensen uit het dorp naar de kerk in Anloo. Iedereen uit Gasteren liet zijn kinderen wel dopen. Aangezien men op zondagmorgen eerst moest melken en het vee moest verzorgen, schoot de dienst van tien uur er nog weleens bij in. Kerkeradsleden moesten wel elke zondag naar de kerk. De rijken gingen met de sjees, de armen te voet. Dominee Beek probeerde de inwoners van Gasteren meer bij de kerk te betrekken. Hij kwam naar het dorp om er jeugdwerk te doen (speulkoel).

Huwelijk

Wanneer een paar ging trouwen, ging er iemand op pad om de mensen te vragen op de bruiloft te komen. Degene die dat vroeg, had een wandelstok met een koei-

*Albert van Rein
en Hillechien
Jipping in hun
zondagse dracht,
±1920*

enhart eraan, zodat men kon zien waarvoor hij kwam. Wanneer hij bij de mensen kwam om zijn boodschap te brengen, kreeg hij een borrel met een kwartje in het glaasje. Een bruiloft was een grote gebeurtenis. Aanvankelijk trouwde men nog in het zwart, aangezien in het wit trouwen als boven de stand werd beschouwd.

*Centen strooien aan
De Hoek 35 bij de trou-
werij van Trientje Kleef
en Aaldert Kremer,
1960*

Een voorbeeld van wat er dan zoal werd gezegd:

'Ik wens U een goeden dag, mijn vrienden al te saam.
Zijt ge nog goed gezond, dat is ons aangenaam.
Vraagt ge nu naar ons doel, vraagt ge naar onze wil.
Wij komen van een plaats, niet ver van hier gevonden.
Het is Gasterse koek, vanwaar we zijn gezonden.
Daar woont een jongeling die ieder kan behagen.
Vooral een schone bruid, die we hier komen vragen.
Is hier dan niet ter plaats een dochter zo ge weet,
Een bruid des jongelings die Willempje Bakker heet.
Aha, wij hebben haar gevonden, ons doel is nu bereikt.
De schone jonge bruid, waarom wij zijn gezonden.
Haalt nu die jonge bruid maar spoedig voor de dag.
Dat zij haar bruidegom met vreugde aanschouwen mag.
Ja bruid, het is om U dat wij hier zijn gekomen.
Ons groet een heerlijk feest, thans met U bij te wonen.
Hier staat een bruidegom, die U wil vereren.
Met al wat liefde heet, wat zult gij meer begeren.
Hij wil u doen geleiden, voor het altaar
Waar zich banden sluiten, van 't menselijk paar.
Maar gij nieuwsgierig volk, wat hebt gij hier te maken.
Ga naar Uw eigen huis, en doe daar toch Uw zaken.
Doch dit is het ergste niet, maar één ding moet u weten:
Gij moogt wel mee naar binnen, maar krijgt toch niets te eten.
Mij dunkt, het is genoeg en hebt U mij verstaan:
Doe dan de baanders open, dan kunnen wij naar binnen gaan.'

Later veranderde dat. Was de bruiloft bij een boer dan waren er soms wel tien linnenwagens - wagens met een boog waarover linnen was gespannen. 'Het linnen was aan beide kanten omhoog, anders zaten ze gevangen. En dan maar zingen en met de witte zakdoek wuiven. Wij waren er als de kippen bij, want ze gooiden altijd centen uit de wagens. Wanneer de bruiloftgangers uit de wagens kwamen, kregen we ook wel eens een lepel vol met brandewijn en rozijnen uit een zilveren kom. Ook kreeg de bruidegom wel door de een of ander een lange, versierde, stenen of kalken pijp aangeboden, waar hij dan een tijdje uit rookte. En als er leven in de brouwerij moest worden gemaakt dan werd de bruid opgeëist. Een jongeman ging dan op de voerkist staan en begon een redevoering. Cornelis en Willem Schutrups moeten daar goed in zijn geweest', aldus Gerriet Pieters.

Bij het trouwen kreeg het nieuwe paar wel een koe mee. Meestal woonden ze in bij de ouders van de man. Men leefde dan bij elkaar, had geen eigen kamers en er was één portemonnee.

Wanneer er een baby werd geboren, kwamen er 's morgens of 's nachts twee buurvrouwen, van elke kant één, om te helpen bij het eten koken en het huishouden doen. De kraamvrouw moest tien dagen in bed blijven.

Overlijden

Nog tot ver in de twintigste eeuw boden, wanneer iemand was overleden, vier noabers van beide kanten de helpende hand. Wie het dichtstbij woonde, deed het meeste werk. Dat betrof onder meer aangifte van overlijden bij het gemeentehuis en het luiden van de kerkklok in Anloo. Soms werd de klok 's morgens wel drie keer geluid, al gelang de leeftijd van de overledene. Later werd dat door koster Matthijsen gedaan. De burens legden de overledene af en deden hem in de kist. Degene die aflegde, kreeg er ook wat voor, 'want dat was het mooiste werk ook niet en iedereen wilde dat ook niet doen', aldus Gerriet Pieters. De burens rouwden mee. Ze sloten de gordijnen aan de kant van het huis, waarin de dode lag opgebaard. Zolang deze nog thuis was, bleven de gordijnen dicht. Ook het rondzeggen of leedaanzeggen werd door de burens verzorgd en op de dag van de begrafenis zorgden ze voor koffie en stoet, belegd met ham en kaas. Op die dag liep het hele dorp uit en stonden de dorpingen langs de kant van de weg. De mannen volgden de begrafenisstoet als er een man was overleden, de vrouwen wanneer er een vrouw was heengegaan. Van ieder gezin ging er iemand mee. Bij de begrafenis droegen de mannen de kist en wanneer de stoet het Anloër Diepje passeerde, werd de klok geluid. Aanvankelijk werd de kist nog met paard en wagen vervoerd. Er werd wat stroo op de wagen gelegd en daar stond de kist op. Later werd de kist op een echte lijkwagen vervoerd, getrokken door een paard met een zwart dek. Begravenissen kenden ook een standsverschil. Arbeiders werden begraven met één paard voor de lijkwagen zonder lamp, bij een meer welgesteld persoon liepen er twee paarden voor, met twee lampen. De kisten werden door de dorpsstimmerman vervaardigd, eerst door Geert Veendijk, later door Hendrik Berkepries.

In vroeger eeuwen werden de overledenen naast de kerk in Anloo begraven. In 1811 gebeurde dat voor het laatst. Men heeft toen in Anloo een stuk grond voor een nieuwe begraafplaats gekocht, aanvankelijk niet groter dan het huidige middenpad achter het hek. Later volgden diverse uitbreidingen, de laatste dateert van beginjaren zestig van de vorige eeuw.

Feestdagen

Het is heel lang de gewoonte geweest, dat op Nieuwjaarsdag de kleinere kinderen langs de huizen gingen en een nieuwjaarswens zongen. 'We kregen dan een zeupie, dat was een glaasje met rode zoetheid', schrijft Geert Veenstra. De kinderen namen ook een handdoek mee, waarin door de inwoners koek, een krentenbol of een nieuwjaarsrolletje werd gedaan, genoeg voor zeker veertien dagen smullen. Met zestien jaar mocht je met de oudere jongens mee nieuwjaar wensen. 'Aan het eind van de middag en 's avonds gingen deze jongens dan in een grote groep het dorp door en kregen ze bij ieder wel één of meer borrels. Het duurde zeker een week tot tien dagen alvorens de groep het hele dorp bij langs was geweest.' Hij herinnerde zich nieuwjaar als 'altijd een gezellige sfeer in het dorp.' Op Nieuwjaarsdag gingen ook de mannen rond, de vrouwen bleven thuis om te ontvangen. Men dronk jenever met suiker, soms boerenjongens. Voor de jaarwisseling werd er meestal jaarskoeken, rollechies of knieperties gebakken. Met oudjaar werd er ook wel gesleept. Los rond de woningen slingerende spullen werden dan wel van het ene eind van het dorp naar de andere kant van Gasteren gebracht. Met Palmpasen werd, en wordt nog steeds, met een haantje op een stokje gelopen. Het haantje werd lange tijd door bakker Van Rein gebakken. De kleinere kinderen gaan op Palmpasen met een kar het dorp rond. Vele jaren gebeurde dat met paard en wagen en met Jans Speulman op de bok. Naast hem zat dan vaak Roelof Reinders als accordeonist. Pasen is vanouds het feest van het vuur. Op Tweede Paasdag wordt als in andere Drentse dorpen 's avonds het Paasvuur ontstoken.

*Palmpasen, rondgang door het dorp met Jans Speulman op de bok.
Zichtbaar zijn voor vlnr. Jolanda de Weme, Wendel Oomkens, achter
Annelies Huizinga, Merel Bos*

Vroeger ging de schooljeugd al een maand vòòr Pasen voor het paasvuur slepen. Ze gingen het hele dorp rond en zongen bij ieder voor de baander:

'Heij ook olde heuven of olde manden,
die wij Pasenmaandag branden.
Heij ook een bossie stro of riet,
Anders hebben wij Pasenmaandag niet.
Wil je ons dan niet geven,
Dan zul je niet lang meer leven.
Gierlap, botterklap,
Geef de groten een schup onder 't gat.
Loat ze doar met lopen,
Doar kunt ze een stoetie veur kopen.'

De jongens kregen van alles mee, bij de één een bezem, bij de ander een afgedankte stoel. Wanneer het vuur werd aangestoken, gingen de kinderen met gekookte eieren naar de Paasberg - 'eieren pikken welke het eerst stuk was', schrijft Geert Veenstra. De plek tegenover Oudemolensweg 7 waar nu het Paasvuur wordt ontstoken, is niet altijd de Paasberg geweest. Vroeger bevond die plek zich op de hoge

'berg' achter Schipborgerweg 3, later ook op wat nu het sportveld is. Met Pasen worden als vanouds in het dorp altijd spelletjes gedaan als 'neutie schieten', een gezelschapsspel dat in elk geval ook al in het begin van de vorige eeuw met Pasen werd gespeeld.

Pasen 1979, neutie-schiet'n in de schuur van Appie van Rein. Vrnl: Jacob Pastoor, Willem Schutrups, Hendrik Matthijssen, Jantinus Wilkens, Henk Weggemans, Jacob van Rein, Fré van Rein, Henk van Rein, Roelof Reinders, Ineke Stevens, Tinie Smit, Janna Kamping, Boelina Boelens, Aaltje Weggemans, Piet de Lange. Werper: Arnold Smit

Met Pinksteren gingen de jongens een eind fietsen, in de tijd van Geert Veenstra op Pinkstermaandag 's middags - via Anloo en Annen - naar Zuidlaren, waar bij Job Abels een glaasje of flesje bier werd gedronken. 's Avonds gingen ze naar Rolde, waar ook veel meisjes kwamen en waar veel verkering werd gesloten. Ook met Kerstmis gingen de jongelui op de fiets naar Rolde om meisjes te ontmoeten. Veenstra: 'Voor we naar Rolde gingen, kochten we bij Pieters in Gasteren voor één stuiver sigaren. Daar kreeg je er toen drie voor.'

De Zuidlaardermarkt was vroeger ook al één grote drukte. Er kwamen veel enterpaarden, soms wel honderd, uit Zuid-Drenthe, die dan vaak zondag en maandag in de wei stonden. Dinsdagochtend vroeg moesten die paarden dan weer worden gevangen. 'Maar dat ging zo maar niet. Die werden aan elkaar gebonden en kwam er een paard voor te trekken, want ze waren onwillig', schrijft Pieters. Dat was een beste tijd voor kastelein Jacob van Rein van café De Vriendschap, 'want voor de paarden moest weidegeld worden betaald en de mensen moesten warm eten hebben. Daar moesten de meisjes zondagsmiddags aardappelen voor schillen en o wee als er iemand niet uitgenodigd was, dan was de boot aan. Ook werd er een Drents schaap geslacht', schrijft Veenstra. Om de vrouwen en meisjes op te roepen om in het café aardappels te komen schillen werd de boerhoorn geblazen. 's Avonds ging ook de jeugd naar het café, waar door boeren wel werd voorgedragen. 's Maandags werd er in Gasteren niet gewerkt, de boeren aten in het café. Door overnachtingen in Gasteren rond de Zuidlaardermarkt zijn verkeringen tussen jongelui uit Gasteren en Zuid-Drenthe ontstaan. Met de Zuidlaardermarkt bakte bakker Van Rein hanepoten, kleine broodjes om mee te nemen.

Naast de Zuidlaardermarkt, op de derde dinsdag in oktober, bezochten de inwoners van Gasteren ook de markt van Rolde op de tweede dinsdag in september. Voor de Roldermarkt gingen de boeren met paard en wagen, waar twee veulens naast liepen, over het Balloërveld naar Rolde. Op deze markten werden ook koeien, biggen en soms ook sikken verhandeld.

Gezondheidszorg

In het begin van de twintigste eeuw was tuberculose de belangrijkste volksziekte en eiste nog menig slachtoffer. Zo heerste er eind februari 1901 ten huize van Hendrik Kleef op het Westeinde longtuberculose. In die tijd werd alles waarmee de zieke in aanraking was geweest, nog vernietigd. Als te vernietigen goederen werden genoemd: 'één veeren bed, een veeren peluw, zes veeren kussens, twee wollen dekens, een bonte deken, een baaien rok, een gestreepte rok, twee bors-trokken, een hemd, een bontjak, één wollen jak, twee paar kousen, twee katoenen lakens, een wollen onderbroek en een wollen mantel.' Tbc-patiënten lagen niet in huis, maar buiten in een zogenoemd tentje, een houten optrekje in de tuin. In 1911 werd de Provinciale Vereniging tot bestrijding der tuberculose opgericht. Tbc-patiënten werden vanaf 1919 uit het gezin geplaatst, al of niet in afzonderlijke ziekenhuizen. Geert Veenstra kan zich nog herinneren dat de Spaanse griep uitbrak. 'Er werd veel cognac gedronken om de ziekte tegen te gaan.' In Gasteren is Albert Pieters aan de Spaanse griep overleden.

Het was in die tijd nog een hele toer om ervoor te zorgen, dat de dokter kwam.

‘Om de dokter te waarschuwen’, schrijft Gerriet Pieters, ‘moesten we naar Rolde of Gieten lopen, waarna de dokter met een rijtuig kwam. Hier ging zeker drie tot vier uur mee weg.’ In Veenstra’s herinnering kwam de dokter uit Annen. ‘Ziekenbezoek deed hij allemaal per rijwiel. Ik zie hem nog fietsen, altijd een knijper aan de broekspijp, anders kwam de broek tussen de ketting. Hij was een heel bekwame dokter en bij iedereen zeer gezien. Bij kraamvrouwen was er geen betere. En iemand die niet betalen kon, daar deed hij wel een streep door de rekening. De dokter moest in 1914-1918 onder de wapenen als officier van gezondheid. Hij kwam daar jammerlijk aan de drank en is daar nooit weer afgekomen. Toen hij uit militaire dienst kwam, nam hij gewoon zijn praktijk weer waar. Altijd op de fiets. Als hij teveel gedronken had, dan nam hij een pil als tegengif, zodat hij dan weer meer de normale houding had. Velen in Gasteren hadden een foto van hem, waar hij te paard en in uniform opstond. Overal waar hij in het dorp op ziekenbezoek kwam, kreeg hij een paar borrels. Verkeerd, maar men wist niet anders. Ieder wilde deze geziene figuur een plezier doen. Hij is jong, rond z’n 43ste, overleden. Hij werd in Anloo op het kerkhof begraven.’

Wellicht was dit dokter J. Borema, maar zeker is dat niet. Wel weten we dat rond 1928 dokter Borema werd opgevolgd door dokter Jager. Na elf jaar werd deze, in 1937, op zijn beurt opgevolgd door dokter Niermeijer. Na Niermeijer kwam de zeer bekende dokter Wenniger. Deze heeft samen met zijn vrouw Britta vele jaren een praktijk in Annen gehad, die meer dan de helft van de voormalige gemeente Anloo besloeg.

Vanaf oktober 1926 kwam er ook een wijkverpleegster in Gasteren. Dat was zuster Grietje Teelken, die nog een sluier droeg. Ze was in dienst van het Groene Kruis van de gemeente Anloo. Kruisverenigingen als het Groene Kruis ontstonden aan het eind van de negentiende eeuw. Grietje ging op kamers wonen in Annen. Vanaf 1930 tot haar pensioen in 1951 is ze bij de familie Okken in de Kruisstraat in de kost geweest. Al haar patiënten bezocht ze op de fiets. Het kwam ook heel wat keren voor, dat dokter Jager midden in de nacht naar de Kruisstraat kwam en dan onder het raam riep: ‘Zuster, ben je daar!’ Het verplegen van zieken die dikwijls in een kleine bedstee lagen, was niet altijd even makkelijk. Een bevalling in het donker met als enige verlichting een lampje op de plank en in de winter een verwarmd stookhok als enige warme ruimte. Met de komst van de wijkverpleegster kwam ook de kraamverpleging en de zuigelingenverzorging van de grond. Op 1 juni 1951 ging zuster Teelken met pensioen. Op 27 november 1991 is ze, op de leeftijd van 95 jaar, overleden en begraven in Anloo. Na zuster Teelken kwam Lammie Matthijsen uit Anloo als kraamverpleegster in Gasteren. Vòòr de oorlog woonde in Gasteren ook een vroedvrouw: Hendrikje Dijkman-Heersprink op Oosteinde 9.

School

Vanaf 1930 kreeg Gasteren weer een eigen schoolgebouw. Voordien gingen de kinderen in Anloo naar school, drie kilometer heen en drie terug. Tussen de middag bleven de kinderen over. Een tijdlang was deze een winterschool tot maart. In de loop van de jaren twintig vond men, dat er weer een school in Gasteren moest komen. De groep kinderen was inmiddels zo groot geworden, dat er een verzoek naar de gemeente Anloo uitging om geld ter beschikking te stellen om in Gasteren een school plus hoofdenwoning te kunnen bouwen. De gemeente Anloo

stribbelde echter tegen. Dankzij de boermarkte die een stuk grond aan de Oudemolenseweg ter beschikking stelde, ging de gemeente overstag. Zo verrees in 1930 een schoolgebouw en meesterswoning op een plek waar vroeger heuvels waren, waarin zwaluwen in gaten hun nest hadden.

In het begin telde de school vijftig leerlingen in zeven klassen. Tot de eerste leerlingen behoorden Boelina Sloots en Rudolf Berendsen. In de loop van de volgende jaren dunde het leerlingenaantal al uit, waardoor de kans bestond dat de school na een paar jaar weer gesloten moest worden. Maar de komst van twee kinderrijke gezinnen in het dorp - de families Meijering en Pauwels - redde het voortbestaan van de school. Met de komst van al die kinderen kon de school voor Gasteren behouden blijven.

De kinderen maakten lange dagen en hadden jaarlijks vier weken vakantie. Naast de gewone vakanties konden de grote jongens nog in aanmerking komen voor extra vrij in verband met veldarbeid. Meisjes kregen wel aardappelkrabbersverlof. Tot 1940 werd elk jaar nog een dag vrijgegeven vanwege de dankdag voor het gewas.

Het eerste schoolhoofd was meester Vreeling, de eerste onderwijzeres

De eerste leerlingen van de nieuwe school, 1930.

Vlnr eerste rij: Jacob Pastoor, Jan Kleef, Albert Weites, Grietje Bonder, Minie van Rein, Imke Brunsting.

Tweede rij: Juffrouw Mennes, Geertje van Rein, Hennie Weites, Hendrik Kleef, Rudolf Bonder, Pieter Weites, Jan Pieters, Jantinus Stokker, Fré Stokker, Luc Thies, Eppie Pieters.

Derde rij: Hendrik Leupen, Fré Pieters, Hendrik Berkepries, Hendrik Pieters, Harm van Rein, Ap Berkepries, Fré Thies.

Vierde rij: Meester Vreeling, Johannes Kleef, Jan Everts, Rudolf Berendsen, Louwe Reitsema, Rudolf Bonder

M.J. Mennes. Vanwege ziekte van juf Mennes zagen de jongste kinderen in de eerste vijf maanden op de nieuwe school nóg drie juffen voor zich - Barbara Billenkamp, Pieterdina Glas en Evelien Idema. Op 26 januari 1931 keerde juf Mennes weer terug op school en bleef tot 1937 lesgeven. Daarna kwamen juf R.C. Knol (1937-1941) en tot 1947 juf A.C. De Boer. Meester Vreeling bleef zeven jaar aan de school verbonden. Op initiatief van meester Vreeling en de oudercommissie werd in die jaren een bazar gehouden. Van de opbrengst daarvan werd een film-projector gekocht, waarmee 's zondags films (van onder meer Charly Chaplin) werden gedraaid.

In die jaren was er weinig geld om schoolmiddelen aan te schaffen. De gemeente bepaalde, dat er per leerling voor *f* 2,50 aan leermiddelen mocht worden besteed. 'Daar dit bedrag zeer gering is, zal er op alle mogelijke manieren moeten worden bezuinigd, waardoor bijvoorbeeld de kledingstukken welke op de handwerkles worden vervaardigd, niet meer in groot formaat zouden gemaakt kunnen worden', betoogde meester Vreeling op de ouderavond in 1931. Om dat toch mogelijk te maken werd voorgesteld, dat de ouders voor elk afgeleverd kledingstuk een kleine vergoeding zouden geven. Jaarlijks werden er voor de ouders en andere belangstellenden in de school ouderavonden georganiseerd. De opkomst was zeker vòòr de oorlog veelal groot, in de pauze was er koffie met koek - ook in 1940, 'al dacht men dat er niet veel koffie was, want alles was op bonnen, doch het viel nogal mee, zodat een ieder nog al verzadigd werd', zo valt te lezen in de notulen van de ouderavonden. Na de pauze volgde op veel ouderavonden een filmvoorstelling welke immer 'zeer in de smaak viel'.

Na het vertrek van meester Vreeling fungeerde in de eerste maanden van het schooljaar 1937-1938 H. Schuiling als waarnemend hoofd, opgevolgd door meester Molema, een jonge, ambitieuze man die 38 jaar aan de school verbonden is geweest. Al heel snel nam deze meester een belangrijke plaats in het dorp in. 'Meester zal het wel weten', 'meester regelt het wel' werd gezegd als er iets moest gebeuren. De meester had, zeker vroeger, een sleutelpositie. Hij had gezag en was net zo gezien als een burgemeester nu.

In de jaren dertig werd er ook jaarlijks al een schoolreisje georganiseerd. Om dat te kunnen bekostigen werd door de kinderen gespaard. Een leerling betaalde daarvoor een stuiver per week, een gezin betaalde, ongeacht het aantal kinderen, niet meer dan een dubbeltje.

Met de nieuwe school kwam er ook een oudercommissie. De leden daarvan - aanvankelijk alleen mannen - hielpen mee met schoolreisjes en waren aanwezig bij de jaarlijkse ouderavond.

Vòòr de Tweede Wereldoorlog gingen kinderen na de lagere school wel naar de landbouwschool in Vries, de landbouwwinterschool in Assen, de huishoudschool in Annen, de Mulo in Zuidlaren of de HBS in Assen.

Verenigingen

Al meer dan een eeuw bezit Gasteren een Vereniging van Volksvermaak, die elk jaar het Zomerfeest organiseert. Deze Zomerfeesten dateren in elk geval al uit het begin van de twintigste eeuw en vonden aanvankelijk plaats op de hof van Roelof

Meursing aan het Westeinde 24. Dat was toen nog een café. Het feest was altijd veertien dagen na Pinksteren, in een periode waarin de boeren tijd hadden om feest te vieren en naar de kermis te gaan. Want dat was een van de vaste onderdelen van het zomerfeest. Op de kermis stonden in het begin van de twintigste eeuw de heer Miloën met de Kop van Jut en met een snoeptent en Geert Bulk met het koekblok. Bij Geert Bulk moest met een hakbijl de koek in de lengte worden doorgeslagen. Geert Bulk werd ook wel Geert Maag genoemd, omdat hij altijd over zijn maag klaagde. Verder had stond er de heer Kruitbos met zijn viskraam en was er een draaimolen opgesteld. 'Er werd wel eens te veel gedronken, zodat er wel eens een vechtpartijtje ontstond', weet Veenstra zich te herinneren. 's Avonds was er veelal politie aanwezig, de agenten Joling en Bouwman. Was het feest afgelopen, dan ging menig vriend paartje naar huis. Dan werden de stoelen uit de kamer gehaald en ging het paartje in de koestal voor de koeien zitten - lekker warm.'

Rond 1910, mogelijk al eerder, werd in Gasteren de toneelvereniging Amicitia opgericht. Van de vereniging is geen archief bewaard gebleven, zodat van de activiteiten maar weinig bekend is. Uit advertenties in de Drentsche en Asser Courant valt op te maken dat vaak drama's werden gespeeld, gevolgd door een vrolijke éénakter als *Beurskoorts* of *Een nieuwe manier van poffen*. De muziek werd verzorgd door Weggemans uit Vries. De entreprijs bedroeg rond 1920 zestig cent. Als gevraagd werd of de toneelvoorstelling mooi was geweest, antwoordde menig toeschouwer: 'Het was zó mooi, ik heb de hiele avond reerd.'

In 1929 kreeg het dorp een zangvereniging met als naam Zang en Vriendschap. Nog maar vier maanden oud gaven de leden op 2 en 3 februari 1930 de allereerste uitvoeringen voor het publiek. Aanvankelijk was Van der Glas uit Annerveenschekanaal de dirigent, later meester Molema. Het koor oefende in de kamer van Hendrik van Rein op Brink 2. Het is niet

Niesje Leupen op weg naar het zomerfeest. Achter haar de draaimolen van Groothof, achter het huis van Jan Meursing aan het Westeinde

*De leden van de zangvereniging Zang en Vriendschap in 1920.
 Vlnr. eerste rij: Aaltje van Rein, Jantje Eiten, Willemkje Meiering,
 P. Trip, Harmtje Meursing, Stina Popken, Mini Veendijk.
 Tweede rij: M. Veendijk, Lina van Rein, Margie van Rein, Ida Pieters,
 zangleraar Veltmeijer, Jits Veenstra, Afien Eiten, Jan Reinders,
 Jan Veltkamp, Minie Leupen.
 Derde rij: Lucas Timmer, Gezienus Weggemans, Anne de Weme,
 Boele Sloots, Jan Meursing, Thie Sloots, Hendrik van Rein*

duidelijk, in welk jaar Zang en Vriendschap is opgeheven.

Op 27 februari 1933 vond op de vergadering van de landbouwvereniging de oprichting van een ijsvereniging plaats, die op voorstel van Piet Eiten de naam Wintervreugd kreeg. De vereniging telde in dat eerste jaar al 53 leden. Tot bestuursleden werden Hendrik Berkepries (voorzitter), W. Vreeling (secretaris), Thie Sloots (penningmeester) en Hendrik van Rein en H. Weites (leden) verkozen. De contributie bedroeg vijftig cent per huisgezin. Al datzelfde jaar werden op 8 december op het Voorste Veen de eerste wedstrijden gehouden, een hardrijderij voor mannen van elke leeftijd. Van de achttien deelnemers bleek Frederik Pieters de snelste. Aan zijn eerste prijs hield hij een paar schaatsen over. Tweede werd Jan Pieters (rookstel), derde Albert de Weme (een tabakspot) en vierde Hendrik Berkepries jr. (een scheerstel). Diezelfde avond belegde de vereniging in café De Vriendschap haar eerste algemene ledenvergadering. Daar werden ook de prijzen van de die dag verreden wedstrijden uitgereikt door secretaris W. Vreeling. Deze maakte van die gelegenheid gebruik om 'een ernstig waarschuwend woord tot de hardrijders op de korte baan te richten, speciaal bestemd voor de winnaar', waarbij hij

erop wees 'dat dergelijke wedstrijden het uiterste van het lichaam vergen, zoodat ze niet van gevaar voor nadeelige gevolgen ontbloot zijn. Vooral het inademen op het eind der baan moet met zorg (door de neus) geschieden. De ijzige winterlucht zou anders wellicht schade aan de longen kunnen veroorzaken.' Op zondag 17 december werden er priksleewedstrijden voor dames gehouden met 'menige spannende sledevaart, waarbij dikwijls de lachspieren druk werk kregen', aldus het jaarverslag. Winnares werd J. Meursing-Hofsteenge, met op de tweede plaats J. Reinders-Udding en op de derde Annechie Kleef-Schuurman. Ook in menig jaar daarna en in alle oorlogsjaren kon er op de ijsbaan worden geschaatst. Op de jaarvergadering van 1937 werd Piet Eiten benoemd tot erelid als dank voor zijn grote inzet. Op 21 januari 1940 vond op voorstel van de IJsvereniging 'Oudemolen' de eerste drie-dorpenwedstrijd plaats, waaraan naast Oudemolen en Gasteren ook Anderen deelnam.

Tweede Wereldoorlog

Dat er wat broeide in Duitsland, eind jaren dertig, was overduidelijk. In april 1940 werd de mobilisatie afgekondigd. Maar toch kwam de Tweede Wereldoorlog voor menig inwoner van Gasteren nog vrij plotseling. 'Op de weg naar Assen zagen we vreemde jeeps rijden', vertelt Albert van Rein, toen achttien jaar en commissio­nair in granen en aardappelen. 'Toen beseften we pas, dat het echt menens was.' Jantinus Stokker was die dag nog op de fiets naar zijn werk in Gieten getogen. Af en toe hoorde hij wel wat gebulder. 'Maar er waren toen maar weinig mensen met een radio in het dorp.' Eenmaal in Gieten kwam hij er snel genoeg achter, dat Nederland in oorlog was. Voor Harmannus Klaas Westerhof kwam het besef van de naderende oorlog duidelijk eerder. In de meidagen van 1940 was hij in Oost-Groningen gelegerd. Westerhof, gehuwd met Afien Eiten uit Gasteren en vader van drie kleine kinderen, lag aanvankelijk in 't Waar. Maar omdat hij daar niemand kende en in Nieuwolda enkele oude dienstkameraden waren gelegerd, vroeg en kreeg hij overplaatsing. Dat werd zijn noodlot. Bij de inval van de Duitsers op 5 mei 1940 werd hij dodelijk in het hoofd getroffen. Op 14 mei werd hij in Nieuwolda ter aarde besteld. Na de oorlog hielden de inwoners van Gasteren een inzameling om het stoffelijk overschot naar de algemene begraafplaats in Anloo over te laten brengen. Binnen enkele weken werd dat geregeld en sindsdien rust hij in de aarde van Anloo.

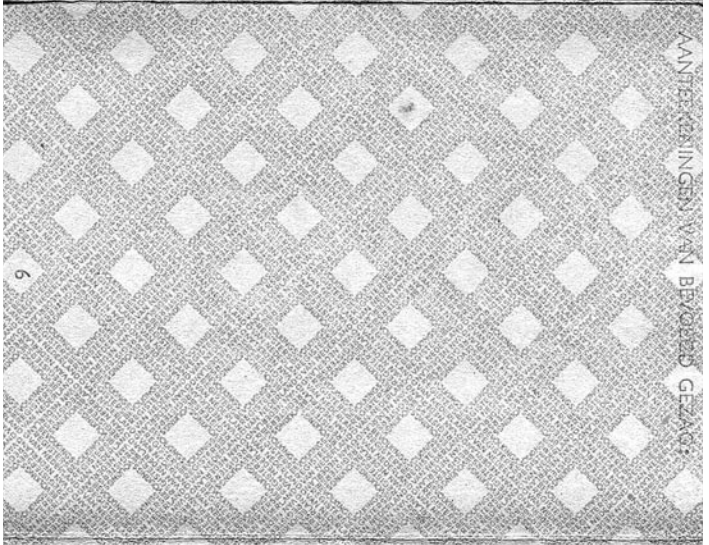
In Gasteren was aanvankelijk niet zoveel van de oorlog te merken. Ook het schoolleven ging gewoon door. Circulaires van het Ministerie van Onderwijs maakten echter duidelijk, dat de Duitsers in ons land de baas waren. In een rondschrijven van 17 augustus 1940 werd verordonneerd om anti-Duitse boeken uit de schoolbibliotheek te verwijderen. In oktober van dat jaar werd het joden verboden op een openbare school les te geven. Vanaf juni 1941 mochten geen afbeeldingen van leden van het Koninklijk Huis worden vertoond. Vanaf 20 februari 1942 werden er voor school geen brandstofbonnen meer gegeven.

Pas in 1942 werd het voor de bevolking moeilijker. Thee, koffie en andere levensmiddelen, maar ook kleren en ander textiel waren steeds moeilijker of alleen op bonnen te krijgen. Aan voedsel was er in Gasteren geen gebrek. De groenten kwamen uit eigen tuin en op de boerderij werden, stiekem, vooral schapen geslacht. Wel waren mensen van buiten tuk op het graan dat 's zomers in de schuren van een stuk of vijf, zes boeren werd opgeslagen en 's winters in de schuur werd gedorst. 'Die mensen reden dan achter de dorsmachine aan om drie, vijf of tien kilo tarwe te bemachtigen. Maar daar moest je mee oppassen, want het

DE KE
VAN JUSTITIE
Hendrik de Weerd

AMFERKENINGEN VAN BEVOEGD GEZAG:

DEPARTEMENT VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN

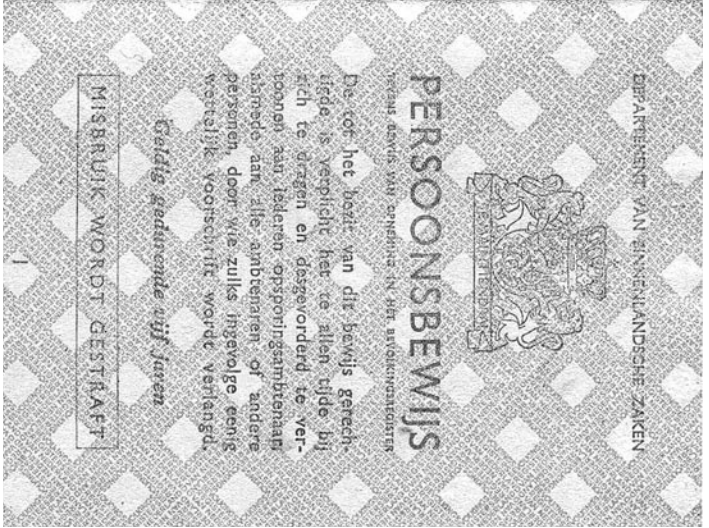
PERSOONSBEWIJS

PERSONAL IDENTITY CARD

De of het bezit van dit bewijs gerechtigde is verplicht het te allen tijde bij zich te dragen en desgevorderd te vertoon en aan iederen opsporingambtenaar aan te wijzen. Het is niet toegestaan personen, door wie zulks ingevolge eenig wettelijk voorschift wordt verlangd, te weigeren.

Gezags gedeurende vijf jaren

MISBRUIK WORDT GESTRAFT

Persoonsbewijs van Hendrikje de Weerd

was verboden', aldus Albert van Rein. Verder redde men zich met ruilhandel. Van Rein kan zich nog herinneren, dat hij met een half of heel geslacht varken naar Assen ging. 'Op een kar bracht ik het dier onder een dikke laag takkenbossen naar Assen en ruilde het bij Herman Jansen voor textiel.'

Van de Duitsers moest iedereen z'n radio inleveren, behalve de NSB'ers. Maar Jaap Lokhorst die toen op Oosteinde 22 woonde (De Wildschut) en bij het verzet zat, wilde dat niet. Mensen uit het dorp kwamen wel bij hem om naar de radio te luisteren. Zijn zwager heeft nog een tijdje bij hem ondergedoken gezeten. Zijn zoon Jaap en schoonzoon Piet hadden achter in het bos een schuilhol gegraven. Aan brandstof om de boerderij of het huis te verwarmen was geen gebrek. Rond het dorp was voldoende hout te vinden en in het Voorste en Achterste Veen werd turf gestoken. Maar men ging ook wel naar Valthermond om turf te halen.

Naarmate de oorlog voortduurde, werd de Duitse bezetter veeleisender. Zo werden de boeren verplicht om op een vijfde van hun landbouwareaal koolzaad te verbouwen. Uit het koolzaad werd olie geperst voor het bakken. Het lukte Albert van Rein om een deel van het koolzaad achterover te drukken en naar de smederij van Lammert Reitsma aan het Westeinde te brengen. Deze had achter in zijn smederij een pers gemaakt om olie uit het koolzaad te persen. 'Dat moest natuurlijk wel met de nodige voorzichtigheid gebeuren. We deden dat dan ook 's zondagsmiddags en - 's avonds. Een liter koolzaadolie was in die tijd wel honderd gulden waard, maar we hebben het altijd voor iets anders geruild.' In het ouderlijk huis van Jantinus Stokker werd ook koolzaadolie geperst. Dat gebeurde met behulp van de motor van de klompenmakerij van zijn vader. Vanaf 1943 werden door de Duitsers ook paarden gevorderd, waarvoor aanvankelijk nog werd betaald. 'Maar op het eind van de oorlog werden ze gewoon gestolen', aldus Albert van Rein. Overigens kon men met het geld weinig doen: de zinken munten werden ook wel dood geld genoemd. Fietsen werden onder het hooi verstopt om niet meegenomen te worden.

De controles werden in de loop der tijd steeds scherper. Die controles werden niet door de Duitsers, maar door NSB'ers uitgevoerd. Naar schatting tien procent van de bevolking in Gasteren was aan het begin van de oorlog lid van de NSB. Niet zozeer omdat ze pro-Duits was, maar uit landbouw-politieke overwegingen. Veel boeren waren in de dertiger jaren lid van Landbouw en Maatschappij geworden en deze boerenorganisatie meende, dat ze tijdens de crisis van de jaren dertig politieke steun van de NSB kon krijgen. Een aantal boeren zegde weliswaar hun lidmaatschap bij het begin van de oorlog op, maar zeker niet allemaal. Eind april 1943 brak in Drenthe, in navolging van Overijssel, op grote schaal openlijk verzet tegen de Duitsers uit. En daarmee ook tegen de NSB'ers. In Gasteren werden volle melkbussen van NSB-boeren die aan de kant van de weg waren gezet, op diverse plaatsen leeggegoten. Vanuit Gasteren, maar ook vanuit Eext, Annen en Anloo zette een aantal mensen op de fiets koers naar Assen. Bij het voormalige tolhuis liep deze anti-Duitse demonstratie uit op een directe bedreiging van de plaatselijke NSB-boerenleider. Maar de Duitsers kwamen hem met overvalwagens te hulp en arresteerden bij die gelegenheid een man of tien. Onder hen waren Jantinus Stokker, Albert van Rein en Hendrik Martens, ook al hadden ze aan die actie niet meegedaan. Alledrie werden ze voor verhoor naar Assen gebracht. En daar zaten

AANTEKENINGEN							
		a	b	c	d	e	
BEZINHOOFD	A A						
	A B						
	A C						
	A D						
BIJZ. ARBEID	A E						
	A F						
SELFVERZORGING	CATEGORIE						
	GRAAN						
	VLEESCH	AG	Z 12	601	612	913	
	MELK	AH	Z 12	513	612	913	
	AARDAPPELEN	AI	Z 12			812	
	BOTER	AJ	Z 12				
		AK					
	NO. KOLEN-HANDELAAR	AL					
		AM					
	DIVERSEN	AN					
AO							
AP							
AQ							
AR							
AS							
AT							
AU							
AV							
AW							
AX							
AY							
AZ							
		a	b	c	d	e	

TWEDE DISTRIBUTIE STAMKAART		M	087 N ^o 005591
NO. PERSOONSBEWIJ.		V	3060
NO. EERSTE DISTR. STAMKAART			5126
GEWACHTS-NAAM	De Weerd		
VOOR-NAAM	Roelof Bonder		
GEBOORTEDATUM	6 Jun 03	REGIO	Zonder
GE-MENS-TEL.	ANLOO		
ADRES	Gasteren G. 2		
	25/147 Gasteren G. 1		
		087	

Distributie-stamkaart van Roelof Bonder

ze 'm best te piepen. Zoals Albert van Rein, die nog een belastend briefje van de ondergrondse in zijn broekzak had, dat de Duitsers absoluut niet te pakken mochten krijgen. 'Ik moét naar het toilet', zei hij maar steeds. Het werd uiteindelijk toegestaan, maar een bewaker met een bajonet op het geweer ging met hem mee. Pogingen om het papier, in kleine stukjes gescheurd, met het speelwater door het toilet te trekken mislukten aanvankelijk. 'De papiersnippers kwamen maar steeds weer boven drijven. Gelukkig ging bij de derde poging het meeste toch wel met het speelwater mee. Toen moest ik er ook wel uit, want de bewaker rook onraad en stak met de bajonet door de deur.' Alhoewel de drie Gastenaren niets te verwijten viel, mochten ze toch niet naar Gasteren terug. 'Neem ze maar mee, dan wordt het in Gasteren wel rustig', zo werd gezegd. De drie gingen daarop met een overvalwagen naar het Scholtenshuis in Groningen. Stokker: 'De volgende dag kwam er een officier, die zei dat we allemaal werden doodgeschoten.' Loos alarm, zo bleek, want twee dagen later werden ze naar kamp Vught overgebracht. Daar hebben de drie Gastenaren ruim vijf maanden gezeten.

In de laatste fase van de oorlog werd de situatie steeds grimmiger. Er kwam een avondklok, waardoor het verboden was om na acht uur 's avonds buiten te zijn. Daar werd door patrouillerende NSB'ers op toegezien, waardoor de vijandigheid tegenover hen steeds verder toenam. Aan het eind van de oorlog werden in Gasteren regelmatig razzia's gehouden. Van deur tot deur zocht men naar mannen en materialen. Om niet te worden gepakt, werd in Ubbens' bos, rechts van de weg naar Anloo, een schuilplaats aangelegd. Een aantal mannen werd opgetrommeld om in een zandheuvel een hol uit te graven en met palen te stutten. 'Er konden zo'n vijf of zes man in', aldus Albert van Rein.

WEERKEER

Als ik uit dit land van kou en modder weerkeer
en ik ben gezond en ongedeerd,
weet ik, dat het leven mij deed leeren,
dat slechts hij weêrom kan keeren,
wiens trots in gloed van schaamte is verteerd.

Als ik uit dit land van kou en modder weerkeer
en een glimlach rimpelt om mijn mond,
zal hij stug zijn, in een wrang beseffen,
dat de mensch zijn vuist dorst heffen,
eêr hij de leus van broederschap verstond.

Want ik, die hier het menschdom leerde schouwen,
in de hel van zelfzucht om zijn eigen eng bestaan,
voel met een hartslag van intens berouwen,
dat zóó het Avondland moest ondergaan
en dat de mensch zijn woon niet eêr zal bouwen,
voor hij de wet van naastenliefde leert verstaan.

Op 27 januari 1944 kwamen er evacués uit onder meer Noord-Brabant en Den Haag in Gasteren. Ze werden onder meer ondergebracht bij café Van Rein, Roel van Rein, meester Molema, Eite Stokker, Jan Nijenhuis en Lucas Timmer. Het was een strenge winter met veel sneeuw en hagel. In het laatste oorlogsjaar werden Nederlanders door de Duitsers gedwongen om tankgrachten aan te leggen tegen de oprukkende geallieerde troepen. Op het Balloërveld zijn deze nog steeds te vinden. Velen werden daarvoor in het westen van ons land geronseld. Een aantal van hen vond in Gasteren onderdak. Zo zaten bij de ouders van Albert en Bertus van Rein twee jongens uit Amsterdam. Bij Berkepies hadden drie mannen onder wie de Haagse dichter Jan ten Katen onderdak gevonden. De troosteloosheid van die dagen heeft hij - in december 1944 in Gasteren - weergegeven in het gedicht 'Weerkeer'.

Aan het eind van de oorlog werden deze tankgrachtgravers nog naar Duitsland afgevoerd om daar voor de Duitsers te werken. Dat lot ondergingen ook een aantal mannen uit Gasteren zelf, zoals Rudolf Bonder, Geert Meijering, Jans Stokker en Albert Weites. In die tijd werden ook Duitse soldaten van het oostfront bij gezinnen in Gasteren ingekwartierd.

In het laatste jaar van de oorlog kon men ook in Gasteren niet meer over elektriciteit beschikken. Er stond wel stroom op het net, maar alle meters waren verzegeld. 'In de herfst van 1944 zaten Harm Weites, Roelof Reinders, Jan Meursing en ik op de deel in het halfdonker met elkaar te praten', vertelde Lou Reitsema. 'Wat zou het mooi zijn, zeiden we tegen elkaar, wanneer er tijdens de lange winter-

avonden wat licht was, bijvoorbeeld bij het melken.' Reitsema zorgde voor een oplossing: met geld van de boeren zou hij in Groningen een paar flinke dynamo's kopen. Voor het laten draaien van de dynamo's werd de locomobiel van de dorsvereniging gebruikt, die 's winters toch werkloos was. Lou zorgde verder voor het drijfwerk, de meters en de regelweerstand. In elk huis werd een omleidinkje gemaakt, zodat de stroom over het reguliere net, maar buiten de meter kon worden geleverd. Reitsema vroeg toestemming in Assen, maar kreeg deze niet, al werd hem niet verboden om door te gaan. Voor Van der Kamp, de machinist van de locomobiel, werd een extra kabel gelegd, omdat zijn woning op Gagels 11 geen aansluiting had. De locomobiel werd opgesteld in de landbouwschuur aan de Gagels. Als brandstof voor de locomobiel kocht Reitsema met meester Molema in Klazienaveen een stobbe turf. Deze werd vanwege mogelijke luchtaanvallen 's avonds met karren gehaald, getrokken door een trekker met een in Annen geleende gasgenerator. De turf werd bij de schuur opgestapeld en Fokko Winter zorgde er met andere vrijwilligers voor, dat de locomobiel 's avonds bleef draaien. Later werd er ook wel turf uit Veenhuizen gehaald of werd met hout of zelfs carboli-neum gestookt. De eigen noodstroomvoorziening beschikte over twee dynamo's: één voor de aansluitingen aan het Oosteinde en De Hoek, de andere voor de Brink en het Westeinde. Van half acht tot tien uur 's avonds kon elke woning zo een lamp van 15 à 25 watt laten branden. Tegen tien uur ging de stroom er als waarschuwing even af en weer aan, waarna de levering werd gestopt. Deze stroomvoorziening werkte tot april 1945.

Op 13 april beleefde Gasteren met de omliggende dorpen de bevrijding door de Canadezen. Het werd uitbundig gevierd: 's avonds was er een spontaan dorpsfeest in café De Vriendschap. De NSB-ers werden die dag direct weggevoerd. Het lidmaatschap van de NSB heeft na de oorlog nog jaren voor een zekere afstand tussen dorpsbewoners gezorgd. Ook binnen families liepen scheidslijnen. 'Maar men heeft elkaar nooit aangegeven of is een dorpsgenoot afgevalen', zegt Jantinus Stokker. 'Men was wat dat betreft in Gasteren best tolerant.'

Kaart van 1954

Tussen 1900 en 1950 treden er grote veranderingen op. Grote delen van de heide worden omgevormd tot landbouwgrond. Deze worden zowel voor bouw- als voor weiland gebruikt. De heidevelden zijn verdeeld in lange, smalle percelen of onregelmatig blokvormig verkaveld. De Gasterse Duinen en het gebied direct ten oosten van de Zuides zijn niet ontgonnen. Om de ontginningen te kunnen bereiken wordt het stelsel van landwegen aanzienlijk uitgebreid.

In het Voorste Veen zijn de veenputten nog aanwezig. Het watermolentje is verdwenen.

De bebouwing is in deze periode maar weinig toegenomen. Langs het Oosteinde, Westeinde en de Oudemolenseweg zijn enkele boerderijen en woningen gebouwd. In het ontgonnen buitengebied ten oosten van het dorp verschijnen de boerderijen De Koningskuil en De Volharding.

Van 1945 tot nu

Landschap

Uitgezonderd de Gasterse Duinen en het Balloërveld is de heide rond Gasteren volledig verdwenen. Er is wel meer bos gekomen: rond het Voorste en Achterste Veen, bij de Noordes en ten oosten van de Zuides. In de jaren zeventig vond op initiatief van de boermarke een vrijwillige kavelruil plaats. Met uitzondering van het dal van het Gasterse Diep, waar alles bij het oude bleef, zijn kleine percelen samengevoegd tot percelen met een behoorlijke omvang.

Vanaf de zeventiger jaren begon langzaam het besef door te dringen, dat de intensivering van de moderne landbouw naast positieve effecten - zoals verhoging van de productiviteit door kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen - ook een negatieve kant kon hebben. Behalve dat het areaal woeste grond zienderogen afnam, daalde ook het aantal soorten planten en dieren. Er kwam een beweging op gang om kostbare stukken natuur te behouden. In Drenthe waren met name Staatsbosbeheer en de stichting Het Drentse Landschap actief. In de loop der jaren heeft deze stichting het Gasterse Holt en de Gasterse Duinen verworven.

Op 21 december 1993 reed - meer dan honderd jaar na dato - weer een postkoets door Gasteren, getrokken door vier paarden. Het was een initiatief van Het Drentse Landschap om het eerste nummer van haar eigen kwartaalblad, voor een

De postkoets arriveert in Gasteren

belangrijk deel gewijd aan de Gasterse Duinen, te vervoeren en te bezorgen. Het hele dorp was hiervoor uitgelopen. De volmachten van de boermarke - voorzitter Ruud Stokker, secretaris Job Reinders, Lucas Bonder en Albert Meijering - hadden hun Drents kostuum tevoorschijn gehaald en stonden vol ornaat op de Brink. Zelfs de boerhoorn schalde weer door het dorp. In café Brinkzicht werden de eerste exemplaren uitgereikt aan Ruud Stokker en aan Anloo's burgemeester drs.R.W. Munniksma.

Tegenwoordig wordt een groot deel van de marke van Gasteren ingenomen door het landschapsreservaat Stroomdallandschap Drentsche Aa, dat wordt beheerd door Staatsbosbeheer. Het beheer is erop gericht om de hooilanden langs de verschillende beken en diepjes te behouden. Deze worden niet bemest en pas na 1 augustus gehooid, waardoor er - zoals vroeger - een arm hooilandmilieu ontstaat met een terugkeer van typerende planten.

Paddentunnels

Op initiatief van Steven Stemerding werd in 1992 de werkgroep Padden in het leven geroepen. Aanleiding daartoe vormde het grote aantal verkeersslachtoffers onder de padden in de maanden maart en april op de Oudemolenseweg. Deze verbinding tussen Gasteren en Oudemolen loopt tussen het Voorste en Achterste Veen en vormt daarmee een scheiding tussen het woongebied van deze dieren en

*Milieugroep Aa en Hunze bij het schonen van de paddentunnels.
Vlnr. Christiaan Musch, Maarten Visser en Dick Ittman*

de poelen waar ze hun eieren leggen. Bij een oriënterend onderzoek werden in maart en april 1992 op de Oudemolenseweg enkele duizenden overstekende padden genoteerd en bleken ettelijke honderden slachtoffer van het autoverkeer. Door de inspanningen van de werkgroep werden in de loop van de volgende jaren zeven paddentunnels gerealiseerd. Door middel van schermen in de greppels naast de weg worden de padden naar deze tunnels geleid. Op deze manier is nu 700 meter van de ongeveer 1500 meter lange weg 'paddenveilig' gemaakt. Dat laatste blijkt uit het zeer geringe aantal slachtoffers dat daar nog door tellers van de werkgroep wordt gevonden.

Archeologie

In de loop van 1963 werd de mogelijkheid nagegaan om een grafheuvel die door de invloed van de natuur en door menselijk ingrijpen in zeer gehavende staat was geraakt, aan een onderzoek te onderwerpen, voordat hij geheel zou zijn verdwenen.

In het kader van de uitvoering van de ruilverkaveling Anloo werd op 21 maart 1978 begonnen met egaliserende werkzaamheden op een zandkop ten oosten van Gasteren. De betreffende kop lag ongeveer 700 meter ten zuidoosten van de boerderij De Volharding, juist op de overgang naar het stroomdal van de Drentse Aa. Door de ligging is dit een ideaal nederzettingsterrein. Er werd een grote verscheidenheid aan materiaal uit het Mesolithicum en de Bronstijd gevonden. Vooral vuursteen-materiaal, maar ook vaak onversierd en zeer grof verschaald aardewerk. Verder werden er bronsfragmentjes en een zadelvormige maalsteen aangetroffen.

Landbouw

Werk

De meeste Gastenaren werkten in de zestiger jaren nog in het dorp zelf. Het merendeel van de ongeveer tachtig gezinnen in 1960 had een boerenbedrijf. Wie geen boer was, werkte als arbeider op de boerderij, bij de landbouwvereniging, bij het plaatselijke loonbedrijf of bij de lokale aannemer. Het dorp telde zo'n 370 inwoners. De boerenbedrijven waren van het gemengde type en varieerden in bedrijfs grootte van een enkele tot meer dan twintig hectare. Het vee weidde men op de weilanden langs het Gasterse Diep (groenlanden) en op het Groveld, de ontgonnen heide tussen Gasteren, Anloo en Anderen. Het aantal melkkoeien per bedrijf bedroeg maximaal 25. Eind jaren vijftig, begin jaren zestig verscheen de eerste melkmachine in het dorp. In diezelfde tijd werd door de dorsvereniging een nieuwe, zware trekker en een stropakker aangeschaft en in 1960 werd voor het eerst een garventransporteur in gebruik genomen. Daarnaast beschikte de vereniging ook over een hooipakker, een zelfbinder en een aardappelkoker. In juli 1960 werd de dorsvereniging vanwege het verstrijken van de tijd waarvoor ze was aangegaan, ontbonden. Er werd echter direct een nieuwe dorsvereniging opge-

Melken. vlnr. Ginie Meijering, Albert Meijering, Hilly de Lange, Hilly Tabens

richt. Deze vereniging die later werd omgedoopt tot landbouwwerktuigenvereniging, is eind jaren zeventig opgeheven. Sinds het eind van de twintigste eeuw kent Gasteren ook geen landbouwvereniging meer. De Coöperatieve Landbouwmaatschappij Meppel (CLM) doet nu rechtstreeks zaken met de boeren. Maar nog elk jaar gaan de boeren op kosten van de vereniging één dag op landbouwreis, vroeger de enige vakantie voor hen. Er zit nog voor één tot wellicht twee jaar reisgeld in de landbouwpot.

Langzaam maar zeker nam het aantal inwoners af, dat in het dorp zelf in de landbouw werkte. Boerderijen werden opgekocht door mensen van buiten het dorp; in De Hoek, aan de Gagels en later in de Zandkampen kwamen forensen te wonen. Ze werkten in Assen, in Groningen of nog verder. Ruud Stokker: 'Eerlijk, dat heeft nooit tot conflicten tussen autochtonen en nieuwkomers geleid.'

Akkerbouw

In de zomer waren op de Gasterse akkers nog lange tijd de karakteristieke korenrijten zichtbaar, die in groepjes van maximaal twintig verspreid over een aantal akkers van de marke stonden. Welke akkers dat waren, elk jaar weer andere, werd vastgesteld door de volmachtboekhouder van de boermarke. Tegen de tijd van het

Roelof en Roelof Bonder op de combine, 1998

bultenzetten riep hij de boeren bij zijn huis bijeen en gezamenlijk kwam men tot een overeenkomst, waarin de verdeling formeel werd vastgelegd. In feite was de volmachtboekhouder al veel eerder bezig om de zaak op informele wijze te regelen. Bulten op een akker hadden voor- en nadelen. De voordelen waren van financiële aard. De boer op wiens akker bulten stonden, kreeg daar per mud gedorst koren van de eigenaar geld voor. In 1961 voor akkers op de es tien cent, op het Balloërveld en het Westerveld 7,5 cent. Dit verschil in prijs had onder meer te maken met het feit dat de es geschikter was voor het poten van voederbieten in het najaar. Het plaatsen van de bulten op de akker had meerdere nadelen. Zo kwam er veel onkruidzaad met het kaf op de akker, kon het land niet onmiddellijk na de oogst worden gebruikt, zeker niet in het geval van bulten die pas in de winter werden gedorst en werd de grond vastgestampt door de vele werkzaamheden. Maar het beeld van mijten op de akkers is er één van een voorbijgane tijd. Na de ruilverkaveling in 1976 werd door de dorsvereniging een combine aangeschaft en verdwenen voorgoed de karakteristieke bulten van de akkers.

Met de voorbereidingen tot ruilverkaveling werd in al 1964 een begin gemaakt.

Harm Bonder en Appie van Rein, deelnemers aan de kavelruil, achter het huis van Harm Bonder aan De Hoek 10, jaren zeventig

De kavels van de boeren lagen her en der over de essen en weidegebieden verspreid, in veel gevallen met een omvang die te klein was voor mechanische bewerking. Ook de ontsluiting en ontwatering lieten te wensen over. De ruilverkaveling omvatte niet alleen Gasteren, maar ook het zandgedeelte van de gemeente Anloo, met uitzondering van Schipborg. Binnen het grote ruilverkavelingsplan nam de boermarke van Gasteren in 1972 een eigen initiatief tot vrijwillige kavelruil. Gangmaker was Appie van Rein, die toen op Oosteinde 12 woonde. 'Het zou te lang duren, voordat we de vruchten zouden plukken van de ruilverkaveling Anloo, die toen in voorbereiding was', aldus Van Rein in het Grondjournaal van 9 februari 1976. 'Er is toen een plaatselijke

werkgroep ingesteld. Na inventarisatie van deelnemers en percelen, veel goede gesprekken, maar ook meningsverschillen, kwamen we tot een toedelingsplan,

waar tenslotte iedereen mee instemde en dat iedereen ondertekende. Het betekende een geheel nieuwe indeling van de essen op basis van algehele vrijwilligheid. Wij als commissie hebben veel tact en geduld op moeten brengen voor het zover was.' Bij de kavelruil Gasteren is het daarna heel snel gegaan. In februari 1972 was de start en op 9 mei werd de overeenkomst ondertekend. Bij de kavelruil Gasteren ging het om 92 partijen en bedroeg de oppervlakte 102 hectare. Het aantal kavels vóór de kavelruil bedroeg 276 (met een gemiddelde grootte van 0,37 hectare), na de kavelruil 81 (gemiddelde omvang 1,25 hectare). Voor Van Rein zelf betekende de kavelruil dat het aantal percelen dat hij in bezit had terugliep van 28 naar drie. 'Een hele verbetering', aldus Van Rein. Voor een aantal boeren werd het door saneringsbijdragen mogelijk het bedrijf te beëindigen zonder dat ze hun boerderij hoefden te verlaten. In 2003 kent Gasteren in Harm van Rhee nog slechts één volledig productieve akkerbouwer en daarnaast Theo Hollander op de Volharding als enige volledig productieve veehouder. Andere boeren verdienen een deel van hun inkomen via subsidies voor het braak laten liggen van een deel van hun grond.

Melkverwerking

In 1953 werd in Anloo de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek en Korenmaalderij De Eensgezindheid verbouwd. In die jaren brachten Jacob Pastoor en Jantinus Stokker daar dagelijks de melk naar toe, later zelfs tweemaal per dag. Langzamerhand wensten de boeren van de zuivelfabriek echter meer dan alleen melk, boter en karnemelk. Vanaf halverwege de jaren vijftig had de fabriek daarom een melkventer in dienst, die ook zuivelproducten als taptemelk, yoghurt, vanille- en chocoladevla, koffiemelk en pap leverde. Deze producten kwamen via de melkfabriek van de DOMO. 's Ochtends reed de melkventer met zijn paard en wagen naar Anloo om zijn voorraad op te halen, waarna hij de hele verdere ochtend door het dorp reed, klingelend met zijn belletje. Hij was de enige leverancier met zo'n belletje. Van de melkfabriek kreeg hij een vast loon, plus een premie op wat hij verkocht. Het melkventen in Gasteren was echter geen volledige baan, de venter bezat ook een paar bunder land, twee koeien, wat varkens en kippen. Niet bekend is wanneer de fabriek definitief haar deuren sloot. De laatste melkventer was Jan Everts, die op de Hoek 18 woonde.

Kunstmatige inseminatie

Nog tot een aantal jaren na de Tweede Wereldoorlog werden in Gasteren een dekstier en een beer voor de fok gehouden. Beerhouders in die jaren waren Klaas Vrieling en Andries Veenstra. In 1951 gingen de boeren in Gasteren voor het fokken vrijwel allemaal over op kunstmatige inseminatie (KI) en sloten zich aan bij een coöperatieve KI-vereniging in Assen. Door een fusie met het station in Vries ontstond in 1957 één vereniging: de Coöperatieve Vereniging voor Kunstmatige Inseminatie het Noordenveld, met Vries als vestigingsplaats. De koeien werden vooral gefokt voor de melk. Roelof Bonder was in 1960 één van de bestuursleden van de KI-vereniging. Hij bezat een grote stal met stamboekvee en een voor Drenthe uniek melksysteem - de pomp van de machine zat vast in de boerderij. Hij heeft vele prijzen gewonnen.

Huisslacht

In de jaren vijftig kreeg Marinus Moek bij het slachten hulp van zijn zoon Jan. Vanaf 1960 werd de huisslacht echter minder. Maar nog tot ongeveer 1975 werd er bij vele gezinnen in Gasteren en omliggende dorpen thuis geslacht. Tot zelfs in Stadskanaal. Marinus en Jan gingen daar aanvankelijk nog op de brommer naar toe - mét ladder, zware takel en paal om het dier aan op te hangen. Later met de auto. De pens ging regelmatig naar Roel Steen aan het Westeinde, die lange tijd een hondenkennel had. De huid van het dier werd aan vellenkoopman Reitsema uit Tolbert verkocht, die met een vrachtauto langs de deur kwam. Een keurige man die naast koeienhuid ook wel vellen van konijnen, bunzings en mollen van Gastenaren kocht. Afhankelijk van de leermarkt leverde een koeienhuid minimaal twintig gulden op, maar soms ook aanzienlijk meer. Een mollenvel bracht zo'n veertig cent op. Na 1975 moest het slachten in het slachthuis gebeuren en was het voor de huisslachter gedaan. Jan Moek is toen bij Coveco in Assen als slachter gaan werken, waar hij nog zestien jaar in dienst is geweest.

Jacht

Vlak na de Tweede Wereldoorlog werd het jachtveld van de Gasterense boermarke gehuurd door Hugo Reinders, een hereboer uit Hoogezand. Vanaf 1976 zijn het voornamelijk inwoners van Gasteren die het jachtveld pachten: Albert en Appie van Rein, Lute Pieters, Harm Sloots en Theo Schoorl. Dat jachtgezelschap wordt gecompleteerd door Hugo Reinders en oud-generaal Aart van de Wall Bake. De pachtprijs bedroeg in 1976 zo'n zeventuizend gulden, in 2000 is die al opgelopen tot meer dan tienduizend gulden. Overigens werden en worden er ook nog stukken privé-grond aan de jagers verpacht. Zo werd altijd vijftig hectare door De Vol-

Klopjacht, november 1992. Voor: Hendrik Kamping, Albert Meijering, Lucas Bonder, Jacob Reinders, Ruud Stokker, onbekend, Albert van Rein, Henk van Rein. Tweede rij: Thie Sloots, G.Mestemaker, Henk Pepping, Appie van Rein, Zingstra, Jan Tingen, Henk Lammerts

harding verpacht, maar dat is inmiddels verleden tijd. Maar Ubbens' bos met een oppervlakte van zeventien hectare wordt nog steeds particulier verpacht. Dat geldt ook voor een stuk heide van ruim acht hectare rechts van de Schipborgerweg, tussen de huisnummers 1 en 3. In de jaren zeventig en ook nog wel later werd er jaarlijks, volgens de reglementen, ook nog een drijfjacht gehouden waaraan zo'n twintig tot 25 drijvers deelnamen. 's Middags werd er wel snert gegeten en 's avonds was het vrij verteren, waarbij rijkelijk de jenever en beerenburger werd geschonken. Het was dan ook niet ongebruikelijk, dat enkele van de deelnemers die wat al te diep in het glaasje hadden gekeken, met de kruiwagen naar huis moesten worden gebracht.

In die tijd was er rond Gasteren veel meer wild dan nu. Uit zijn jachtboek leest Albert van Rein getallen van het geschoten wild in het seizoen 1976-1977 op: 398 konijnen, 259 hazen, 347 fazanten, 71 patrijzen, 63 eenden, dertien houtsnippen, vier watersnippen en drie reebokken. In die tijd bracht een haas nog acht gulden, een fazant vijf en een konijn twee gulden op. Dat seizoen werd er in Gasteren eigenlijk voor het eerst op reeën gejaagd. In het seizoen 2000-2001 schoten de jagers: vijf konijnen, 24 hazen, vier fazanten, 24 eenden, twee duiven, vier reebokken en vier reegeten. Volgens de jagers is de sterke teruggang van het wild in vooral jaren negentig voor een belangrijk deel te wijten aan de onrust in het jachtgebied door het steeds toenemende aantal recreanten. De laatste jaren worden wel meer roofvogels en vossen gezien.

Bedrijvigheid buiten landbouw

In Gasteren was er naast de landbouw aanvankelijk nog volop andere bedrijvigheid. Brood haalden inwoners bij bakker Van Rein aan het Westeinde, schoenen kocht men of liet men repareren bij Berendsen op de Oudemolenseweg, manifacturen vond men bij Trui Popken-Schaaphok aan het Oosteinde. Voor levensmiddelen kon men op het Westeinde terecht bij Willem Kleef en Jan Pieters. Fietsen waren bij Lou Reitsma te koop, aan het Westeinde, waar hij ook een hoef- en grofsmederij had. Tot in de vijftiger jaren werd er vanuit een houten keet op de splitsing van de Oudemolense- en Schipborgerweg ijs verkocht. In de zeventiger jaren verkocht de familie Kamerling Friesche Koe ijs vanuit Oudemolenseweg 5. Tot in de jaren tachtig hield elke dinsdagmorgen de RABO-bank tussen 9.00 en 11.00 uur zitting in het Dorpshuis. Halverwege de jaren tachtig werd Gasteren ook enige tijd door een rijdend postkantoor aangedaan. Nog altijd komt eenmaal per week de bibliobus in Gasteren.

Levensmiddelen

In 1953 nam Roelof van Rein de bakkerij van zijn vader over. Samen met een knecht bakte en ventte hij het brood. Met Pasen 1960 hield de knecht het echter voor gezien en omdat hij geen andere hulp kon krijgen, sloot Van Rein zich aan bij de Centrale Bakkerij in Eext. In 1965 doofde hij voorgoed zijn oven en had Gasteren geen warme bakker meer. Van Rein, die men altijd bakker bleef noemen ook al was hij dat feitelijk niet meer, ging elke dag met de auto brood en andere

Het interieur van de winkel van Van Rein

bakkerswaren in Eext halen en verkocht dat behalve in Gasteren ook in Anloo, Taarlo, Oudemolen en in Balloërveld. Tegen negen uur ging de winkel open, waar zijn vrouw de klanten bediende. Zelf ging hij verder met venten. Vroeger kwamen de mensen ook wel op zondag in de winkel. Toen zijn vrouw niet meer in de winkel kon staan, stopte Van Rein met het venten en hield hij alleen nog zijn winkeltje. Na het verdwijnen van het rijdend postkantoor kreeg hij een klein agentschap, waar geldhandelingen voor de giro werden verricht en ook verkocht hij postzegels. Voor wandelaars en fietsers schonk hij vanaf 1995 koffie met koek, bij mooi weer op een klein terras vóór zijn winkel, bij slecht weer binnen in het winkeltje. De winkel fungeerde ook als informatiebron voor het hele dorp: men hoorde er de laatste nieuwtjes. Zo kon Van Rein zijn klanten soms nog beter ver-

tellen hoe ver het met een verbouwing was dan de eigenaar zelf. Op 31 december 1999 sloot Roelof van Rein onder grote belangstelling van de plaatselijke bevolking zijn winkeltje. Ruim een week later, op 9 januari 2000 overleed hij aan een hartstilstand toen hij met zijn zoon Reinder paarden naar de wei bracht. Zijn dochter Alie nam het winkeltje annex postkantoor in zeer afgeslankte vorm over en bleef ook koffie serveren. Maar niet voor lang. In 2002 sloot het winkeltje definitief haar deuren en werd het woonhuis met paardenstallen verkocht.

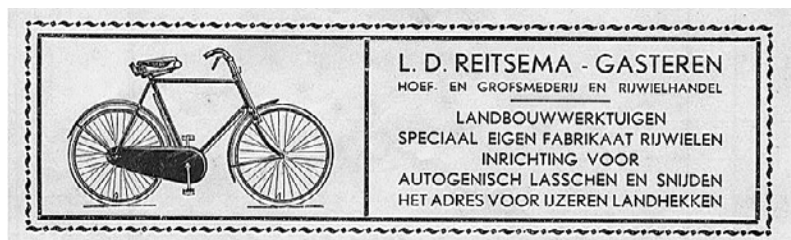
De kruidenierszaak van Pieters, later bekend onder de naam Centra, werd in 1963, toen hij 65 werd, door zijn oudste dochter Lini en haar man Jans Hofsteenge overgenomen. Na het overlijden van Jans Hofsteenge in 1971 heeft Lini de winkel samen met haar kinderen nog vier jaar gerund. In 1975 sloot de winkel voorgoed haar deuren. Vanaf die tijd is bakker Roelof van Rein ook kruidenierswaren gaan verkopen.

Huishoudelijke artikelen, smederij

Op Westeinde 5 was de winkel van Willem Kleef gevestigd. In 1950 nam zijn schoonzoon Roel Steen het pand en de winkel over. Steen had al eerder als melkventer gewerkt en was ook al met een wagen vol pannen en potten en serviesgoed langs de deuren gegaan. In zijn winkel verkocht Steen niet alleen kop en schotels, glas, porcelein en aardewerk, maar ook galanterieën, speelgoed, klompen, touw en rubberlaarzen. Tien jaar later werd het bedrijf uitgebreid met een markthandel in huishoudelijke artikelen. Steen nam van zijn schoonvader niet het schildersbedrijf over. Dat deed Willem's zoon Hendrik, die naast Steen op Westeinde 7 woonde. De winkel in huishoudelijke artikelen is later overgenomen door Piet de Lange. Daarmee verhuisde de winkel naar de overkant, naar Westeinde 12. Steen ging bij de firma Geertjes in Assen werken.

Aanvankelijk was op Westeinde 12 (toen nog nr. 10) nog de hoof- en grofsmederij van Lou Reitsema gevestigd. Hij repareerde landbouwwerktuigen, verkocht een speciaal fabrikaat rijwielen, hij beschikte over een inrichting voor autogeen lassen en snijden, en men kon er ijzeren landhekken laten maken. Uit een bon van oktober 1945 blijkt, dat een fietsband in die dagen voor zestig cent werd hersteld. Toen Reitsema stopte, kocht Kuper zijn huis met smederij.

Op 1 september 1960 werd deze overgenomen door Piet de Lange. Deze was niet alleen hoof- en grofsmid, maar ook fietsenmaker en gas- en waterfitter. Veel landbouwmachines werden door hem gerepareerd en ploegmessen werden door hem uitgehard. In latere jaren heeft hij zich ook toegelegd op het siersmeden van onder andere schoorsteenkappen. Met de komst van de melkmachines brak voor hem een drukke tijd aan. Er was altijd wel eentje die het niet deed, vooral 's mor-

Benzinepomp de Lange aan het Westeinde

gens vroeg of in het weekend. In de drukste tijden had hij wel drie knechten in dienst, terwijl zijn beide zonen in hun vrije tijd werden ingeschakeld. Bij winterdag was het gezellig in de smederij van Piet. Veel boeren hadden niet veel op het land te doen en kwamen bij hem rond het vuur staan om nieuwtjes uit te wisselen, terwijl de smid voor hen aan het werk was.

Lange tijd werd in Gasteren op flessengas gekookt, dat door de smederij werd geleverd. Toen in Slochteren gas werd gevonden, schakelde ook Gasteren over op aardgas voor de verwarming en voor het koken. Voor zijn klanten organiseerde Piet toen 's avonds speciale busreizen naar de firma Geertjes in Assen voor de aanschaf van kachels en fornuizen, die geschikt waren voor aardgas. Dat ontlokte één van zijn oudere klanten, die niet gewend was bij avond te reizen, bij Loon al de uitspraak: 'Wat bint der in Assen veul lichies.'

Zowel Kuper als De Lange beheerden vóór hun huis een benzinepomp. In 1960 stond er één benzinepomp voor de deur van de smederij, maar al snel kwam er een tweede bij. Eén voor superbenzine en één voor normale. De meeste klanten kwamen op zaterdag tanken. Meestal voor tien gulden (dat wil zeggen: twintig tikken à ongeveer vijftig cent) dat werd opgeschreven en aan het eind van de maand werd afgerekend. Het kwam wel eens voor, dat een boer vergeten was benzine te tanken voor de melkmachine, maar deze de volgende dag wel nodig had, vertelt Anna Vedder. 's Morgens vroeg werd er dan getoeterd, De Lange deed dan het slaapkamerraam open en vertelde wat er gedaan moest worden om te kunnen tanken.' Verder was er nog een losse pomp voor mengsmering voor brommers en grasmaaimachines. In 1992 kwam er een eind aan de benzinepompen in Gasteren. Dat jaar werd de grote olietank in het kader van een saneringsoperatie door de gemeente uitgegraven en naar de schroot gebracht.

Veel stoffen voor de smederij werden aangeleverd door bode Scheffers uit Annen. Deze kwam twee keer in de week langs om te vragen wat er nodig was, zoals ijzer of sanitair. De volgende dag bracht hij dat dan mee uit Groningen. Toen de landbouwmachines steeds groter werden, ging Piet zich meer toeleggen op het gas- en waterfitten en op het siersmeden.

Bij Piet de Lange kon men ook voor huishoudelijke artikelen terecht. De verkoop van huishoudelijke artikelen was overgenomen van overbuurman Roel Steen. Later werd het assortiment uitgebreid met rookwaren, snoep en vishengels. Maden waren vers op voorraad. Geen wonder, want Piet was een verwoed visser. In 1990 beëindigde Piet wegens ziekte zijn werkzaamheden. Hij overleed in maart 1994.

Schoenmakerij

Omdat na de oorlog schoenen moeilijk te krijgen waren, ging schoenmaker Berendsen zelf op stap om schoenen te kopen. 'Op z'n fiets reed hij door weer en wind naar grossiers in onder andere Groningen, om dan bepakt en bezakt met nieuwe voorraad huiswaarts te keren', aldus een interview in Waardeel. Zijn vrouw stond in de winkel en verkocht naast schoenen ook rolschaatsen, fiets- en handtassen, portemonnees en materialen voor leeronderhoud. Ook regelde zij de reparaties. Vries, de hele gemeente Anloo, Rolde, Gieten, Zeegse en Oudemolen, en een groot deel van Noord-Drenthe met dorpjes als Bunne, Donderen en Zeijen behoorden tot zijn werkgebied. Vanwege de grote afstanden was Berendsen heel blij met z'n eerste brommer, die hij beginjaren vijftig kon aanschaffen. Ruim tien jaar later kocht hij zijn eerste auto. 'Op de brommer kon hij het niet meer houden, grote stapels achterop, kou lijdend in herfst en winter. Het werd allemaal wat te veel.' Van de winkelsluitingswet moest Berendsen niets weten. Klanten konden eigenlijk altijd bij hem terecht. Hij haalt het bezoek van een boer uit Ubbena aan, die op de terugweg van een verjaardagsvisite in Eext vier paar schoenen voor zijn dochters kwam halen. De man had gewed dat hij 's nachts het schoeisel niet meer in Gasteren kon krijgen. Die weddenschap verloor hij, want de boer kon rond half twee wel degelijk nog bij Berendsen terecht. 'Ik was meestal laat terug van het verkopen. Dan at ik rond een uur of elf en las altijd nog de krant.' Volgens hem liep de verkoop van vooral damesschoenen terug, toen de meisjes in een grotere plaats of de stad naar de ULO gingen, in plaats van naar de huishoudschool in Annen. Daar zagen ze schoenen die hij niet kon leveren, en dus hoefde hij ook niet meer langs te komen. In 1981 is Berendsen gestopt met het venten aan huis, het laatst in Anderen. Maar voor het repareren van schoenen kan men nog steeds bij hem terecht.

Aannemers

Het aannemersbedrijf van Geert Veendijk op Brink 12 werd eerst overgenomen door Geert Rebbers, vervolgens door Willem Kanon. Deze was de leermeester van Jan Askes senior, die in 1967 de zaak en het huis overnam. In Gasteren heeft Askes het huis aan De Hoek 15 gebouwd waar hijzelf ook heeft gewoond, verder de panden De Hoek 12 en 14 (nadat de oorspronkelijke boerderij was afgebrand), Bosakkers 11 en 17 en de schuur van de werktuigenvereniging aan het Oosteinde, die nu in het bezit is van Het Drentse Landschap. In de tijd dat Askes in De Hoek

Aannemer Jan Askes in zijn werkplaats

woonde, huurde hij de schuur van Jan Meursing aan de Oudemolenseweg als werkplaats.

Het timmer- en aannemersbedrijf van Hendrik Berkepies kwam in 1946 in handen van zijn zoon Albert. In 1955 ging deze voor betrekkelijk korte tijd een samenwerking aan met het bedrijf van de gebroeders Greving. Die samenwerking duurde ongeveer twee jaar, tot 20 mei 1957. In die periode zijn onder meer woningen aan de Oudemolenseweg gebouwd. Op 15 december 1958 verhuisde het aannemersbedrijf Berkepies naar Assen. Maar het bedrijf in Gasteren aan de Brink 5 werd nog niet opgedoekt. Daar bleef Jantinus Wilkens nog jarenlang bedrijfsleider.

In 1984 startte Jacob van Rein, uitvoerder bij Berkepies, een eigen aannemersbedrijf. Eerst op het adres De Hoek 11, later op het Westeinde 15. In Gasteren bouwde hij onder meer het huis van de familie Stermerding aan de Zandkampen 22. Verder heeft hij in het dorp veel verbouwingen uitgevoerd. Om gezondheidsredenen is hij in 1994 met zijn bouwbedrijf gestopt en heeft Gasteren nog slechts één aannemer: het bedrijf van vader en zoon Askes.

Transport, Furigas

In Gasteren was ook nog het transportbedrijf van vader Jacob en zoon Bert Popken. Na 1948 werden bij hen paard en wagen vervangen door de eerste vrachtwagens en in 1961 heeft dit familiebedrijf zes vrachtauto's en ongeveer vijf chauffeurs in dienst. Twintig jaar later, in 1981, kwam er na het overlijden van vader Jacob een eind aan het transportbedrijf. Ook moeder Trui sloot toen de deuren van haar manufacturenwinkeltje. Zoon Bert Popken werd chauffeur bij gasbranderfabriek Furigas in Assen.

In de jaren vijftig had Lute Pieters aan Oosteinde 22 een bloeiend loonbedrijf. Daarnaast was hij ook jachtopziener. In de zestiger jaren begonnen de werkzaam-

heden voor het loonbedrijf echter terug te lopen. Steeds meer boeren kregen eigen landbouwmachines. Na lang wikken en wegen verkocht Pieters eind 1966 zijn machines en begon hij op 6 februari 1967 met een compagnon met het vervaardigen van gasbranders voor CV-ketels. Furigas werd opgericht, een bedrijf waar veel inwoners uit Gasteren werk hebben gevonden.

Het idee voor het produceren van gasbranders kwam van compagnon Henk Kruidhof, een aangetrouwde neef van Lute. Deze had in zijn vrije tijd een gasbrander ontwikkeld. Hij zocht echter een ruimte waar hij deze branders kon produceren en kwam via zijn vrouw Tiesje Eggens bij Lute terecht. Die had immers een grote schuur achter zijn huis en beschikte bovendien over geld uit de verkoop van zijn landbouwmachines. Drie van de medewerkers uit het loonbedrijf stapten over naar Furigas. Onder hen was Lute Pieters, de zoon van Fré Pieters die op Westeinde 2 woonde, en een neef van Lute Pieters van Oosteinde 22. Deze Lute Pieters bestierde na het overlijden van zijn vader ook nog de boerderij op Westeinde 2.

In het begin was het voor de Furigas-mensen echt pionieren. Aanvankelijk gebeurde nog heel veel met de hand. Er was wel een puntlasmachine. Daarvoor was echter een krachtstroomaansluiting nodig en die was er op het Oosteinde niet. De schoonvader van Henk Kruidhof, Hendrik Eggens, bezat in Witten bij Assen nog een boerderijtje waar op de lege deel, waar ooit een melkmachine had gestaan, wel een dergelijke aansluiting was. De puntlasmachine kwam daarom eerst in Witten te staan. Het puntlassen werd het werk van neef Lute Pieters. De producten die hij dagelijks laste, nam hij 's avonds mee naar Gasteren en werden de volgende dag door oom Lute Pieters en Henk Kruidhof in elkaar gesoldeerd. Het heeft minstens een maand geduurd, voordat de eerste order werd verzonden. De eerste klant was het Duitse bedrijf Buderus, nu een multinational in het Ruhrgebied. Die eerste branders gingen nog in de kofferbak van de auto naar Van Gend & Loos in Assen en vandaar per trein naar Duitsland. Later kwamen er als klanten Osby uit Drachten, de Meppeler Machine Fabriek en Van Andel bij.

Steeds meer mensen uit Gasteren kwamen in het bedrijf te werken. Zoals Henk van Rein Hrz. die ook al op Pieters' loonbedrijf had gewerkt en de buurman van oom Lute Pieters, Hannes Frome. Iets later ook Hendrik Strijker, Roelof Popken, Evert Heling en lasser Jan Eling. Weer wat later Piet Westerhof en Klaas Regien en in mei 1969 kwam daar Rieks Völlink uit Anloo nog als lasser bij. Ook Gezienus Pepping, Hendrik van Rein, Gienus Hollander, Berend Meijering, Appie Weites en Jan Moek kwamen bij Furigas aan het werk. Smid Piet de Lange verrichtte allerlei hand- en spandiensten voor het bedrijf.

Furigas begon uit zijn jasje te groeien, de schuur aan het Oosteinde was niet meer toereikend. Voor de productie werd toen de boerenschuur van Metje Pieters-Popken, de moeder van neef Lute Pieters, op het Westeinde 2 gehuurd. Die locatie had nog een bijkomend voordeel. De schuur op het Westeinde stond ongeveer tweehonderd meter van een transformatorhuisje vandaan, zodat met betrekkelijk lage kosten een speciale kabel voor krachtstroom kon worden gelegd. De puntlasmachine verhuisde daarom in 1968 van Witten naar Gasteren en neef Lute Pieters kwam in zijn ouderlijke schuur te werken. Het bedrijf groeide als kool. Jonge jongens uit het dorp hadden er vakantiewerk zoals Jan Bonder, Roelof Reinders, Harry Buutkamp en Klaas Vrieling. Klaas werkt nog steeds bij Furigas. Het bedrijf

had voor het dorp zeker een sociale functie, aangezien er zoveel Gastenaren werk vonden. Iedereen was in juichstemming, toen er een zeer grote klant uit Friesland binnen werd gehaald: Rheem uit Bergum. Er werd toen een groot feest gegeven, de zorgen over het voortbestaan van Furigas waren voorbij. 'Er is door iedereen keihard gewerkt om van Furigas een goed bedrijf te maken', zegt zoon Lute Pieters. 'Mijn vader, neef en Henk Kruidhof werkten bij wijze van spreken dag en nacht, zeven dagen per week.' Rheem als klant betekende weer uitbreiding van de productie. In die tijd kwamen ook Geert Koiter en Dinand Lammerts bij Furigas werken. In de schuur van Oosteinde 22 kwam een diesellaggregaat te staan, zodat ook daar kon worden gelast. Voor soldeerwerkzaamheden werd de schuur van Brink 6 gehuurd, waar nu Jobing zijn antiekzaak heeft. Als kantoor diende een caravan die achter Oosteinde 22 werd gezet. Op het kantoor hebben diverse schoonzusters van Henk Kruidhof gewerkt. Gasteren had in die jaren internationale allure. Voor zaken kwamen er Duitsers, Italianen en Amerikanen over de vloer bij huize Pieters.

Na een jaar of drie werd het in Gasteren toch allemaal te klein. In juli 1970 is het bedrijf voor het grootste deel naar de Van Markenstraat in Assen verhuisd. Tot in 1976 werden bepaalde werkzaamheden nog aan het Oosteinde gedaan. Het werd oom Lute Pieters bovendien allemaal wat té groot. Hij kocht zich uit en ging verder als bedrijfsleider. Henk Kruidhof bleef als enige directeur over. In het oorspronkelijk pand in Assen hebben nu de kantoren en de gereedschapsmakerij onderdak gevonden. Momenteel is Furigas een onderdeel van de Belgische multinational Beckaert en draait het bedrijf goed.

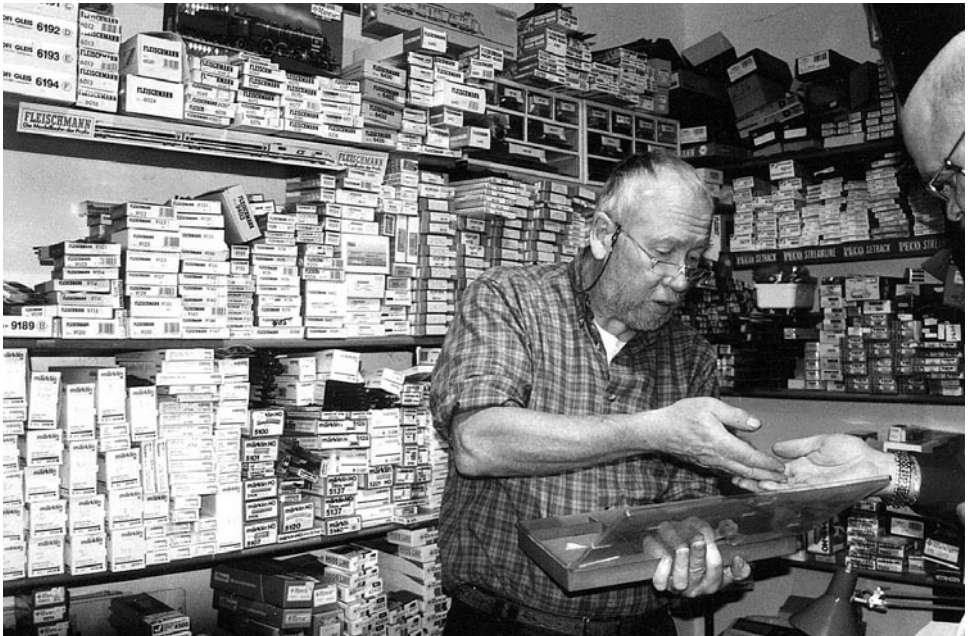
Brink 6, antiekboerderij, Harry en Jan Jobing en Trijn Jobing-Baas

Nieuw

Er is ook nieuwe bedrijvigheid bijgekomen. In juni 1975 gingen de deuren van de antiekzaak van de gebroeders Jan en Harry Jobing in Gasteren open. Voorheen was deze zaak gevestigd in de Molenstraat in Assen, maar in het kader van de reconstructie van de binnenstad moest deze worden gesloopt. In een schuur achter de boerderij bevindt zich de werkplaats, waar antieke voorwerpen worden gerestaureerd. Nadat De Lange zijn zaak en smederij in 1990 wegens ziekte opdoekte, kreeg het dorp beginjaren negentig met Johan van der Woude op Brink 5b een hoefsmid. Veel werk doet hij buiten het dorp in zijn speciaal voor het werk aangepaste bus. Op Westeinde 10 bestiert Henk Eggens sinds eind mei 1999 samen met zijn vrouw Els een bierwinkeltje - Bierboe't ijk uit de Wildeman - waar op vrijdag, zaterdag en op afspraak, zo'n tachtig speciaalbieren op fles kunnen worden gekocht. Els runt daarnaast sinds 1998 het cateringbedrijf Joie de vivre. Op Westeinde 21 kan men op vrijdag en zaterdag terecht in Locomotion, één van de meest gespecialiseerde modelspoorzaken in Drenthe. De voormalige toptriathlon-atleten Johan Boonstra en Mischa Kleveringa runnen sinds 1998 op Westeinde 5 het sport- en gezondheidscentrum Sportvision. Voor bloemen, kadoos en kaarten kan men sinds november 2001 in 't Winkeltje van Gea Post op Westeinde 1 terecht. Verder komt er in Gasteren nog steeds twee keer per week de SRV-wagen van Jan Dekens uit Spijkerboor. Met name voor de oudere inwoners van Gasteren komt nog enkele keren per jaar de Wolfederatie langs voor kleding.

Decennia lang gebruikt Lee van Dam de schuren van de landbouwvereniging aan de Gagels als opslagplaats voor zijn wereldwijde TT-merchandising. Op Oosteinde 20 runden Lenneke Koster en Inge Feldbrugge uit Annen korte tijd de gale-

Dirk Bruintjes in zijn winkel 'Locomotion' op Westeinde 21

rie De Kwasterie. Lenneke geeft daar nog steeds teken-, verf- en aquarel cursussen. Over kunstenaars gesproken: op Brink 4 woont en werkt sinds 1990 schilderes Helma Finze, op Bosakkers 6 aquarelliste Geke Siebring-Hoogstins.

Café

Café De Vriendschap aan het Westeinde heeft in Gasteren altijd een centrale plaats ingenomen. Lange tijd beheerde Albert van Rein, naast zijn werk als commissionair in granen en aardappelen, samen met zijn vrouw Tinie het café. Het was dagelijks geopend en liep goed. Elke drie of vier weken werden er dansavonden georganiseerd, die zeer goed werden bezocht. Het café vormde een veelgekozen ruimte voor bruiloften en partijen. 'Die feesten konden nog wel eens uitlopen', vertelt Van Rein. 'Wanneer het bruiloftsfeest van een dorpsgenoot tot half twee 's nachts had geduurd, wilde een volgend bruidspaar dat het zeker langer duurde.' Bij festiviteiten waarbij ook kermis was, stond deze laatste meestal aan de overkant op de hof van Meursing. Vóór het café stond lange tijd een heel markante lindeboom, die bij het verbreden van het Westeinde moest worden gekapt. Ter herinnering heeft Tinie van Rein, kleindochter van Hendrik van Rein en Alberdina Barkhof, daar een gedicht over gemaakt.

De oude boom

Reeds jaren werd ons dorp versierd
Door vele oude bomen,
Maar door het leggen van een straat
Werd één ervan nu weggenomen.
Deze oude holle lindeboom
Stond pal voor het café,
Zag van het Gasterense volk
Vele jaren het wel en wee.
Maar ook is deze oude boom
Vele mannen wel eens tot steun geweest,
Als wankelend zij het café uitkwamen
Dan hielden zij van hem het meest.
En daarom oude lindeboom wees er zeker van
Dat zij je nooit zullen vergeten,
En wat er ook gebeuren kan
Jouw plaats nog altijd zullen weten.

Tot begin jaren zestig werd er in De Vriendschap op de zondag vòòr de Zuidlaardermarkt nog altijd volop gedanst. Daar kwam in 1962 plotseling een eind aan. Tijdens de Zuidlaardermarkt legde een grote uitslaande brand het café en de erbij horende boerderij van Lucas Nevels, maar bewoond door Albert van Rein, volledig in de as. De Drentse Courant deed er verslag van: 'Brandweren uit Rolde, Anloo en Assen stonden voor een hopeloze taak. De brand, ontstaan in de schuur, is vermoedelijk veroorzaakt door hooibroei. De harde wind, die in de lengterich-

Pannenkoekenboerderij Brinkzicht

ting over de boerderij en het café stond, wakkerde het vuur binnen zeer korte tijd aan tot een enorme vlammenzee. (...). Het naast het café staande huis met een rieten dak is in allerijl ontruimd. Vanmorgen omstreeks kwart voor elf bestond voor dit perceel geen brandgevaar meer. Het ontruimde huis was bewoond door A. van Rein.' Een café zou echter niet uit het dorpsgezicht verdwijnen. Uit de Asser en Drentse Courant van 28 april 1964: 'Zeer binnenkort zal het nieuwe café-restaurant in bedrijf van de familie L.F. (Lucas) Nevels in Gasteren officieel in gebruik worden genomen. Het oude pand is twee jaar geleden afgebrand. Het noodcafé, een barak van dertig bij zes meter, dat na de brand op de plaats van 'De Vriendschap' is opgetrokken, zal na verloop van tijd weer worden afgebroken.' Het nieuwe café, mede op verzoek van de toenmalige burgemeester Lambers, kwam aan de Brink, waarvoor de boerderij van mw. Mulder-Trip door Lucas Nevels werd gekocht en verbouwd. Albert en Tinie van Rein hadden het caféleven wel gezien. 'We waren eigenlijk altijd in de weer. Het was genoeg geweest.'

Na Nevels is het café overgegaan in de handen van Arend Klok, die toen in het café begonnen is met het bakken van pannenkoeken. Zijn opvolger Kees Turksma heeft van het café vervolgens een (pannenkoeken)restaurant gemaakt, waarmee de centrale functie voor het dorp verloren ging. In 1994 werd de pannenkoekenboerderij overgenomen door de familie Dekker. Nog steeds worden daar bijzondere avonden voor het dorp georganiseerd, zoals de jaarlijkse toneeluitvoering. Maar de centrale rol die het café ooit in de dorpsgemeenschap had, is voorgoed verleden tijd.

Bebouwing

Er kwamen aanvankelijk maar weinig woningen in Gasteren bij. In 1952 werden Oudemolenseweg 2 ('t Voorste Veen) en 4 (een stal rond een open binnenplaats) gebouwd. 't Voorste Veen was het zomerhuis van de Rotterdamse reder Goudriaan. Latere eigenaren hebben de stal stukje bij beetje geschikt gemaakt voor

Lijst van G-huisnummers in 1946 en, sinds de invoering van de straatnamen in 1963, hun huidige adres

<i>G-nr.</i>	<i>huidige adres</i>	<i>G-nr.</i>	<i>huidige adres</i>
G1	Oosteinde 21 (De Volharding)	G26	Westeinde 12
G2	Oosteinde 19 (De Koningskuil)	G27	Westeinde 24
G3	Oosteinde 17	G28	Westeinde 26
G3a	Oosteinde 15	G29	Westeinde 29
G4	Oosteinde 13	G30	Westeinde 27
G5	Oosteinde 11	G31	Westeinde 25
G6	Oosteinde 9	G32	Westeinde 23
G7	Oosteinde 7	G32a	Westeinde 21
G8	Oosteinde 3	G33	Westeinde 19
G9	Oosteinde 1	G34	Westeinde 17
G9a	Oudemolenseweg 19	G35	Westeinde 15
G10	Oudemolenseweg 17 (meesterswoning)	G36	Westeinde 13
G11	Oudemolenseweg 9	G37	Westeinde 11
G11a	Oudemolenseweg 7	G38	Westeinde 9
G11b	Schipborgerweg 3	G39	Westeinde 7
G12	Schipborgerweg 1	G39a	Westeinde 5
G12a	Schipborgerweg 2	G40	Brink 7
G12b	Oudemolenseweg 5	G41	De Hoek 37
G13	Oudemolenseweg 3	G42	De Hoek 35
G14	Oudemolenseweg 1	G43	De Hoek 33
G14a	Oudemolenseweg 6	G44	De Hoek 31
G14b	Oudemolenseweg 8	G45	De Hoek 29
G15	Oudemolenseweg 12	G46	De Hoek 8
G16	onbewoonbaar	G47	De Hoek 10
G16a	Brink 2	G48	De Hoek 10
G17	Brink 4	G49	De Hoek 12
G18	landbouwschuur	G49	De Hoek 14
G18a	Gagels 11	G50	De Hoek 16
G19	Gagels 1	G51	De Hoek 18
G20	Brink 6	G52	Brink 5
G20a	Brink 8	G53	Brink 3
G21	transformatorhuisje aan de Brink	G54	Brink 1
G22	Brink 10	G54a	Oosteinde 2
G23	Brink 12	G55	Oosteinde 4
G24	Westeinde 2	G56	Oosteinde 8
G25	Westeinde 4	G57	Oosteinde 12
		G58	Oosteinde 14
		G59	Oosteinde 18
		G59a	Oosteinde 20
		G60	Oosteinde 22

bewoning. In 1988 kregen beide panden ieder een andere eigenaar. Langs het oostelijke deel van De Hoek werd in de vijftiger jaren, deels op de esrand, de eerste naoorlogse uitbreiding gerealiseerd. Een telling in 1961 leverde een totaal van 83 boerderijen en woonhuizen op. Van de boerderijen staan er nog vier - Brink 4, Oosteinde 1, De Hoek 16 en 35 - met de achterzijde naar de weg, hét kenmerk van

De voormalige diepvriescel, nu Brink 9

de manier waarop ze in vroeger tijden werden neergezet. De boerderijen kennen bovendien nog maar weinig de oorspronkelijke indeling met een centraal gelegen woonkeuken, waar nog in bedsteden werd geslapen. Huurhuizen waren en zijn er weinig in Gasteren. De vier huizen De Hoek 1 tot en met 7 waren de eerste huurhuizen in Gasteren. Dat geldt nu nog voor de nummers 3, 5 en 7. Later zijn er nog vier huurhuizen aan de Zandkampen gebouwd. Arbeiders konden via de arbeidersbond of met gemeentegarantie geld lenen voor de aankoop van een huis.

In 1959 werd op initiatief van de landbouwvereniging aan de Brink (op nummer 9) een diepvriescel met 44 cellen gebouwd, elk met een inhoud van tweehonderd liter. Deze bleef tien jaar als zodanig dienst doen. Aangezien in de loop der jaren bijna elk huisgezin zelf een diepvries kreeg, werd de koelcel aan de Brink in 1969 verbouwd tot woonhuis.

In 1963 kreeg het dorp straatnamen. Daarmee vervielen de G-nummers die daarvoor als huisaanduidingen hadden gefungeerd.

Vanaf 1970 nam het aantal woningen fors toe. Vlak voor de dorpsuitbreiding aan de Gagels in de jaren zeventig werden er in 1968 nog twee woningen gebouwd, beide onder architectuur. Dat zijn Oudemolenseweg 6 (De Veenorchidee) en Gagels 19. Op de plek van de Veenorchidee stond vroeger een ouder huisje uit de jaren dertig.

Aan de Gagels werden, inclusief de woningen in het doodlopende zijstraatje, in totaal 21 huizen neergezet. Aan het Westeinde werden in de open ruimten tussen de bestaande bebouwing nieuwe woningen gebouwd. Verder waren er plannen om nieuwbouw te plegen tussen de Gagels en de Oudemolenseweg. Dat ketste af. 'Er is in Gasteren altijd gedonder', moet de toenmalige burgemeester Verspuy zich ooit eens hebben laten ontvallen.

Vanaf eind jaren tachtig kwamen er in het plan Zandkampen ruim twintig woningen bij. In 1998 kwam de woning van de heer Bertram met paardenstallen gereed. Deze woning staat op de plek waar eertijds de boerderij van de familie Meursing heeft gestaan. De bouw van vooral de paardenstallen heeft in het dorp halverwege de jaren negentig voor veel commotie gezorgd.

Bestuurlijk-politiek

Boermarke

Na de Tweede Wereldoorlog werd de invloed van de boermarke minder, vooral in het sociale leven. Het werd ook lastiger boeren bereid te vinden om volmacht te worden. Op een gegeven moment moesten volmachten zelfs worden aangewezen, door ze per huisnummer op te roepen. De door de boermarke steeds gevoelde sociale plichten werden vanaf eind jaren zeventig overgenomen door de Vereniging Dorpsbelangen, die in 1978 werd opgericht. 'Vooral de ouderen hadden het daar wat moeilijk mee', vertelt Ruud Stokker. Zoals bij het aansteken van de Paasbult, dat traditiegetrouw werd gedaan door een bestuurslid van de boermarke. Maar dat ging nu over naar de voorzitter van de Vereniging Dorpsbelangen. Maar de boermarke bleef desondanks een factor van betekenis in het dorp. Nog altijd zijn alle boeren lid van de boermarke en ook de beheerders van een hectare of meer cultuurgrond buiten het dorp. Binnen het dorp zelf heeft de boermarke nog steeds het beheer over de diverse brinken. Zoals de grote Brink, waar vroeger populieren voor de klompenmakerij hebben gestaan, maar nu eiken groeien. Verder de 'brink van Meursing' voor Brink 2, de 'brink van Reinders' bij de boerderij van Harm Reinders aan het begin van De Hoek, de 'brink van Bonder' voor diens boerderij naar het fietspad over de Zuides, de brink bij het huis van Hendrik Kamping, de 'brink van Sloots' naast de boerderij van Jobing en de brink bij de boerderij van Bertus van Rein. Ook het grasveld links van het Oosteinde richting Anloo valt vanaf het kruispunt met de Oudemolenseweg tot aan de Zandkampen onder het beheer van de boermarke. Daarnaast heeft de boermarke nog het beheer over klei-

Boerderij met brinkje, nu Westeinde 24. Marchien Kleef, Hendrik Kleef, J. Meursing Rz, W. Meursing-Lammers, R. Meursing en arbeider Ap Kinds

ne stukjes grond als de dennenaanplant bij de zandweg achter de Zandkampen en het stukje wilde grond rechts van het zandpad dat vanaf het Oosteinde langs nummer 20 loopt en waar nog wel bijenkorven staan. Ook het sportveld en de grond onder de sportkantine is nog steeds eigendom van de boermarke.

Inkomsten krijgt de boermarke vooral door verhuur van de marke als jachtterrein. In 1960 beurde ze daarvoor f 1.700,-, in 1998 al tegen de tienduizend gulden. Door de sterke achteruitgang van de wildstand is het echter maar de vraag in hoeverre de belangstelling voor de boermarke als jachtgebied nog blijft bestaan. Als voorzitter van de boermarke heeft Ruud Stokker in de jaren tachtig en negentig veel energie gestopt in de oprichting van de Wild Beheers Eenheid (WBE). Deze werd in 1994 gesloten tussen de boermarkes van Gasteren, Anloo, Anderen en Rolde in samenwerking met de jagerscombinaties. Stokker is daarna ook enige jaren voorzitter van deze WBE geweest. In die functie heeft hij één van de zeven patrijzenprojecten in Nederland opgezet. Later is deze WBE uitgebreid met de jachtgebieden van onder meer Eext en Eexterzandvoort en omvat inmiddels een oppervlakte van zo'n 10.000 hectare. Stokker is niet optimistisch over het voortbestaan van de boermarke in Gasteren vanwege de afkalvende agrarische bedrijvigheid in het dorp. Steeds meer houdt de boermarke zich tegenwoordig bezig met de natuur. In 2000 bestond het bestuur van de boermarke uit Thie Sloots, Harm van Rhee en Harm Reinders, die de functie van secretaris-boekhouder bekleedt.

Gemeenteraad

Al ruim vóór de Tweede Wereldoorlog kende Gasteren in de gemeenteraad van Anloo een eigen raadslid, voornamelijk leden van de familie Meursing. Na de oorlog werd die traditie van eigen raadslid voortgezet. Toch vonden de kleine dorpen in de gemeente dat er te weinig naar hen werd geluisterd. In de jaren zestig werd daarom de Combinatie Zanddorpen opgericht. Dat was een samenwerkingsverband tussen de Commissies en Verenigingen Dorpsbelangen van Gasteren, Anloo, Anderen en Schipborg. De combinatie bezat geen partijpolitieke kleur en had geen binding met een landelijke politieke partij, maar had vooral als doel om de lokale wensen en verlangens bij de plaatselijke politiek in te brengen. Vanaf haar oprichting had de Combinatie steeds twee vertegenwoordigers in de gemeenteraad van de gemeente Anloo, van wie één steeds uit Gasteren kwam. De voorkeur voor de Combinatie Zanddorpen was in Gasteren groter dan in de andere dorpen. Uit Gasteren zaten achtereenvolgens Appie van Rein (1966-1970), Harm Vedder (1970-1978) en Hendrik Kamping (1978-1998) namens de Combinatie in de gemeenteraad van Anloo. Vanwege partijpolitieke strubbelingen in onder meer de Partij van de Arbeid, en als gevolg daarvan de opkomst van nieuwe partijen, vond op 7 november 1984 de oprichting van de Kiesvereniging Combinatie Zanddorpen plaats, een officiële vereniging met rechtspersoonlijkheid. In de voorbereidingscommissie zat voor Gasteren Jan Huizinga. Naast voorzitter mr. J. Frey kwam ook bestuurslid Marchien Hofsteenge uit Gasteren. In het begin ging de Combinatie Zanddorpen voortvarend te werk en organiseerde op de dag van de verkiezingen een politiek café met muzikale opluistering van de Zandhazen, dorpsgenoten Roelof Reinders en Luuk Smit.

Bij de herindeling van de Drentse gemeenten in 1998 is de Combinatie Zanddorpen met de partijen Gemeentebelangen van Anloo, Rolde, Gieten en Gasselte, opgegaan in de kiesvereniging Combinatie Gemeentebelangen Aa en Hunze. Vanaf 1998 vervult Jan Huizinga uit Gasteren in het bestuur daarvan de functie van penningmeester. Dat jaar nam Hendrik Kamping na een raadsperiode van twintig jaar afscheid van de gemeenteraad. Vanwege zijn verdiensten voor de gemeente werd hij daarbij geridderd.

Openbare voorzieningen

Vanaf de jaren vijftig werd het leven in Gasteren vergemakkelijkt door allerlei verbeteringen in het dorp. Tot die tijd beschikte elke boerderij of ieder huis nog over een beerput of septictank. Maar daar kwam langzaam verandering in door de aanleg, tussen 1954 en 1958, van waterleiding en riolering. Aansluitingen kwamen vervolgens tussen 1963 en 1970 tot stand. In de periode 1965-1979 werden in Gasteren persleidingen en twee rioolgemalen aangelegd. Maar veel boerderijen en woningen beschikten nog steeds over septictanks. In 1976 werden deze met de riolering kortgesloten.

Ook veranderde er veel in de energievoorziening. Na 1953 werden kachels en fornuis, in plaats van op hout en kolen, steeds meer op olie en flessengas gestookt. Vanaf 1963 konden de Gastenaren over aardgas uit Slochteren beschikken.

Meer en meer inwoners kregen ook telefoon. Nog tot in de jaren vijftig was in het huis Oudemolenseweg 9 de handbediende telefooncentrale van Gasteren ondergebracht.

In mei 1991 werd Gasteren bekabeld.

Wegen

Er werd ook weer aan verbeteringen van de wegen rond Gasteren gewerkt. De wegen van Gasteren naar Oudemolen (1962-1963) en naar Anderen werden van een nieuwe deklaag voorzien. Ruim tien jaar later was de in slechte staat verkerende klinkerweg naar Loon aan de beurt. Op 11 oktober 1975 werd de nieuwe weg - geasfalteerd en met ernaast een fietspad - officieel geopend. Burgemeester K.H. Lambers van Anloo was één van de eersten die van de vernieuwde weg gebruik maakte. De weg is vlak buiten Gasteren, over het Gasterense Diep, min of meer recht getrokken. Hoe de weg vòòr de vernieuwing liep, is nog te zien aan de bomen langs de kant van de weg. In het oude stukje weg zit een bocht die door dorpelingen wel de Nevelsbocht werd genoemd, omdat caféhouder Lucas Nevels er ooit eens met zijn auto uit de bocht vloog. Rond de uitmonding van het fietspad op de weg vlak voor Gasteren is nog wel het nodige te doen geweest. De Vereniging Dorpsbelangen vond het einde van het fietspad in de bocht, vlakbij het kruispunt met de weg naar Anderen, erg gevaarlijk. Ze heeft de gemeente Anloo daar meerdere malen op gewezen, maar deze deed niets aan de situatie. De Vereniging heeft toen op een gegeven moment het heft in eigen handen genomen en zelf een veiliger oversteek gemaakt, ruim vòòr de bocht. Maar de gemeente was daar niet van gediend en beval om de tegels van de nieuwe oversteek weer weg te halen.

Oversteekplaats gedoogd

Van een onzer verslaggevers

GASTEREN - Het gemeentebestuur van Anloo blijft de „illegale“ oversteekplaats voor fietsers in Gasteren oggendelijk toestaan. Volgens wethouder B. Kors wordt eerst afgewacht wat de provincie Drenthe, over deze al enige tijd bestaande situatie, voorstelt.

Dorpsbelangen Gasteren plaatste enige tijd geleden verkeersborden en legde hier een oversteekplaats langs de weg naar Loon in Gasteren aan. De reden daarvoor was de onveilige situatie vlak voor de bocht aan het einde van het fietspad opgegeven. Wethouder B. Kors verklaart dat de gemeente niet bepaald gelukkig is met deze actie. Volgens hem had er beter overleg tussen Dorpsbelangen en de gemeente vooral gepleegd kunnen worden. „Dit gaat tegen alle regels in.

Deze manier van handelen is volgens mij niet juist. Dorpsbelangen heeft wel vaker een brief gestuurd naar de gemeente, maar ze had ook het overleg moeten afwachten“, zegt de heer Kors.

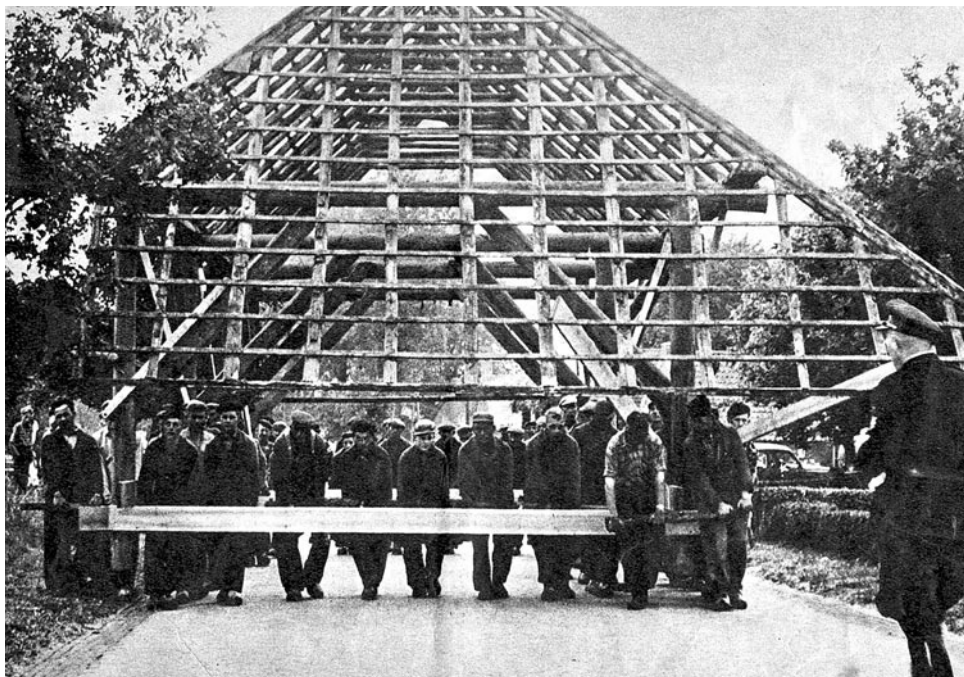
De wethouder voorziet grote moei-

De weg naar Anloo werd in de jaren 1967-1973 verbeterd. In 1976 werden het Oosteinde, de Brink en het Westeinde, alsmede de Gagels, herbestraat. In de jaren 1989-1990 werd tot tevredenheid van vele fietsers het fietspad naar Anloo aangelegd.

Sociaal-cultureel

Naoberschap

In een dorp als Gasteren is de noaberhulp altijd belangrijk geweest. Een sterk staaltje van burenhulp was de versleping van een grote schuur midden in de oogsttijd van 1959. ‘Een kras staaltje naoberschap lieten op 8 augustus 1959 60 boeren uit Gasteren zien’, schreef het christelijk nationaal weekblad De Spiegel. Op één dag werd het geraamte van een bestaande schuur, met een gewicht van zo’n drieduizend kilo, van het erf van Jan Dijkman aan het Oosteinde 9 naar dat van Job Talens aan de overkant van het Oosteinde versjouwd, een afstand van zo’n honderd meter. ‘De plaatselijke wachmeester van de rijkspolitie is daarbij aanwezig als regisseur en verkeersregelaar. Boven op het geraamte, op een hoogte van zo’n tien meter zit een man om aanwijzingen te geven. Om half negen ‘s morgens heeft de stoet het erf van boer Talens bereikt. Deze gaat zijn boerderij binnen en weldra komt hij naar buiten met een (de eerste van vele) fles geestrijk vocht, een oude gewoonte. Het geraamte wordt vervolgens op een muurtje getild, dat al dagen daavòr door de plaatselijke aannemer was gemetseld. Ook dat wordt met z’n allen geklaard. Volgens traditie klimt één van de boeren in de top van het geraamte en bevestigt daar een grote dennentak, waarin aan de ene kant een fles met inhoud en aan de andere kant, als tegenwicht, een zware steen wordt gebonden. De boeren stellen zich op naar gelang van ouderdom en de eerste, een 81-jarige, gooit een steen naar de fles. Het is pas één van de jongeren die tenslotte de fles aan diggels gooit. Het feest op het land kan beginnen, het geestrijk vocht vloeit rijkelijk.’

Het verplaatsen van een schuur, 1959

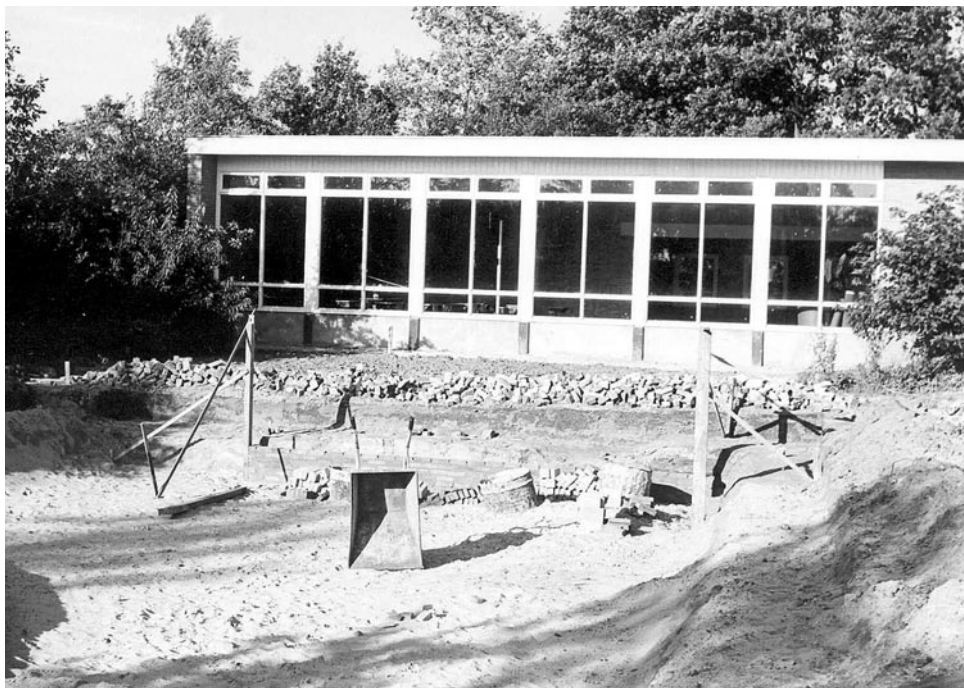
Een ander voorbeeld van naoberschap vond plaats in 1979, toen door zeer hevige sneeuwval heel Gasteren was ingesneeuwd, met als hoogtepunt het sneeuwduin aan het Oosteinde. Door gezamenlijk sneeuwruimen, daartoe via de boerhoorn door Henk Weggemans opgeroepen, kon Gasteren en zijn inwoners uit hun isolement worden verlost.

Kerk

Het aantal mensen dat met enige regelmaat ter kerke gaat, blijft gering. Boeren die net vader zijn geworden, willen hun kind wel in de kerk laten dopen en gaan daarom terwille van de dominee een paar maal naar de kerk. Om het kerkbezoek te stimuleren reed er een aantal jaren een kerkbus door Gasteren. In de winter kwam de dominee ook wel eens 's avonds in de school preken, waar dan zo'n veertig belangstellenden, meest vrouwen aanwezig waren. Een grote betekenis had de kerk in het dorp niet. Toch speelde ze nog lange tijd een rol bij begrafenissen. 'Er gaat niemand onder de grond zonder dominee', werd er gezegd. Maar dat is nu niet meer het geval.

Dorpshuis

Tot 1966 had Gasteren geen dorpshuis. Vergaderingen en andere activiteiten werden steevast in het café gehouden. Maar in 1962, op de dag van de Zuidlaardermarkt, brandde café De Vriendschap af. Al snel werd er onder leiding van meester Molema een commissie gevormd om in Gasteren een dorpshuis te realiseren. Alles werd in het werk gesteld om aan geld te komen, want met de bestaande subsidiepotjes kwam men er niet. Toen het geld bijeengebracht was en de Stichting

Het dorpshuis in aanbouw, 1966

Dorpshuis een eigen stuk grond had, kreeg aannemer Berkepies de opdracht voor f 100.000,- het dorpshuis te bouwen en tegelijk de school te verbouwen. 'Daarbij kreeg hij steun van de hele bevolking, die stenen bikte, fundamenteën groef en de zaak schoonmaakte, maar vooral van de heer Wilkens, de uitvoerder', aldus een krantenverslag. Er werden een bazaar, een ballpointactie en een verloting gehouden en de schooljeugd knapte allerlei klusjes op. Op vrijdag 26 augustus 1966 werd het Dorpshuis feestelijk geopend. Aan vrijwel alle woningen wapperde de vlag. Bij afwezigheid van de Commissaris van de Koningin mr. K.H. Gaarlandt werd de opening verricht door de heer E.F. Albrecht, lid van Gedeputeerde Staten van Drenthe. Hij deed dat met een sleutel, die hem door Roelie Vedder en Hennie van Rein werd overhandigd. Burgemeester mr. K.H. Lambers bracht in zijn toespraak hulde aan de dorpsbewoners en het stichtingsbestuur. Hij vond het 'ongelooflijk' zoals Gasteren zich een jaar lang als één man voor het dorpshuis had ingezet. De geleverde prestatie noemde hij een uitdaging aan de andere dorpen. Drs. F. J. Wanninkhof van de Stichting Opbouw Drenthe projecteerde de prestaties van de inwoners van Gasteren op een stad van 100.000 inwoners: 'Dat zou dan inhouden dat deze inwoners 4.5 miljoen gulden bij elkaar brachten. Het rijk zou daar dan een subsidie verlenen van 21 miljoen gulden. Voor dit bedrag zouden er in deze stad een schouwburg, een overdekt zwembad, twintig sportvelden, tien sporthallen, tien wijkcentra en voorts nog enkele bibliotheken kunnen worden gebouwd.' Als voorzitter van de dorpshuiscommissie kreeg meester Molema tal van geschenken aangeboden, waaronder een voorzittershamer namens de Stichting Opbouw Drenthe en een door de Drentse kunstenaar Herman van Dulmen Krumpelman

*Het bestuur van de Stichting Dorpshuis bij de opening in 1966
 Vlnr. Trientje Leupen, Harmpje Sloots, Roelie van Rein, Margje Reinders,
 Anna Vedder, Linie Hollander, Annie Wilkens, Trien Molema.
 Tweede rij: Roel Reinders, Jans Leupen, Appie van Rein, Harm Vedder.
 derde rij: Boele Sloots, Jantinus Wilkens, Reinder Hollander,
 Egbert Molema*

vervaardigde koperplastiek. De volgende zaterdag stond er voor iedereen een grote feestavond op het programma.

Naast het gebruik van de dorpsruimte voor schoolgymnastiek vonden tal van Gasterense verenigingen onderdak in het nieuwe Dorpshuis.

Op zaterdag 12 oktober 1991 werd het feit gevierd, dat het dorpsruimte 25 jaar bestond. Overdag konden de inwoners van Gasteren videobanden over het leven en werken in Gasteren in de laatste vijftig jaar bekijken. Voor de leerlingen van de basisschool en de peuters was er 's middags een kinderprogramma en 's avonds was er in café Brinkzicht een bonte feestavond waaraan de diverse verenigingen uit het dorp hun bijdrage leverden.

In de jaren negentig rees de vraag of het bestaande Dorpshuis verbouwd moest worden of dat er een nieuw Dorpshuis zou moeten worden gebouwd. De reden

*Boeldag bij Geert Weggemans met paander Jans Leupen.
Vlnr: Jans Speulman, Andries Veenstra, Hendrik van Rein, Wolter
Meijering, onbekend, Fré van Rein, Jan Meursing Ozn, notarisklerk,
Hendrik van Rein*

voor het stellen van die vraag vormde het feit, dat in 1993 de school ophield te bestaan. Daarmee kwamen de schoonmaak en het onderhoud van het Dorpshuis niet meer, zoals tot dan gebruikelijk, ten laste van de gemeente. Bovendien had de gemeente met de verkoop van het schoolgebouw voor het symbolische bedrag van *f* 1,- bedongen, dat het Dorpshuis zou worden geprivatiseerd. In het kader daarvan zou de Stichting Dorpshuis een afkoopsom ontvangen overeenkomend met tienmaal het bedrag dat jaarlijks door de gemeente aan het Dorpshuis werd besteed. Het eerste bod van de gemeente bedroeg minder dan *f* 50.000,-. Na uitvoerig spitten in de gemeentebegroting, het zichtbaar maken van allerlei verborgen kosten en door de poot flink stijf te houden heeft het dorpshuisbestuur - bestaande uit Lenneke Koster, Ben Mulder en Lammert Tiems (na diens overlijden in 1997: Hilly Huizinga) dat bedrag weten te verdubbelen tot *f* 100.000,-.

Op de jaarvergadering van 12 januari 1995 kwam het toenmalige bestuur van de Vereniging Dorpsbelangen, nog onder leiding van voorzitter Henk Dommerholt, met het voorstel geen nieuwbouw te plegen, maar het bestaande Dorpshuis te verbouwen. Nieuwbouw vond het bestuur te duur, financieel geen haalbare kaart. Het voorstel werd door driekwart van de aanwezigen aangenomen. Geen nieuwbouw dus, leek het. Maar niet iedereen kon zich in dat besluit vinden, ook al werd dit door de meerderheid ondersteund. Vooral Jacob van Rein niet. Er moest nieuwbouw komen, vond hij. Plannen daarvoor had hij, werd gezegd, al uitgewerkt op zijn bureau liggen. Om hem bij het overleg te betrekken werd Jacob

van Rein gevraagd zitting te nemen in het bestuur van Dorpsbelangen. Mede door zijn grote overtuigingskracht bleken steeds meer Gastenaren toch wel voor nieuwbouw te voelen. Om aan deze gevoelens en alle emoties daaromheen tegemoet te komen besloot het bestuur van de Vereniging Dorpsbelangen een werkgroep te formeren om de plannen van nieuwbouw en verbouw nog eens grondig tegen het licht te houden. 'Toch wil het bestuur van Dorpsbelangen een zo groot mogelijk draagvlak voor de toekomstplannen voor het dorpshuis, rekening houdend met bovengenoemde protestgeluiden vanuit de Gasterense gemeenschap', zo verdedigde het bestuur de oprichting van de werkgroep. Door Van Rein werd een aantal dorpelingen benaderd om in de werkgroep zitting te nemen: Janny Hofsteenge (peuterspeelplaats), Janny van Rhee (S.V. de Rietvogels) en Jantina Speelman (Plattelandsvrouwen) en Jan Huizinga, Albert Meijering (Boermarke), Flip Moerker, Lute Pieters (ijsvereniging Wintervreugd), Jacob van Rein (Vereniging Dorpsbelangen), Reinder van Rein (toneelvereniging Amicitia), Harm Reinders (landbouwvereniging) en Meindert de Witte (jeugdwerk). Tot voorzitter van de werkgroep werd Jan Huizinga benoemd, secretaris werd Flip Moerker. Eind oktober diende er een advies te liggen. In haar advies ging de voorkeur van de werkgroep uit naar nieuwbouw van het Dorpshuis. Als redenen daarvoor voerde ze aan, dat één plek voor dorpsactiviteiten beter is dan twee, dat energie-, schoonmaak- en onderhoudskosten in één gebouw beter beheersbaar zijn, dat alles bij nieuwbouw gelijkvloers is, dat de animo mee te werken bij werkzaamheden bij nieuwbouw groter zullen zijn dan bij verbouw en dat het te verwachten groot onderhoud bij het bestaande dorpshuis de komende jaren hoog zou oplopen. Maar waarschijnlijk de belangrijkste conclusie was, dat nieuwbouw uiteindelijk toch betaalbaar bleek. Nieuwbouw besloot toen ook de Vereniging Dorpsbelangen. Uiteindelijk heeft het nieuwe dorpshuis zo'n zeshonderdduizend gulden gekost, ruim honderdduizend gulden meer dan begroot. De grond voor de nieuwbouw werd door de Boermarke voor het symbolische bedrag van één gulden ter beschikking gesteld.

De extra kosten werden ondermeer betaald door bijdragen van de gemeente en uit fondsen. Door acties in het dorp werd een bedrag van vijfendertigduizend gulden binnengehaald. Tal van acties werden bedacht om zoveel mogelijk geld binnen te halen. Veel dorpsbewoners gingen aan de slag: met het opzetten van een grote loterij, het regelen van een boedag en een actiedag in Gasteren. En zo werden drieduizend loten aan de man gebracht, een heleboel prijzen binnengehaald, materialen ter verkoop op de boedag ingezameld en veel reclame gemaakt voor de Gasterense buitendagen. Die werden gehouden op zaterdag 31 mei en zondag 1 juni 1997 en vormden de afsluiting van alle activiteiten. Er was een groene buitenmarkt, er konden koetstochten worden gemaakt, er waren demonstraties en nog veel meer. Uiteindelijk leverden de Buitendagen en de boedag ongeveer vijftienduizend gulden op. Ook werden certificaten, bewijzen van deelneming in het dorpshuis verkocht, goed voor bijna achtduizend gulden. De loterij leverde ook nog eens vijftienduizend gulden op, zodat het gat in de begroting meer dan gedicht was.

De bouw van het nieuwe dorpshuis werd ook mogelijk gemaakt door de vele helpende handen uit het dorp. Zo groeven, metselden, timmerden en schilderden vele dat het een lieve lust was.

De overdracht van grond door Ruud Stokker namens de Boermarke aan voorzitter Henk Komdeur van de Stichting Dorpshuis bij de officiële opening van het nieuwe pand in 1997

Op 31 augustus 1997 werd in het nieuwe dorpshuis met sportzaal en peuterspeelzaal door Jacob van Rein symbolisch de laatste steen gelegd. De officiële opening gebeurde door burgemeester Munnikma. Door de RABO-bank werd aan de voorzitter van de Stichting Dorpshuis, vooralsnog symbolisch, een vlaggenmast met vlag cadeau gedaan. De mast kwam in november, de vlag aan het eind van het jaar. Na de opening werd 's avonds in het nieuwe dorpshuis een groot feest gegeven met optredens van diverse verenigingen. 'Echt een bonte avond, één van de mooiste feesten die ik hier heb meegemaakt', aldus Ben Mulder.

Tot de zomer van 1997 vormde het dagelijks bestuur van de Vereniging Dorpsbelangen nog altijd tevens het bestuur van de Stichting Dorpshuis. Die koppeling werd echter steeds meer als ongewenst gezien. In juni 1997 kregen beide via een statutenwijziging een eigen bestuur. Het nieuwe bestuur van de Stichting Dorpshuis wordt gevormd door Henk Komdeur, Hilly Huizinga en Jos Eeckelaer. Vertegenwoordigers van de verenigingen en gebruikersgroepen die van het Dorpshuis gebruik maken, vormen de gebruikersraad. Deze heeft een adviserende en controlerende functie.

Dorpsbelangen

Naar aanleiding van de opening van het dorpshuis in 1966 was de Stichting Dorpshuis Gasteren in het leven geroepen. In het stichtingsbestuur zaten leden van de Boermarke, de Landbouwvereniging, de Bond van Plattelandsvrouwen, De Rietvogels, de Ijsvereniging en de Toneelvereniging. Al gauw kreeg het bestuur de

naam Dorpshuiscommissie opgeplakt. Maar deze commissie beperkte zich niet alleen tot de belangen van het dorps huis. Meer en meer begon het stichtingsbestuur zich in de loop der jaren met de algemene belangen van Gasteren bezig te houden. Bij haar maandelijkse vergaderingen was ook het Gasterense raadslid van de Combinatie Zanddorpen aanwezig. Over de Dorpshuiscommissie werd dan ook steeds vaker gesproken als de Commissie Dorpsbelangen. Het waren niet altijd zware zaken die speelden. Zo blijkt uit de notulen, dat op de vergadering van 7 januari 1974 besloten werd een kegelbaan aan te leggen. Een kleine maand later is die al klaar, maar er zijn nog geen goede ballen. Dat blijkt een probleem te zijn. De notulen van de volgende drie vergaderingen vermelden: 'Nog geen kegelbal.' Weer een maand later staat te lezen: 'Nog geen goede watergevulde kegelbal. Informeren naar prijs echte houten kegelbal.' Maandelijks blijft de vraag: 'Kegelbal?' de notulen opsieren tot die van april 1975, ruim een jaar later dus, vermelden: 'de heer Vedder maakt een mooie eikenhouten kegelbal. Nog ééntje erbij?'

Leefbaarheid

Op initiatief van de Dorpshuiscommissie werd in 1976 met medewerking van de Stichting Opbouw Drenthe een zelfonderzoek naar de leefbaarheid van het dorp gedaan. Aan dit onderzoek nam een groot aantal dorpsgenoten deel, ondergebracht in diverse werkgroepen. Uit het onderzoek bleek, dat de inwoners over het algemeen tevreden waren over de leefbaarheid van het dorp. Mogelijke aantasting daarvan werd gezien in de vergrijzing van de bevolking, het teruglopen van de middenstand, de dreiging dat de school altijd een éénmansschool zou blijven en in de toenemende druk van het dagtoerisme. Verder heerste de mening, dat het woningbeleid van de gemeente meer op de behoeften van de plaatselijke bevolking diende in te spelen. In het eindrapport werd ook de aanbeveling gedaan, dat 'de Commissie Dorpsbelangen zich nader zou moeten bezinnen over haar taak en vorm.' Deze aanbeveling leidde in 1978 tot de oprichting van de Vereniging Dorpsbelangen Gasteren. Het bestuur bestond tot 1 september 1997 uit negen leden die via de plaatselijke verenigingen worden aangezocht. Het eerste bestuur bestond uit Lammert Tiems namens de Boermarke (voorzitter), Maarten Visser namens de school (secretaris), Geesje Stokker-Bruining namens de Bond van Plattelandsvrouwen (penningmeester) en uit de leden Jannie Bos-Hofsteenge (peuterspeelzaal), Harry Jobing (hengelsportvereniging), Job Pastoor (landbouwvereniging), Willem Schutrups (ijsvereniging), Albert Stoffers (toneelvereniging) en Roelie Weggemans-Kamping (De Rietvogels). Harm Vedder fungeerde vanwege zijn raadslidmaatschap als adviserend lid. Men hield, en houdt, zich onder meer bezig met de woningbouw in het nieuwe bestemmingsplan Zandkampen, kleutervervoer, bibliotheekvoorzieningen, de oprichting van een dorpskrant, straatverlichting, riolering, de mogelijke opslag van atoomafval in zoutkoepels en met het plaatsen van enkele spelwerktuigen.

Dat laatste bleek minder eenvoudig dan aanvankelijk gedacht. Van de gemeente had Dorpsbelangen in die jaren geld voor speeltoestellen gekregen, die verder zelf in elkaar moesten worden gezet. Het brinkje op de Gagels leek, mede gezien de vele, jonge kinderen toen in de buurt, een prima plek. Maar enkele bewoners aan dat brinkje dachten daar wat anders over: zij waren bang dat de hele buurt

daardoor zou verpauperen. Andere Gagels-bewoners waren het daar volstrekt niet mee eens en besloten toch de toestellen, een evenwichtsbalk en rekstokken, te plaatsen. Natuurlijk niet overdag, maar 's avonds. Op een vrijdagavond werden de speeltoestellen van de schuur van Job Pastoor op De Hoek, waar ze in elkaar waren gezet, via een paadje langs het huis van Job Reinders naar het brinkje gebracht en daar verankerd. Maar het was toch maar van korte duur. Na een telefoontje van boze bewoners op maandagmorgen naar de gemeente werden de toestellen nog diezelfde dag weggehaald.

Regelmatig had het bestuur overleg met de afgevaardigde uit Gasteren van de Combinatie Zanddorpen. Bestuursleden zijn verder actief bij het Neutieschieten op Tweede Paasdag, bij het opbouwen van het Paasvuur en bij de schoonmaakactie van zwerfvuil in en rond Gasteren. Vanaf haar oprichting is Dorpsbelangen lid van de Vereniging Brede Overleggroep Kleine Dorpen (BOKD) in Drenthe. Jarenlang zijn twee bestuursleden van de Vereniging Dorpsbelangen, Maarten Visser en Jan Huizinga, ook penningmeester van de BOKD geweest. In 1980 trad Lammert Tiems af als voorzitter wegens zijn vertrek naar Anloo en werd opgevolgd door Jan Huizinga. Op initiatief van de vereniging werd in 1981 voor het eerst met de kerstdagen op de hof van Kijlstra een kerstboom geplaatst, versierd met elektrische lampjes. Uit een rondvraag op een jaarvergadering in die jaren blijkt, dat de landbouw in het dorp niet meer zo'n vanzelfsprekende zaak is, gezien de vraag 'of er iets te doen is tegen geluidsoverlast door landbouwwerkzaamheden.' Maar 'de vergadering vond dat de overlast niet zo groot was en dat het als vanzelfsprekend aanvaard moest worden bij het wonen op het platteland', aldus de notulen.

De vereniging zette zich ook in voor een fietspad naar Anloo en het veranderen van de plaats waar het fietspad uit Loon nabij het kruispunt met de Anderenseweg op het Westeinde uitkomt.

Dorpskrant

In oktober 1979 verscheen op initiatief van de Vereniging Dorpsbelangen het eerste nummer van een gestencilde dorpskrant, dan nog zonder naam. Vanaf het derde nummer, februari 1980, heet het dorpskrantje Nijs oet 't loeg, een naam bedacht door Albert van Rein. De voorlopige redactie bestond uit Jan Huizinga, Gonny Oomkens, Tinie Smit, Jan-Roelof Spielman en Maarten Visser. 'Wij hopen deze krant ± 6 keer per jaar uit te brengen en stellen uw daadwerkelijke medewerking in de vorm van kopij zeer op prijs', aldus het eerste redactionele commentaar. Het formaat was 17 x 22 cm. "K ben bliede met de oetgaof van de dörpskraant; 'k hoop dat ij d'r net zo over denk'n. 'n Goed besluit van de dörpscummissie,' schreef een dörpeling in het tweede nummer. Deze dörpeling was Harry Jobing, die zes jaar lang bij elk nummer een bijdrage verzorgde onder de titel 'Dag volk'. Hij schreef over zijn belevenissen en eindigde steevast met de zin "'t Goeie ennetot aandermaol.' Het dorpsblaadje met mededelingen van de diverse verenigingen, verslagen en veelal een smulhoek bleek na tien jaar zo weinig kopij binnen te krijgen, dat besloten werd de uitgave ervan te stoppen.

Zomerfeest

De Dorpshuiscommissie bemoeide zich aanvankelijk ook met de organisatie van het jaarlijkse Zomerfeest van Gasteren. De animo voor het Zomerfeest werd ech-

De kinderspelen bij het zomerfeest van 1980

ter steeds kleiner, met een dip in 1973. Uit een in 1974 door de commissie uitgeschreven enquête onder de dorpsbewoners bleek echter, dat de meerderheid (63 procent) toch vóór het behoud van het Zomerfeest was. 'Een nieuwe Zomerfeest-commissie werd benoemd met Bareld Dekker, Jan Huizinga, Hendrik Kamping, Gerrit Buist en Jan Sikkens. De heren hebben enorm veel vergaderd, enorm veel

Op jacht naar het swien, zomerfeest 1990

tam-tam gemaakt - vooral via bijlagen bij 't Mededelingenblad -, kregen daardoor een enorme publiciteit en hadden tenslotte een enorm succes', aldus het jaarverslag. Maar toen kwam een klein katertje, gaat het verslag verder. 'Gezien het vele werk dat een en ander met zich meebracht, traden de heren af. In hun plaats werd tenslotte een commissie van tien personen benoemd, die in kleine groepjes een bepaald onderdeel van het zomerfeest 1975 zal voorbereiden.' Voorzitter van de nieuwe Zomerfeest-commissie werd Jan Tingen, toen bestuurslid van de biljartvereniging. Vanaf die tijd wordt al op de vrijdagavond met de feestelijkheden, in 1974 met gekostumeerd voetbal, en kermis begonnen. De zaterdag staat grotendeels in het teken van activiteiten voor de jeugd. 's Morgens is er een viswedstrijd voor de schooljeugd, 's middags gevolgd door spelletjes. Aanvankelijk werden elk jaar door de mensen zelf nieuwe spelletjes bedacht, en in een soort competitie door de kinderen uitgevoerd, later worden deze van elders gehaald. 's Avonds is er voor iedereen een feestavond met muziek en een optreden van aanvankelijk landelijk bekende, later regionale artiesten. Op de zondag staan activiteiten voor volwassenen op het programma, zoals kuipsteken en spijkerslaan voor de heren en stoeltjesdans en ringgooien voor de dames. Op de dagen van het Zomerfeest is er op de Brink kermis met een zweefmolen, een schiettent en diverse kramen met vis, suikerspin, ijs of olieballen. In die jaren worden het raden van het gewicht van een swien en, op zondagavond, het touwtrekken nieuwe onderdelen van het Zomerfeest. 'Maar het hoogtepunt is toch de zaterdagavond', zegt Jan Tingen. 'Met landelijk bekende artiesten als Marty met de gouden trompet, Rita Corita, Ronnie Tober, de Pico's en Ciska Peeters probeerden we het Zomerfeest nieuw leven in te blazen.'

Traditioneel werd de kermis altijd op de Brink naast het café gehouden. Maar in de loop der jaren werden de caféhouders daar, gezien de kosten voor vooral de muziek op zondag, steeds minder happig op. Met een vergadering tot vier uur 's morgens en een financiële toezegging van de Zomerfeestcommissie kon caféhouder Turksma in zijn laatste jaar als caféhouder (1993) nog over de streep worden getrokken om de kermis op de Brink te laten houden. Maar met de komst van de familie Dekker in 1994 kwam definitief de klad in die standplaats. Het eerste jaar ging nog goed, het tweede al minder en het derde jaar moest de kermis uitwijken naar de overkant, naar de Oudemolenseweg. Het verkeer werd daar weliswaar afgesloten, maar mocht nog wel over het Oosteinde, de Brink en het Westeinde. Jan Tingen vond het een ongelukkige plek. Door verschillende omstandigheden kon het Zomerfeest in 1996 geen doorgang vinden. Dat jaar trad Jan Tingen na 21 jaar af als voorzitter van de Zomerfeest-commissie. Hij vond het wel mooi geweest en werd opgevolgd door Ella Bonder. Met de komst van het nieuwe Dorpshuis aan de Gagels staat de kermis sinds 1997 op het sportterrein. Vanaf 1998 wordt er op de Brink en aan de Gagels ook een (rommel)markt gehouden. Noodzakelijk om mensen naar het Zomerfeest te trekken, zegt Tingen. Over de toekomst van het Zomerfeest is hij niet zo optimistisch gestemd. Op de drempel van een nieuwe eeuw is de animo van de Gastenaren voor het Zomerfeest afgenomen, merkt hij. 'En dat is heel erg jammer.'

Jeugdwerk

Mede op initiatief van de Vereniging Dorpsbelangen kwam in 1980 het jeugdwerk van de grond. Aanvankelijk kwamen jongelui in de leeftijd van zo'n 13 tot 20 jaar in de wintermaanden vier keer, later zes keer per jaar bij elkaar in het Dorpshuis. Van oktober tot mei, éénmaal in de maand op vrijdagavond. Na het sluiten van de school zijn de jeugdavonden nog twee jaar in een door de jongeren zelf geleverd klaslokaal gehouden. Er werden aloude spelletjes gespeeld als koppen gooien en sjoelen, die vaak als een rode-draadspel alle zes avonden van het seizoen weer op het programma stonden. Verder werd er wel een quiz gedaan, levend ganzenbord en triviant gespeeld en werden ook er lezingen gehouden en films gedraaid. Welke films vertoond zouden worden, werd bepaald in overleg met jongeren uit omliggende dorpen. 'Dirty Dancing' werd gedraaid naast 'Een bataljon malle meiden', de jongeren konden ook 'Cry Freedom' bewonderen en hebben mogen genieten van 'Fatal Attraction.' Soms werd er ook een dropping gehouden. De vrijdagavond in februari stond regelmatig in het teken van carnaval, later ook met een imitatietalentenjacht. Zo traden onder meer Froukje Pauwels en Gert Weggemans op als Olivia Newton John en John Travolta, Jan Askes, Jacob Matthijsen, Henk Stoffers, Bennie Vrieling en Gerrie Meursing als 'Normaal', Linda Speelman en Albert Smit als Brigitte Kaandorp en Herman Finkers in 'Het duet' en traden Coen Koster en Jelle van der Heijde zelfs een keer als 'Chippendales' op. De avonden werden goed bezocht, regelmatig waren er toch zeker zo'n twintig jongeren aanwezig, op topavonden rond de dertig. Velen bewaren aan die avonden zeer goede herinneringen. Geld was wel een probleem om bepaalde activiteiten te kunnen uitvoeren. Er was weinig subsidie, soms kwam er geld binnen via de actie Jantje Beton. In de jaren negentig liep het aantal jongeren voor het jeugdwerk langzaam maar zeker terug. In 1995 kwam er een eind aan de vrijdagavonden die veel jongeren in Gasteren veel plezier hebben gegeven. Overigens wordt overwogen het jeugdwerk nieuw leven in te blazen.

Postkantoor

Een andere activiteit van de Vereniging Dorpsbelangen was het realiseren van een halteplaats van het rijdend postkantoor in het dorp. Al in 1981 verzocht de Vereniging de toenmalige PTT om Gasteren in de route van het rijdend postkantoor op te nemen. Dat verzoek werd aanvankelijk op grond van het te verwachten aantal handelingen afgewezen. Maar de Vereniging bleef volhouden. En met succes, ook al kostte dat de nodige tijd. Vanaf 1 oktober 1984 deed een rijdend postkantoor op dinsdag- en donderdagmorgen Gasteren aan. Tussen 11.00 en 11.30 uur konden alle postzaken op de Brink naast café Brinkzicht worden geregeld. Maar nog wel bij wijze van proef. Uit een brief van PTT Post uit Assen blijkt, dat was afgesproken 'dat de proef een jaar zou duren en dat een definitieve opname van Gasteren alleen mogelijk was, als er tenminste duizend handelingen per jaar zouden komen.' In 1985 waren dat er 481, een jaar later 421. Te weinig dus volgens PTT Post. De halteplaats was dan ook een niet al te lang leven beschoren.

In- en ontspanningsweek

In 1984 was de Vereniging Dorpsbelangen in samenwerking met de diverse verenigingen in het dorp betrokken bij de organisatie van de eerste in- en ontspanningsweek. Bedenker (tijdens zijn ziekbed vanwege een gebroken been), animator en ook bestuurslid was Luuk Smit. Met deze week wilde hij de contacten tussen de inwoners van Gasteren versterken. Tijdens die week in begin juli strijden de vier buurten om de hoogste eer. Aanvankelijk waren dat Brink/Oudemolenseweg/Schipborgerweg, Gagels/Westeinde, Oosteinde en De Hoek. Later zijn Brink, Gagels, Oudemolenseweg en Schipborgerweg samengevoegd tot Brigos, moest het Westeinde het verder alleen doen, werden de Zandkampen aan het Oosteinde gekoppeld tot Oostza en ging De Hoek met de Bosakkers samen als Boshoeck. Het programma heeft elke dag van de week een ander onderdeel, zoals een viswedstrijd, een volleybaltoernooi, een pijlengooi- en sjoelwedstrijd voor 65+, koersbal voor de ouderen, enige jaren ook touwtrekwedstrijden en een korfbaltoernooi, klootschieten, een fietspuzzelrit en, tot voor kort, als slotmanifestatie een vierkamp op de zaterdag. Voor dit evenement was een aantal mensen de hele zaterdag bezig de verschillende onderdelen op te bouwen. Jan Tingen heeft dat altijd 'een prachtige dag' gevonden. In deze vierkamp kwamen diverse spelonderdelen aan de beurt, waarbij vooral water een belangrijke rol speelde. Immers hoe natter de deelnemers, hoe meer lol voor het publiek. In 1996 stond dit finalespel in het teken van de Olympische Spelen.

Elke buurt bedacht zijn eigen spel. De avond werd altijd begonnen met een 100 m estafetteploeg. De vierkamp werd onderbroken door 'de rode draad', vroeger een of ander spel, vanaf ongeveer 1995 een quiz, waarin op kennis wordt getoetst. De in- en ontspanningsweek vindt de laatste jaren zijn afsluiting in een feest met barbecue op de zaterdagavond. Tijdens de in- en ontspanningsweek houdt de ver-

In- en ontspanningsweek; skilopen. Vlnr. Maarten Visser, Meindert de Witte, Tikkil Hofman, Fokkina Askes

Presentatie van de knapzakroute Gasteren, Jenny en Sandrie Egberts bij het Achterste Veen, 1987

eniging dagelijks op een groot bord aan een boom op de Brink de stand bij. Na afloop van deze week hangen nog lange tijd op vier punten in het dorp bloemstukken met daarin de plaats waarop de betreffende buurt in de vierkamp is geëindigd. Jarenlang werden deze bloemstukken door Hendrikje Kamping uit veldbloemen gemaakt. Vanwege de steeds grotere bescherming van allerlei planten was dat vanaf het midden van de jaren negentig niet meer goed mogelijk, waarna werd overgegaan op gekochte bloemen.

Mede op initiatief van de Vereniging Dorpsbelangen werd Gasteren in 1984 voor het eerst opgenomen in de route van de Drentse Rijwielvierdaagse, waarvoor door verenigingen en de middenstand allerlei activiteiten werden georganiseerd. Dankzij haar inzet kon ook tijdens de jaarvergadering in 1987 op feestelijke wijze de knapzakroute Gasteren worden gepresenteerd. De fraaie route maakt een acht rond Gasteren met het dorp als middelpunt en heeft een totale lengte van 16,5 km.

Nog tot in de negentiger jaren werden Stichting Dorpshuis en Vereniging Dorpsbelangen door één bestuur vertegenwoordigd. Die koppeling werd echter steeds meer als ongewenst gezien. Per 1 september 1997 kregen beide een eigen bestuur. Het bestuur van Vereniging Dorpsbelangen werd daarbij teruggebracht tot vijf leden.

Paasberg

In 1989 ontstonden problemen over de plaats waar al meer dan dertig jaar het paasvuur werd ontstoken. Begin maart werd door de Stichting Het Drentse Landschap de toegang tot de Paasberg aan de Oudemolenseweg via een greppel afgesloten. Dat gebeurde zonder voorafgaand overleg met de Vereniging Dorpsbelangen. Maar de dorpsbewoners namen de afsluiting van de Paasberg niet. Een ini-

Linda en Annelies Huizinga bij de paasbult

tatiefgroep, bestaande uit onder meer Maarten Visser, Arnold Smit, Jan Huizinga en Harry Jobing zette in allerijl een handtekeningenactie op. Het leverde op maandag 20 maart in het Dorpshuis een lijst met 99 namen op. Diezelfde avond nog stuurde het verenigingsbestuur een brandbrief naar Het Drentse Landschap: 'Wij als Dorpsbelangen maken hiertegen [het afsluiten van de toegang tot de Paasberg] ernstig bezwaar en gaan hiermee niet akkoord. (...) Bovendien werd er met ons geen overleg gepleegd over het al dan niet afsluiten van deze plaats en werd ons geen gelegenheid geboden naar eventuele andere hiervoor in aanmerking komende plaatsen uit te kijken.' De brief eindigt met de zin: 'Wij gaan er dan ook zonder meer vanuit dat op bovengenoemde plaats op maandag 27 maart a.s. een Paasvuur zal worden ontstoken.' In het Nieuwsblad van het Noorden van de volgende dag staat een artikel over de problemen met als kop: 'Gasteren verontwaardigd over paasvuurverbod.' Een officieel schrijven van de stichting bereikte het bestuur twee dagen later, op 22 maart, vijf dagen voor Tweede Paasdag. In die brief schrijft ing. A. Ernst, rentmeester van de Stichting, onder meer: '(...). Ook in Gasteren werden wij geconfronteerd met vuilstort. In het kader van het verwijderen hiervan, werd tegelijkertijd de reeds lang storende situatie rond de paasbult aangepakt, dit mede in verband met de bij de Stichting aanwezige kennis uit het dorp, dat deze situatie ook voor andere dorpsgenoten een doorn in het oog was. Getracht is samen met een bestuurslid van uw vereniging [lid van de boermarke Job Reinders] een aantal alternatieven te zoeken, er werden zelfs enige mogelijkheden ter beschikking gesteld. Ik neem aan dat hier een aanvaardbare nieuwe plaats voor het paasvuur in Gasteren bij zit en ik verwacht dat hiermee een afdoende oplossing, die ook goed bereikbaar is, gecreëerd is.' Die nieuwe plaats en oplossing werden echter niet gevonden en op 27 maart brandde het paasvuur weer op de traditionele Paasberg. Maar de discussie was nog allerminst uitgewoed, want eind mei begon een nieuwe briefwisseling tussen Het Drents Landschap en de Vereniging Dorpsbelangen, die uiteindelijk tot een oplossing leidde. Dorpsbelangen stelde voor om de paasberg pas op de zaterdag vòòr Pasen op te bouwen, dat bij het eventueel ontsteken rekening zou worden gehouden met windrichting en -sterkte en dat de Vereniging er voor zal zorgdragen. dat binnen een periode

van twee weken de locatie schoon wordt opgeleverd. Daarmee kwam Dorpsbelangen niet alleen tegemoet aan de bezwaren van Het Drents Landschap, ook de zorg van een aantal inwoners over de rommel rond de paasberg werd weggenomen. Afspraken daarover werden in een vergadering van vertegenwoordigers van de Stichting, van de Boermarke en van de Vereniging op 8 februari 1990 in het dorps-huis in Gasteren gemaakt, en in een brief van 9 februari bevestigd. De storm rond het paasvuur was na bijna een jaar eindelijk gaan liggen.

School

Na de oorlog veranderde er weinig op school. Door de onderwijsinspectie werd, zo blijkt uit een bericht, nauwlettend op het schoolverzuim toegezien. Uit een brief van de inspecteur aan meester Molema uit 1953: '... ten aanzien van de door U ingediende aanvragen voor veldarbeid, heb ik gemeend de wet streng te moeten hanteren en derhalve aan Hk. van Rein, geboren 21 augustus 1941, de vergunning te moeten weigeren vanwege diens ongeoorloofd schoolverzuim op 17 maart 1953.' Vergunning werd toen wel verleend aan P. Bonder, H. Kleef, J. van Rein, Hd. van Rein en A. en F. Tingen.

Het jaar 1955 was een jubileumjaar, de school bestond 25 jaar. In het dorp waren diverse prachtige erebogen opgericht en van elke woning wapperde de nationale driekleur. Door diverse mensen werden toespraken gehouden, onder wie burgemeester mr. K.H. Lambers van Anloo die zijn toespraak besloot met de constatering, dat het een manifestatie van eensgezindheid was. Volgens ds. Hanenburg van de kerk in Anloo had de vestiging van een school in Gasteren een positieve invloed op zijn appelbomen. 'Want toen de jongens en meisjes uit Gasteren nog in Anloo naar school gingen, wilden de appels in de tuin van de pastorie maar niet rijp worden.' Hij vond de sfeer in de school in Gasteren een bijzonder prettige, aangezien de leerlingen beleefd, aandachtig en oplettend zijn. Door de sprekers werden diverse cadeau's overhandigd. Zoals een doos met filmstroken van de kerkenraad en een klok van de boermarke en de landbouwvereniging, omdat, aldus B. Sloots, 'meester Molema de tijd wel eens vergeet en de kinderen dan te laat thuishomen voor het eten.' Van de toneelvereniging Amicitia kreeg de school een prachtige gong, zodat, aldus haar voorzitter Lute Kuper, 'meester Molema niet meer in zijn handen hoeft te klappen om de kinderen de school in te krijgen.' Bloempotten met bloemen kreeg de school van de afdeling Gasteren van de

Grietje Bakker en Boelina Boelens, verkleed voor het 25-jarig jubileum van de school in 1955

Gemeenschappelijk bouwen aan de tent voor de viering van het vijftigjarig bestaan van de school.

Linksvoor Jan Glas, rechts met glas: Jan Everts, daarachter Harry Buutkamp. Links staand: Boele Boelens, rechts Roelof Bonder, Bart Veenstra, Harm Sloots, Henk Oeben. Hurkend vlnr. Hendrik Kamping, Jan Bonder, Rombout Bennema, Albert van Rein, Sjoerd Kijlstra. Zittend vlnr. Henk Weggemans, Lucas Bonder, Piet Westerhof, Albert Meijering, Albert de Weme, Appie van Rein, Rudolf Bonder. Achterste rij vlnr. Jacob Pastoor, Jan Meursing Ozn, Gezienus Pepping, Jacob Popken.

Bond van Plattelandsvrouwen. Na de toespraken volgde er een optocht met versierde wagens, niet alleen in Gasteren waar vanwege de grote deelname nauwelijks toeschouwers waren om de stoet te bekijken, maar ook in Anloo.

De positie van meester Molema in de Gasterense gemeenschap was er één van gezag. Zo vormde meester Molema al snel na de brand in café De Vriendschap in 1962 een commissie om in Gasteren een Dorpshuis gerealiseerd te krijgen. Deze stond er in 1965 en kwam tegelijk met de verbouw van de school gereed. In datzelfde jaar kocht hij samen met zijn zwager een uit turfputten bestaand veentje, gelegen in de noordoosthoek van de Nieuwlanden, om wat te doen te hebben. Het werd door de schoolmeester ook gebruikt voor lessen 'natte his.' Om het mooie, gele zand rond het vennetje tegen gravers te beschermen werden er later enige honderden lariksen en sparren geplant. Het bosje staat bekend als het meestersbosje. Het is nu in het bezit van Het Drentse Landschap. In 1975 ging meester Molema met pensioen en werd hij opgevolgd door meester Maarten Visser. Anders dan Molema was de nieuwe meester naast hoofd van de school ook

Op schoolreis, 1958.

Vorin de boot eerste rij vlnr. NN, Jannie Speulman, Marchie Kleef, Johanna Kleef, Jannie Hofsteenge, Jannie Talens.

Tweede rij: NN, Harm Weites, Koos Reitsema, Ede Hofsteenge, Rikus van Rein, Eite Stokker. Derde rij: NN, Fennie Stokker.

Vierde rij: NN, Ria Hofsteenge. Volwassenen rechts van voor naar achter: Henny Stokker-Meursing, Linie Hofsteenge-Pieters, Grietje Reitsema-Bergman, meester Molema. Middelste rij: Dien Pauwels-Kremer, Roelofje Weites-Liebe, Aaltje Talens-Timmer, Mettie Pieters-Popken, onderwijzeres, Everdina Tingen-Everts.

Links: Rientje Berendsen-Schut, Jantje Speulman-Eiten, Waanderie van Rein-Wieldraaier, Jantje Kleef-Stenveld, Roelfien Popken-Jansen, Geesje Kruit-Meiering, Harmtje Pieters-Stokker

December 1975, afscheid meester Molema van de school

Terwijl vanaf 1930 aan de school slechts vijf meesters verbonden zijn geweest, hebben heel wat meer 'juffen' aan de kinderen in Gasteren les gegeven.

Na juf Mennes (tot 1937), juf R.C. Knol (1937 - 1941) en juf A.C. De Boer (1941 - 1947), kwamen juf J.A. Pentenga - Nieuwold (1947 - 1951), juf C. de Vries (1951 - 1953), juf Y.J. Broek-Sikke (1953 - 1954), juf W. Brands (1954 - 1958), juf J. van Dijk-Koning (1958 - 1959), juf A.M. Zuurke-Verlaan (1959 - 1960), juf W. Wolthuis (1960 - 1961), juf S.G. de Jager (1961 - 1963), juf H. de Noord-Voorzee (1963 - 1964), juf G. Hoving (1964 -1965), juf M.J. Kruyer (1965 - 1966), juf B.A. Mensina - Blauw (1966 - 1970), juf G.A. de Groot-Jager (1971 - 1975), juf G. Wiersma-Smit (januari 1976 - januari 1977), juf Klep-Theunissen (1977 - 1993), juf Tina Rossing-Koers (1979 - 1984), juf Alet Doedens (1983 - 1987), juf Janny Moerker-Pepping (1987-1991) en als laatste juf Fenna Bakker (1985 - 1993).

gewoon dorpsgenoot. En de juffrouw wilde gewoon Ans genoemd worden. Dat was wel even wennen voor de mensen in Gasteren en vooral de ouderen hielden het nog maar op de Meester en de Juffrouw.

Waar men ook aan moest wennen, was dat de meester niet alles meer regelde. De inwoners moesten ook zelf aan de slag en dat vonden ze eigenlijk best plezierig. Gymnastiek werd door meester Bruins gegeven. Meester Visser bleef tot de opheffing in 1993 aan de dorpschool verbonden.

Eind jaren zestig veranderde langzamerhand de samenstelling van de schoolbevolking. In de eerste decennia bezochten vooral kinderen van boeren en boerenarbeiders en van enkele plaatselijke middenstanders de school in Gasteren. 'Je rook in de kleedkamer van de gymzaal aan de kleren van de meeste kinderen, wanneer de koeien weer op stal stonden', werd wel gezegd. Met de kinderen uit de nieuwbouw in De Hoek, de Gagels en de Zandkampen verdween ook die lucht uit school en daarmee ook het Drents. In 1991 verdween met Erik de Weme het laatste boerenkind van school.

Eigenlijk is het aantal leerlingen, gezien de normen van de overheid ten aanzien van een eigen dorpschool, altijd een voortdurende bron van zorg geweest. En met de jaren werden die normen steeds strenger. Terwijl het aantal leerlingen van 21 in 1976 toenam tot 35 in 1984, 'is meester Maarten Visser toch erg somber over de toekomst', valt er in het verslag van de ouderavond van 1984 te lezen. Want ondanks het feit dat in 1985 de kleuters weer naar Gasteren kwamen, waren de prognoses voor het aantal kinderen slecht. Maar dat weerhield de school er geenszins van om in 1980 met veel enthousiasme haar vijftig-jarig bestaan te vieren. Vier dagen lang waren er allerlei activiteiten, afgesloten met een grootse reünie in een feesttent met vijfhonderd zitplaatsen.

Kinderen in oude kleding ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de school.

Eerste rij vlnr. Bianca Huivenaar, Anja Sikkema, Guus van Bochove, Karst Kijlstra, Jan Matthijssen, Johan Stoffers, Gert Weggemans, Cardie Bos, Henk Stoffers. Tweede rij Juf T. Koers, Anne de Weme, Alie Veenstra, Petra Sikkema, Marwin Koopman, Anneke Hofman, Henk Stoffers, Jan Askes, Marcel van Bochove. Derde rij Sandra Jobing, Alida Jobing, Gineke Kamping, Jacob Matthijssen, Froukje Pauwels, Erik Jan Koopman, Juf A. Klep. Achteraan Martin Bonder en meester Visser

In een poging om een dreigende sluiting vanwege te weinig leerlingen te ontlopen ging in 1981 het Project Zanddorpen (Proza) van start. Proza was een samenwerkingsverband tussen de scholen in Anderen, Anloo en Gasteren, waarbij de kleuters uit die dorpen samen één kleutergroep vormden. Directe aanleiding tot dit initiatief vormde het streven van de regering de kleuterschool en lagere school - aanvankelijk per 1 augustus 1983, later verschoven naar 1985 - op te laten gaan in één school, de basisschool. Door het opzetten van het Project Zanddorpen hoopte men in aanmerking te komen voor het predikaat speciaal geval. Gekozen werd voor het samenvoegen van alle kleuters in één kleutergroep, ondergebracht in de school in Anloo, waarbij de oudste kleuters wat later naar hun moederschool zouden gaan. 'Met bovenstaande manier van werken willen we de overheid aantonen, dat we handelen in de geest van de nieuwe wet op het basisonderwijs. Wanneer we hierin niet slagen, ziet de toekomst van onze scholen en dorpen er somber uit. We zullen moeten knokken voor ons Proza, want we knok-

Op schoolreis, 1984.

*Vlnr. Johan Stoffers, Tjitse Hofman, Cardi Bos, Anneke Hofman,
Alie Veenstra, Nathalie Schaaphok en anderen*

ken voor het behoud van Uw en onze school', schreef Maarten Visser in een toelichting op de plannen voor de ouderavond op 10 november 1983. Proza was echter geen lang leven beschoren. In 1985 kwamen de kleuters uit Gasteren weer naar het gebouw aan de Oudemolensweg. Voor hen stelde de Stichting Dorps-huis het Mulderskamertje beschikbaar en aannemer Jan Askes kreeg van het gemeentebestuur de opdracht het schoolgebouw aan te passen. Gasteren had nu een basisschool met groepen in plaats van klassen. De school telde toen 43 leerlingen.

Ook na de oorlog gingen de leerlingen van de school op schoolreisje. Het spaargeld daarvoor werd aangevuld met inkomsten uit andere activiteiten. Zo werd in het schooljaar 1947/1948 *f* 93,35 verdiend met aardappelkrabben en *f* 150,- met knollenplukken. In 1964 liet het financieel verslag van de schoolreis een negatief saldo van *f* 39,72 zien. Met algemene stemmen werd daarom besloten om het spaargeld per 1 januari 1965 met tien cent per kind per week te verhogen. In 1975 werd dit spaargeld nogmaals met vijftig cent verhoogd tot *f* 1,50 per kind per week. De kleuters hadden hun eigen schoolreisje, samen met kleuters uit Anloo en Schipborg naar een bestemming ergens in de buurt. De kinderen uit de klassen 1, 2 en 3 (later de groepen 3, 4 en 5) gingen, ook met leerlingen uit Anloo en Schipborg, een dagje uit met de bus. Soms naar Ameland, een andere keer naar Leek of naar een toneelvoorstelling in het Openluchttheater in Diever. Voor de wat oudere kinderen vond in 1950 een uitwisseling met een school uit Stedum plaats. Uit de briefwisseling tussen beide schoolhoofden blijkt, dat 'de kinderen eerst door een arts dienden te worden bekeken.' Dat jaar gingen de oudsten naar Amsterdam, Zaandam en Alkmaar. In latere jaren ging men naar Ter Apel, Giethoorn, Kampen, Appelscha, Apeldoorn, Hellendoorn, Arnhem of Zuid-Limburg. Soms werd er wel drie of vier dagen met een bus door Nederland getoerd. Maar niet zonder dat er ook geleerd moest worden. Op de kaart van

Nederland liet meester Molema zien waar ze reden. Bij elke excursie moesten er aantekeningen worden gemaakt. Over de schoolreizen naar Rotterdam, de Delta-werken, Vlissingen en Den Haag hebben de kinderen schriften vol geschreven.

Van 1972 tot 1993 werden de schoolreisjes samen met de kinderen uit Nieuw-Annerveen gehouden. Niet toevallig, want meester De Groot uit Nieuw-Annerveen was getrouwd met juf De Jager. De kinderen gingen dan met het openbaar vervoer of op de fiets. Naar Gelderland, Ameland of een plaats ergens in Drenthe, als Wezeperbrug. 'Fantastische schoolreizen, gezellig met elkaar en altijd in een prima verstandhouding', aldus meester Visser.

Een bijzondere dag op school was 6 december 1988. In een poging om in het Guinness Book of Records te komen werden er rondom de school foto's met zelfgemaakte fototoestellen gemaakt. Het leverde uiteindelijk een panoramische foto met een lengte van in totaal vijf meter en twee centimeter op. Deze ludieke actie kreeg veel publiciteit. Tros Aktua Junior kwam voor televisie-opnamen naar Gasteren en er verschenen artikelen over in de plaatselijke en regionale kranten. De recordpoging slaagde en de foto kwam in het 'boek der (record)boeken.'

Eind jaren tachtig begon de toekomst er voor de dorpsschool in Gasteren steeds somberder uit te zien. Samen met andere scholen werd actie gevoerd tegen sluiting: de leerkrachten gingen staken. Op een extra ouderavond op 6 februari 1989 legde meester Maarten Visser uit waarom deze actie gevoerd werd: minder leerkrachten, minder geld voor lesmateriaal en de dreiging van sluiting van de kleine scholen op het platteland. Op 16 februari staakten de onderwijzers, op 17 februari kwamen de ouders in actie. 's Morgens ging men massaal met de auto naar de school in Annen om te laten zien dat het menes was. De dag daarop, zaterdag 18 februari, vond er in de Evenementenhal in Groningen een grote slotmanifestatie plaats. De donkere wolken boven het voortbestaan van de school konden echter niet verhinderen, dat op 12 mei 1990 het 60-jarig bestaan van de school werd gevierd. Met de opvoering van een musical door de schoolkinderen in een bomvol café Brinkzicht werd dit een grandioos feest.

De ouderavond op 14 november 1991 stond geheel in het teken van de toekomst van de school. De ondergrens van 26 à 29 leerlingen hing als een zwaard van Damocles boven de toekomst van de school, de prognose van het aantal kinderen bleef de komende jaren laag. Het zwaard viel in 1993, toen er een eind kwam aan 63 jaar school in Gasteren. Aan de eis van minimaal 26 leerlingen in 1996 kon niet worden voldaan en dus moest de school dicht. Met een korte bijeenkomst op 18 december 1993 werd de school op symbolische wijze gesloten. In de gemeenteraadsvergadering van 27 april 1995 werd, na onderhandelingen met het bestuur van de Vereniging Dorpsbelangen, besloten het schoolgebouw met de daarbij behorende grond, eigendom van de gemeente, economisch over te dragen aan de Stichting Dorpshuis Gasteren voor het symbolische bedrag van één gulden.

Onafhankelijk van de dorpsschool werd in 1978 door een aantal enthousiaste ouders, onder wie Elly Kijlstra en Nancy Sikkema, de peuterspeelzaal opgericht. Na de sluiting van de school aan de Oudemolensweg bleven de peuters in Gasteren en vonden ze in 1997 onderdak in het nieuw gebouwde Dorpshuis De Gasterije.

Onafhankelijk van de dorpsschool werd in 1978 door een aantal enthousiaste ouders, onder wie Elly Kijlstra, Nancy Sikkema, Fietje Hofman en Thea van der

De kinderen van de peuterspeelzaal. Vlnr. Marloes Smit, Anja Speelman, Nancy Sikkema, Anja Knijp, Heino Tingen, Daan Sijbring, Annemarie Bron, Kitty Oortjes, Heleen Klinkers

Heijde de peuterspeelzaal opgericht. Deze vond onderdak in de gymzaal van het dorps huis. Al vrij snel werd een peuterleidster aangesteld. In 1992 was het aanbod van peuters zo groot, dat de groep in tweeën werd gesplitst. Ook kinderen uit Anloo, Anderen, Schipborg en zelfs Eext kwamen naar de peuterspeelzaal in Gasteren. Het gereedmaken van de gymzaal voor de peuters was altijd een heel gedoe. De bergplaats van de spullen voor de peuters, ook hun tafeltjes en stoeltjes, bevond zich in de kruipruimte onder het podium van het dorps huis. Na de sluiting van de school konden de peuters aanvankelijk nog in een schoollokaal terecht. In 1997 vonden ze onderdak in het nieuw gebouwde Dorps huis 'De Gasterije'.

Verenigingen

Amicitia

Nog steeds is in Gasteren een kleine, maar enthousiaste toneelvereniging actief. Elk jaar geeft ze een uitvoering in de plaatselijke pannenkoekenboerderij, gevolgd door een verloting, waarna tot in de kleine uurtjes kan worden gedanst. Tot in de jaren zeventig was er in de week ná de jaarlijkse uitvoering nog een voorstelling voor de bejaarden. Toen de belangstelling voor de bejaardenvoorstelling minder werd, koos men voor de generale repetitie op woensdagavond als extra voorstelling. De maandagavond vóór de daadwerkelijke uitvoering is nog altijd gereserveerd voor de Gasterense basisschooljeugd. In de zeventiger jaren werd er op verzoek ook wel buiten Gasteren gespeeld. Zoals voor de Vrouwenvereniging in Elp of het Werkvoorzieningschap in Gieten. Verder werden er bij bijzondere evene-

*Uitvoering van het toneelstuk Onder een dak door Amicitia, 1976.
Albert Meijering, Jantje Veenstra, Hilly Huizinga, Marchien Wilkens
en Koene de Lange*

menten wel éénakters opgevoerd, zoals bij het 25-jarig bestaan van het Dorps-
huis, het regeringsjubileum van koningin Juliana en op de feestavond van de Gas-
terense hengelsportvereniging. In 1985 bestond Toneelvereniging Amicitia 75
jaar en vierde ze dit met een grootse revue.

In 1968 telde de toneelvereniging nog vijftien leden. Door verhuizing en
huwelijk is het aantal spelende leden in de loop der jaren afgenomen tot tien. Er
is een chronisch gebrek aan mannelijke spelers. Naast de spelers is er nog een vier-
tal leden, dat zich bezighoudt met de regie, het souffleren, licht en geluid. Tot op
heden komt de regisseur nog altijd uit het eigen dorp. Aanvankelijk waren dat de
schoolmeesters, sinds 1998 is dat Ans Komdeur. De toneelvereniging bezit een
eigen licht- en geluidsinstallatie, die gedeeltelijk met eigen geld en met subsidies
van het Anjerfonds en Zomerzegels is aangeschaft. Het verzamelen van rekwisie-
ten en het maken en opbouwen van het decor doen de leden van Amicitia zelf.
De verzorging van het schminken werd lange tijd door kapper Bazuin uit Assen
gedaan. Later gebeurde dat door eigen leden. Op huwelijken van leden, maar ook
bij geboortes is de toneelvereniging nog altijd hoorbaar en zichtbaar aanwezig.

Wintervreugd

Op 8 december 1945 werd voor het eerst sinds 1942 weer een Algemene Leden-
vergadering van de ijsvereniging Wintervreugd gehouden. Op die vergadering
legden de bestuursleden Hendrik Berkepries en Harm Weites, bestuurlijk actief
vanaf de oprichting van de vereniging in 1933, hun functie neer. Beiden werden
met algemene stemmen tot erelid benoemd. De contributie van de ijsvereniging
is nog steeds buitengewoon laag. Op de Algemene Ledenvergadering van 1947
werd deze verhoogd van vijftig cent naar één gulden per huisgezin. Datzelfde jaar

Priksleeën op de ijsbaan, winter 1996. Henk Weggemans en Aleidus Stokker (rechts) op de slee

werden ook plannen opgesteld om een echte ijsbaan naast het Voorste Veen aan te leggen. Nadat via de Boermarke met de grondeigenaren overeenstemming was bereikt, kon deze een jaar later worden gegraven. Dat gebeurde nog met de schop en vrijwel alle mannen en jongens uit het dorp hielpen daarbij mee. In de daaropvolgende jaren kon er regelmatig van de ijsbaan gebruik worden gemaakt. Maar door gebrek aan voldoende vorst moest men ook menig jaar voorbij laten gaan. In 1973 werd daarom besloten dat, wanneer er geen vorst van betekenis was, men met de schoolkinderen naar de kunstijsbaan in Assen zou gaan.

De arresleeshow op de ijsbaan, 11 februari 1996. Met bolhoed vlnr: Albert van Rein, Flip Moerker, Roelof van Rein en Harry Wolters

In 1976 werd voor het eerst sinds vele jaren weer een drie-dorpenwedstrijd gehouden tussen Gasteren, Oudemolen en Anderen. Vanwege invallende dooi was het ijs in zeer slechte conditie. Anderen en Gasteren eindigden met evenveel punten, maar aangezien Ep Pauwels in de eindrangschikking eerste was, ging de beker naar Gasteren. Gasteren was ook de sterkste bij de drie-dorpenwedstrijd in 1979. Maar niet in 1982. Volgens het jaarverslag 'bleek de opgaaf om de beker definitief in ons bezit te krijgen, te groot. Schoolkring Oudemolen beschikte over een vier-tal rijders van klasse. Onze beste man Ep Pauwels kon tegen dit geweld ook niet op.' Op de ijsbaan werden niet alleen schaats-, maar ook priksleewedstrijden georganiseerd. Bij de priksleewedstrijden op 17 januari 1982 kon voor het eerst bij de ijsbaan een drankje, kwast of snoepgoed worden gekocht.

Op 26 februari 1983 vierde Wintervreugd haar vijftig-jarig bestaan. Die dag was er een receptie gevolgd door een ijsbal met medewerking van het Rolder orkest The Blue Lake in café Brinkzicht. De volgende dag werd aan de leden Egbert Dekker, Jan Meursing, Hendrik van Rein en Eite Stokker, vanwege het feit dat ze al vanaf de oprichting lid van de vereniging waren, een wandbord met inscriptie aangeboden. Een jaar later kreeg de vereniging de beschikking over een ijsgebouwtje, een directiekeet van vijf bij zes meter, dat een plaats kreeg op het land van Albert de Weme.

In de eerste maanden van 1985 werden er weer diverse wedstrijden gehouden, waaronder voor het eerst strijkijzergooien voor personen boven de veertig jaar. Beste gooier bleek Gerrit Kamping te zijn. De donderdag daarop werd voor het eerst een alternatieve Elfstedentocht gehouden, een jaar later, op zondag 23 februari 1986, gevolgd door een tweede monstertocht. 'De start was midden op de ijsbaan. Daarna ging men op het eind klunend het Voorste Veen op. Hier waren door Harm Reinders en Lute Pieters allerlei banen geveegd. Op het Veen zaten twee heuse stempelposten en één op de ijsbaan', meldt het jaarverslag. Achtereenvolgens werden door verschillende leeftijdsklassen de tocht der tochten geschaatst. Van één rondje door kinderen uit de eerste drie schoolklassen tot acht ronden door de dames en elf ronden door de heren. 'Gezien de publieke belangstelling en de reacties was het een schot in de roos. 'Bij de meisjes tot 16 jaar bleek Froukje Pauwels de snelste, bij de jongens tot 16 jaar Jacob Matthijsen. Na afloop van de wedstrijd vroeg Jacob of hij ook nog bij de heren mee mocht doen. 'En ja, waarom niet. Nou, ze hebben het geweten. Hij ging er als een pijl uit de boog vandoor en kon enigszins bijgehouden worden door Henk Lammerts en Luuk Smit. Ronde na ronde liep hij verder uit tot ongeveer vijf ronden voor het einde. Daarna kon Henk Lammerts iets afknabbelen van de achterstand die was opgelopen tot 1.20 minuten. Luuk Smit kon het geweld niet meer bijbenen en moest afhaken', schrijft de secretaris als een rasechte sportjournalist in het jaarverslag. De jaren daarna was er regelmatig goed ijs en konden er op de ijsbaan allerlei activiteiten worden gehouden in de vorm van leden- en schooljeugdwedstrijden, estafette-wedstrijden, priksleeën, strijkboutgooien, short-track koppelwedstrijden en de traditionele drie-dorpenwedstrijd. In het seizoen 1988-89 kreeg de vereniging een nieuw ijsgebouw - de houten kantine van de tennisvereniging uit Annen. Het oude gebouwtje was ook duidelijk aan vervanging toe. Door de handen flink uit de mouwen te steken werd de tenniskantine door Gasterse jongeren op het sport-

park in Annen afgebroken en bij de ijsbaan weer opgebouwd en vervolgens van een nieuw verfje voorzien. Op 13 oktober werd op initiatief van Luuk Smit het ijsgebouw van elektriciteit voorzien. Met veertig man werd voor het leggen van een kabel een vierhonderd meter lange sleuf tussen sportgebouw en ijsgebouw gegraven.

Na de winter van 1990-1991 kon er eigenlijk pas in 1996 weer op de ijsbaan worden geschaatst. Op 28 januari 1996 werd een Elfstedentocht verreden. 'Met 6 °C onder nul, zon, sneeuw en weinig wind kan de Elfstedentocht van Gasteren worden gereden', aldus het jaarverslag. 'Het weer is schitterend en de te rijden route over het Voorste Veer ziet er fantastisch uit. Ook het publiek laat het niet afweten en voor de penningmeester is het kassa die middag.' Luuk Smit, al jaren geen inwoner meer van Gasteren, won de tocht met overmacht. Uitgezonderd Flip Moerker wist Luuk iedereen op één ronde te rijden.

Een hoogtepunt in het bestaan van Wintervreugd vormde zonder twijfel het concours d'elegance, dat op zondag 11 februari 1996 door de ijsvereniging in samenwerking met de vereniging Rijden en Glijden - ondanks de invallende dooi - op de ijsbaan in Gasteren werd georganiseerd. De dikte van het ijs, variërend van 29 tot 32 centimeter lag ruim boven de 22 centimeter die in verband met de verzekering van de paarden en deelnemers vereist is. Door het bestuur, leden en vrijwilligers werd zeer hard gewerkt om organisatie en baan in vier dagen voor elkaar te hebben. Voor het eerst verscheen een tractor op de ijsbaan, die met een schuif het ijs

Aanleg electriciteit naar kantine 'Wintervreugd', 13 oktober 1990. Vlnr. Lute Pieters, Derk Bruintjes, Harm Hollander, Aleidus Stokker en Peter Blom

sneeuwvrij maakte. Zaterdag 10 februari reden er zelfs drie tractoren op het ijs: Roelof Bonder met een schuif, Harm Reinders met een borstel en Reinder van Rein met landbouwwagens voor af- en aanvoer van de materialen. In de nacht van zaterdag 10 op zondag 11 februari sloeg het weer om van vorst naar dooi, het regende zelfs op zondagmorgen. Maar omdat er maar weinig water op de baan stond, werd al snel besloten het geheel door te laten gaan. Aan het concours werd door Friese paarden en tuigpaarden en door twee Shetlandpony's deelgenomen. Er was veel publieke belangstelling, zo'n 1500 tot 2000 mensen omzoomden de ijsbaan. Winnaar werd J. Ubels uit De Punt, tweede J.J. Kramer uit Vries en als derde eindigde J. Dijkhuizen uit Niebert. Deze laatste kreeg ook de prijs voor het schoonste geheel. Vanwege zijn 12 $\frac{1}{2}$ -jarig bestuurslidmaatschap van de ijsvereniging werd Harm Reinders op de bestuursvergadering van 13 december 1996 door voorzitter Lute Pieters de speld van verdienste van de KNSB opgespeld. In de jaren daarna heeft het niet meer voldoende gevoren om de ijsbaan open te stellen.

Plattelandsvrouwen

Naast de bestaande verenigingen kreeg Gasteren er na de Tweede Wereldoorlog ook een nieuwe bij. In 1946 werd door H. Pieters-Jansen, A. Pieters-Willems, Annechle Kleef-Schuurman en Trien Molema-Boer, daarin gesteund door J. Linthorst Homan-Staal uit Oudemolen, een afdeling van de Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen opgericht. Ze begon haar bestaan met 25 leden. In 1961

*De plattelandsvrouwen op bezoek in de kazerne in Zuidlaren, 1970
Roelie Moek, Niesje Stoffers, Mannie Pieters, Berendje Kamping,
Hendrikje Kleef, Willempeje Bonder, Marchje Bonder, Geesje Meijering,
Jantje Bonder, Dinie van Rein, Geesje Stokker en Annie Wilkes*

bedroeg het ledental zo'n vijftig vrouwen en daarmee was meer dan de helft van de vrouwen uit Gasteren lid. Dat niet alle vrouwen lid van de plaatselijke afdeling waren, was ten dele toe te schrijven aan de maatregel, vlak na de oorlog door het hoofdbestuur in Den Haag genomen, om vrouwen van NSB-ers van lidmaatschap uit te sluiten. Alhoewel deze maatregel in 1960 werd herroepen, zagen de meeste van deze vrouwen toch van het lidmaatschap af.

De activiteiten van de Plattelandsvrouwen bestaan voornamelijk uit cursussen en lezingen, die uitgezonderd de zomer maandelijks plaatsvinden. Eénmaal per jaar maakt men ook een dagreis. De leden van de Bond zetten zich ook in voor de jaarlijkse collectes ten behoeve van onder meer het Reumafonds, de Hartstichting en het Astmafonds. De afdeling Gasteren van de Plattelandsvrouwen vervulde vaak een voortrekkersrol bij de plaatselijke evenementen rond de Rijwielvierdaagse.

Dinsdag 20 april 1971 vierde zij haar 25-jarig bestaan in café 'Brinkzicht' met een receptie en een feestavond. Velen spraken de jubilerende afdeling toe. Na het officiële gedeelte volgde een uitvoering van de toneelvereniging T.I.G. uit Groningen. Het feest kreeg een vervolg met medewerking van de Picolino's uit Paterswolde. Op de muziek daarvan werd menig lied gezongen en werd er volop gehost. Ook in 1986 werd feest gevierd vanwege het veertig-jarig bestaan. Op die feestavond werd door twee leden van de plaatselijke afdeling - 'Jantje' (Bonder) en 'Berendje' (Kamping) - de geschiedenis van de bond in een lang rijmgedicht voor het voetlicht gebracht. Tien jaar later vierde ze haar vijftig-jarig bestaan met een receptie en een feestavond met medewerking van De Wachtumer Revue. Waar de afdeling ooit in haar bestaan een ledental kende van 72 personen, bedraagt dat aantal momenteel rond de 35 dames. De afdeling is aan het vergrijzen.

De Rietvogels

In 1960 kreeg Gasteren er een nieuwe sportvereniging bij. Op 31 mei van dat jaar werd op een vergadering met ongeveer twintig belangstellenden in café De Vriendschap de korfbalvereniging De Rietvogels opgericht, een naam bedacht door Roelof Kamping. Het was een initiatief van Hendrik Dekker, Reinder Hollan-

Het kampioenstwaalfstal van de Rietvogels. Voorste rij : Harmtien Hollander, Jantien Kruit, Ria Hofsteenge, Hilly de Lange, Hilly Talens, Fré van Rein en Roelof Kamping. Achterste rij vlnr. Popke de Weme, Abel Everts, Albert de Weme, Koene de Lange, Hendrik Dekker, Berend Kleef, Luchina Pieters

Opmars bij de gymnastiekuitvoering van De Rietvogels, 1998. Van voor naar achter: Ingrid Buutkamp, René Bonder, Harmen Hollander, Robert Bonder, Roelof Bonder, Coby Jansen, Lucie van Rein, Marian Stegink, Rademaker, Arenda Tingen, Trijnie Tingen

der, Albert van Rein en Jantinus Wilkens. In het bestuur namen de dames Roelie Speulman en Janna Kamping en de heren Hendrik Dekker (penningmeester), Reinder Hollander en Jantinus Wilkens (voorzitter) zitting. Als veld wil men het terrein aan de Gagels gebruiken, waar vroeger de korenrijten stonden. Geld was niet zo'n probleem, aangezien er op de Coöperatieve Boerenleenbank nog geld van de Stichting Sportbelangen Gasteren beschikbaar was. Hendrik Dekker werd opgedragen voor materiaal te zorgen. Over de clubkleuren moest nog worden overlegd, het werd aanvankelijk een oranje shirt met zwarte band en een witte broek of rok. Een jaar later werd besloten het wit van plooirok en broek te vervangen door zwart. De contributie werd vastgesteld op één gulden per maand voor leden boven de 16 jaar en 25 cent voor jongere leden. Verder probeerde men in de loop der jaren de inkomsten op te schroeven door deelname aan de toto, het plukken van knollen, het inpakken van worst bij Coveco in Assen en door oud papier op te halen. Dat laatste gebeurt nog steeds.

Met de training hield in de beginjaren de heer Speulman uit Anderen zich bezig. Op 10 juli 1960 werd voor het eerst door een aspiranten- en een seniorentwaalfstal een vriendschappelijke wedstrijd gespeeld, en wel tegen Animo. In het seizoen 1961-62 namen De Rietvogels met twee senioren- en twee juniorentwaalfstallen voor het eerst deel aan de competitie van de Drentse Korfbalbond. De verichtingen van de vier competitieteamen waren nog niet om over naar huis te schrijven. Van de twee seniorentwaalfstallen eindigde het eerste op de vijfde plaats en het tweede op de laatste plaats: de twee aspirantentwaalfstallen eindigden op

de vierde en zesde plaats. Een jaar later waren de prestaties al beter. Vooral het eerste seniorentwaalfstal deed het zeer goed en werd tweede.

Op een bijzondere ledenvergadering op 30 mei 1963 in de barak op de plaats van het afgebrande café De Vriendschap werd het bestuursvoorstel om de korfbalvereniging en de gymnastiekvereniging samen te voegen, en wel onder de naam s.v. De Rietvogels, met grote meerderheid aangenomen. Daarvóór werd er door Gastenaren bij Gavas uit Anloo aan gymnastiek gedaan. Tot nieuwe bestuursleden werden de heren Egbert Molema (voorzitter), Piet de Lange en Albert van Rein benoemd. Op 25 en 26 april 1964 werden de eerste gymnastiekuitvoeringen van De Rietvogels in café Brinkzicht gehouden.

Op zondag 23 augustus 1964 hield de sportvereniging haar jaarlijkse sportdag. 's Middags na de optocht door het dorp opende de burgemeester van Anloo het kleedgebouw dat eerder dat jaar gereed was gekomen.

Zowel de korfballers als de gymnastiekafdeling kenden goede en slechte jaren. Zo werd in het seizoen 1966-1967 door de korfballers voor het eerst een kampioenschap behaald en steeg het aantal leden tot 125. En dat terwijl er een jaar eerder door een verbouwing van de school geen gymnastiektrainingen mogelijk waren en de jaarlijkse uitvoering moest vervallen. Door de jaren heen bleven de korfbaltrainingen een punt van zorg voor het bestuur. In de jaarverslagen van 1967, 1968, 1971 en 1973 zijn meermaals opmerkingen hierover terug te vinden. Zo wordt in 1968 gesproken van een matig korfbaljaar, 'waarin de training toch wel een woord gaat meespreken. Zonder training, hetgeen geldt voor alle leden,

*Kampioensploeg pupillen 1973-74, korfbalvereniging de Rietvogels.
Zittend vlnr: Jannie Dekker, Janny van Rein, Anita Veenstra, Janneke Kamping, Bernd Arents. Staand: Henk Stokker, Hendrik Kamping, Harm Bonder-Lzn, Thie Sloots, Lammie Stoffers, Jan Meursing, Jantinus Wilkens*

Afscheid van juf Rika bij De Rietvogels. Rika Sijnstra en haar man, met paraplu Albert Meijering, rechts bij de fiets Gerrit Kamping en Trijn Jobing

komt men er zeker niet.' In 1970 stapte een pas aangetrokken trainer weer op, omdat maar weinigen bij de trainingen op kwamen dagen. En dat terwijl er net vier lampen waren geplaatst om avondtrainingen mogelijk te maken. Drie jaar later valt in het jaarverslag te lezen: 'Het zo langzamerhand welbekende punt, niet opzeggen bij wedstrijden als het enigszins mogelijk is, komt weer ter sprake. De voorzitter vraagt de leden zich in te zetten voor de sport waar men aan deelneemt.' Toch wisten de korfballers van De Rietvogels meerdere malen een kampioenschap te behalen. Dat gebeurde in 1967 voor het eerst, toen de aspiranten de beslissingswedstrijd tegen D.E.S. uit Norg wonnen. Het eerste korfbaltwaalfstal wist in het seizoen 1974-1975 beslag te leggen op de kampioentitel in de derde klasse B Afdeling Noord van de KNKV. In het seizoen 1982-83 werd het eerste twaalfstal in zowel de zaal als op het veld kampioen en promoveerde in de microcompetitie naar de tweede klasse.

In 1971 kwam er een eind aan het zeventien-jarig bestuurslidmaatschap van Reinder Hollander, die door voorzitter Wilkens werd omschreven als een stille werker met veel capaciteit. Hij nam afscheid op een bijzonder moment, want in dat seizoen werd aan s.v. De Rietvogels Koninklijke Goedkeuring verleend, behaalde het eerste seniorentwaalfstal het kampioenschap en was Ep Pauwels voor de derde keer de sterkste bij de heren gymnastiek. 'Hij heeft de wisselbeker nu drie jaar achtereen bemachtigd en mag hem nu behouden', noteerde de secretaris. Het was ook het seizoen waarin een einde kwam aan de traditionele rondgang met een muziekkorps, die altijd ter ere van de jaarlijkse sportdag werd gehouden. Dat had een praktische reden, zo meldt het jaarverslag: 'De rondgang door het dorp is afgeschaft, daar het muziekkorps niet meer te voet door het dorp kan gaan, vanwege enige oudere leden.'

De Rietvogels leek in 1973 een nieuwe discipline toe te kunnen voegen aan haar sportaanbod. In dat jaar deed een afdeling tafeltennis haar eerste, aarzelende stapjes. Maar deze bleek nog niet levensvatbaar en het jaar daarop werden de acti-

viteiten alweer stopgezet. Later werd het tafeltennis in het nieuwe Dorpshuis door enkele enthousiastelingen nieuw leven ingeblazen.

In het Dorpshuis vonden op 22 november 1975 voor het eerst turnvaardigheidsproeven plaats, waaraan door bijna veertig jeugdleden van de afdeling gymnastiek werd deelgenomen. Maar liefst 35 leden slaagden erin het aan deze proeven verbonden diploma te behalen.

In de winter van 1975 werd door De Rietvogels een nieuwe activiteit op poten gezet. Op Tweede Kerstdag werd voor het eerst een kerstloop georganiseerd. Er was een parcours van 1500 meter over het sportveld en een aantal zandwegen uitgezet, dat afhankelijk van de leeftijd één of meerdere keren moest worden afgelegd. Maar liefst 48 deelnemers deden met deze kerstloop mee.

In 1975 werd ook een begin gemaakt met plannen voor de bouw van een nieuwe kleedgelegenheden annex kantine. Dat zou in eerste instantie f 125.000,- gulden gaan kosten, waarvan de vereniging f 25.000,- gulden bij zou moeten dragen. Maar was volgens de vereniging niet haalbaar. Na overleg met de gemeente Anloo werd vastgelegd, dat De Rietvogels tien procent van de uiteindelijke bouwsom van f 175.000,- diende op te brengen. Via zelfwerkzaamheid achtte men dat wel een doelmogelijke zaak. Zo'n negentig mensen verklaarden zich bereid om mee te helpen. Begin september 1976 werd met het aanleggen van de funderingen in eigen beheer begonnen. Binnen vier maanden stond het gebouw er en op 17 december 1976 opende burgemeester Lambers van Anloo het nieuwe gebouw. De vereniging was trots op haar nieuwe onderkomen, zo blijkt uit het jaarverslag: 'Onze vereniging beschikt thans over een prachtige accommodatie waar menige grote vereniging jaloers op kan zijn.' De grond bleef eigendom van de boermarkte.

In 1983 ontsproot met een touwtrekvereniging een nieuwe loot aan de stam van De Rietvogels. 'Dat is begonnen doordat we met een stel mannen een keer meededen met touwtrekwedstrijden tijdens het zomerfeest in Loon. We hebben daarna een poosje getraind bij de touwtrekvereniging in Hijken. Daarna zijn we in Gasteren begonnen', aldus animator en toenmalig voorzitter Jan Tingen. Het touwtrekken sloeg aan. Met 24 leden in 1986 was touwtrekvereniging De Rietvogels bijna de grootste touwtrekvereniging in Drenthe en moest er zelfs een ledenstop worden ingevoerd. In 1986 slaagden Jan Tingen en Jan van Rein voor het examen trainer/coach en Harm Bonder voor het scheidsrechtersexamen. 'Het is niet alleen een kwestie van brute kracht', wil Jan Tingen graag gezegd hebben. 'Er komt bij touwtrekken ook veel tactiek om de hoek kijken.'

Successen boekte de touwtrekvereniging vooral op de zomerfeesten van Loon, waarvandaan tweemaal de grote wisselbeker mee naar Gasteren werd genomen. In de competitie is men nooit kampioen geworden, wel zijn de Gasterense touwtrekkers eenmaal op de tweede plaats geëindigd.

In 1985 vierde De Rietvogels haar 25-jarig jubileum. Op vrijdagavond 10 mei vond in café Brinkzicht een receptie plaats en een dag later werd onder meer een korfbalwedstrijd tussen het veteranenteam en het tweede team gespeeld. Het vinden van leidsters voor de gymnastieklessen is vele jaren een probleem geweest, maar Rika Sijstra vormde hierop een uitzondering. Na tien jaar gymleidster te zijn geweest, nam ze op 22 juli 1987 afscheid.

Met het ledental van de korfbalvereniging gaat het in de jaren tachtig niet zo goed. Er is zo weinig jeugd, dat er geen achttallen meer geformeerd kunnen wor-

*De touwtrekvereniging in actie in Loon, 2 juni 1984.
Harry Buutkamp, Hendrik Kamping, Jan Bonder, Henk Bouwman,
Hendrik Berkepies, Harm Bonder en coach Appie van Rein*

den. Maar dat is geen reden in 1990 het dertig-jarig bestaan niet te vieren. Na de jaarlijkse sportdag landden 's middags parachutisten op het sportveld, waarna nog diverse spelen volgen, opgeluisterd door de drumband uit Eext. En al spoedig bleek er weer jeugd te zijn, want in 1991 meldt het jaarverslag dat 'onze vereniging er sinds jaren weer in geslaagd is een jeugdafdeling op te bouwen.'

In de jaren negentig loopt de animo voor het touwtrekken steeds meer terug, waarna in 1996 opheffing van de vereniging volgt. Maar Jan Tingen bleef actief in deze sport: hij werd voorzitter van de Afdeling Groningen, Friesland en Drenthe van de Nederlandse Bond van Touwtrekverenigingen.

Met de komst van de nieuwe sportzaal in het dorps huis konden ook andere sporten aan bod komen, zoals volleybal en badminton. Het volleybal bleef zich aardig ontwikkelen en leverde een team op voor de recreantencompetitie.

In 2000 vierde de sportvereniging haar veertig-jarig jubileum, waarbij onder meer de mogelijkheid werd geboden om per helikopter een rondvlucht boven het dorp te maken. Van deze jubileumstunt werd massaal gebruik gemaakt. Verder stond er een korfbalwedstrijd tussen een veteranenteam en het eerste team op het programma.

Met het nieuwe dorps huis kwam ook een biljartvereniging tot leven. De biljarttafel staat in de kantine van De Rietvogels. Eerder stond deze altijd in het café. De vereniging telt ongeveer twintig leden. Tweemaal per jaar wordt er tegen biljarters uit Loon en Oudemolen gespeeld.

Hengelsportvereniging

Sinds 1971 zijn ook hengelaars in verenigingsverband actief. Op 7 juni dat jaar vond de oprichting van de Hengelsportvereniging Gasteren plaats. Een kleine drie jaar later, op 15 februari 1974, volgde goedkeuring bij Koninklijk Besluit. De ver-

eniging wil 'alles bevorderen om het vissen voor haar leden tot een rustig en ongestoord genot te maken', zo valt te lezen in de statuten. Het bestuur bestaat uit Hendrik Kamping (voorzitter), Jan Huizinga (secretaris) en Jan Wilkens (penningmeester), in 1980 opgevolgd door Henk Sikkema, en de leden Henk Pepping en Henk Weggemans. In 1977 telde de hengelsportvereniging al 94 leden, van wie een aantal ook uit naburige dorpen als Anderen, Oudemolen en Anloo afkomstig waren. Gevist werd er op diverse plaatsen in het Gasterense Diep tussen de monding in het Taarlose Diep en iets ten zuiden van de weg Gasteren-Loon. Ook werden visrechten van het Anderse en Rolder Diep tot zuidelijk van de rijksweg N33 tussen Rolde en Gieten gehuurd. Getuige een uitgebreide briefwisseling met diverse instanties had dat de nodige voeten in de aarde. Dat had te maken met de ruilverkaveling toentertijd in dat gebied. 'Eerlijk gezegd zijn we een beetje flauw geworden van al dit gecorrespondeer' schreef de hengelsportvereniging in een brief van 6 maart 1980 naar de secretaris van de Nederlandse Vereniging van Sportvisserfederaties. Uiteindelijk kwam het toch allemaal op z'n pootjes terecht. De hengelsportvereniging blijkt een actieve vereniging te zijn. Tijdens het seizoen, dat van mei tot en met oktober loopt, worden door de vereniging diverse wedstrijden georganiseerd, als competitie-, gemeentelijke avond-, jeugd- en avond-vier-weekse-wedstrijden en diverse kampioenschappen. Jaarlijks vist men meestal ook een keer op de Noordzee, het IJsselmeer en de Waddenzee. Vanaf 1974 gaf de vereniging een officieel onregelmatig verschijnend blad uit, de *Vispraot*, dat zo om de twee maanden verscheen 'bij het drukken.'

In de jaren zeventig organiseerde de hengelsportvereniging jaarlijks een feestavond voor geheel Gasteren. De vereniging bestaat nog steeds, maar leidt een wat teruggetrokken bestaan.

Het wegen van de vis na een wedstrijd. Vlnr. Willem Hovenkamp, Piet de Lange, Geert Weggemans, Henk Mulder, Lute Pieters, Johan Zoer, Henk Oeben, Jan van Rein, Hendrik Udding. Bij de weegschaal Hendrik Kamping en Jan Huizinga. Op de rug vlnr. Henk Weggemans en Henk Pepping

Verslag van de viskampioenschappen van de gemeente Anloo op 30 augustus 1975, georganiseerd door de Hengelsportvereniging Gasteren:

'Het was een geweldig gezicht, die pak weg dertig auto's die zich in het donker van Brinkzicht naar het Noordwillemskanaal slingerden. En dat 's nachts om half vijf! Wat de massa miste, was dat al om kwart voor 3 de eerste 'bestuursauto's' dezelfde weg hadden afgelegd. Deze automobielen waren voorzien van prachtige vlaggetjes, die door onze 'cultuurboy' geregeld waren. Toen de twee bestuurstoyotaas bij het water aangekomen waren, begon er een stukje teamwork, dat zijn weerga niet kent. Terwijl de achterste auto zijn machtige lichtbundels op de wal richtte, klom het slape-rige hoofd van de sekretaris uit de voorste om de kofferbak te openen. Hieruit werden de paaltjes getoverd, die er voor dienden om de wedstrijdvisseren aan vast te leggen, zodat deze niet verder dan 2 meter van hun paal konden komen. Deze paaltjes hadden oorspronkelijk iets met aardappels te maken, dus u weet nu aan wie wij de aanwezigheid van deze onmisbare stukken hout te danken hebben. Terwijl kameraad Wilkens met de armen vol palen langs de waterkant boenderde, liep vice Oomkens met zeven-mijlspassen achter hem aan. Telkens als de vice voorzitter '5' riep, liet 'Horeca Wilkens' - o wonder - één stuk hout vallen. Toen op deze manier ongeveer 70 stukken boom op de grond gevallen en erin getimmerd waren (hamertje tik), sprong uw actieve bestuur weer in de gereedstaande auto's, die uiteraard met draaiende motor gereed stonden

Voor zover u nu denkt, dat het om een bankoverval gaat, moet ik u uit de droom helpen. Ik heb het nog steeds over de Hengelkampioenschappen van de gemeente Anloo. In de droom verkeerden inmiddels waarschijnlijk de meeste deelnemers nog. Toen wij weer op de Brink aankwamen, brandde er licht bij Huize Kamping en bij informatie bleek, dat Hendrik opgebleven was om: 1. Zijn konsentrasie niet te verstoren; 2. Het was - na vermoeiende representatieve verplichtingen - toch de moeite niet meer waard en 3. Koffie te zetten voor de hardwerkende overige bestuursleden. Wat waren wij verheugd over punt 3. Edoch, het mocht niet zo zijn. Twee nachtbrakende snoodaards, de heren Zoer en van Rein (ja, welke) hadden de hoeveelheid opwekkend vocht inmiddels tot op het koffiedik gereduceerd. Ook brandde er al licht bij Smiling Tandpasta Buist die ongetwijfeld met een van zijn exclusieve deegjes bezig was, zodat wij hem maar niet stoorden. (...)

Enfin, toen om 10 uur de vissen in het Noordwillemskanaal opgelucht tegen elkaar zeiden: "Gelukkig, ze zijn weg", bleek na het snelwegen dat onze club de beker had veroverd. Henk, Lute, Hendrik, Johan en Gerrit, van harte gefeliciteerd en die borrel krijgen we nog wel ' Bij de prijsuitreiking bleek hoe actief het bestuur van de vereniging is. Om de woorden van burgemeester die de prijzen uitreikte, te citeren: 'Je kunt in de ruilverkaveling nog geen sloot graven, of er ligt al een brief op je buro van de visclub uit Gasteren of die sloot niet wat breder kan zodat zij erin kunnen vis-

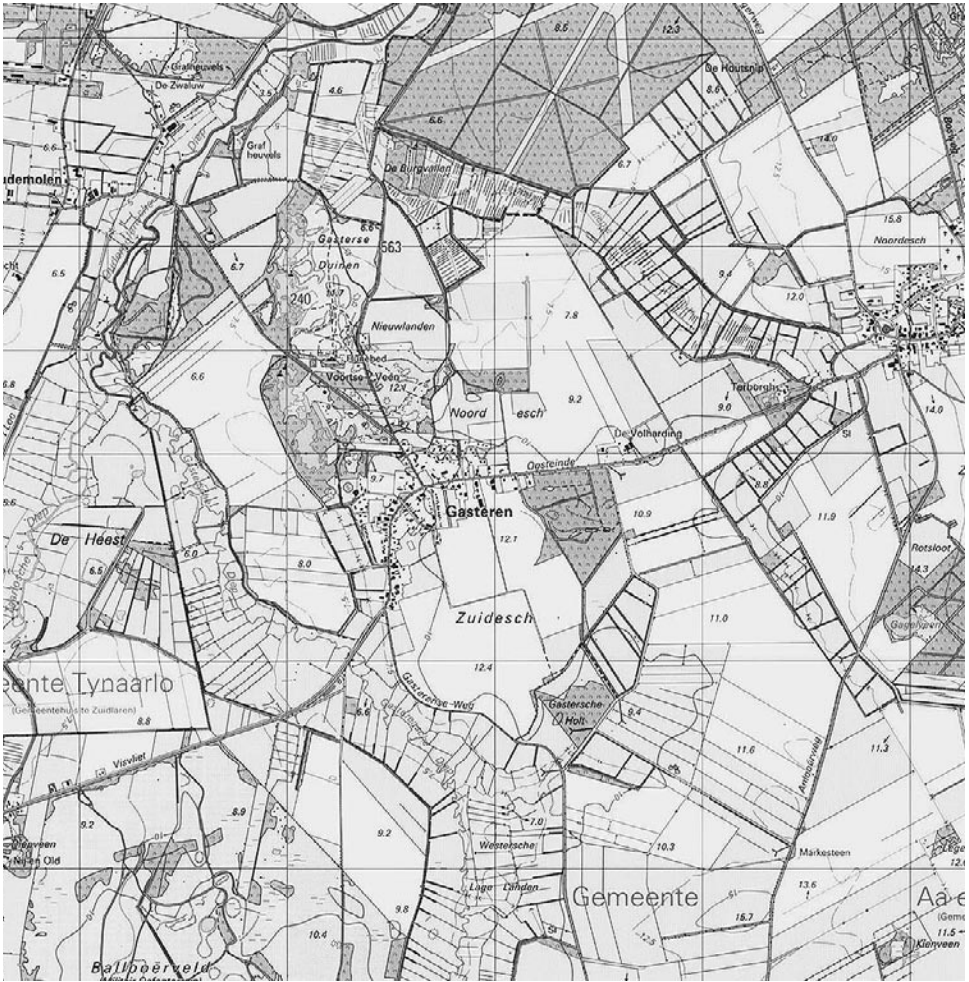
Kaart van 1991

Vergeleken met de kaart uit 1954 is een aantal opmerkelijke verschillen zichtbaar. Het aantal woningen in het dorp is fors toegenomen. Langs het oostelijke deel van De Hoek wordt in de vijftiger jaren de eerste uitbreiding gerealiseerd. Omstreeks 1970 worden de huizen aan de Gagels gebouwd. Langs het West- en Oost-einde worden de open ruimten tussen de bestaande bebouwing met nieuwbouw verdicht. Eind jaren tachtig wordt een begin gemaakt met de nieuwbouw van de Zandkampen en later van de Bosakkers.

Een tweede opvallende verandering betreft de effecten van de ruilverkaveling. Met uitzondering van het dal van het Gasterense Diep waar alles bij het oude blijft, zijn de kleine landbouwpercelen aanzienlijk vergroot. Niet zichtbaar op de kaart zijn de veranderingen op de Noord- en Zuides. Door kavelruil worden ook op deze gronden de vele (zeer) kleine percelen sterk vergroot. In het dal van het Gasterense Diep is het conserverend effect van de instelling van het Stroomdallandschap Drentsche Aa te zien. Daar is vrijwel niets veranderd.

Een derde opvallend verschil is de toename van de oppervlakte bos. Rond het Voorste en Achterste Veen, bij de Noordes en aan de oostkant van de Zuides wordt bos aangeplant of heeft zich als opslag in het veld ontwikkeld.

De veenputten in het Voorste Veen zijn uitgegroeid tot plassen. Hier tekent zich ook de aanleg van de ijsbaan af.

Gasteren 700 jaar

Op nieuwjaarsdag 1998 werd door leden van het Comité Gasteren 700 kond gedaan van het heuglijke feit, dat Gasteren 700 jaar bestond. Aan de plaatsnaamborden werd een bord Gasteren 700 met de jaartallen 1298 en 1998 bevestigd. Tevens werd het ontwerp van de dorpsvlag gepresenteerd, ontworpen door het Drents Heraldisch College. Gasteren was daarmee het eerste dorp in Drenthe met een eigen dorpsvlag. De schildverdeling en de kleuren zijn ontleend aan het gemeentewapen van Anloo en symboliseren het feit, dat Gasteren behoorde tot de parochie, het schuldambt, het kerspel en, tot 1 januari 1998, de gemeente Anloo. De kleuren geel en groen zijn hierbij omgewisseld. De kleur geel heeft de overhand en symboliseert dat het dorp op zandgrond is gebouwd en de omgeving als de Gasterse Duinen uit zandgrond bestaat, en dat de bewoners van Gasteren in de tijd van de voormalige zuivelfabriek botterkrammers werden genoemd. Vandaar ook de boterkuip in de dorpsvlag. De kleur groen verwijst naar het agrarische karakter van het dorp. Vlag en vlaggenmast vóór het Dorpshuis zijn bij de opening van het gebouw op 30 augustus 1997 aangeboden door de Rabobank Anloo,

Net als vroeger schillen de vrouwen gezamenlijk de aardappels, nu in het kader van 700 jaar Gasteren, 1998. Vlnr. Ella Bonder, Pauline Hellema, Klaasje Hollander, Gerte Bruggers, Gerda Rademaker, Boelina Boelens en het meisje Roelien van Rhee

maar konden pas op 1 januari 1998 worden gepresenteerd. Aangezien de gemeente Anloo op die datum net was heringedeeld en de gemeenteraad en de burgemeester nog niet benoemd waren, voelde Gasteren zich op dat moment een vrijstaat. En dat was een mooi moment om een eigen dorpsvlag te presenteren.

In het kader van het 700-jarig bestaan werd er op 21 februari een spooktocht gehouden, was er op 29 april klootschieten, op 30 april een ballonnenwedstrijd voor jong en oud en op 21 juni op het sportveld openluchttoneel en op 13 september volksdansen. Op 17 oktober had zich 's morgens een groot aantal vrouwen uit Gasteren op het terras van de pannenkoekenboerderij voor het eerpel-schillen verzameld. Dit als eerbetoon aan de traditie van het schillen van de aardappels, dat vele jaren door vrijwel alle dorpsbewoonsters in café De Vriendschap op de zondagavond vòòr de Zuidlaardermarkt werd gedaan. 's Avonds was er een groot feest. Het feestjaar werd op 13 november afgesloten met een muziekshow voor de jeugd.

Nawoord

In de loop van zeven eeuwen is Gasteren van een gehucht met negen boerderijen, bewoond door zo'n veertig mensen, uitgroeid tot een klein gebleven esdorp met op 1 januari 2003 175 woningen en 420 inwoners. Eeuwenlang vormde het dorp een agrarische gemeenschap waar het vaak ploeteren was om het hoofd boven water te houden, maar met een sterke gemeenschapszin en met het naoberschap hoog in het vaandel. Eeuwenlang was Gasteren ook een pleisterplaats op de handelsweg tussen Coevorden en Groningen. Met name in de twintigste eeuw hebben zich ook in Gasteren grote veranderingen voltrokken. Veel heide werd ontgonnen, de schapen verdwenen en moderne landbouwmethoden brachten wat meer welvaart in het dorp. Door de opkomst van een middenstand was Gasteren in de eerste helft van de twintigste eeuw in belangrijke mate zelfvoorzienend. Na de Tweede Wereldoorlog werd de landbouw doelmatiger door ruilverkaveling en verdergaande mechanisatie. Tegelijkertijd tekende zich vanaf de jaren zeventig een ontwikkeling af, waarbij de landbouw meer rekening diende te houden met natuurwaarden en waarbij landbouwgronden terug werden gegeven aan de natuur. Ook door de bouw van een groot aantal nieuwe woningen waarin vaak mensen kwamen te wonen die hun werk buiten het dorp hebben, lijkt het agrarisch karakter van het dorp achteruit te gaan. Het is te hopen dat Gasteren zijn karakteristieke trekken blijft behouden. Zonder school maar met een nieuw dorps huis zal Gasteren, gesteund door een sterke gemeenschapszin, ook in de toekomst een plek in Drenthe blijven waar het goed wonen is.

Geraadpleegde literatuur

- H. Kremer, *Het forensisme in de gemeente Anloo*, Groningen 1971
R. Hoving, *Verleden, heden en toekomst van de Drentse zuivelfabrieken*
P. Kloos, *Topografie van een Drentse marke*
P. Kloos, *Gasteren: over structuurveranderingen in een Drents esdorp*, scriptie 1961
Eindrapport van een zelfonderzoek naar de leefbaarheid van een klein Drents dorp, 1977
Grondjournaal nr. 22 (1976)
Ach Lieve Tijd Drenthe 9
Nieuwe Drentse Volksalmanak 1840-1991
De geïllustreerde Gids voor noord-oost Drenthe 1906
Het Drentse Landschap, kwartaalblad stichting Het Drentse Landschap, nr.0 Gasteren, december 1993
Drentse Historische Studien nr. 3
Drenthe, Jubileumnummer Maandblad Drenthe
Knapzakroute Gasteren Stichting Het Drentse Boek
Waardeel - Tijdschrift van de Drentse Historische Vereniging - 93/6
- Het oorlogsgedicht 'Weerkeer' komt uit de publicatie '*Het vertrapte broedervolk*' van A.B.M. Lamboo en J. H. ten Kate
'Een kras staaltje naoberschap op 8 augustus 1959' komt uit het christelijk nationaal weekblad '*De Spiegel*' (1959)

Geraadpleegde archieven:

Afkortingen:

RAD - Drents Archief Assen
GAA - Gemeente-archief Anloo

- RAD, OSA 1383 registratie leden burgerwacht Gasteren
RAD, Archief Nederlands Hervormde Gemeente Anloo
RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 208 - Register van besluiten van de raad 1905-1915
RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 18bis - Staat van dorpen, aantallen huizen en wegen 1844
RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 28 - Weg Anloo-Gasteren-Loon-Assen en brug over het Gasterse Diep 1874-1911
RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 36 - Weg Gasteren-Oudemolen 1919
RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 46 - Register van aangenomen (familie)namen 1813, 1826
RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 47 - Burgerregisters, registers van mannelijke inwoners vanaf 20 jaar, met opgave van gezinsgrootte 1811
RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 49 - Lijst van schattingen en tellingen wegens belasting op personeel
RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 50 - Registers van aanvragen voor drankvergunningen 1881-1912

RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 50ter - Stukken betreffende rundveetuberculose 1984

RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 55 - Stukken betreffende hinderwetvergunningen slachterij

RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 57/58 - Stukken betreffende hinderwetvergunningen bakkerij

RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 81 - Stukken betreffende aanleg en financiering weg Annen-Anloo-Gasteren-Loon-Steendijk 1871-1873

RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 81/161 Verharding weg Gasteren-Anderen 1916-1923

RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 81/160 - Verharding en financiering weg Gasteren-Oudemolen en onderhoud brug in de weg 1912-1929

RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 83 - Stukken betreffende concessies en tarieven voor tolheffing op diverse wegen 1866-1899

RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 84 - Stukken betreffende de verpachting van tolleren 1877-1917

RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 93 - Kaarten van zandverstuivingen 1885

RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 96 - Verslagen van het armwezen

RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 214 - Notulen B en W 1893-1902

RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. no. 221 a. - Besluitenlijst B en W 4 Februari 1937 – December 1938

RAD, Gemeente-archief Anloo, inv. nr. 221b. - Notulen B en W 30 januari 1928 – 23 december 1938

RAD, kohieren van vaste goederen overzicht grondeigenaren Gasteren 1807

RAD, Prov. Waterstaat, inv. nr. 136, 174, 175, 313, 302, 283, 465

RAD, Kerspel Anloo inv. nr. 6, 3

RAD, Marke Gasteren, inv. nr. 1,2

RAD, Zuidlaren-Kniphorst inv. nr. 824, 957

RAD, Cooperatieve Zuivelfabriek Anloo, notulenboek

RAD, Drentsche en Asser Courant 1870-1970

GAA - Notulen gemeenteraad 1812-1855 - Klapper op het verhandelde bij de raad der gemeente Anloo

GAA - Lijst van ingekomen brieven van de gemeente 1851 – 1920 Chronologische lijst: Onderwijs

GAA - Lijst van ingekomen brieven van de gemeente 1851 – 1920

GAA - Lijst van ingekomen brieven van de gemeente 1851 – 1920 Tolverpachting

Overige bronnen:

Gerriet Pieters, Vertellingen, Gasteren 1966

Geert Veenstra, Herinneringen

schoolarchief Openbare Lagere School Gasteren

schoolarchief Openbare Lagere School Anloo

jaarverslagen van de Vereniging Dorpsbelangen Gasteren

jaarverslagen van de diverse Gasterense verenigingen

interviews met een groot aantal (oud-)inwoners van Gasteren

Bewoningsgeschiedenis

Brink 1:
G54
Bouwjaar: onbekend
Steven Thies en Geesje Meijering
Hendrik Trip en Alberdina Thies
Albertus Mulder en Geesje Trip - Dinie, Otto, Henk
vanaf 1964 café en later pannenkoekenboerderij
Lucas Nevels en Koos Haayer - Jan Nooy (zoon van Koos)
Arend Klok en Henny Oosterkamp
Cees en Rennie Turksma - Getty, Tanja
1994: Gerard Dekker en Emmy Mulderij - Jeroen, Albert
2000: Emmy Mulderij - Jeroen, Albert

Brink 2:
G16A
Bouwjaar: 1938.
De huidige stal was woonhuis, bewoond door Jantien Mulder -
twee zonen
Hillechien Jipping
Hendrik van Rein en Eltje Oostebing - Albert, Hendrikje,
Albertus, Hillechien, Jantje
Bertus van Rein en Janna Bakker - Henk, Jan

Brink 3:
G53
Roelfien,
Bouwjaar: 1884
Thie Meursing en Hinderkien Meijering - Albert, Aaltje,
Henderkien en schoondochter Geessien Gerrits en stiefdochter
Hillechien Meijering
Roelof Meijering en Immechien Lammers - Wolter, Willemtje,
Hillechien, Harm
Albert Meursing
Wolter Meijering en Geesje Wilting - Albert, Ginie, Jan
Albert Meijering

Brink 4:
G17

Bouwjaar: 1784

Hendrik Timmer en Niesje Riesing (weduwe Tijs) - Hendrik en Hillechien Tijs, Aaltje, Lambert, Lukas, Niesje
Eigendom van de familie Renken

1930: verpacht aan de familie Weites:

Harm Weites en Antje Bos - Henderkien, Henny, Albert, Pieter, Aaltje en knechten Alof Boer en A. Koers

Lammert Tiems en Nanny Renken - Tieme, Berry, Jan, Henk

1960: Janny Bos en Aly Fokkens

1980: familie Otto Klooster

Heeft de boerderij verbouwd.

1988: Rink Nauta

1990: Erik Kwakernaak en Helma Finze

Brink 5:
G52

± 1917 gebouwd door Hendrik Berkepies

1917: Hendrik Berkepies en Johanna Pieters - Hendrik, Albert, Anna

Hier was ook een kruidenierswinkeltje.

1930-1937: Maria Mennes (onderwijzeres - inwonend)

1945: Albert Berkepies en Marchien Hoving - Marty samen met Hendrik Berkepies en Johanna Pieters en

1946: Anna Berkepies

1950: in twee woningen gesplitst

Brink 5

1950: Albert Berkepies en Wippy Hofsteenge - Marty, Johanna, Hendrik, Willy

1959: Jantinus Wilkens en Annie Meursing - Jan, Marchien

1961-1963: Sietske Jager (onderwijzeres - inwonend)

1964-1965: Geessien Hoving (onderwijzeres - inwonend)

1982: Jan van Rein en Gea Oeben

1983: Meindert de Witte en Alie Stokker

1987: Marinus Moek en Sandra Keizer

1989: Johannes van der Kamp en zijn stiefdochter

- Jolanda Snel - dochter
 1991: Siert van der Woude en Helen Bakker
 Brink 5a 1950-1970: Hendrik Berkepies en Johanna Pieters
 1950-1952: Anna Berkepies
 Na het overlijden van Johanna Berkepies-Pieters blijft het deel
 5a vakantiewoning van de familie
 1974: Jean Charot en Johanna Berkepies (dochter van Albert)
 1979: Hendrik Berkepies (Albertszn.) en Elleke Sjabbens
 1981: Jan van Rein en Gea Oeben
 1982: Rombout Bennema en Adriane Mensinga
 1983: Martha Harens
 1986: Henk Tiems en Bea Cazemier
 1990: Rob van Ekeren en Jacqueline Schoorl
 1992: Hans van Delden
 1993: Edward Bakker
 Familie Bijlholt
 Harry Veldman
- Brink 5b: 1984: Hendrik Berkepies en Elleke Sjabbens
 1992: Johannes van der Woude en Zwannita Patje
 Johannes van der Woude en Veronica Bohdnaova - Siert, Ciara
- Brink 6:
 G20 Bouwjaar: ± 1910.
 Harm Sloots en Roelfien Meursing - Hendrik, Hendrikje, Thie,
 Boele, Boelina, Albert en Boelina Kuiper (Otie/grootmoeder)
 Boele Sloots en Harmtje Meursing - Roelfien, Willemkje
 Familie Blaauw
 1972: Harry Jobing en Trijn Baas - Alida, Sandra
 1973: verbouwd tot antiekboerderij. Deze is eigendom van
 Harry en Jan Jobing.

- Brink 7: Bouwjaar: ± 1800

G40 In 1917 is het achterhuis (de schuur) verbouwd en in 1956 het voorhuis.
Jacob Reinders en Hillechien Bruins - Roelof, Marchien, Jan, Roelfje
Geert van der Veen (schoonzoon) en Jan van der Veen (kleinzoon)
Roelof Reinders en Marchien van Rein - Jacob
Jacob Reinders en Jansje Brouwer - Roelof, Harm
1993: Harm Reinders en Jeannet Kors - Ronald, Rianne

Brink 8:
G20A Bouwjaar:1936
Harm Sloots en Boelina Sloots (dochter)
Boele Boelens en Boelina Sloots.
2002: Jan Brink en Hendriek Homan - Anne-Riek, Wouter

Brink 9:
Bouwjaar: 1959, als kluis met diepvriesboxen.
1969: verbouwd tot woonhuis.
Henk en Greet Haange
Bastiaan Haange en Aaltje Greving
1989: Harm Reinders en Jeannet Kors
1993: Jacob Reinders en Jansje Brouwer
2003: Bertus van Rein en Janna Bakker

Brink 10:
G22 Bouwjaar: 1906
Harm van Rein en Jacobje Wolthuis - Reinder, Hendrik, Willem, Marchien, Frederik, Fennechien, Aaltje, Harm
Reinder van Rein en Pietertje Meursing - Roelof, Jacobje en knecht Mensies
Roelof van Rein en Liena Drenthen - Alie, Ietje, Reinder
2000: Liena van Rein-Drenthen
Bert Katenberg en Alie van Rein
Tot januari 2000 was het een kruidenierswinkel, daarvòòr

een bakkerij. In 2000 was het nog een postagentschap en konden wandelaars en fietsers er wat drinken.
Na 2000 verbouwd tot twee wooneenheden.
Gerard van der Woude en Nettie Stek
Karin Speek en Anna Grietje Harms

Brink 12:
G23

Bouwjaar: 1907.
Geert Veendijk en Aaltje Wolthuis - Wilhelmina
Bastiaan Haange en Aaltje Greving - Henk, Gonda, Rummelt
1972: Jan Askes en Fokkina Winter - Renco, Jannie, Fokko,
Martin, Jan
1983: opslagloods gebouwd

Oosteinde 1:
G9

Bouwjaar: 1798
Jan Thies en Truidtien Freerks
1812: Freerk Thies en Marlana Darwinkel
1824: Willem Thies en Marlana Darwinkel
1861: Freerk Thies en Roelfien Smit
Freerk Thies en Hinderkien Ensing
1909: Albert Thies en Luchien Beugels - Job, Geert, Fré, Luchien
In 1932 is de boerderij verkocht.
Harm Haandrikman en Jacobje Hummel - Jans, Anna
Sjoerd Kijlstra en Elly Evelaar - Karst, Ilse, Heleen
Hebben boerderij verbouwd.
1995: Harmannus van der Molen en Hilly Bos
De boerderij staat onder monumentenzorg.

Oosteinde 2:

Bouwjaar: ± 1936
Lute Kuper en Marchien Bel - Hennie, Roel,
±1961: Lucas Nevels
±1963: Geesje Mulder-Trip - Otto, Dinie, Henk

1968: Hendrik Kamping sr.
1971: Hendrik Kamping en Janna Langedijk - Janneke, Ina

- Oosteinde 3:
G8 Bouwjaar: begin twintigste eeuw
 Albert Tolner
 Andries Veenstra en Aaltje Dekker
 Harmtien Hollander-Fransen - Reinder, Ginus, Bastiaan
 Reinder Hollander en Linie Oosting - Harmtien
 2002: Jan Wenneman en Angela Schneider - Angela
- Oosteinde 4:
G55 Oorspronkelijk stond daar een oude boerderij
 Bouwjaar huidige woning: 1921
 Albert de Weme en Egbertje van Rein - Anne, Willem, Hendrik,
 Marchien
 Willem de Weme en Hendrik de Weme
 samen met
 Anne de Weme en Hendrikje Popkes - Egbertje, Albert, Popke
 Albert de Weme en Hettij Wolters - Anne, Jolanda, Erik
- Oosteinde 5:
 Bouwjaar: 1958, door werktuigenvereniging
 Geert Kamping en Jantje Loof
 Gerrit Kamping en Berendje Kerkveld - Hendrik, Gineke
 Bart Veenstra en Jantje Schutrup - Jannie, Anita, Alie
 Jan Sterenborg en Berta Potze - Janneke, Henri, Aiko, Jeanet
 2003: Jur Wester en Ineke Woltjer - Marischka
- Oosteinde 6:
 Bouwjaar: 1957
 Thie Sloots en Wilmpje Meijering - Albert
 Jan Bonder en Alie Kwant - Renee, Robert, Marco
- Oosteinde 7:
G7 Bouwjaar: 1914
 Anton Nieborg
 Gerriet Pieters en Annegie Hilberts - Annie, Hendrik
 Henk Karssens en Annie Pieters - Gerrit Jan, Jannie
 Henk Karssens en Hennie Masselink
- Oosteinde 8:
G56 Bouwjaar: 1930
 Thie Sloots en Willempje Meijering - Roelie, Harm, Willie,
 Albert
 Harm Sloots en Annie Hingstman - Grieta, Willie, Thie
 Thie Sloots en Janneke Sterenborg - Lisette, Marit
 2002: Arie Boxem en Maria Koning - Denny
 Kevin Dokter en Petra Boxem
- Oosteinde 9:
G6 Bouwjaar: 1914
 Hendrik Dijkman en Hendrikje Heerspink

Jan Dijkman en Jantje Beugels - Geesje, Hendrikje, Henderika,
Hendrik

1991: Jaap Lammerts en Jantien Schipper - Terrens Kevin

2002: Gert Hilbolling en Margriet den Os - Frank, Merel, Ellen

Oosteinde 10: Bouwjaar: 1938
G56a Jacob Popken en Trui Schaaphok - Bert
Trui Popken-Schaaphok

Oosteinde 11: Bouwjaar: 1800
G5 Hendrik Vrieling en Grietje Kamping - Klaas, Roelfien,
Annechien, Jan
Jan Frome en Grietje Kamping - Johannes (zoon van Jan)
J. Kleef en Annechien Vrieling - Grietje, Hennie en kostganger
schilder Willem Kleef
Klaas Vrieling en Albertien Polling - Hendrik
Hendrik Vrieling en Berendina Bos - Hillie, Klaas, Erik, Bert,
Benny, Carla, Henk
Hendrik Vrieling
Henk Vrieling

Oosteinde 12: Bouwjaar: 1926
G57 Roel van Rein en Jantje Stel - Appie
Appie van Rein en Roelie Darwinkel - Hennie, Jannie
Harm van Rhee en Jannie van Rein - Roelien

Oosteinde 13: Oorspronkelijk stond er een ander huis.
G4 Bouwjaar huidige woning: 1963
Harm Veenstra en Tjitske van Veenen - Grietje, Andries, Geert,
Jacobje, Harm, Tjitske, Renze, Aaltje
Geert Weggemans en Aaltje Veenstra - Henk, Harm, Tjitske

Harm Veenstra (broer van Aaltje)
Geert Weggemans

Oosteinde 14: Bouwjaar: 1924
G58 Hendrik Timmer en Hillechien Thijs - Lucas, Aaltje, Niesje,
Lammer Jacob Talens en Aaltje Timmer - Hilly, Jannie
Lucas Timmer
2001: Jeroen Steffers en Jannie Alberts - Desiré, Michiel

Oosteinde 15: Bouwjaar: 1935
G3a Andries Veenstra en Aaltje Dekker - Tjits, Harm, Roelie, Bart
Andries Veenstra en Aaltje Dekker- Harm
Bart Veenstra en Jantje Schutrup - Jannie
Aaltje Veenstra-Dekker
Bart Veenstra en Jantje Schutrup - Jannie, Anita, Alie
Bart Veenstra

Oosteinde 16: Bouwjaar: 1960
Marinus Moek en Hillechien Huizing - Jan, Jantje
Willem Huizing
1960-1965: Jantje Huizing-Leiting
Jan Dolfing en Roelie Moek-Hoving

Oosteinde 17: Bouwjaar: 1920
G3 Eite Stokker en Aaltje Ottens - zoon van Aaltje, Jan Pieters, Jans,
Jantje, Ruud, Jantinus, Ida, Eite, Fré
Ruud Stokker en Geesje Bruining - Nantje, Alie

Oosteinde 18: Oorspronkelijk heeft hier een boerderij gestaan.
G59 Bouwjaar huidige woning: 1952
Geert Huizing en Jantje Leiting - Hillechien, Willem

Marinus Moek en Hillechien Huizing - Jan, Jantje
Willem Huizing
Jan Moek en Roelie Hoving - Marinus, Roelof
Bob en Nel Metzelaar
Familie G. Rijks
Jelle Voordewind en Stenny Nicolai - Kim, Jorben, Ties, Eva

Oosteinde 19: Bouwjaar: 1936
G2 De Koningskuil
Roelof Bonder en Hendrikje de Weerd - Roelof, Pieter, Grietinus
1947: Rense Oort en Gerhardina Elmers - Teerske, Jan, Grietje,
Johanna Jacoba, Bartinus
1958: Roelof Vogelzang en Grietje Ploeg - Helke, Antje, Jantje
1966: Theo Schoorl en Bep Witte - Theo, Lia, Helma, Jacquélien
1988: Berend Bennink en Jantje Elema - Esther, Alfred

Oosteinde 20: Bouwjaar: 1939
G95a Johannes Frome en Zwaantje Strijker - Grietje, Jan, Janna
Grietje Kamping
Tom Delfgauw en Siska Heins - Wouter, Maïke
Ferrie Koster en Lenneke Koster - Leonie, Koen, Joep, Kiki

Voor de bouw van Oosteinde 19 (De Koningskuil) en Oosteinde
21 (De Volharding) stond een woning, die ook al De Volharding
heette, meer aan de weg. Deze is in 1920 afgebrand.
Familie Bolt
Arend Barkhuis en Femmechie Hamming - Aaltje, Berend

Oosteinde 21: Bouwjaar: 1926
G1 De Volharding was eerst een veldschuur. Later is er een woning
met stallen ingebouwd. In 1978 is het een gemengd bedrijf en

later een melkveebedrijf geworden.

Albert Koers en Brunetta Maarhuis - Jan Evert, Grietje
knechten: Arend Smit, Jan Krams, Berend Boer, Ebels Zweep
1947: Roelof Bonder en Hendrikje de Weerd - Roelof, Pieter,
Grietinus en Boele Boelens
1976: Roelof Bonder en Roelfien Koiter - Roelof, Martin
2000: Theo Hollander en Bianca Ouwema - Sanne
Bertus en Marchie Hollander

Oosteinde 22: Bouwjaar: ± 1930
G3
Familie Pieters
Familie Lieting uit Groningen, in gebruik als tweede
woning
Familie Brunsting
Familie Lokhorst
Jan Pieters en Loes van der Berg
Lute Pieters en Mannie Hiddingh - Lute
Lute Pieters en Grietje van Rein - Linda, Mark
Lute Pieters en Esther de Hesse - Anoeck, Stephan Popken

Westeinde 1: Bouwjaar: tussen 1950 en 1960
Reinder van Rein en Pietertje Meursing
Reinder van Rein en Lucie Brinkman - Lineke, Jan-Roelof
Theo Post en Gea Drenthen - Tim, Sander

Westeinde 2: Bouwjaar: 1895
G24
Lute Pieters en Harmtje Stocker - Fré, Lute, Jan, Harmtje, Linie,
Iet, Jo
Fré Pieters en Mettje Popken - Lute, Roelof, Luchiena, en knecht
Gerrit Jan Moes
Jan Marbus en Archie Kral - Wendy, Piet, Nicole Kral, Marielle
Kral

Griet Marbus (moeder van Jan)
Henk Doeven en Baukje Pander - Daan, Door

Westeinde 3: Bouwjaar: 1963
 Albert van Rein en Tinie Meertens

Westeinde 4: Bouwjaar: 1921
G25 Was kruidenierswinkel
 Jan Pieters en Rieka Jansen - Barelina, Aaltje
 Jans Hofsteenge en Linie Pieters - Ede, Jannie, Ria
 Fokko Bos en Jannie Hofsteenge - Cardie, Merel
 Fokko Bos heeft woning verbouwd en verhuurt het achterhuis.

Westeinde 5: Bouwjaar: 1930
G39a Willem Kleef en Annechie Schuurman - Hendrik, Mettie
 Roelof Steen en Mettie Kleef - Gerrit Jan
 hadden een galanterieënwinkel
 Johan Boonstra en Mischa Klevering - Joanne, Margit

Westeinde 6: Bouwjaar: 1962
 Jan Pieters en Rika Jansen
 Roelof Bonder en Roelfien Koiter - Roelof, Martin
 Roelof Bonder en Hendrikje deWeerd
 Harry van der Scheer en Divie Mennega - Ylse, Elly
 Richard Jansen en Connie Olthof - Sharon, Sabine
 Bennie Vrieling en Greetje Beringa - Marleen

Westeinde 7: In de voormalige boerderij woonden:
G39 Hendrik en Gertruud Popken - Willem, Aaltje
 Harmtien Fransen - Bas, Reinder, Ginus
 Roelof Meijering en Immegien

Gerrit Kruit en Geesje Meijering - Hendrik
Familie Hulzebos
Bouwjaar huidige huis: 1956
Hendrik Kleef en Aaltje Kremer - Wim, Alle, Anno
Bert Popken en Fennie Klinkhamer - Truus, Jacquélien
Corné Schoonveld en Dinie Krikke - twee kinderen
Harm Hollander en Klaasje Post - Jaap, Harmen

Westeinde 8: Bouwjaar: 1972
Arnold Smit en Tinie Christerus - Carolien, Marloes
1980: Siem Grisel en Mieke van Dinteren
1993: Henk Komdeur en Ans Franzen

Westeinde 9: Bouwjaar: ± 1860
G38 Hendrik en Trinie Kleef
Piet Eiten en Roelfien Kleef - Jantien, Aafien
1937: Jans Speulman en Jantien Eiten - Geesje, Roelie, Hennie,
Pietie, Jannie
2000: Gerrit Dijkstra en Maria Grencho Pedroso - Sabrina,
Felippe

Westeinde 10: Bouwjaar: 1972
Jan Sikkens en Tinia Schoonveld - Marieke, Han
Jan Eggens en Janny Schepers - Henk
Henk Eggens en Els van der Linden

Westeinde 11: Bouwjaar: ± 1845
Berend Kleef en Jantje Schutrups - Geertruida, Aaltje, Hendrik
Hendrik Kleef en Margje Bruins - Berend, Jan, Bertus, Johannes
later inwoning: Johannes Kleef en Jantje Stenveld - Hendrik,
Jantje, Berend

Berend Kleef en Hendrikje Warners - Geesje, en Fennie Naber
(dochter van Hendrikje)
ds. mw. van der Lijnden
Hans Hendriksen en Aukje Molkenboer
Hans Hendriksen

Westeinde 12: Bouwjaar: 1912, later meerdere verbouwingen uitgevoerd.
G26 Lammert Reitsema en Geziena Hidding - Louwe
In salonwagen ernaast woonden Lou Reitsema en Grietje
Bergman - Lammert, Koos, Albert
Lute Kuper en Margien Bel - Jo, Henny, Roel
Piet de Lange en Aaltje Brands - Hilly, Koene, Jan, Willy
Aaltje de Lange-Brands

Westeinde 13: Bouwjaar: rond 1800
G36 Koen Veendijk en Miena Pieters - Annechien, Geert
Hendrik van Rein Jaczn. en Annechien Veendijk - Mien,
Geertje
Hendrik van Rein Jaczn. en Liefke Keizer
huis verbouwd
Henjo Oomkens en Gonnie Waninge - Suzanne, Wendel
Harry Wolters en Koosje Lameijer - Vrouwke, Erik

Westeinde 14: Bouwjaar: ± 1972
Roel Stevens en Ineke Ebbekink
Egbert Dekker en Fennigje van Rein
Roelof en Ella Bonder - Roelof, Inge, Kars

Westeinde 15: Gebouwd in negentiende eeuw als Saksische boerderij
 G35 Hendrik Berends van Rein en Marchien Darwinkel - Albert,
 Jannes, Aaltje, Harm, Aaltje, Egbertje, Hendrik
 Boerderij afgebrand in 1906
 In 1906 werd op die plaats boerderij-café De Vriendschap
 gebouwd.
 Hendrik van Rein en Alberdina Barkhof - Hendrik, Lina,
 Marchien, Hendrikus
 Lucas Nevels en Lina van Rein
 De Vriendschap is in 1961 afgebrand.
 In 1961 werden woonhuis en noodcafé gebouwd.
 Café verpacht aan Albert van Rein en Tinie Meertens
 Lucas Nevels en Koos Haayer - Jan Nooy (zoon van Koos)
 In 1986/1987 werd woonhuis aangebouwd.
 Jacob van Rein en Dinie Kamerling - Frederik, Alie

Westeinde 16: Bouwjaar: ± 1972
 Piet Landweer en Nel Veenis
 Nel Landweer-Veenis

Westeinde 17: Bouwjaar: 1912
 G34 In datzelfde jaar afgebrand en een nieuwe woning gebouwd.
 De volgende personen hebben er gewoond, onduidelijk is wie
 wanneer:
 J.C. Lippes
 H. Smit
 A. Landman
 P.C. Vogelzang
 H. Popken
 Jan Menting
 A. Kloezen

Hendrik Popken en Marchien Schuurman
Lammert Popken en Roelofje Jansen - Berendina, Marchien,
Aaltje, Henk
Ede Hofsteenge en Marchien Popken - Ede, Roelie
Roelofje Popken-Jansen
Twee woongedeelten:
Ede Hofsteenge jr. en Janny Smit - Edzo, Anna
Ede Hofsteenge jr.
Marchien Hofsteenge-Popken

Westeinde 18: Bouwjaar: ± 1972
Hr. en mw. Otto Klooster
Henk Bouwman en Jannie Askes
Lute Pieters en Grietje van Rein
Manny Pieters-Hiddingh
Harm van Rhee en Jannie van Rein
Joke Colewij
Lydia Verhey

Westeinde 19: Bouwjaar: 1912
G33 G. Dekker en R. Strijk
Roel Strijk en Neisien Roosies
en de knechten Albert Kinds en Albertus Eggens
Jans Leupen en Lammie Strijk - Niesje, Lammechien en
Lammechien Popken (moeder)
Jans Leupen en Lammie Strijk
Albert Stoffers en Niesje Leupen - Lammie, Henk, Johan

Westeinde 20: Bouwjaar: ± 1972
Klaas Roskam en Dorien de Boer - Miranda
Daniël Piening en Hendriek Homan
Ruud en Trijn Koers
Roelof Moek en Roelanda Wagenaar
Jan Schouwenburg en Maria Pots

Westeinde 21: Bouwjaar: ± 1930
G32A 1985: Henderiekus van Rein en Waandertje Wieldraaijer - Eltinie,
Henk, Hindrik, Dinie, Lina, Riekus, Harm
Dirk Bruintjes en Gerda Schortinghuis - Dirk, Gerard

Westeinde 22: Bouwjaar: ± 1972
Hr. en mw. de Weerd
Berry Tiems en Elly Smit
Lammert Tiems en Jannie Bos
Jannie Tiems-Bos

Westeinde 23: Bouwjaar: 1879

Hendrik Willems en Egbertje de Weme - Albertje, Willem
Albert Pieters en Albertje Willems - Egberdien, Trientje, Hendrik
en Willem Willems (broer Albertje)
Henk Lammerts en Eppie Meertens - Henk, Jaap

Westeinde 24: Bouwjaar: begin negentiende eeuw

G27

Roelof Meursing en Jantje de Vries - Pietertje

1870: café met vergunning

Roelof Meursing en Willemtien Lammers - Harmpje, Jan,

Willemtien (weduwe van Arend Buiten) - Fennigje, Jan Buiten

Eite Stokker en Aaltje Ottens - Jantinus, Jans, Jansje, Ida, Eite

Jan Meursing en Jobkien Hofsteenge - Roelof

knecht G. Kleef

Roelof Meursing en Tina Kamerling - Jan, Gerrie

Westeinde 25: Bouwjaar: 1920

G31

Hendrik van Rein en Annechien Veendijk

1933: Jan Reinders en Jantje Udding

1936: Jan Adolfs en Jantje Rademaker

1940: Jan Meinders en Jantje de Wit

1945: Gezienus Pepping en Geertje van Rein - Harry, Annie,

Jannie, Henk

1989: Cees Barnhoorn en Yvonne Veltman

1999: Klaas Vos en Reina Schuurman

Westeinde 26: Bouwjaar: 1910

G28

schuur: 1955

Bareld Dekker en Wilhelmina Wolthuis - Jannes, Jan, Egbert,
Geert

twee wooneenheden:

Egbert Dekker en Fennegien van Rein - Minie, Bareld

Bareld Dekker en Gé Zandvoort - Jannie, Gina
Jans Dekker (broer Egbert)
één woonhuis:
Roel Stevens en Ineke Ebbekink - Ronald
twee wooneenheden:
Gerrit en Ida Bazuin
Ben Kooi en Jeannet Bazuin - Tirsa

Westeinde 27: Bouwjaar: 1924
G30 Harm van Rein en Jacobje Wolthuis - Reinder, Hendrik, Willem,
Marchien, Frederik, Fennechien, Aaltje, Harm
Familie Slomp
Fré van Rein en Jantiena Sijbering - Harm, Jantje, Henderik,
Jacob, Jacobje, Fré, Tina
Jantinus Stokker en Hennie Meursing - Eite, Jan, Fennie, Alie,
Tinus, Henk
Boele Bakker en Stineke Boerma
Frans Smits en Janneke Kampstra - Anna, Eva

Westeinde 29: Bouwjaar: negentiende eeuw
G29 Jan Staats
Joh. de Lange
H.Uiterwijk
J. Boer
R. Kuipers
Willem Kleef en Annechien Schuurman
Hendrik Kamping en Lammegien Aling
Geert Tingen en Everdina Everts - Hennie, Freekje, Abel, Jan,
Niesje
Jan Tingen en Trijnie Mulder - Heino, Arenda

Oudemolen- Bouwjaar: 1926, landarbeidershuisje.
seweg 1: Eigenaar: hr. Uiterwijk
Philip Berendsen en Marie Mottok - Richard, Olga, Rudolf,
Ferdinand
Rudolf Berendsen en Rientje Schut
In 1960 heeft familie Borgesius het huis gekocht als
vakantiekantiehuisje (hr. Borgesius woont op Gagels 31)

Oudemolen- 't Voorste Veen: in 1952 gebouwd door hr. Goudriaan.
seweg 2: Bewoond door mw. Max Jager. Zij heeft de stallen naast het huis
(no. 4) laten bouwen. Woonde er tot 1956.
Daarna was het tot 1958 in gebruik als vakantiewoning.
1958: Henk Mulder en Hilda Boekbinder - Bettelies, Salomo
Bezaten tot 1988 ook nog pand op no. 4
1988: Ben Suringar

Oudemolen-
seweg 3:

"De Egelantieren": gebouwd in de jaren 30.
In de oorlog woonde familie Van Moort er.
Na de oorlog gehuurd door Lou Reitsma en Grietje Bergman.
Nu een vakantiewoning van de familie Buist uit Groningen.

Oudemolen-
seweg 4:

Bouwjaar: ± 1952
Als stal rond een open binnenplaats
Hr. Goudriaan heeft Max Jager in staat gesteld deze stal te bouwen, waarvoor veel zwerfkeien nodig waren.
Latere eigenaren hebben het pand beetje bij beetje geschikt gemaakt voor bewoning.
De familie Mulder-Boekbinder bezat in de jaren 1958 - 1988 nog beide panden: nr. 2 en 4.
Daarna zijn de bezittingen gesplitst.
Rudolf Horst en Bettelies Mulder
Familie Spoel
Lindsay Sinclair en Jeanet Scholma
1995: Martien van de Poll en Magriet Boerema

Oudemolen-
seweg 5:
G12B

Bouwjaar: 1938
Harm Fransen en Jantje Mensies
1948: Johannes Kleef en Jantje Stenveld - Hendrik, Jantje, Berend, Marchien, Johanna, Jannie, Hendrik-Jan, Jan
1966: hr. en mw. Gerbrand Kamerling
Familie H. Huige-van der Wey - twee kinderen
Zij hebben het huis in 1979 in de oorspronkelijke staat teruggebracht.
1984: Aad van Steenderen en Ria Helvrig - Marielies, Sophie
Aad van Steenderen

- Oudemolen-
seweg 6:
G14A Bouwjaar: 1938
Voormalig boerderijtje
Gebouwd door, en op grond van, de Boermarke (voor
aantrekken schoolkinderen)
Wolter Pauwels en Egberdiena Kremer - Alberdina, Egberdina,
Take, Geziena, Egbert, Roelof, Dina, Wouter, Jan
In 1968 op die plaats nieuw huis gebouwd - 'De Veenorchidee'
Hr. en mw. Zingstra
Jan Kreuger en Susan Kruger
- Oudemolen-
seweg 7:
G11A Bouwjaar: 1936.
Hendrik Kamping en Lammechien Aling - Hendrik, Lutje, Janna,
Roelof
1963: Rudolf Bonder† en Willempje Meursing - Harm, Jan
Willempje Bonder-Meursing
- Oudemolen-
seweg 8:
G14B Bouwjaar: 1938
Philip Berendsen en Marie Mottok - Richard, Olga, Rudolf, Ferdi
1947: Rudolf Berendsen
1956: Rudolf Berendsen en Rientje Schut - Herman, Kira, Philip
- Oudemolen-
seweg 9:
G11 Bouwjaar: rond 1920
Gerrit en Trien Bakker
Lute en Marchien Kuper - Roel, twee dochters
hebben tijdelijk bij hen ingewoond.
Jan Huisman en Tjitske Veenstra
Daarna is het huis verhuurd geweest aan De Jonge,
en vervolgens aan Roel Kuper en Geesje Hönebecke - Sientje,
Sijgien
Na de Tweede Wereldoorlog was in het huis de handbediende
telefooncentrale van Gasteren.
In de vijftiger jaren werd er ijs van de Hoop uit Onnen
verkocht.
In ± 1963 is het huis verkocht aan de familie Woortman.
Woortman is begonnen met het verbouwen van het boerderijtje
tot woonhuis.
± 1975: Jacob Jongens en Riet van Loon
1985: Rein van der Sleen en Lenie 't Hart.
Zij hebben een aantal verbouwingen uitgevoerd en in 1988 het
pannedak vervangen door een rieten dak.
1993: Steven en Mieke van der Paauw - Gijs, Marike
- Oudemolen-
seweg 11:
Gebouwd :1932
'Het Spinneweb.' In 1948 verbouwd tot zomerhuisje.
J.P. van der Stijl

Flip Wever is nu de eigenaar, woonachtig in Tynaarlo.

Oudemolen-
seweg 12:
G15

Bouwjaar: 1818

Voormalige boerderij, gebouwd tegen de huidige schuur van Brink 2 - toen ook een boerderij. Beide vormden één geheel, ook deze 'schuur' (no. 14) was bewoond.

Harm Martens en Lammechien Kremer - Harmpje, Hendrik, Hilly, Jan, Willem

schuur:

Jantien Mulder Reinders - Berend, Jan

boerderij:

Steven Thies en Geessien Meijering

Jan Meursing en Fennechien Buiters - Otto, Wilmpje, Arend,

Hennie, Jan, Fré, Fennie, Pietie, Roelof

1994: Roelof Bertram en Hiltje Loden (woonden tijdelijk in een sta-caravan)

Zij hebben de oude boerderij in 1997 afgebroken en een nieuw woonhuis met paardenstal laten bouwen. In 1998 gereed gekomen.

Peter Bertram en zijn vrouw Jacolien woonden tijdelijk op no. 14.

Roelof Bertram en Lonie Westerhof

1997: Roelof Bertram

2002: Theo Eggens en Bea Olijve - Colin

Oudemolen-
seweg 13:

Bouwjaar: 1965

Voormalig dorps huis.

Ed Alberts en Annelies van Doorn hebben het in 1996 gekocht, samen met de voormalige school.

Oudemolen-
seweg 15:

Bouwjaar: 1930.

Voormalige school. OLS: 1930-1993

In 1996 voor f 1,- verkocht aan Stichting Dorpshuis Gasteren.
Doorverkocht aan Ed Alberts en Annelies van Doorn, maar zij
hebben er niet gewoond.

1997: Dick Ittmann en Nel van der Heide
Hebben het tot woonhuis verbouwd.

Oudemolen-
seweg 17:
G10

Bouwjaar: 1930
Voormalige meesterswoning.
Gelijk met de school gebouwd.
Jan en Femmie Vreeling
1937: Egbert Molema en Trien Boer
1975: Maarten Visser en Ans Veenstra - Erik, Annemiek, Jeroen
Hebben het huis in 1987 van de gemeente gekocht.

Oudemolen-
seweg 19:
G9A

Bouwjaar: 1938
Fré Pieters en Mettie Popken
Geert en Riek van Halen
Harm Vedder en Anna Berkepies - Gea, Hanneke, Roelie
1992: Reinder van Rein en Lucy Brinkman - Lineke, Jan Roelof

Schipborger-
weg 1:
G12

Eerst een plaggenhut
Familie Gerberts
Bouwjaar boerderij: begin dertiger jaren van de twintigste eeuw
Familie Martens
Familie Piel
Familie Jan Nijborg
1935: boerderijtje afgebrand
Nieuwe boerderij gebouwd.
Rudolf Bonder en Wilmpje Meursing - Harm, Jan
1963: Hendrik Kamping en Lammechien Aling - Hendrik, Lutje,
Janna, Roelof

1970: Engbert Horst en Alberdiena Evenhuis
Zij verbouwen het. Woonden in Haren en hadden dit als tweede huis.
In 1972 zijn ze er definitief gaan wonen.

- Schipborger-
weg 2:
G12A
- Bouwjaar: onbekend
Familie Drenth
Boerderij is in 1938 afgebrand.
Op dezelfde plek nieuwe boerderij gebouwd.
Wabbe de Vries
Jan Pieters en Loes van der Berg
1950: Jantinus Stokker en Hennie Meursing - Eite, Fennie, Alie,
Jan, Jantinus, Henk
Familie Boele Geerts
Zij hebben boerderij verbouwd.
1974: Tikkel Hofman en Fietje Plus - Anneke, Tjitse
- Schipborger-
weg 3:
G11B
- Bouwjaar: 1938
Door en op grond van de Boermarke (voor aantrekken
schoolkinderen)
Geert Meijering en Jantina Wijchers - Hennie, Roelof, Simmie,
Hendrik, Johannes, Berend, Hilbertus, Fennie, Geesje, Roelie
Na de dood van de ouders zijn twee broers en één zus er blijven
wonen.
1980: Rinus van de Heijde en Thea Nilson - Jasper, Jelle
- de Hoek 1:
- Bouwjaar: 1951
Berend Kleef en Ebeltje Buist - Hendrik, en twee weeskinderen:
Aaltje en Willem Popken
Bart Veenstra en Jantje Schutrup - Janny, Anita
Gerrit Kamping en Berendje Kerkveld - Hendrik, Gineke
Na 2000: Wilma Bos en Benita van Riemsdijk
- de Hoek 2:
- Bouwjaar: 1969
Henk Weggemans en Roelie Kamping - Gert
- de Hoek 2a:
- Bouwjaar: 1972
Jan Timmer en Jannie Meertens
Hr. van der Reijd en mw. Boersma
Wout van Bochove en Ottie Euster - Marcel, Guus
Marjan Neven en Han Partouns
Michiel Sicking en Mathilde Kleijzen - Sanne Roosmarijn , Lotte

- de Hoek 2b: Bouwjaar: 1973
Jan Roelof Speulman en Jantina Hartlief - Linda, Anja
- de Hoek 3: Bouwjaar: 1951
Hendrik Dekker en Griet Mulder - Grietje, Jan Bareld, dochter
Egbert Pauwels en Anna Zwiers - Froukje, Gerda
Anna Zwiers
- de Hoek 4: Bouwjaar: 1966. Verbouwd in 1992.
Fré van Rein en Jantina Roelfina Sijbring - Fré
Fré van Rein en Roelie Wobben Lasken - Fré
Familie J. Neef
Rob van Ekeren en Jacqueline Schoorl - Judith, Margo, Maureen
- de Hoek 5: Bouwjaar: 1952
Familie Klaas Keulen - Diny
Jan de Vries
Gerrit Kruit en Geesje Meijering - Henk, Jantien
2001: Hilly van Wijk - Maud
- de Hoek 6: Bouwjaar: 1971
Hendrik Matthijssen en Coba Horn - Jacob, Jan
- de Hoek 7: Bouwjaar: 1951
Evert Everts en Roelie Meijering - Abel, Jantina
Gerrit Buist en Roelie Meijering- Jacob, Roelfientje, en kinderen
van Roelie uit vorig huwelijk - Abel, Jantina
Jacob Buist en Tineke Tempel - Gerda, Sandra

de Hoek 8: Bouwjaar: tweede helft van de negentiende eeuw. Was eerst een
G46 weverij in gevestigd.
 Hendrik Leupen
 Geert Leupen en Aaltje Weggemans
 Henk Oeben en Tjits Veenstra - Jacob, Andries, Gea
 Wout van Bochove en Ottie Euster - Marcel, Guus

de Hoek 9: Bouwjaar: 1956
 Philip Berendsen en Marie Mottok
 Berend Kleef en Hendrikje Warners - Geesje
 Jan Woltman en Alida Jobing - Jos, Rik

de Hoek 10: Bouwjaar: ± 1810
 Evert Everts en Roelie Meijering - Abel, Jantina
 en knechten R. Kamping en H. Bonder

- van woning twee wooneenheden gemaakt
- G47 Roelof Bonder en Marchien Dreize - Harm Jan, Grietje
- G48 Harm Bonder en Jantje Kamping - Lukas, Roelof, Rudolf, Grietje en Roelof Boelens
- weer samengevoegd tot één huis:
- Jan Stapenseia en Lonnie van der Wal - twee dochters
- Marco Boot en Susan Coalo - Michael, Patrick
- 2002: Hein Scholma en Tina Tammes - Lloyd, Owen, Joël
- de Hoek 11: Bouwjaar: 1959
- Jacob van Rein en Dinie Kamerling - Frederik, Alie
- Meindert de Witte en Alie Stokker - Ruud, Jos
- Arnold Tang en Gea Dekker - Francis, Yony
- de Hoek 12
en 14: Bouwjaar: onbekend.
- Aanvankelijk één boerderij.
- Jan Nijenhuis en Harmtje Bruins - Hendrik
- Albert Leever
- Hendrik Nijenhuis en Eppie Darwinkel - Hannie
- P.N. Abrahamsen
- Albert Koopman en Hennie Groote - Erik Jan, Marwin
- de Hoek 12:
G49 Voormalige boerderij afgebrand, nieuwe boerderij gebouwd
- Bouwjaar: 1986
- Samen met de Hoek 14 twee woonhuizen.
- Korné Schoonveld en Dinie Krikke - twee kinderen.
- Rob Jonkers en Vincent van Geel - Evelien, Marlotte
- Hans Maat en Cathalijne Elings
- de Hoek 13 Bouwjaar: 1959
- Jan Nijenhuis en Harmpje Bruins
- Roelof Reinders en Gea Bosma - Danielle, Jeroen
- 1991: Gerrit Blok en Diny Klooster
- de Hoek 14
G49 Voormalige boerderij afgebrand, nieuwe boerderij gebouwd.
- Bouwjaar: 1986
- Vormt samen met de Hoek 12 twee woonhuizen
- Daniël Piening en Hendriek Homan
- 1989: Daniël Piening en Gerda Supér - Lianne
- Ernst Wolfgram en Eggie Garming
- Eggie Garming
- de Hoek 15: Bouwjaar: 1962
- Jan Askes en Fokkina Winter - Renco, Jannie, Fokko, Martin, Jan
- Wout van Bochove en Ottie Euster - Marcel, Guus
- Familie Den Hartog
- Hans Tebra en Riet Vrieling - Wim, Nelleke

- de Hoek 16: G50
Martin Bonder en Heidi Hup - Jolien, Nick
Bouwjaar: 1664
Jan Ottens en Geessien Boer
Albert Schuurman en Stiena Ottens
Hendrik Schuurman en Mettien Everts - Jan, Annegien, Stiena, Geesje, Albert
Jan Schuurman en Aaltje Aling - Hendrik, Janna
Hendrik Schuurman
Verbouwd in 2002
Henry Mantouw en Eileen Hilbrands - Noah, Diaz
- de Hoek 17: Bouwjaar: 1964
Wouter Pauwels en Egberdina Kremer
1977: Jannes van Beemd en Francine van Hoorn - Marion
- de Hoek 18: G51
Bouwjaar: onbekend
Was een boerderijtje, in 1961 deels afgebroken en nieuw huis gebouwd.
Hendrik Berkepies
Abel Everts
Jan en Froukje Everts - Kina, Gonda
Jan Hilbrands
Jan de Lange en José Martin
- de Hoek 19: Bouwjaar: 1972
Ede Hofsteenge en Connie Guldenaar
Ede Hofsteenge en Wilma Colewij
Ineke Heslop-Reinking
- de Hoek 21: Bouwjaar: 1972
John Huivenaar en Connie - Wendy, Bianca

de Hoek 23: Bouwjaar: 1972
 Familie Bel
 Stineke Boerma en Boele Bakker
 Reinder Mulder en Hennie Bruinenberg

de Hoek 25: Bouwjaar: 1972
 Familie Bottema
 Meindert Krijnsen en Carla van der Brink

de Hoek 27: Bouwjaar: 1966
 Johannes Kleef en Jantje Stenveld - Hendrik, Jantje, Berend,
 Marchien, Johanna, Jannie, Hendrik Jan
 Aart van Klaveren en Annet Adema

de Hoek 29: Bouwjaar: onbekend
G45 Roelof Bonder en Grietje Boer
 Egbert Boelens en Fennegie Bonder
 Jans Hingstman en Grietje Bonder - Jan, Jantje
 Boele Boelens en Gezina van der Scheer
 Lucas Bonder en Jantje Rademaker - Jannie, Harm

de Hoek 31:
G44

Bouwjaar: 1860
Jan Schutrups en Henderkien Kroon - Jan, Cornelis, Willem,
Egbert, Geesje, Roelfien, Annegien, Aaltje
Cornelis Schutrups en Jantje Leupen - Hennie, Minie, Tinie,
Riekie, Jan Willem
Willem Schutrups en Harmtje Jager - Lida
Willem Schutrups

de Hoek 33:
G43

Bouwjaar: 1941
Piet Eiten en Roelfien Kleef - Afien, Jantien
Arend Popken en Garregien Rekers
Harmannus Westerhof en Afien Eiten - Piet, Roelie, Hennie
Piet Westerhof

de Hoek 35:
G42

Bouwjaar: onbekend
Is een winkeltje geweest.

Harmannes Kleef en Ida Roossien - Berend, Geert
Geert Kleef en Aaltje Kamping - Trientje, Mans
Harry Popken en Dietie Dokter
John Freij en Meiskina Driessens - Rombout, Jeroen, Peter
Meiskina Freij-Driessens

de Hoek 37: Bouwjaar: begin negentiende eeuw
G41 Familie Stevens
Lubertus Pastoor en Roelfien Reinders - Jacob, Roelof, Hilly,
Jantje
Jacob Pastoor
Jan de Vries en Heika Lameijer

Gagels 1: Bouwjaar: 1850.
G19 Weduwe Jans Smit
1902: Jacob van Rein en Geertje Dalman - Hendrik, Willem
In boerderij had Van Rein een bakkerij.
Jan Bakker en Hillechien Bonder - Geert, Grietje
1979: Bert Havinga en Marie Brokken - Jan Willem, Mirna

Gagels 2: Bouwjaar: enkele jaren na de oprichting van de Boermarke
Landbouw- en dorsschuur, eigendom van de Boermarke
± 1970: Lee van Dam, gebruikt schuren als opslagplaats van
petjes, sjaals e.d voor TT-merchandising en ruimte tussen en
vòòr schuren als standplaats voor zijn auto's. Dat laatste tot
rond 2000.

Gagels 4: Bouwjaar: 1976
Clubgebouw 'De Rietvogels.'
1997: De Gasterije: dorps huis, peuterspeelzaal en sportzaal, aan
clubgebouw vastgebouwd.

- Gagels 7: Bouwjaar: 1974
 Familie D. Bouwman
 1980: Arnold Smit en Tinie Christerus - Carolien, Marloes
 Arnold Smit - Marloes
- Gagels 9: Bouwjaar: 1971
 Boele Sloots en Harmpje Meursing.
 Henk Bartelds en Vilma Ponten
 Jan van Cooten en Vilma Ponten
- Gagels 11:
 G18A Bouwjaar: 1940
 Hendrik van der Kamp
 Fok Winter en Jantje van der Kamp - Fokkina, Hendrik, Trientje
 Jan Askes en Fokkina Winter - Renko, Jannie
 ± 1960: mw. de Jong
 de gezusters Niemeier
 ± 1980: Jan Sikkens en Tinia Schoonveld - Marieke, Han
 Zij hebben het in 1982 verbouwd.
 1988: Ben Mulder en Marian Oude Nijeweme
- Gagels 13: Bouwjaar: ± 1972
 Luuk Smit en Harmtje Veendijk - Ellen, Albert
 1988: Bartje Boiten
- Gagels 15: Bouwjaar: 1970
 Jaap Gejas en Corrie Bosma - Allard
 Dhr. en mw. Vos
 Tom Reijers
 Chris de Klerk en Pauline de Bruijn
 1997: Henk Hellema en Pauline Hagen
- Gagels 17: Bouwjaar: 1973.
 Familie Huisveld - dochter, Peter, Corrie, Eddy
 Jan en Mary Drenthen - één kind
 1979: Henk en Willy Dommerholt - Olle, Carien
 1996: Peter Pasman en Gerte Bruggers - Rolf
- Gagels 19: Bouwjaar: 1968
 Willy Hagenbeek en Sjoerd Visser
 Vervolgens is het huis verhuurd aan medewerkers van de NAM.
 1991: Douwe en Maaïke Gorter
 1998: Ton Jansen en Marion Damstra
- Gagels 21: Bouwjaar: 1970
 Dhr. en mw. Van der Lycke
 1995: Jan Askes en Alytje Mulder

Gagels 23: Bouwjaar: 1971
Jan Glas en Geertje van der Broek - Brenda, Marianne
1978: Herman Boonstra en Marita Kuster
In 1998 kopen zij ook Gagels 25 en maken er één woning van.

Gagels 25: Bouwjaar: 1971
Jan de Vries en Reina Sipma - Elmer, Hessel
1977: Germt Luurt van Dam en Henderika de Vries - Petra
1980: Mw. Steenbeek-Lofvers
Arie de Leeuw
In 1998 kopen Herman Boonstra en Marita Kuster het huis no. 25 en trekken het bij no. 23.

Gagels 27: Bouwjaar: 1971
Reinier Ter Avest en Maartje Harkema - Willem, Christine
George Soetens en Yvonne van der Voort - Laura, Arnout
1983: Ali Boorsma

Gagels 29: Bouwjaar: 1971
Jan Brink en Tineke Schaper - Remmelt, Jelle
1978: Gerrit Grolleman en An Woudt
1994: Frits Hogendorf
1996: Frits Hogendorf en Rita Nahumury - Rick, Aron

Gagels 31: Bouwjaar: 1971
Roelof Kamping en Tinie Veendijk - Rick, Elles
Dhr. Bakker
1982: Uddo Borgesius en Elisabeth Wildschut
Uddo Borgesius

Gagels 33: Bouwjaar: 1971
Geert Schaaphok en Tina Bebingh - Nathalie

Cees Kersen en Alie Grelling
1997: Jantinus Stokker en Hennie Meursing

- Gagels 35: Bouwjaar: 1971
Jan Huizinga en Hilly de Lange - Annelies, Linda
- Gagels 37: Bouwjaar: 1971
Henjo Oomkens en Gonnie Waninge - Suzanne, Wendel
J.H. Blink en L. Sterenberg
1984: Sandrie Egberts en Jenny Kremer
Jenny Egberts-Kremer
- Gagels 39: Bouwjaar: 1971
Familie Huisveld - dochter, Peter, Corrie, Eddy
Fokko Bos en Janny Hofsteenge - Cardi, Merel
Hans Bron en Remmie van Dam - Liane, Annemarie
1995: Toos Immerzeel
2001: Henk Starckenburg en Marry Nieuwenhuis
- Gagels 41: Bouwjaar: 1971
Hr. en mw. H. Tuininga
1978: Hr. en mw. van Dam-Cleef
1989: Hr. Buitenhuis en mw. Zwarts-van Dijken
1992: Peter van der Bogaerd en Ria Lubberink
- Gagels 43: Bouwjaar: 1971
Wil Arents en Willy Wilbers - Bernd, Bas
1977: Gerrit Koornneef en Jeannette Boiten - Jacob, Janneke,
Hemmo
- Gagels 45: Bouwjaar: 1971
Klaas en Irene Hoezen - één zoon
1974: Kees Bakker en Kitty Nuberg
- Gagels 47: Bouwjaar: 1971
Nico en Trijnie van Guldener - Nico
Marjet en Simon Casemir - Carola, Manon, Frans en Truuke
Bouer - één dochter
Henk Sikkema en Nancy Reuvers - Anja, Petra
Jan Sciarone en Francis Thieleke
Pieter Postmus en Francis Thieleke
- Gagels 49: Bouwjaar: 1971
Johan Ockels en Janny Steenbergen

Gagels 51: Bouwjaar: 1971
 Eigenaar familie Norder
 Berend van Dijk en JantjeVeenstra-van Zuylen
 1991: Rieks de Roo en Willy Homan
 Albert Heiminge en Willy Homan

Gagels 53: Bouwjaar: 1971
 Berend Richie en Gerdina Rietberg
 Berend Richie en Hillie Stevens
 Egge Wiersum en Grietje Imminga
 1986: Edzo van de Woude en Reina Dubois
 2002: Gerrie Meursing en Gea Hoenderken

Zandkampen 1: Bouwjaar: 1992
 Hans Tebra en Riet Vrieling - Wim, Nelleke

Zandkampen 3: Bouwjaar: 1986
 Hendrik Kamping en Koojsje Buutkamp
 1992: Harm Darwinkel en Annet Vieregge

Zandkampen 4: Bouwjaar: 1991.
 Hans Buutkamp en Gineke Kamping
 1992: Flip Moerker en Janny Pepping - Erik

Zandkampen 5: Bouwjaar: 1993
 Piet Jansen en Coby Krol - Marieke, Erik

Zandkampen 6: Bouwjaar: 1983.
 Derk Poelstra en partner - Roelof, Tietie
 1993: Joao Augusto Cravo en Ans Stroeven

Zandkampen 7: Bouwjaar: 1990, garage in 1993

Gert Siebring en Geke Hoogstins - Laura, Esther
 1997: Rob Rademaker en Gerda Kalis
 Gerda Rademaker-Kalis

Zandkampen 7a: Bouwjaar: 1990

Harry Buutkamp en Jannie Karssens - Jeroen, Ingrid

Zandkampen 8: Bouwjaar: 1983

Familie Blom
 John van der Kaap en Elly Mohl

Zandkampen 9: Bouwjaar: 1982

Harry Buutkamp en Jannie Karssens
 1989: Chris Raatgever en Marieke Schokkenbroek
 1993: Jos Eeckelaer en Thea Bulthuis

Zand-
 kampen 10:

Bouwjaar: 1981 (Stichting Drents Groninger
 Woningbouw - DGW in Vries). Huurhuis.
 Lute Pieters en Grietje van Rein
 Tjits Oeben
 1998: Margreet Dubbelboer - Morgan Smit (zoon)

Zand-
 kampen 11:

Bouwjaar: 1988
 Luuk Smit en Harmpje Veendijk - Ellen, Albert
 1994: Hein Bokern en Marian Stegink - Helen, Koen

Zand-
 kampen 12:

Bouwjaar: 1981. Woning van DGW.
 Huurhuis
 Albert Poepe
 1985: Anno Kuiper en Sien Draayer - Roelof, Annegree

- Zand-
kampen 14: Bouwjaar: 1981. Woning van DGW
 Huurhuis
 Familie Stenveld
 Familie Ruben
 Familie Kruizinga
 1996: Jan Draaijer en Anneke Mellens - kinderen
 2003: Adriaan Post en Ada Dekker
- Zand-
kampen 16: Bouwjaar: 1981. Woning van DGW
 Huurhuis
 Familie Claus-Haan
 1987: Aleidus Stokker en Jantje Ruben - Johanna, Dineke
- Zand-
kampen 18: Bouwjaar: 1981. Woning van DGW
 Huurhuis
 Rombout Bennema en Adrie Mensinga
 1988: Willem Siebe Bok en Geesje Pakes
- Zand-
kampen 20: Bouwjaar: 1981. Woning van DGW
 Huurhuis
 Erik en Janna Visser - Erja, Karen.
- Zand-
kampen 22: Bouwjaar: 1986
 Steven Stemerding en Anneke Kuijper
- Zand-
kampen 24: Bouwjaar: 1988
 Gerard Jansen en Marian van Gelderen - Petra, Stephan, Onno,
 Marieke
 1996: Herman Rooijackers en Nathalie Vandeberg - Ian, Rodin,
 Dylan
 Herman Rooijackers
- Zand-
kampen 26: Bouwjaar: 1988
 Hans en Monique Venema - Madelon, Alex, Marinda
 1999: Kas Kooistra en Saskia van der Meer - Ischa, Rutger
- Zand-
kampen 28: Bouwjaar: 1993
 Joop Sikosek en Yvonne Vos - Eva, Carmen
 2000: Henri Boudri en Petra Meijer

- Zand-
kampen 30: Bouwjaar: 1993
Berry Tiems en Elly Smit - Robert, Allard, Tristan
2000: Okke Jan Ottens en Marjolein Buijtenhuijs - Haijo, Jurjen
- Zand-
kampen 32: Bouwjaar: 1992
Harm Vedder en Anna Berkepies
Anna Vedder-Berkepies
- Bosakkers 1: Bouwjaar: 1996
Marrie de Hoog en Marjan Holtes
Marrie de Hoog
- Bosakkers 2: Bouwjaar: 1996
Gerard Jansen en Marian van Gelderen - Petra, Stephan, Onno,
Marieke
2002: Arthur de Hesse en Willy de Weert
- Bosakkers 3: Bouwjaar: 1996
Riekus Raven en Johanna Stokker
2002: Christa Verkaik
- Bosakkers 4: Bouwjaar: 2000
Gerard Jansen

- Bosakkers 5: Bouwjaar: 2002
Erik de Weme en Linda Steenhuis - Anouk
- Bosakkers 6: Bouwjaar: 1997
Gert Siebring en Geke Hoogstins - Laura, Esther
- Bosakkers 7: Bouwjaar: 2002
Manuel en Agnes Kuipers - Maurice, Arthon
- Bosakkers 8: Bouwjaar: 1996
Jantje Kleef-Stenveld - Hendrik
Jantje Kleef-Stenveld
- Bosakkers 9: Bouwjaar: 2000
Gert Weggemans en Liana Gernaat
- Bosakkers 10: Bouwjaar: 1996
Appie van Rein en Roelie Darwinkel
Roelie van Rein-Darwinkel
- Bosakkers 11: Bouwjaar: 1996
Richard Jansen en Connie Olthof - Sharon, Sabine
Willem van Hamersvelt en Doortje Kuiper - Rutger, Judith
Willem van Hamersvelt
- Bosakkers 12: Bouwjaar: 1998
Hans en Monique Venema - Madelon, Alex, Marinda
- Bosakkers13: Bouwjaar: 1997
Geertje van Rein
2001: Roelof Bonder en Roelfien Koiter

Bosakkers 14: Bouwjaar: 2000
Joop Sikosek en Yvonne Vos - Eva, Carmen
2002: Gerard Dekker en Yvonne Vos - Eva, Carmen

Bosakkers 15: Bouwjaar: 2000
Berry Tiems en Elly Smit - Robert, Allard, Tristan

Bosakkers 17: Bouwjaar: 1997
Roelof Moek en Roelanda Wagenaar - Marlijn, Gijs

Bosakkers 19: Bouwjaar: 1996
Henk Stoffers en Ina Dussel - Warner

Lijst van intekenaren

Daniel Alberts	Assen
Fam. Alberts	Gasteren
Willy en Wil Arents	Rolde
J. Askes	Gasteren
Fenny Assen-Naber	Assen
Reinier ter Avest	Beilen
Fenna Bakker	Annen
C.M. Bakker	Gasteren
A. Bakker	Koog Zaandijk
Tina Bebingh	Assen
J. van Beem	Gasteren
Jan van de Belt	Assen
B. Bennink	Gasteren
F. Berendsen	Assen
H. Berkepies	Eext
Bibliotheek Annen	Annen
R. de Bie	Annen
Gerrit en Diny Blok	Gasteren
Boele Boelens	Assen
Mw. B. Boelens	Annen
M. Boelens-Koopman	Annen
M. Boelens-Smeenge	Rolde
P. Boerema	Annen
K. Boerema	Oudemolen
P. v.d. Bogaerd	Gasteren
L.E. Boiten	Gasteren
Mw. M. Bonder	Gieten
Fam. J. Bonder	Gasteren
L. Bonder	Gasteren
Pieter Bonder	Zoeterwoude
M. Bonder	Gasteren
R. Bonder	Gasteren
Harm Bonder	Rolde

W. Meursing-Bonder	Gasteren
Anetta Boonstra	Gasteren
H.J. Boonstra	Gasteren
A.G. Boorsma	Gasteren
Suzan Boot-Caolo	Atlanta USA
U.F. Borgesius	Gasteren
Fam. Boxem	Gasteren
J.G. Brink	Gasteren
H. Bruinenberg	Gasteren
Froukje Bruins	Anloo
D.G.J. Bruintjes	Gasteren
Roelfien Buist	Zuidlaren
J.Buist	Gasteren
H. Buutkamp	Gasteren
Mw. Van Dalen	Vries
Bareld Dekker	Eext
A. Dekker/A. Post	Gasteren
R. van Dijk-Veenstra	Rolde
G. Dijkstra	Gasteren
H. Doeven	Gasteren
Jan Dolfing	Gasteren
G. Draaijer	Gasteren
Drents Archief	Assen
J. Dries	Anderen
M.H. Dubbelboer	Gasteren
Jos Eeckelaer	Gasteren
Jennie Egberts-Kremer	Gasteren
H.W. Eggens	Gasteren
B. Eggens	Gasteren
J. van Eijsden	Den Bosch
S. van Eijsden	Huissen
C.L. Elings	Gasteren
F. Elling	Zeyen
H.J.C. Esschendal	Eexterveen
Abel Everts	Assen
Abel Everts	Rolde
Jenny Everts	Peize
Bartho Fidder	Annen
M.G. Frey-Driesens	Gasteren
J. Geerts	Assen
J. Gejas	Schipborg
A. Gerbers	Schoonoord
L. Germs-Schutrups	Wilnis
J. Glas	Schipborg
Jans Haandrikman	Zuidlaren
H. Haange	Biddinghuizen

R. Haange	Ibraki-Ken Japan
F. Haayer-Meursing	Eext
A. Haddingh	Anloo
R. Harders	Assen
A.G. Harms	Gasteren
J. ten Have-van Rein	Biddinghuizen
L. Havinga	Gasteren
J. Heersema	Gemert
R. v.d. Heijde	Gasteren
A. Heiminge	Gasteren
Henk en Pauline Hellema	Gasteren
Bernd Hellema	Groningen
Anne-Marie Hellema	Amstelveen
Wanda Hellema	Utrecht
H.T. Hendriksen	Gasteren
I. Heslop-Reinking	Gasteren
G. Hilbolling	Gasteren
H. Hilbrands	Anderen
Susan Hin	Assen
F. Hingstman	Assen
T.W.J. Hofman	Gasteren
E. Hofsteenge	Anloo
J.T. Hofsteenge	Loon
Marchien Hofsteenge	Gasteren
Ede Hofsteenge	Gasteren
Fam. Hogendorf-Nahumurij	Gasteren
H. Hollander	Gasteren
Fam. J.T. Hollander	Gasteren
R. Hollander	Gasselte
H.J. Homan	Eext
E.J.H. Horst	Gasteren
T. Houwing-Pieters	Meppel
Tjitske Hovenkamp-Weggemans	Bergum
C. Huivenaar	Gasteren
Linda Huizinga	Bellingwolde
Jan en Hilly Huizinga-de Lange	Gasteren
D.H.C. Ittman	Gasteren
Piet Jansen	Gasteren
A.C. Jansen	Gasteren
G.H. Jansen	Gasteren
Fam. H.G. Jobing	Gasteren
Sandra Jobing	Noordlaren
Pieter Kaan	Annen
J.G. van der Kaap	Gasteren
Henny Kammer	Annen
T. Kamphuis-Oort	Beilen

Klaas Kamping	Oudemolen
H. Kamping	Gasteren
H. Kamping	Assen
Roelof Kamping	Annen
B. Kamping-Kerkveld	Rolde
G.J. Karssens	Assen
H. Karssens	Gasteren
Bert Katerberg	Groningen
J. Kemp	Gasselte
A. van Klaveren	Gasteren
H.J. Kleef	Gasteren
A. Kleef-Kremer	Annen
J. Kleef-Stenveld	Gasteren
W. Klinkhamer	Eexterveen
J. Knijp	Balloo
Derk Koekkoek	Annerveenschekanaal
A.M. Kohl	Gasselternijveen
H.J. Komdeur	Gasteren
Albert Koopman	Balloo
Jeannette Koornneef-Boiten	Gasteren
Lenneke Koster	Gasteren
J. Kraak	Zuidlaren
Fam. Kreuger	Gasteren
G. Kruit	Annen
D. Kuiper-Popken	Assen
M. Kuipers	Gasteren
Erik Kwakernaak	Gasteren
Anton en Leonie v.d. Laan-Koster	Zuidlaren
Diny van der Laan-Pauwels	Annen
H. Lammerts	Gasteren
N. Landweer-Veenis	Gasteren
Mw. A. de Lange	Gasteren
J. de Lange	Rolde
Jan de Lange	Gasteren
Karin Laumann	Bergen Noorwegen
Otto Lunshof	Middenbeemster
Mw. van Lynden	Gasteren
Fam. Mantouw	Gasteren
José Martin	Gasteren
Fam. Mattijssen	Gasteren
Saskia van der Meer	Gasteren
P. Meijer/H. Boudri	Gasteren
A. Meijering	Gasteren
R. Meursing	Gasteren
R. Meursing	Rolde
Fré Meursing	Balloo

J. Meursing	Vries
A. Meursing	Vries
G. Meursing	Gasteren
O. Meursing	Anloo
J. Meursing	Annen
Roelof Moek	Gasteren
Marinus Moek	Grolloo
R. Moek-Hoving	Gasteren
J. Moerker-Pepping	Gasteren
Otto Mulder	Almelo
Henk Mulder	Zweeloo
Alytje Mulder	Gasteren
Ben Mulder	Gasteren
Geesje Mulder	Assen
Jan Evert Musch	Eext
S.J. Nicolai	Gasteren
Fam. H. Nijenhuis	Borger
Ria Nijland	Eext
J. Ockels-Steenbergen	Gasteren
Andries Oeben	Zeewolde
Tina Okken-van Rein	Annen
H.J. Oomkens	Hoogeveen
G. Oosting-Haange	Ekehaar
P.K. Oostwoud-Meursing	Schagen
O.J. Ottens	Gasteren
Sijgiën Ottens-Honebecke	Assen
Steven van der Paauw	Gasteren
Fam. Pasmaan	Gasteren
J. Pauwels	Annen
Gerda Pauwels	Gieten
Henk Pepping	Assen
H. Pieters	Assen
L. Pieters	Gasteren
Roelof Pieters	Assen
B. Pieters-Suichies	Rolde
M.A.P.C. van de Pol	Gasteren
Fam. Ponten	Gasteren
L.J. Popken	Gasteren
Fam. Post	Gasteren
P. Postmus/F.M. Postmus-Thieleke	Gasteren
A.F.M. Pot	Zeegse
W. Pots-van Rein	Rolde
Fam. Punt	Assen
Albert Rademaker	Annen
G. Rademaker-Kalos	Gasteren
Fré van Rein	Gieten

Truida van Rein	Assen
Tinie van Rein	Assen
B. van Rein	Gasteren
A. van Rein	Gasteren
Harrie van Rein	Assen
Roelie van Rein	Gasteren
J. van Rein	Gasteren
Reinder van Rein	Gasteren
Fam. H. Reinders	Gasteren
Roelof Reinders	Yde
Jacob Reinders	Anderen
Martin Reitsema	Eext
L.F. Reitsema	Zaandijk
Janny van Rhee	Gasteren
Fam. J. van Rhee	Zuidlaren
Herman Rooijakkers	Gasteren
Peter Roovers	Annen
Kornelis Rossing	Zuidlaren
H. Rossing-Schutrups	Tynaarlo
Janna de Rouw-Frome	Borger
Fam. Ruinemans	Zeyen
C.M. Schaper	Annen
A.C. Schnieders/J.A. Wemerman	Gasteren
H.A. Scholma	Gasteren
J. Schoorl	Gasteren
G.M. Schoorl-Witteaman	Annen
J.A. Schouwenburg	Gasteren
W.M. Schutrups	Gasteren
H. Schuurman	Annen
M. Sicking	Gasteren
D.J. van Sitteren	Ede
Willy Sloots	Søndervium Denemarken
T.A. Sloots	Drouwenerveen
Grieta Sloots	Eext
H. Sloots	Assen
Gezienus Sloots	Winschoten
H. Smeenge	Anloo
Jenny Smid-Veenstra	Vorden
L. Smit	Assen
Janny Smit	Assen
A.H. Smit	Gasteren
Mw. Sonnema-Gerbers	Foxhol
J. Speelman	Gieten
Linda Speelman	Assen
J.R. Speelman	Gasteren
Harm Speelman	Rijnsburg

J. Staal-van Rein	Peize
H. Stadman	Annen
H. Starkenburg	Gasteren
G.J. Steen	Anderen
J. Steffers	Gasteren
M. Stegink	Gasteren
S. Stemerding	Gasteren
A. Stikma	Anderen
H. Stoffers	Gasteren
Fam. A.W. Stoffers	Gasteren
Luchiena Stoffers	Schuilingsoord
R. Stokker	Gasteren
Fr. Stokker	Rolde
J. Stokker	Gasteren
Eite Stokker	Rolde
Jan Stokker	Exloo
Jans Stokker	Gieten
H. Stokker	Rolde
E. Stokker	Zuidlaren
Jt. Stokker	Deurze
Jt. Stokker	Gasteren
A. Talens	Anloo
Fam. A. Tang	Gasteren
H. Tebra	Gasteren
W.H. Thies	Haren
Mw. Hanny Thies	Assen
Henk Tiems	Anloo
B.R. Tiems	Gasteren
J. Tiems-Bos	Gasteren
Grietje Timminga-Frome	Veendam
Trientje Tinge-Winter	Baruht Duitsland
J. Tingen	Gasteren
Roelie Tingen	Anloo
H. Uiterwijk	Loon
Anna Vedder	Gasteren
G. van Veen	Anderen
Bart Veenstra	Gasteren
Paul Veenstra	Dedemsvaart
Harry Veenstra	Ottersum
Harm Veenstra	Zeyen
Sara en Ben Veldkamp	Annen
Harrie Veldman	Gasteren
H. Venema	Gasteren
Erik Visser	Gasteren
M. Visser	Gasteren
Dinie Visser-van Rein	Assen

K. Vos	Gasteren
J. Vos	Eexterveen
Hilly Vos-Talens	Eexterveen
Fam. B. Vrieling	Gasteren
H. Vrieling	Gasteren
J. de Vries	Gasteren
Jan de Vries	Soest
Annelies de Vries-Huizinga	Gieterveen
A. Wanninge-Popken	Raalte
J.W. de Weerd	Balkbrug
G. Weggemans	Gasteren
Gert Weggemans	Gasteren
H.Weggemans	Gasteren
Rija Weites	de Groeve
A. de Weme	Gasteren
Popke de Weme	Schipborg
E. Westebring	Rolde
J.H. Wester	Gasteren
Piet Westerhof	Gasteren
J.P.H. Wever	Tynaarlo
R. Wiegman	Oosterhesselen
Ankelien Wielinga	Annen
Jan Wilkens	Gieten
Henk Winter	Norg
M. de Wit-Wilkens	Assen
Wolda Snackwagenservice	Assen
Fam. Wolters	Gasteren
M. Wolting	Eexterveen
Joke Wolting-Nevels	Eexterveen
Fam. Woltman	Gasteren
Mw. v/d Woude	Paterswolde
J. van der Woude	Gasteren
H. Ziengs	Gieten
W. Zijlstra-de Lange	Coevorden
G. Zoer-Kleef	Zuidlaren
Anna Zwiers	Gasteren

Sponsors

Kapsalon Piening	Annen
Locomotion	Gasteren
Snackwagenservice Wolda (standplaats Balloërveld)	Assen
Boermarke	Gasteren
Architectenbureau Harry Wolters AvB	Assen
Bouwbedrijf Askes	Gasteren
't Winkeltie	Gasteren
Vosbouw	Assen
Dijkstra International	Gasteren
Veldkamp Installatietechniek	Assen
Schildersbedrijf Reitsema	Annen
De Kudde van Anloo/Landwinkel de Grazerij	Annen
Total Trust	Gasteren
Communicatie-advies JMC	Gasteren
Bierboe 't IJ k uit de Wildeman / Joie de Vivre Catering	Gasteren
Gemeente Aa en Hunze	Gieten
John van der Kaap, fotograaf	Gasteren
Weerman B.V.	Assen
Staatsbosbeheer regio Groningen-Drenthe	Assen
Winkelcentrum d' Anloop	Annen

Het Drentse Landschap

essent

Meer dan zevenhonderd jaar geleden werd voor het eerst op schrift melding gemaakt van een klein dorpje in Drenthe.

Het *Ghestre* van toen is door de eeuwen heen uitgegroeid tot het *Gasteren* van nu, een levendig dorp waar zich met name in de laatste decennia veel veranderingen hebben voorgedaan. In dit boek wordt aan de hand van persoonlijke verhalen en herinneringen een beeld geschetst van die ontwikkelingen. Maar ook voor de vroege geschiedenis, het ontstaan en de groei van Gasteren is aandacht.